
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

TOPLUM 5.0 ÇERÇEVESİNDE KENTSEL KATILIMDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANILMASI: KÜRESEL VE YEREL ÖRNEKLER

Hazal İrem GÖĞÜŞ GÜLSER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK 2026

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hazal İrem GÖĞÜŞ GÜLSER

23/01/2026

TOPLUM 5.0 ÇERÇEVESİNDE KENTSEL KATILIMDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANILMASI: KÜRESEL VE YEREL ÖRNEKLER

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazal İrem GÖĞÜŞ GÜLSER

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2026

ÖZET

Kentler, yalnızca fiziksel mekânlar değil; toplumsal, ekonomik ve yönetsel ilişkilerin kesiştiği dinamik yapılardır. Bu bağlamda kentsel karar alma süreçlerinde katılım, demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi, kamusal güvenin artırılması ve yerel ihtiyaçların daha doğru biçimde tespit edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Üretim sistemlerinde ve sosyal bilimlerde yaşanan dönüşümler, kentsel karar alma mekanizmalarını teknik bir rasyonaliteden çok aktörlü bir yönetişim alanına evriltmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde (BİT) yaşanan gelişmeler ise kentsel katılım pratiklerini dönüştürerek yurttaşların karar alma süreçlerine daha doğrudan dâhil olabilmesine olanak tanımaktadır. Bu araştırma, Toplum 5.0 yaklaşımı çerçevesinde, kentsel katılım süreçlerinde BİT'lerin kullanımını incelemeyi amaçlamaktadır. Kentsel katılımın tarihsel ve kuramsal gelişimi ele alınmış; dijitalleşmenin katılım biçimleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, farklı ülkelerde ve Türkiye'de uygulanan dijital kentsel katılım platformları seçilerek, küresel ve yerel örnekler üzerinden karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Seçilen dijital katılım uygulamaları; BM ve OECD gibi uluslararası kuruluşların belirlediği ilkeler, literatür taraması ve içerik analizi yöntemi doğrultusunda geliştirilen kriterler çerçevesinde (katılımcılık ve etki, geri bildirim mekanizmaları, şeffaflık ve açık veri kullanımı, erişilebilirlik ve kapsayıcılık, kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik) değerlendirilmiştir.Bu doğrultuda tez, Toplum 5.0 vizyonu çerçevesinde BİT'lerin insan merkezli, kapsayıcı ve hesap verebilir kentsel katılım pratiklerinin geliştirilmesindeki rolünü ortaya koyarak, mevcut uygulamaların değerlendirilmesine yönelik analitik bir çerçeve sunmaktadır.

Bilim Kodu : 80208

Anahtar Kelimeler : Bilgi iletişim teknolojileri, dijital katılım, kentsel katılım, toplum 5.0

Sayfa Adedi : 218

Danışman : Doç. Dr. Zeynep Aslı GÜREL

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN URBAN PARTICIPATION WITHIN THE FRAMEWORK OF SOCIETY 5.0: GLOBAL AND LOCAL CASES

(M. Sc. Thesis)

Hazal İrem GÖĞÜŞ GÜLSER

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2026

ABSTRACT

Cities are not merely physical spaces; they are dynamic structures where social, economic, and administrative relationships intersect. In this context, participation in urban decision-making processes is critically important for strengthening democratic legitimacy, increasing public trust, and more accurately identifying local needs. Transformations in production systems and social sciences have evolved urban decision-making mechanisms from a technical rationality to a multi-actor governance field. Developments in information and communication technologies (ICT) are transforming urban participation practices, enabling citizens to be more directly involved in decision-making processes. This research aims to examine the use of ICTs in urban participation processes within the framework of the Society 5.0 approach. The historical and theoretical development of urban participation is discussed, and the effects of digitalization on forms of participation are evaluated. In this context, digital urban participation platforms implemented in different countries and in Türkiye are selected, and a comparative analysis is carried out through global and local case studies. The selected digital participation applications are: The principles established by international organizations such as the UN and OECD have been evaluated within the framework of criteria developed through literature review and content analysis methods (participation and impact, feedback mechanisms, transparency and use of open data, accessibility and inclusivity, user-friendly design and interactive interface, sustainability and innovation). Accordingly, this thesis presents an analytical framework for evaluating existing practices by revealing the role of ICTs in developing human-centered, inclusive, and accountable urban participation practices within the framework of the Society 5.0 vision.

Science Code : 80208

Key Words : Information and communication technologies, digital participation, urban participation, society 5.0

Page Number : 218

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Zeynep Aslı GÜREL

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkış sürecinde, destekleri ve katkılarıyla bana güç veren tüm değerli kişilere içtenlikle teşekkür ederim.

Öncelikle, akademik yolculuğum boyunca bilgi birikimi, yönlendirmeleri ve güzel sohbeti ile bana rehberlik eden danışman hocama en derin teşekkürlerimi sunarım. Bilimsel yaklaşımımı geliştirmemde, çalışmamın şekillenmesinde ve süreçte yaşadığım zorluklarda sunduğu katkı benim için çok kıymetlidir.

Her zaman yanımda olan, desteğini ve anlayışını hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Ferruh'a teşekkür ederim. Bu yoğun süreçte gösterdiği sabır, anlayış, motivasyon ve destek olmasaydı bu tezi tamamlamak mümkün olmazdı.

Hayatımın her döneminde koşulsuz sevgileri ve bitmeyen destekleriyle beni güçlendiren canım anneme ve babama, her zaman yanımda olduğunu hissettiren sevgili ablama, canım kardeşim Ozan'a gönülden teşekkür ederim.

Ve en büyük teşekkürüm, hayatımın en anlamlı parçası olan canım kızıma… Varlığıyla bana her gün ilham veren, yorgunluğumu unutturan, bu süreçte sabırla ve sevgiyle yanımda olan güzel kızıma…

Bu akademik yolculukta bana destek olan tüm arkadaşlarıma ve katkı sunan herkese de ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ x

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xv

KISALTMALAR xvi

1. GİRİŞ 1

2. TOPLUM 5.0 BAĞLAMINDA KENTSEL KATILIMIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL TEMELLERİ 9

2.1. Demokrasi ve Katılım 9

2.1.1. Katılım merdiveni 13

2.2. Sanayi Devrimleri ve Kent Planlamaya Yansımaları 16

2.2.1. Birinci sanayi devrimi 16

2.2.2. İkinci sanayi devrimi 18

2.2.3. Üçüncü sanayi devrimi 19

2.2.4. Dördüncü sanayi devrimi ve toplum 5.0 21

2.3. Kent Planlama Yaklaşımları ve Katılım 26

2.3.1. Modernist düşünce ve rasyonel planlama 27

2.3.2. Postmodernist düşünce ve iletişimsel akıl 29

2.3.3. Agonistik demokrasi, temsil ötesi yaklaşımlar ve dönüşen planlama anlayışı 31

2.4. Kentsel Katılım, Kent Planlamada Katılım Yöntem ve Araçları 35

2.4.1. Kentsel katılım 36

2.4.2. Kent planlamada katılım yöntem ve araçları 37

Sayfa

2.5. Değerlendirme 39

3. TOPLUM 5.0 ÇERÇEVESİNDE DİJİTAL KATILIM 43

3.1. Büyük Veri ve Analitik Yöntemler 48

3.2. Yapay Zeka ile Kentsel Katılımın Kolaylaştırılması 51

3.3. Nesnelerin İnterneti ve Katılımcı Yönetim Modelleri 53

3.4. Dijital Platformlar Aracılığı ile Katılımın Arttırılması 54

3.5. Değerlendirme 55

4. KENTSEL KATILIMA İLİŞKİN POLİTİKA VE STRATEJİLER 57

4.1. Uluslararası Kentsel Katılım Politika ve Stratejileri 58

4.2. Türkiye'de Kentsel Katılım Politika ve Stratejileri 64

4.2.1. Yasal çerçeve 64

4.2.2. Uygulama politika ve araçları 68

4.2.3. Kurumsal yapılanma 71

4.3. Değerlendirme 75

5. PLANLAMA SÜREÇLERİNE KATILIMDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANILMASI 79

5.1. Metodoloji 83

5.2. Teorik Çerçeve, Kriterlerin Belirlenmesi ve Göstergelere Dönüştürülmesi 85

5.3. Vaka Örneklerinin Seçimi, Kriter Uyumlarının Göstergelerle Ölçülmesi 109

5.3.1. Decide Madrid, İspanya 112

5.3.2. Decidim Barcelona, İspanya 122

5.3.3. Block by block, UN-Habitat 131

5.3.4. Participe+ São Paulo, Brezilya 139

5.3.5. FixMyStreet, İngiltere 147

5.3.6. PlaceSpeak, Kanada 153

5.3.7. Maptionnaire, Finlandiya 160

Sayfa

5.3.8. Türkiye uygulamalarının analizi 167

5.2.9. Değerlendirme..... 186

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 193

KAYNAKLAR 199

EKLER..... 213

EK-1. Scoupus Veri Tabanında Taranan Kaynaklar 214

ÖZGEÇMİŞ 218

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.1. Yöntem tasarımı 6

Çizelge 2.1. Arnstein'ın katılım merdiveni 14

Çizelge 2.2. Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 24

Çizelge 4.1. Uluslararası kentsel katılım politika ve stratejileri 63

Çizelge 4.2. Türkiye'de katılım, kentsel katılım ile ilgili ulusal hukuki düzenlemeler 68

Çizelge 5.1. Çalışmaların amaçları 89

Çizelge 5.2. Çalışmaların türleri 89

Çizelge 5.3. Çalışmaların gerekçeleri 89

Çizelge 5.4. Çalışmaların konularına göre dağılımı 90

Çizelge 5.5. Çalışmaların metodojileri 90

Çizelge 5.6. Çalışmaların veri toplama metotları 90

Çizelge 5.7. Çalışmaların örneklem dağılımları 91

Çizelge 5.8. Çalışmaların bulguları, sonuçları ve önerileri 92

Çizelge 5.9. Kriterlerin sentezlenmesi 98

Çizelge 5.10. Kent planlamada dijital katılım kriterleri 99

Çizelge 5.11. Katılımcılık ve etki kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi 100

Çizelge 5.12. Geri bildirim mekanizmaları kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi 102

Çizelge 5.13. Şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi 103

Çizelge 5.14. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi 105

Çizelge 5.15. Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi 106

Çizelge 5.16. Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi 108

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 5.17. İncelenen vaka örneklerinin stratejik dağılım matrisi 112

Çizelge 5.18. Decide Madrid katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 115

Çizelge 5.19. Decide Madrid geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 116

Çizelge 5.20. Decide Madrid şeffaflık ve açık veri kriteri gösterge ölçüm sonuçları 117

Çizelge 5.21. Decide Madrid erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 118

Çizelge 5.22. Decide Madrid kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları..... 119

Çizelge 5.23. Decide Madrid sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 120

Çizelge 5.24. Decide Madrid değerlendirme çizelgesi özeti 122

Çizelge 5.25. Decidim Barcelona katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 124

Çizelge 5.26. Decidim Barcelona geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 125

Çizelge 5.27. Decidim Barcelona şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 126

Çizelge 5.28. Decidim Barcelona erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 126

Çizelge 5.29. Decidim Barcelona kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları..... 128

Çizelge 5.30. Decidim Barcelona sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 128

Çizelge 5.31. Decidim Barcelona değerlendirme çizelgesi özeti 130

Çizelge 5.32. Participe+ katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları..... 140

Çizelge 5.33. Participe+ geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 141

Çizelge 5.34. Participe+ şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 142

Çizelge 5.35. Participe+ erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 142

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 5.36. Participe+ kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 144

Çizelge 5.37. Participe+ sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 145

Çizelge 5.38. Participe+ değerlendirme çizelgesi özeti 146

Çizelge 5.39. FixMyStreet katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 148

Çizelge 5.40. FixMyStreet geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 148

Çizelge 5.41. FixMyStreet şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 149

Çizelge 5.42. FixMyStreet erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 149

Çizelge 5.43. FixMyStreet kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 151

Çizelge 5.44. FixMyStreet sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 151

Çizelge 5.45. FixMyStreet değerlendirme çizelgesi özeti 153

Çizelge 5.46. PlaceSpeak katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 154

Çizelge 5.47. PlaceSpeak geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 155

Çizelge 5.48. PlaceSpeak şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 155

Çizelge 5.49. PlaceSpeak erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 156

Çizelge 5.50. PlaceSpeak kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 157

Çizelge 5.51. PlaceSpeak sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 158

Çizelge 5.52. PlaceSpeak değerlendirme çizelgesi özeti 159

Çizelge 5.53. Maptionnaire katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 161

Çizelge 5.54. Maptionnaire geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 162

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 5.55. Maptionnaire şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 163

Çizelge 5.56. Maptionnaire erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 163

Çizelge 5.57. Maptionnaire kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 164

Çizelge 5.58. Maptionnaire sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 165

Çizelge 5.59. Maptionnaire değerlendirme çizelgesi özeti 167

Çizelge 5.60. Bi'Fikirle Eskişehir katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 169

Çizelge 5.61. Bi'Fikirle Eskişehir geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 170

Çizelge 5.62. Bi'Fikirle Eskişehir şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 171

Çizelge 5.63. Bi'Fikirle Eskişehir erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 171

Çizelge 5.64. Bi'Fikirle Eskişehir kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 172

Çizelge 5.65. Bi'Fikirle Eskişehir sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 173

Çizelge 5.66. Bi'Fikirle Eskişehir değerlendirme çizelgesi özeti 174

Çizelge 5.67. İstanbul Senin katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 176

Çizelge 5.68. İstanbul Senin geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 177

Çizelge 5.69. İstanbul Senin şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 177

Çizelge 5.70. İstanbul Senin erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 178

Çizelge 5.71. İstanbul Senin Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 178

Çizelge 5.72. İstanbul Senin sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 179

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 5.73. İstanbul Senin değerlendirme çizelgesi özeti 180

Çizelge 5.74. Konya Akıllı Şehir Platformu katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları 181

Çizelge 5.75. Konya Akıllı Şehir Platformu geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları 182

Çizelge 5.76. Konya Akıllı Şehir Platformu şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları 183

Çizelge 5.77. Konya Akıllı Şehir Platformu erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları 183

Çizelge 5.78. Konya Akıllı Şehir Platformu kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları 184

Çizelge 5.79. Konya Akıllı Şehir Platformu sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları 184

Çizelge 5.80. Konya Akıllı Şehir Platformu değerlendirme çizelgesi özeti 186

Çizelge 5.81. İncelenen vaka örnekleri değerlendirme çizelgesi özeti 192

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1.1. Tezin kapsamı 4

Şekil 2.1. Sanayi devrimleri 16

Şekil 3.1. Toplum 5.0 45

Şekil 5.1. Decide Madrid web sitesi görünümü 119

Şekil 5.2. Decidim web sayfası görünümü 127

Şekil 5.3. Block By Block uygulamasından örnek 136

Şekil 5.4. Participe+ uygulamasından örnek görsel 143

Şekil 5.5. Fix My Street web sitesi görünümü 150

Şekil 5.6. PlaceSpeak web sitesi 157

Şekil 5.7. Maptionnaire web sitesi 164

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AHP	Analytical Hierarchy Process (Analitik Hiyerarşi Süreci)
AK	Avrupa Komisyonu
API	Application Programming Interface (Uygulama Programlama Arayüzü)
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
CPS	Cyber- Physical Systems (Siber-Fiziksel Sistemler)
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
IoT	Internet of Things (Nesnelerin İnterneti)
MCDA	Multi-Criteria Decision Analysis (Çok Kriterli Karar Verme Analizi)
MCDM	Multi-Criteria Decision Making (Çok Kriterli Karar Verme Süreci)
OECD	The Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SLR	Systematic Literature Review (Sistematik Literatür İncelemesi)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UN(BM)	United Nations (Birleşmiş Milletler)
WCAG	Web Content Accessibility Guidelines (Web İçeriği Erişilebilirlik Yönergeleri)
WCED	World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu)
WEF	World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze üretim sistemlerinde yaşanan dönüşüm, toplum alışkanlıklarını, sosyal yaşamı ve yönetim pratiklerini şekillendirmektedir. Sanayi devrimlerinin dönüştürdüğü üretim biçimleri toplumsal yaşamı etkilemekte bununla birlikte kentler, yalnızca ekonomik faaliyetlerin mekânı değil, aynı zamanda politik katılımın, sosyal adaletin ve yönetişim süreçlerinin de sahnesi haline gelmektedir. Bu dönüşümlerin etkilediği kent planlama pratikleri yalnızca kentlerdeki fiziksel mekânın düzenlemesi değil; toplumsal ilişkilerin ve demokratik pratiklerin yeniden üretildiği bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Planlama genellikle mevcut sorunların çözümü veya gelecekte yaşanabilecek olası sorunların önlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Kent planlama süreçleri de bu amaçlar doğrultusunda yürütülmektedir. Demokratik toplumlarda kent planlama süreçlerine katılımın temel amacı da kent sorunlarının ortak bir akıl oluşturularak çözümlenmesine dayanmaktadır. Katılım, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasını, uygulamanın başarısının arttırılmasını, şeffaf yürütülen süreçler ile vatandaşın yönetime olan güveninin arttırılmasını, kentsel sorunların etkili ve sağlıklı bir yol ile çözülmesini sağlamaktadır. Katılımın etkin ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi, katılıma olanak tanıyacak bir yönetim anlayışının bulunması, katılımın sağlanabilmesi için uygun ortamın yaratılması yanında, katılıma istekli paydaşların bulunması ve katılım kültürünün gelişmesi ile mümkündür.

Geçmişten günümüze üretim sistemleri ve akabinde yaşanan değişimler sosyal bilimler ve kent planlama alanında da yeni paradigmaların ortaya çıkmasına neden olmuş, kentsel katılım kavramının da sürekli tartışılmasına ve değişime uğramasına sebep olmuştur. Bir temsilci veya temsil grubunun katılımı ile gerçekleşen temsili katılım yaklaşımı, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren eleştirilmiş, halkın yönetime doğrudan katılımını benimseyen yaklaşımlar önem kazanmaya başlamıştır. Bu yaklaşımlar doğrultusunda kentsel katılım ve planlama da teknik rasyonel yaklaşımlardan demokratik, çoğulcu ve müzakereye dayalı bir çerçeveye evrilmiştir.

Günümüzde BİT'lerde yaşanan gelişmeler, halkın yönetime katılım biçimlerini kökten değiştirme potansiyeline sahip olmakla birlikte, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0'ın getirdiği dönüşüm; yapay zekâ, büyük veri ve dijital platformlar aracılığıyla daha şeffaf, erişilebilir ve kapsayıcı bir yönetişim yapısı öngörülmektedir. Endüstri 4.0 kavramı ile ortaya çıkan

araçların birey merkezli kullanımını ön planda tutan Toplum 5.0'ın temel hedeflerinden biri, dijital teknolojiler yardımıyla insan merkezli bir toplum oluşturmak ve toplumsal refahı artırmaktır.

Bu tez kapsamında Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 ile değişen paradigmaların ve gelişen teknolojilerin etkisi ile kentsel katılım süreçlerine katılımın nasıl arttırılabileceği incelenmiştir. Dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 kavramının getirdiği yenilikler ile kentsel katılım ve planlama süreçlerine katılım ortamının sağlanması, katılımın motive etmesi, katılımın temsili olarak değil doğrudan yapılması gibi olumlu etkiler doğurabileceği düşünülmektedir. Toplum 5.0'ın sosyal katılımı artırmaya yönelik özelliklerine vurgu yaparak, kentsel karar alma ve imar planlama süreçlerinde katılım ortamının yaratılması, doğrudan katılımın sağlanması, katılımın motive edilmesi ve kolaylaştırılması gibi hususları önemsenmiştir.

Çalışmada öncelikle, katılım yaklaşımlarının teorik temelleri, kentsel katılım, üretim sistemlerindeki dönüşümlerin kent planlamaya etkileri, planlama kuramlarının tarihsel gelişimi, planlamada katılım incelenmiştir. Ardından, uluslararası katılım politikaları ve Türkiye'deki yasal ve kurumsal yapı analiz edilerek kentsel katılım ve imar planlama süreçlerinde katılımın mevcut durumu ortaya konmuştur. Sonraki aşamada ise ulusal ve uluslararası seçilmiş uygulama örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmış, bu örneklerin hangi ölçütler doğrultusunda başarılı sayılabileceği tartışılmıştır. Tüm bu incelemelerin sonunda, dijital teknolojilerin sağladığı yeni olanaklar ışığında, temsil krizinin derinleştiği günümüz kent yönetiminde doğrudan katılımı güçlendiren, demokratik meşruiyeti artıran ve planlama süreçlerini daha şeffaf, izlenebilir ve hesap verebilir kılmayı amaçlayan katılımcı bir kent yönetimi anlayışı tartışılmıştır. Bu kapsamda tez, kentsrl katılım alanında dijitalleşmenin yarattığı dönüşümü kavramsal olarak açıklamayı hem de uygulamaya yönelik somut bir çerçeve sunarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Tezin amacı

Bu tez, Toplum 5.0 yaklaşımı çerçevesinde, BİT'lerin kentsel katılım süreçlerindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, dijital katılım platformlarının kentsel

katılım süreçlerine erişimi, niteliği ve karar alma süreçleri üzerindeki etkisini, küresel ve yerel örnekler üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektir.

Bu kapsamda tez, dijitalleşmenin kentsel katılımı yalnızca nicel olarak artıran bir araç mı, yoksa katılımın karar süreçlerine bağlandığı yeni bir yönetişim pratiği mi sunduğunu sorgulamaktadır. Toplum 5.0 vizyonunun öne çıkardığı insan odaklı, kapsayıcı ve teknoloji destekli yönetişim anlayışı bağlamında, dijital katılım uygulamalarının kentsel katılım süreçlerinde üstlendiği roller değerlendirilmekte; dijital katılım platformlarının kent yönetimi süreçlerinde katılımın karar alma üzerindeki etkisini hangi koşullarda artırabildiğini incelenmekte; elde edilen bulgular doğrultusunda, kentsel katılıma yönelik analitik ve uygulamaya dönük çıkarımlar üretilmektedir.

Tezin kapsamı

Çalışma, kavramsal ve uygulamalı olmak üzere iki düzlemde ele alınmıştır. Kavramsal düzlemde, katılım kavramı demokrasi kuramları, sanayi devrimleri ve planlama yaklaşımlarındaki dönüşüm bağlamında incelenmiş; özellikle Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 süreçleriyle birlikte katılımın dijitalleşme üzerinden nasıl yeniden tanımlandığı tartışılmıştır. Bu çerçevede modernist, postmodern, agonistik ve temsil ötesi yaklaşımlar kent planlama pratiğiyle ilişkilendirilmiştir.

Uygulamalı düzlemde ise, kentsel katılım amacıyla geliştirilen dijital platformlar, küresel ve yerel örnekler üzerinden analiz edilmiştir. Seçilen vaka örnekleri; katılımın karar alma süreçlerine bağlanma düzeyi, kullanıcı etkileşimi, kurumsal yapı ile entegrasyon ve teknolojik kapasite gibi ölçütler üzerinden karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma, uygulamaları hiyerarşik bir biçimde sıralamaktan ziyade, her bir platformun kentsel katılım pratiklerine sunduğu katkıları ve sınırlılıkları bağlamı içinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın temel araştırma soruları

Ana araştırma sorusu

- Toplum 5.0 yaklaşımı çerçevesinde, bilgi ve iletişim teknolojileri kentsel katılım süreçlerini nasıl dönüştürmektedir?

Alt araştırma soruları

- Kentsel katılım kavramı tarihsel ve kuramsal olarak nasıl evrilmiş; dijitalleşme bu evrimde hangi yeni katılım biçimlerini ortaya çıkarmıştır?
- Dijital kentsel katılım platformları, yurttaşların karar alma süreçlerine katılımını hangi düzeylerde ve hangi mekanizmalar aracılığıyla mümkün kılmaktadır?
- Dijital kentsel katılımın demokratik etki üretme kapasitesini belirleyen temel faktörler nelerdir?

Şekil 1.1. Tezin kapsamı

Tezin yöntemi

Araştırma, kent yönetimine katılımın dijital dönüşümünü anlamak ve Toplum 5.0 bağlamında yeni bir çerçeve sunmak amacıyla nitel araştırma yöntemleri temelinde kurgulanmış bütüncül bir metodoloji izlemektedir.

Veri toplama aşamasında, literatür taraması yöntemi ile planlama kuramlarının tarihsel gelişimi, demokrasi, katılım, katılım yaklaşımlarının değişimi, endüstri devrimlerinin kent planlamaya yansımaları ve Endüstri 4.0/Toplum 5.0 bağlamında dijital katılım konuları kavramsal olarak incelenmiştir. Uluslararası belgeler ile karşılaştırmalı olarak Türkiye mevzuatı değerlendirilmiştir. Anayasa, kanunlar, yönetmelikler, ulusal strateji belgeleri sistematik olarak incelenmiş; kentsel katılımla ilgili maddeler değerlendirilmiştir. Vaka çalışması öncesi kriterleri, göstergeleri, dijital kentsel katılım platformlarının performansını ve politik etki kapasitesini değerlendirmek amacıyla, nitel araştırma yöntemleri kapsamında kurgulanmış "Çoklu Vaka Analizi" (Multiple Case Study Design) desenini benimsenmiştir. Analizin kavramsal çerçevesini oluşturmak için ilk aşamada; doküman incelemesi ve nitel içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Birleşmiş Milletler (UN E-Government Survey), OECD (Guidelines for Citizen Participation) ve Avrupa Komisyonu raporları ile literatürdeki çalışmalar Scopus ve Google Scholar veri tabanında taranmıştır. Elde edilen veriler, tümdengelim yöntemiyle analiz edilerek, dijital katılımın başarısını tanımlayan boyutlar sentezlenmiştir. İkinci aşamada; soyut kriterler somut ve ölçülebilir verilere dönüştürülmüştür. Vaka örnekleri seçiminde "Amaçlı Örnekleme" (Purposive Sampling) tekniklerinden "Maksimum Çeşitlilik Örneklemesi" (Maximum Variation Sampling) stratejisi izlenmiştir. Seçilen vaka örnekleri kriter ve göstergelerle analiz edilmiş, her bir vaka örneğinin kriterlerde gösterdikleri performansları göstergelerle ölçülmüş, uygulamalar arasında bir sıralama yapmaktan öte, her bir uygulamanın güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyan katılım profili çıkarılarak, uygulamaların belirlenen kriterlerdeki performanslarına göre değerlendirme yapılmıştır. Son olarak; literatür taraması, vaka incelemeleri ve analizlerinden elde edilen veriler, tümevarımsal bir yaklaşımla işlenmiş ve yeni teknolojiler kullanılarak rehber niteliğinde yönlendirici, planlama disiplininde yeni bir katılımcı planlama anlayışı önerilmiştir (Çizelge 1.1).

Çizelge 1.1. Yöntem tasarımı

Aşama	Tez Bölümü	Yöntem / Tasarım	Uygulanan İşlem
1.Araştırma Tasarımı	1. Giriş / 5. Bölüm Başlangıcı	Karma Yöntem Tasarımı + Nitel Yaklaşım	Araştırma sorusu, amaç, kapsam, analitik çerçevenin kurulması
2.Kuramsal Çerçevenin Oluşturulması	Bölüm 2, 3, 4	Literatür Taraması (Scopus, Google Scholar) – Doküman İncelemesi	Demokrasi, katılım, sanayi devrimleri, planlamada katılım, paradigma değişimleri, dijital katılım, toplum 5.0, ulusal ve uluslararası politika belgelerinin analiz edilmesi
3.Kavramların Kodlanması ve Analitik Boyutların Oluşturulması	5.1–5.2	Nitel İçerik Analizi (tümdengelim Yöntemi)	BM, OECD, AK raporları ve literatürden dijital katılım boyutlarının çıkarılması
4.Kriter ve Göstergelerin Geliştirilmesi	5.2	Soyut Kavramların Operasyonelleştirilmesi	Ana kriterlerin web arayüzü, app store verileri ve resmi raporlardan ölçülebilir göstergelere dönüştürülmesi
5. Vaka Seçimi	5.3	Amaçlı Örnekleme + Maksimum Çeşitlilik Örneklemesi	Fonksiyonel tipoloji, yönetişim yapısı, lisanslama, açık veri gibi boyutlara göre ulusal ve uluslararası platformların seçilmesi
6. Veri Toplama	5.3.1 – 5.3.8	Doküman İncelemesi + Platform Analitiği	Platform web arayüzleri, API/erişilebilir veri, faaliyet raporları, kullanım verilerinin incelenmesi
7. Vaka Analizi	5.3	Çoklu Vaka Analizi (Multiple Case Study Design)	Her platformun kriter–gösterge uyumunun ölçülmesi binary & metric göstergelerle performans profili çıkarılması
8. Karşılaştırma ve Değerlendirme	5.3.8	Karşılaştırmalı Analiz	Uygulamalar arasında sıralama yapılmadan güçlü/zayıf yön belirlenmesi, katılım profilleri oluşturulması
9. Bütüncül Yorum ve Model Önerisi	6.Değerlendirme ve Sonuç	Tümevarımsal Sentez	Literatür ve vaka analizleri birleştirilerek yeni katılımcı planlama modeli önerilmesi

Sınırlılıklar

Bu tezde dijital kentsel katılım platformlarının analizinde kullanılan veri kaynakları platformların kamuya açık arayüzleri, faaliyet raporları ve literatürde yer alan ikincil verilerle sınırlıdır. Platformların kullanıcı sayıları, etkileşim yoğunlukları ve performans metriklerine ilişkin ayrıntılı veriler aynı formatta ve aynı yıllarda güncel olarak paylaşılmaması nedeniyle kapsamlı bir sayısal karşılaştırma yapılamamıştır. Uluslararası kuruluşların (BM, OECD, AB) farklı ölçüm çerçeveleri kullanması da veri standardizasyonunu sınırlamıştır.

Araştırma, dijital katılımın geniş alanı içinde yalnızca kentsel katılım süreçlerine odaklanmış; sosyal medya tabanlı katılım, açık veri portalları ve e-devlet hizmetleri kapsam dışı bırakılmıştır. Türkiye bağlamına ilişkin değerlendirmeler, ulusal mevzuat, politika belgeleri ve erişilebilirliği yüksek yerel yönetim uygulamalarıyla sınırlı kalmış; ülkedeki tüm dijital katılım uygulamalarını kapsayan tam bir envanter oluşturulamamıştır.

Çalışmada benimsenen nitel araştırma tasarımı ve çoklu vaka analizi, sonuçların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Kriter ve göstergeler literatürden türetilmiş olsa da platformların sosyoteknik yapılarının tüm boyutlarını yansıtması mümkün değildir. Göstergelerin sayısal formatta düzenlenmesi, bazı nitel farklılıkların indirgenmesine yol açmıştır. Amaçlı örnekleme ve maksimum çeşitlilik ilkeleri doğrultusunda seçilen örnekler arasında yapısal ve işlevsel farklılıklar bulunduğundan, bazı kriterlerde tam karşılaştırma mümkün olmamıştır; ancak yöntemin amacı sıralama yapmak değil, her uygulamayı kendi bağlamında değerlendirerek bütünsel bir sonuca varmaktır.

Dijital platformların hızlı dönüşen yapısı nedeniyle çalışma zaman boyutuyla sınırlıdır; araştırma döneminden sonra gerçekleşen güncellemeler, kullanım değişimleri ve politika dönüşümleri değerlendirmeye yansıtılamamıştır. Uygulamaların farklı ülke ve şehirlerde kullanılması kullanıcı anketi, kullanıcı deneyimi ölçümü ve bireysel görüşmeler yapılmasını mümkün kılmamıştır. Kullanıcı davranışlarına ilişkin birincil verilere erişilememiş olmakla birlikte, literatürde yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır. Platformlardaki öneri ve taleplerin karar alma süreçlerine etkisi, kurumsal iç süreçlere erişim mümkün olmadığından yalnızca dolaylı veriler üzerinden değerlendirilebilmiştir.

2. TOPLUM 5.0 BAĞLAMINDA KENTSEL KATILIMIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL TEMELLERİ

Toplum 5,.0 yaklaşımı, insan odaklı bir toplum modeli çerçevesinde dijital teknolojilerin toplumsal sorunların çözümünde etkin biçimde kullanılmasını öngörmektedir. Bu yaklaşım, yalnızca teknolojik bir dönüşümü değil; aynı zamanda yönetişim, katılım ve karar alma süreçlerinin yeniden tanımlanmasını da beraberinde getirmektedir. Kentsel ölçekte ele alındığında Toplum 5.0, kent planlama süreçlerinde yurttaşların bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla daha etkin, kapsayıcı ve sürekli biçimde sürece dahil edilmesini mümkün kılan bir çerçeve sunmaktadır.

Bu doğrultuda, Toplum 5.0 bağlamında kentsel katılımın anlaşılabilmesi için öncelikle katılım kavramının dayandığı demokratik temellerin ele alınması gerekmektedir. Demokrasi ve katılım arasındaki ilişki, kentsel karar alma süreçlerinin meşruiyetini ve etkinliğini belirleyen temel unsurlar arasında yer almakta; bu nedenle kentsel katılımın kuramsal arka planını oluşturmaktadır.

2.1. Demokrasi ve Katılım

Katılım kavramının tam olarak anlaşılabilmesi için, katılım sürecinin temelini oluşturan demokrasi kavramını anlamak gerekmektedir. Tarih boyunca demokrasi için birçok tanım yapılmıştır. Kelime kökeni olarak yapılan tanımlamaya bakıldığında ise, demokrasi, Yunanca halk, yurttaş anlamına gelen “demos” ile egemen olmak, egemenlik anlamına gelen “kratos” kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır (Arblaster, 2002). Amerikan Başkanlarından Abraham Lincoln 1863 tarihli Gettysburg konuşmasında demokrasiyi halkın, halk tarafından, halk için özyönetimi "Democracy is direct self-government, over all the people, for all the people, by all the people.” olarak tanımlamıştır.

Schumpeter (1942), demokrasiyi, halkın doğrudan yönettiği bir sistem olarak değil, siyasal liderlerin halkın oyunu kazanmak için rekabet ettiği bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Schumpeter’e göre demokrasi, bireylerin siyasal kararları bizzat alması yerine, bu kararları alacak yöneticileri seçme yetkisine sahip olduğu kurumsal bir düzeni ifade etmektedir. Dahl (1971), ise Schumpeter’in bu sınırlı yaklaşımına karşılık demokrasiyi daha kapsamlı bir çerçevede ele almış ve demokratik rejimleri tanımlamak için “çoğulcu demokrasi (polyarchy)” kavramını geliştirmiştir. Dahl’a göre etkili katılım, eşit oy hakkı, bilinçli

yurttaşlık ve siyasal sürece erişim, demokratik bir sistemin temel unsurları arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte, demokrasi bir olgu değil kavram olduğundan, net ve kesin kabul görmüş bir tanımı yoktur ve bu sebeple yıllar boyunca farklı şekillerde anlaşılmıştır ve çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Ancak tüm bu tanımların temelinde, halkın gücü fikrinin altında otoritenin halkta olduğu fikri yatmaktadır (Arblaster, 2002). Demokrasi terimine "Halk iradesi", "halkın temsilcilerinin idaresi", "çoğunluk idaresi", "proletarya diktatörlüğü", "maksimum siyasal katılma", "seçkinlerin halkoyu için yarışması", "çok partili siyasal hayat", "siyasal ve toplumsal çoğulculuk", "eşit vatandaşlık hakları", "medeni ve siyasi özgürlükler", "özgür toplum", "sivil toplum", "serbest piyasa ekonomisi", "güzel olan her şey", gibi anlamlar atfedilmiştir (Beetham, 2014).

Egemenliğin kullanılması açısından bakıldığında; tarih boyunca doğrudan, temsili, yarı doğrudan demokrasi olarak farklı uygulama biçimleri karşımıza çıkmaktadır (Tunç, 2008). Özellikle son yıllarda, farklı araçlar ve yöntemler ile temsili demokrasinin güçlendirilmesi, demokrasinin uygulanma alanlarının arttırılması istenmektedir. Toplumsal dengenin doğal akışıyla sağlanabilmesi, demokrasinin ayrılmaz bir parçası olarak görülen katılım sayesinde mümkün olmaktadır (Şat, 2020). Bu sebeple de temsili demokrasinin ideal halini kazanması için katılımcı demokrasi kavramı ortaya çıkmıştır. Katılımcı demokrasi, mevcut demokratik düzeni daha geniş katılım olanaklarıyla zenginleştirerek, sistemi mümkün olduğunca ideal forma yaklaştırma çabası olarak tanımlanmaktadır (Yaman, 2017). Katılımcı demokrasi, halkın farklı şekil ve yöntemler ile siyasete, alınan kararlara en geniş biçimde katılabilmesidir (Çukurçayır, 2000). Bu kavram, son yıllarda demokrasinin uygulama alanının arttırılması için literatürde çokça yer edinmiştir.

Roberts (2004), katılımın demokrasinin temel yapı taşı olduğunu savunur. Katılımcı bir demokrasinin inşası, demokratik değerlerin ve politik kültürün toplumsal zihniyete yerleşmesi, örgütlenme kanallarının açık tutulması ve hukuk devletinin güçlü bir şekilde işlemesini gerektirir (Şat, 2020). Toplumsal katılım teorisinin toplumsal kalkınmaya yönelik bir yaklaşım olarak ortaya çıkışı, Birleşmiş Milletlerin (UN) tüm insanların siyasete dahil olmaları ve kalkınma sürecine katılmaları için fırsatlar yaratılmasını gerektiren halk katılım programının bir sonucudur (Sanoff, 1999).

Güçlü demokrasi anlayışı ise, mevcut temsilî demokrasi biçimini yetersiz bulan ve yurttaşın siyasal yaşama doğrudan katılımını esas alan bir kuramsal model olarak Benjamin Barber tarafından geliştirilmiştir. Barber'a (1984) göre yurttaşlık, sadece oy vermekle ya da zaman zaman dilekçe vermekle sınırlı bir hak değil; yönetime katılma ve ortak yaşamın sorumluluğunu üstlenme biçimidir. "Yurttaşlar yöneticilerdir: kendi kendilerinin yöneticisi, topluluğun yöneticisi, kaderlerinin efendisidirler. Her zaman tüm işlere katılmaları gerekmez, ama zaman zaman bazı işlere doğrudan katılmaları gerekir".

Barber (1984), klasik liberal demokrasinin yurttaşı pasif bir izleyiciye dönüştürdüğünü, temsilî sistemlerin ise yurttaşın karar alma süreçlerindeki doğrudan etkisini ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir. Bu nedenle güçlü demokrasi, yalnızca araçsal değil, aynı zamanda etik bir demokratik modeldir. Ona göre "yönetme yetkisini devretmek, yalnızca gücü değil yurttaşlık etkinliğini ve siyasal sorumluluğu da devretmektir". Demokrasi, bu bağlamda bir siyaset biçimi değil, bir yaşam biçimidir; özgürlük, eşitlik ve adalet ancak birlikte düşünme ve ortak karar alma süreçleriyle mümkündür.

Barber'in (1984), güçlü demokrasi kuramının güncel devamı niteliğindeki yaklaşımlar arasında Hélène Landemore'un (2013) geliştirdiği "açık demokrasi" modeli dikkat çeker. Landemore, demokratik karar alma süreçlerinde temsil yerine halkın rastlantısal olarak belirlenen meclisler (vatandaş meclisleri) aracılığıyla katılmasını savunur. Bu süreçte amaç, uzmanlık bilgisinden çok, bilişsel çeşitliliğin kararların kalitesine katkı sunmasıdır. Landemore'a göre "demokratik kapsayıcılığı artırmak için hangi bilginin, hangi deneyimin yararlı olacağını önceden bilemeyiz; bu yüzden farklılık üzerine inşa edilen yapılar kurmalıyız". Özetle, Barber, siyasal söylemin (müzakere, ikna, ortak çıkarların aranması, topluluk kurma) toplumun kolektif bilincini ve siyasal kapasitesini geliştirdiğini savunurken; Landemore, katılımın yalnızca nicel değil, nitel bir değer taşıdığını, çoğul bilgi ve deneyimlerin bir araya geldiğinde daha kapsayıcı ve adil kararların alınabileceğini ifade etmiştir.

Güçlü demokrasi, yalnızca bir yönetim biçimi değil, yurttaşların birlikte düşünme, birlikte tartışma ve birlikte karar alma süreçlerine sürekli olarak dahil oldukları bir siyasal kültür önerisidir. Temsile dayalı sistemlerde siyasal kararlar çoğunlukla seçilmiş kişilerce verilirken, güçlü demokrasi bu kararların halkla birlikte, şeffaf, kapsayıcı ve müzakereye açık biçimde verilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Demokratik toplumların temel unsurlarından biri ise katılımdır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesinin 21. maddesinde doğrudan katılım kavramı üzerinde durularak, herkesin, doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahip olduğu; 19., 20., 23. maddelerinde ise ifade özgürlüğü, dernek kurma, sendika kurma gibi haklar düzenlenmiştir (URL-1).

Katılım, sözlük anlamı olarak katılma eylemini anlatır. Türk Dil Kurumu (URL-2) "katılma" (isim, toplum bilimi) sözcüğünü: iletişim veya ortak davranışta bulunma yoluyla belirli bir toplumsal duruma girme süreci, iştirak olarak tanımlamıştır. Katılım, bireylerin ya da grupların bir karar verme sürecine ya da faaliyetlere aktif şekilde dahil olmalarını ifade etmektedir. Katılım, bir dahil olma sürecidir. Katılım süreci birçok farklı alanda -yerel, politik veya sosyal alanlar- gerçekleşebilmektedir.

Arnstein (1969) ise vatandaş katılımını, siyasi ve ekonomik süreçlerin dışında bırakılan vatandaşların gelecekte bilinçli olarak dahil edilmesini sağlayan şey, gücün yeniden dağıtımı olarak tanımlamaktadır. Doğrudan vatandaş katılımı Roberts tarafından, karar verici ve idari pozisyonda olmayan toplumun üyelerinin toplum ile ilgili kararlar alma konusunda kamu görevlileriyle gücü paylaştığı süreç olarak tanımlanmaktadır (Roberts, 2004).

Keleş, Erbay ve Görmez, (2020), "Yaşadığımız çağda, sivil toplum kuruluşlarının meslek örgütlerinin ve halkın karar mekanizmalarına katılımına imkân vermeyen bir demokrasiden söz edilemez." demiştir.

Rosener'e (1978) göre katılımın sınırlarının anlaşılabilmesi için bazı temel sorulara yanıt aranmalıdır. İlk olarak "kim" sorusu, sürecin aktörlerini işaret eder; bu aktörler arasında seçilmiş temsilciler, kamu kurumlarında görev yapan yöneticiler ve vatandaşlar yer alır. "Nerede" sorusu, katılım aracılığıyla ulaşılması hedeflenen amaçları ve odak noktalarını ortaya koyar. "Ne" sorusu ise planlanan program ya da uygulamanın hangi somut sonuçlara veya değişimlere yol açmasının beklendiğini açıklığa kavuşturur. "Nasıl" sorusu, katılım sürecinde karşılaşılabilecek çeşitli güçlükleri, özellikle de maliyet boyutunu gündeme getirir. Son olarak "ne zaman" sorusu, katılımın politika sürecinin hangi aşamasında gerçekleşeceğini; yani kararların oluşturulması, uygulanması ya da değerlendirilmesi evrelerinden hangisinde ortaya çıkacağını belirler.

White (1996) tarafından katılım, nominal katılım, enstrümantal katılım, temsili katılım ve dönüştürücü katılım olarak sınıflandırılmıştır. Nominal katılım süreçlerinde bireylerin yalnızca varlık gösterdiği, esas olarak bir katılım sürecinin işletilmediği bir süreç işlemektedir. Enstrümantal katılım, katılımın araç olarak kullanıldığı, bu tür katılımda halkın ya da katılımcıların esas amacı karar alma süreçlerine aktif katkı sağlamak olmadığı, katılımı halkın bir maliyet olarak gördüğü katılım çeşididir. Temsili katılım, bireylerin veya toplulukların karar alma süreçlerinde doğrudan değil, kendilerini temsil eden kişi ya da gruplar aracılığıyla yer aldığı bir katılım türüdür. Bu katılım türü bir kaldıraç etkisi yaratmakta ve halkın kendi isteklerini söylemekte bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönüştürücü katılım ise, katılımı bir araç olarak değil kendi başına bir amaç olarak kabul etmektedir. Bu katılım sürecinde vatandaş yetkilendirilmiş durumdadır ve süreçlere aktif olarak katılım sağlar.

Halkın katılım sürecine dahil olabilmesi ve bu katılımın düzeyinin belirlenmesinde çeşitli faktörler rol oynamaktadır. Öncelikle bireylerin katılımdan somut bir fayda elde edeceklerine inanmaları önemlidir. Bunun yanında, katılımcıların sürece zaman ayırabilmeleri, katılım mekanizmalarının gerçekten bir sonuç doğuracağına dair güven duymaları gerekmektedir. Katılım yollarının toplumun tüm kesimlerine açık ve erişilebilir olması, herhangi bir engel ile sınırlandırılmaması süreci destekleyen unsurlardandır. Ayrıca, demokratik değerlerin toplumda ne ölçüde yerleştiği ve kültürel olarak katılım alışkanlığının yaygınlığı, katılımın yoğunluğu ve sürekliliğini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Şat, 2020).

Katılımın başarısını etkileyen birçok faktör bulunmakla birlikte, öncelikle uygun bir demokrasi ortamının sağlanmış olması, aktörlerin katılım kültürünü benimsemiş olması, yöneticiler tarafından katılıma esas konularda, kararlar ve faaliyetler hakkında şeffaf ve doğru bilgi akışının sağlanması, yöneticilerin ve karar alıcıların da katılımı her anlamda desteklemesi, aktörlerin katılımın sonuç getireceğine inanç duyması ve uygun katılım ortamının sağlanması gerekmektedir.

2.1.1. Katılım merdiveni

1969 yılında Sherry Arnstein tarafından önerilen vatandaş katılım merdiveni, demokratik halk katılımı alanında kullanılan en yaygın modellerden biri haline gelmiştir. Arnstein,

demokratik süreçlere katılımın gerçek anlamda sağlanması isteniyorsa, gücün yeniden dağıtılması gerektiğini savunur. Arnstein'ın formülasyonunda yurttaş katılımı yurttaş gücüdür. Arnstein mevcut durumda uygulanan katılım modelinin gerçek anlamda bir katılıma işaret etmediğini savunmuş;

> Vatandaş katılımı fikri biraz ıspanak yemeye benziyor: Prensipte kimse buna karşı değil çünkü bu sizin için iyi. Yönetilenlerin kendi hükümetlerine katılımı teorik olarak demokrasinin temel taşıdır; neredeyse herkes tarafından hararetle alkışlanan saygı duyulan bir fikirdir. Ancak bu ilke, yoksul siyahlar, Meksikalı Amerikalılar, Porto Rikolular, Hintliler, Eskimolar ve beyazlar tarafından savunulduğunda alkışlar kibar el çırpmalara dönüşüyor. Yoksullar katılımı gücün yeniden dağıtımı olarak tanımladığında, Amerika'nın temel prensip üzerindeki fikir birliği, açık ırksal, etnik, ideolojik ve politik muhalefetin birçok tonuna dönüşüyor

demiştir (Arnstein, 1969).

Arnstein'ın (1969) vatandaş katılımı tipolojisinde, her yükselen basamağın eyleminin, kontrolünün ve gücünün artan düzeylerini temsil ettiği metaforik bir merdiven olarak sunulmaktadır. Katılımın sekiz basamağına ek olarak Arnstein, katılımcı gücün katılımsızlıktan, göstermelik katılım dereceleri ve vatandaş katılım derecelerine doğru ilerleyen bir süreklilik içermektedir.

Çizelge 2.1. Arnstein'ın katılım merdiveni (Arnstein, 1969)

Basamak	Katılım Düzeyi	Kategori
8	Vatandaş Denetimi-Kontrolü	Yurttaş Gücü Düzeyleri (Degrees of citizen power)
7	Devredilmiş Yetki	
6	Ortaklık	
5	Yatıştırma-İkna Etme	Simgesel Katılım Düzeyleri (Degrees of tokenism)
4	Danışma	
3	Bilgilendirme	
2	Terapi-İyileştirme	Katılımsızlık(Nonparticipation)
1	Manipülasyon-Etkileme	

Arnstein'ın katılım merdiveninde, katılım süreçleri sırası ile, etkileme, iyileştirme, bilgilendirme, danışma, ikna etme, ortaklık, devredilen yetki, vatandaş kontrolü olarak 8 basamak şeklinde modellenmiştir (Arnstein, 1969).

Vatandaş katılım sürecinin geliştirilmesi için Uluslararası Vatandaş Katılımı Örgütü (IAP2) (URL-3) tarafından ise 7 maddeden oluşan vatandaş katılımının temel değerleri belirlenmiştir. Vatandaş katılımı;

1- Karardan etkilenenlerin karar verme sürecine katılma hakları olduğuna ilişkin düşünceye dayanmaktadır.
2- Vatandaşların düşüncelerinin kararı etkileyeceğine ilişkin taahhüttü içerir.
3- Karar vericileri de içeren tüm katılımcıların ihtiyaç ve ilgilerini dikkate alarak ve katılımcılarla iletişim kurarak oluşturulan kararları desteklemektedir.
4- Karardan potansiyel olarak etkilenenlerin ya da ilgi duyanların katılımlarını araştırmakta ve kolaylaştırmaktadır.
5- Vatandaşlardan nasıl katılacaklarına ilişkin planlamada girdi talep etmektedir.
6- Vatandaşlara katılmalarını sağlayacak gerekli bilgiyi sağlamaktadır.
7- Kendi istek ya da ihtiyaçlarının kararı nasıl etkileyeceğine ilişkin vatandaşlarla iletişim kurmaktadır.

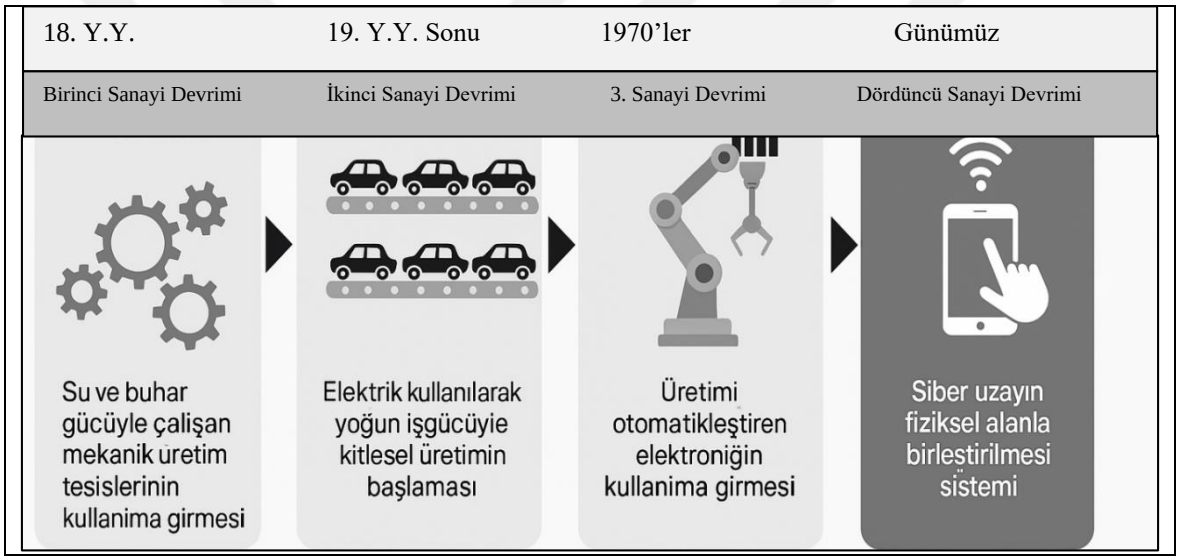
2011 yılında yayınlanan, insanların katılıma giden ve katılımdan geçen yolları ve zaman içinde katılımlarını şekillendiren faktörler hakkında bilgi ve anlayışı geliştirmek için bireylerin farklı katılım biçimlerine nasıl ve neden dahil olduğunu ve dahil olmaya devam ettiğini araştıran "Katılımla İlgili Yollar: Aktif Vatandaşlığı Ne Yaratır ve Sürdürür?" (Pathways Through Participation: What Creates And Sustains Active Citizenship?) raporundaki araştırmalarda, vatandaş katılımının birçok yol ve yöntem ile teşvik edilebileceği belirtilmiştir. Katılım fırsatlarının geliştirmenin adımları "halkta erken yaşta başlayarak güçlü temeller oluşturmak, insanların buluşup etkinliklere katılmaları için uygun resmi ve gayri resmi yerler ve alanlar sağlamak ve ağlar aracılığıyla bireyler ve kuruluşlar arasında bağlantılar, merkezler ve yollar oluşturmaktır." olarak tanımlanmıştır (URL-4).

Rapor'da vatandaş katılımını etkileyen ve kolaylaştıran bazı faktörler (URL-4);

- Motivasyon, kişilik, kimlik ve kaynaklar dahil olmak üzere bireysel faktörler,
- Kişinin ailesi, arkadaşları, komşuları ve meslektaşları dahil olmak üzere ilişkileri ve sosyal ağlar,
- İnsanların katıldığı gruplar ve organizasyonlar ve bu grupların belirli yapıları, süreçleri ve kültürü,
- Yerel alanlar, olaylar, kurumlar ve siyaset dahil olmak üzere yerel ortam ve yer,
- Ulusal olaylar, sosyal hareketler ve uzun vadeli toplumsal ve küresel eğilimler dahil olmak üzere daha geniş toplumsal ve küresel faktörler olarak sıralanmıştır.

2.2. Sanayi Devrimleri ve Kent Planlamaya Yansımaları

Endüstri kavramı, üretim sürecinde hammaddelerin işlenip katma değerli ürünlere dönüştürüldüğü ekonomik ve toplumsal alanı ifade eder (Chandler, 1977). Endüstri devrimleri (Industrial Revolutions), üretim teknolojileri, enerji kullanımı ve sosyal organizasyon biçimlerinde köklü değişimler yaratan tarihsel evreler olarak tanımlanır. Endüstri devrimleri literatürde genellikle birinci (First Industrial Revolution), ikinci (Second Industrial Revolution), üçüncü (Third Industrial Revolution) ve dördüncü (Fourth Industrial Revolution) olarak ayrılmaktadır (Şekil 2.1) (Mokyr, 2003; Schwab, 2016; Acar ve Sarnıç, 2023).

Şekil 2.1. Sanayi devrimleri

2.2.1. Birinci sanayi devrimi

Birinci Sanayi Devrimi (The First Industrial Revolution), yaklaşık olarak 1760'lardan 1840'lara kadar süren, Batı Avrupa özellikle İngiltere merkezli gerçekleşen, üretim ve toplumsal yapı üzerinde köklü değişikliklere yol açan tarihsel dönüşüm sürecidir (Ashton, 1948). Literatürde "mekanik devrim" veya "makineleşme devrimi" olarak da adlandırılan bu dönem, insan ve hayvan gücüne dayalı üretim yöntemlerinin, buhar gücüyle çalışan makinelerle yer değiştirmesini ifade etmektedir (Mokyr, 2003).

Bu dönemde teknolojik açıdan yaşanan, en kritik gelişme James Watt'ın 1769'da geliştirdiği buhar makinesidir. Buhar makinesi, enerji üretiminde kömürden yararlanarak, fabrikalarda

mekanik güç sağlama kapasitesine sahiptir (Mokyr, 2003). Tekstil sanayinde ise Hargreaves'in Spinning Jenny (1764), Arkwright'ın Water Frame (1769) ve Crompton'un Mule makineleri iplik üretiminde devrim yaratmış; bu makineler, el işçiliğine dayalı üretimi hızlandırarak büyük ölçekli fabrika üretimine zemin hazırlamıştır (Ashton, 1948). Demir-çelik üretiminde gelişmeler ve yeni yöntemlerin bulunmasıyla üretim kapasitesi artarken, ulaşımda buhar gücüyle çalışan tren ve gemiler sayesinde mal ve insan hareketliliği hızlanmıştır (Wrigley, 2010).

Üretim sistemi bakımından, bu devrim öncesinde el emeğine dayalı, küçük ölçekli atölyeler faaliyet gösterirken, bu dönem büyük ölçekli fabrika sistemine geçişi temsil etmektedir (Chandler, 1977). Fabrikalar, işgücünü mekânsal olarak yoğunlaştırmış ve çalışma saatlerini düzenleyerek üretimde verimliliği artırmıştır.

Toplumsal açıdan bu dönem, kırsal alanlarda yaşayan büyük nüfusun kentlere göçünü hızlandığı dönemdir (Ashton, 1948). Sanayi kentleri olarak adlandırılan bu yerleşimlerde, işçi sınıfının ortaya çıkması, çalışma koşullarının zorlaşması, barınma ve sağlık sorunlarının artması önemli toplumsal sorunlar ortaya çıkarmıştır (Thompson, 1963). Kentlerde altyapı ve hijyen sorunları, sosyal hareketlilik ve sınıf mücadelelerinin yoğunlaşmasına neden olmuş, işçi hareketleri, sendikalar ve ilk sosyal reform çabaları bu dönemde ortaya çıkmıştır (Hobsbawm, 1999).

Kent planlama açısından ise Birinci Sanayi Devrimi'nin etkileri son derece önemlidir. Sanayileşmenin getirdiği hızlı kentleşme, plansız ve sağlıksız yerleşimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, ilerleyen dönemlerde kent problemlerinin çözümü için, modern kent planlama hareketlerinin doğuşuna zemin hazırlamıştır (Mom, 2015). Sanayi kentlerinin dokusu, üretim ve konutun iç içe geçtiği, altyapının yetersiz olduğu ve sosyal ayrışmanın belirginleştiği bir yapıya sahiptir. Bu olgu, daha sonra bahçe kent (Garden City) ve güzel şehir (City Beautiful) gibi kent planlama hareketlerinin doğuşunda ele alınan temel sorunlardan biri olmuştur (Hall, 2014).

Birinci Sanayi Devrimi, teknik icatların ve enerji kullanım biçimlerinin üretim sistemini temelden dönüştürmesiyle sınırlı kalmayıp, ekonomik ilişkiler, toplumsal yapılar ve mekânsal organizasyon üzerinde uzun vadeli ve kapsamlı etkiler yaratmış bir dönüşüm

sürecidir. Bu devrim, sanayileşmenin ve modernleşmenin temel taşlarını atmış, sonraki sanayi devrimlerinin altyapısını oluşturmuştur (Mokyr, 2003).

2.2.2. İkinci sanayi devrimi

İkinci Sanayi Devrimi (The Second Industrial Revolution), genel olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başlarına, yaklaşık 1870–1914 yılları arasına tarihlendirilen, teknoloji, üretim ve toplumsal yapıda derin dönüşümlere yol açan bir endüstriyel gelişme sürecidir (Mokyr, 2003). Literatürde bazen "teknolojik devrim" veya "ikinci mekanizasyon dalgası" olarak da anılan bu dönem, Birinci Sanayi Devrimi'nin mekanik buhar gücü ve tekstil sektöründeki gelişmelerinden farklı olarak, elektrik, kimya ve çelik üretimindeki yeniliklerle karakterize edilir (Landes, 1969).

Bu devrimin temel ayırt edici özelliklerinden biri, üretim süreçlerinin daha da mekanize hale gelerek otomatikleşmesi, fabrikaların ölçek ve kapsam açısından büyümesi ve yeni enerji kaynaklarının kullanılmasıdır. Özellikle elektrik enerjisinin yaygınlaşması, Thomas Edison ve Nikola Tesla gibi bilim insanlarının icatlarıyla fabrikalarda çalışma koşullarını ve üretkenliği radikal biçimde değiştirmiştir (Mokyr, 2003). Elektrik motorları, enerji iletiminde esneklik sağlayarak üretim bantlarının oluşturulmasına imkân tanımıştır (Chandler, 1977).

Çelik üretiminde Bessemer ve Siemens-Martin yöntemlerinin geliştirilmesi, daha dayanıklı ve ucuz çelik üretimini mümkün kılmış; böylece demiryolları, köprüler, gemiler ve makineler gibi büyük ölçekli altyapı projeleri hızlanmıştır (Landes, 1969). Kimya endüstrisinde ise sentetik boyalar, gübreler ve patlayıcılar gibi yeni ürünler geliştirilmiştir (Mokyr, 2003). Ayrıca, telgraf ve telefonun yaygınlaşması iletişim alanında devrim yaratmış, küresel ekonomik ilişkilerin hızlanmasına katkı sunmuştur (Chandler, 1977).

Üretim sistemleri açısından, İkinci Sanayi Devrimi Fordizm olarak bilinen yeni bir üretim modeliyle ilişkilendirilmiştir. Henry Ford'un otomobil fabrikasında uyguladığı seri üretim ve montaj hattı sistemleri, işgücünün verimliliğini ve üretim hızını büyük ölçüde artırmıştır. Bu yöntem, iş bölümü ve standartlaştırmayı ileri seviyeye taşıyarak kitlesel tüketim toplumunun oluşmasına katkıda bulunmuştur. Fordizm, modernizmle paralel ilerleyen,

rasyonel ve disiplinli çalışma süreçleriyle ekonomik büyümeyi sağlayan bir paradigma olarak değerlendirilmektedir (Harvey, 1989).

Toplumsal açıdan ise İkinci Sanayi Devrimi kentsel nüfusun artmasına ve işçi sınıfının büyümesine yol açmıştır. Bu dönemde işçi hakları, sendikalaşma ve sosyal reform hareketleri hız kazanarak çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönünde gelişmeler yaşanmıştır (Hobsbawm, 1999). Ayrıca, kentlerin fiziksel yapısı da değişmeye başlamış; gelişen ulaşım sistemleri (elektrikli tramvay, metro) kent içi hareketliliği artırarak iş ve konut alanları arasındaki mesafeleri uzatmaya başlamıştır (Hall, 2014). Bu durum, kentlerin genişlemesini teşvik ederken, aynı zamanda modern kent planlama fikirlerinin ve hareketlerinin şekillenmesinde de etkili olmuştur.

İkinci Sanayi Devrimi döneminde ortaya çıkan hızlı sanayileşme ve kentleşme, modernist planlama hareketlerine zemin hazırlamıştır. Bahçe Kent (Garden City) hareketi, Ebenezer Howard tarafından geliştirilmiş ve sanayi kentlerinin sorunlarına (yoğunluk, sağlık, çevre) çözüm aramıştır (Hall, 2014). Aynı dönemde Güzel Şehir (City Beautiful) hareketi ise, özellikle Amerika'da, kentlerde estetik ve kamusal alanların düzenlenmesini önceliklendirerek toplumsal düzeni sağlamayı amaçlamıştır (Wilson, 1989). Bu hareketler, endüstrileşmenin yarattığı sosyal ve mekânsal sorunlara karşı planlı ve düzenli kentleşme modelleri geliştirmeye, kentlerdeki sağlıksız altyapı ve fiziki çevrenin daha iyi hale getirilmesine odaklanmıştır.

İkinci Sanayi Devrimi, teknolojik ilerlemeler ve yeni üretim modelleriyle kapitalist ekonominin dinamiklerini değiştirmiş; üretim ve toplumsal ilişkilerde yeni yapılar ortaya çıkarmış, kentlerin fiziksel ve sosyal yapısına yön veren önemli bir dönem olmuştur (Mokyr, 2003). Bu devrim, Fordizm ve modernist kent planlama ile doğrudan ilişkilendirilmekte ve sonraki dönemlerde yaşanan üretim sistemlerimdeki gelişmeler ve kent planlama politika ve yöntemlerindeki dönüşümün temel taşlarını oluşturmuştur.

2.2.3. Üçüncü sanayi devrimi

Üçüncü Sanayi Devrimi (Third Industrial Revolution), genellikle "Dijital Devrim" (Digital Revolution) olarak adlandırılmakta ve 20. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan, özellikle 1970'lerden sonra yaygınlaşan, bilgi teknolojilerinin, elektronik ve otomasyonun üretim

süreçlerine yoğun şekilde entegre edilmesini ifade eden bir dönüşüm sürecidir (Castells, 2010; Rifkin, 2011). Bu dönem, önceki iki sanayi devriminden farklı olarak, fiziksel makinelerin otomasyonu kadar BİT gelişimine ve yaygınlaşmasına dayanmaktadır.

Üçüncü Sanayi Devrimi, mikroişlemcilerin icadı, bilgisayarların üretim ve yönetim süreçlerine girmesi, robotik otomasyonun yaygınlaşması ve internetin ortaya çıkışıyla şekillenmiştir (Castells, 2010). Özellikle entegre devrelerin geliştirilmesi ve mikroçip teknolojilerinin ilerlemesi, üretimde esneklik ve hız kazandırmış, seri üretimin sınırlarını aşarak daha özelleştirilmiş ve küçük ölçekli üretimlerin de mümkün olduğu yeni bir ekonomik yapıyı ortaya çıkarmıştır (Rifkin, 2011).

Üretim sistemlerinde, bu dönemde esnek üretim modelleri gelişmiştir. Bu model katı iş bölümü, standartlaşma ve kitlesel üretim yaklaşımına karşılık, daha esnek, teknoloji odaklı ve iş gücünün çeşitliliğine ve yaratıcılığına olanak tanıyan bir model olarak görülmektedir (Harvey, 1989; Piore ve Sabel, 1984). Bu yeni sistemde, üretim bantları robotik ve bilgisayar destekli makinelerle donatılırken, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yenilikçi rolleri ön plana çıkmaya başlamıştır

Toplumsal açıdan, Üçüncü Sanayi Devrimi bilgi toplumu kavramının yükselişini beraberinde getirmiştir (Castells, 2010). Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş süreci, iş gücünün eğitim ve bilgi teknolojileri ile donatılmasını zorunlu kılmış, toplumsal yapı ve iş ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açmıştır (Rifkin, 2011). Bu dönemde hizmet sektörü büyümüş, emek piyasasında esneklik ve çok yönlülük artarken, aynı zamanda gelir eşitsizliği ve dijital uçurum gibi yeni toplumsal sorunlar da gündeme gelmiştir (Harvey, 1989).

Dijital uçurum, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim, bu teknolojileri kullanabilme ve dijital hizmetlerden etkin yararlanabilme olanakları arasındaki eşitsizlikleri tanımlar. Bu kavram, yalnızca internet bağlantısına sahip olmakla değil, erişim kalitesi, dijital okuryazarlık ve çevrimiçi katılım kapasitesi ile de ilişkilidir. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği verileri, dijital uçurumun küresel ölçekte heterojen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır; yüksek gelirli ülkelerde internet kullanım oranları yaklaşık %87–%91 arasında seyrederken, orta ve düşük gelirli bölgelerde bu oranlar belirgin biçimde daha düşük seviyelerdedir (URL-5). Bu farklılaşma, dijital erişim imkânlarının ülkeler ve bölgeler

arasında eşitsizlikler barındırdığını gösterir ve dijital katılımın kapsayıcılığını doğrudan etkiler.

Türkiye'de internete erişim oranları son yıllarda artış göstermiştir. TÜİK'in 2025 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre, ülke genelinde 16–74 yaş grubundaki bireylerin internet kullanım oranı %90,9'a yükselmiştir (URL-6). Bu oran, Türkiye'nin internet erişimi bakımından gelişmekte olan pek çok ülkeye göre güçlü bir erişim düzeyi sunduğunu göstermektedir.

Kent planlaması açısından, Üçüncü Sanayi Devrimi, şehirlerin ekonomik ve sosyal yapısında köklü değişiklikler yaratmıştır. Sanayi kentlerinin ağırlıklı olarak üretime dayalı yapısından, bilgi ve hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı metropollere doğru bir dönüşüm yaşanmıştır (Hall, 2014). Bu değişim, kent planlamasında da esnek, çok işlevli ve karma kullanım alanlarının önemini artırmış, planlamanın sadece fiziksel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal süreçleri de kapsaması gerektiği anlayışını güçlendirmiştir (Healey, 1997). Dijital teknolojilerin kent yönetimine ve planlamaya entegrasyonu, "akıllı şehirler" (smart cities) kavramını ortaya çıkarmış, veri tabanlı, teknoloji destekli ve katılımcı planlama süreçlerini mümkün kılmıştır (Batty, 2013). Bu bağlamda, Üçüncü Sanayi Devrimi, kentlerin mekânsal organizasyonunu yeniden şekillendirirken, katılım modellerinde de yeni olanaklar yaratmıştır.

Üçüncü Sanayi Devrimi, teknolojik ve toplumsal dönüşümleri beraberinde getirerek üretim, çalışma ve yaşam biçimlerini derinden değiştirmiş; kentlerin fonksiyonel ve yapısal dönüşümünde kritik bir rol oynamıştır. Bu süreç, modern planlama kuramları ve uygulamalarının dijitalleşme ve esneklik dönüşümüne temel hazırlamıştır.

2.2.4. Dördüncü sanayi devrimi (endüstri 4.0) ve toplum 5.0

Endüstri 4.0 Alman Federal Hükümeti'nin "Almanya için Yüksek Teknoloji Stratejisi 2020 Eylem Planı"nda yer alan, imalat ve lojistik gibi geleneksel endüstrilerin dijitalleşmesini destekleyen bir gelecek projesidir (Schoenthaler ve diğerleri, 2015). Bu vizyon, 2016 Bilim ve Teknoloji Temel Planı'nda önerilen Toplum 5.0'dan 5 yıl öncesine dayanıyordu. Nisan 2013'te "Endüstri 4.0 Stratejik Girişiminin Uygulanmasına Yönelik Öneriler" başlıklı bir rapor yayınlandı (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Rapor, üretim faaliyetlerine değer katabilecek siber-fiziksel sistemleri (CPS) etkinleştirmek için üretimde nesnelerin internetinin (IoT) kullanımına odaklanmıştır. Ayrıca, üretim maliyetlerinde önemli tasarruf sağlayan fabrikalar olan "akıllı fabrikaların" teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Rapora göre, akıllı fabrikalar, üretim sürecinin tüm aşamalarına ilişkin verileri fiziksel ortamda (gerçek dünyada) toplamak ve ardından bu verileri siber ortamda yeniden oluşturmak için IoT cihazlarını ve interneti kullanmalıdır. Yapay zeka daha sonra bu siber verileri analiz edecek veya optimum çözümler üretmek için simülasyonlar çalıştıracaktır. Yapay zekanın bulguları, gerçek dünyadaki fabrika kontrol sistemlerine otomatik olarak aktarılacaktır. Akıllı fabrikalar kendi kendine düşünen fabrikalar olacaktır. Akıllı fabrikalar, üretimin tüm aşamalarında otomasyon ve optimizasyonu mümkün kılacaktır. Genel üretim süreçlerini yönetmenin yanı sıra, parça ödemelerini de yönetebilir; hatta üretim aparatlarındaki herhangi bir anormallik veya eksikliği tespit edip sorunu otomatik olarak giderebilir veya bir süreci yeniden kalibre edebilirler. Akıllı fabrikaların başlıca aktörleri sensörler ve yapay zekâdır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Endüstri 4.0, özel bir isim olarak yalnızca Almanya'ya özgü bir girişimi ifade etse de, temel kavram olan IoT'yi üretimde kullanmak küresel çapta ilgi görmüştür. Bu kavram daha genel olarak "dördüncü sanayi devrimi" olarak tanımlanmakta ve endüstriyel üretimi altüst etmeye yönelik kapsamlı bir eğilimi ifade etmektedir (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Endüstri 4.0 uygulamasının, bazı çalışmalarda bir önceki endüstriyel gelişmelerin doğrudan bir sonucu olarak ifade ettikleri görülmekle birlikte World Economic Forum (WEF) kurucusu ve Başkanı olan Klaus Schwab üç temel nedene bağlı olarak 4. Sanayi Devriminin meydana geldiğini ve 3. Sanayi Devriminin devamı olmadığını açıklamıştır. Bu nedenler hız, genişlik ve derinlik, sistem etkisi olarak ifade edilmiştir. Schwab'a (2016) göre Endsütri 4.0 dijital teknolojilerin, fiziksel sistemlerle ve biyolojik dünyayla bütünleştiği yeni bir dönemi tanımlamaktadır. Bu dönemin temel karakteristikleri arasında IoT, yapay zekâ, robotik, büyük veri (big data), bulut bilişim, siber-fiziksel sistemler, 3D baskı ve blockchain teknolojileri yer almaktadır (Kagermann, 2014; Schwab, 2016). Bu teknolojiler, üretim süreçlerini daha akıllı, esnek ve verimli hale getirirken, aynı zamanda insanların yaşam biçimlerini, iş ilişkilerini ve sosyal yapıları da köklü biçimde dönüştürmektedir.

Endüstri 4.0, endüstri, akademi ve hükümet arasında iş birliğini içeren, yukarıdan aşağıya bir ulusal strateji olarak önerilmiştir. Sanayi, akademi ve hükümet arasında bir bilgi

entegrasyon mimarisi oluşturma görevi, genel olarak imalat ve sanayide inovasyonun anahtarını elinde tutan "dördüncü sanayi devrimi"nin özünü oluşturuyordu (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Endüstri 4.0'ın üretim sistemlerine adaptasyon sürerken, 2017'de Japonya tarafından Toplum 5.0 fikri duyurulmuştur. Toplum 5.0, Japonya'da gelişmiş bir vizyon olup, teknolojik ilerlemelerin insan merkezli, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir toplum inşasında kullanılmasını hedeflemektedir. Toplum 5.0, Endüstri 4.0'ın teknolojik altyapısını sosyal ihtiyaçlarla birleştirerek, yaşlanan nüfus, çevresel sorunlar ve ekonomik eşitsizlik gibi çağdaş sorunlara çözümler üretmeyi amaçlamıştır. Bu vizyon, teknolojinin yalnızca üretimde değil, sağlık, eğitim, ulaşım ve çevre gibi sosyal alanlarda da toplumun refahını artırmak için kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Toplum 5.0'da yapay zekâ, robotik ve IoT teknolojileri, sağlıkta erken teşhis ve kişiselleştirilmiş tedaviler, akıllı şehirlerde enerji verimliliği, ulaşımda otonom araçlar ve afet yönetiminde hızlı müdahale gibi pek çok alanda entegrasyon sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, teknolojik gelişmeler bireylerin yaşam kalitesini artırmayı, toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemektedir.

Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0'ın toplumsal etkileri geniş kapsamlıdır. İlk olarak, işgücü piyasasında otomasyon ve yapay zekâ kullanımı, bazı işlerin ortadan kalkmasına neden olurken, yeni iş alanlarının ortaya çıkmasına da yol açmıştır (Brynjolfsson ve McAfee, 2014). Bu durum, işgücünün yeniden eğitilmesini ve esnek çalışma modellerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Veri odaklı karar alma süreçleri ve dijital platformlar, toplumsal katılım ve yönetişim modellerinde de dönüşümler yaratmaktadır (Schwab, 2016).

Endüstri 4.0 akıllı fabrikaları savunurken, Toplum 5.0 süper akıllı bir toplum talep etmektedir. Ayrıca, her iki vizyon da CPS dağıtımını savunsa da, dağıtım kapsamı farklılık göstermektedir. Endüstri 4.0'da CPS üretim ortamında, Toplum 5.0'da ise toplumun tamamında dağıtılacaktır. İki vizyon, sonuçların ölçülmesi açısından da farklılık göstermektedir. Endüstri 4.0, yeni değer yaratmayı ve üretim maliyetlerini en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu tür gerçekçi sonuçlar, nispeten basit ve net performans ölçütlerine olanak tanır. Buna karşılık, Toplum 5.0, süper akıllı bir toplum yaratmayı hedeflemektedir. Bu durumda ölçütler çok daha karmaşıktır. 2017 Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Kapsamlı Stratejisi'ne göre başarı, toplumun "yerel, yaş, cinsiyet veya dilden bağımsız olarak çok

çeşitli gizli ihtiyaçları ayrıntılı bir şekilde ele alan mal ve hizmetler sunarak ekonomik ilerlemeyi sosyal sorunların çözümüyle ne ölçüde dengeleyebildiği" ile ölçülmelidir; böylece tüm vatandaşların konfor ve canlılık dolu, yüksek kaliteli yaşamlar sürebilmesi sağlanır (URL-7).

Teknolojik yeniliklerin öngörülen gelecekteki etkilerinin kapsamı açısından da önemli bir fark bulunmaktadır. Endüstri 4.0, üretime odaklı bir sanayi devrimi öngörmekte, ancak böyle bir devrimin halkı nasıl etkileyebileceği konusunda bir şey söylememektedir. Buna karşılık, insan merkezli bir toplum kavramıyla gösterildiği gibi, Toplum 5.0, teknolojinin toplum üzerindeki etkisine ve daha iyi bir toplum yaratma ihtiyacına yoğun bir şekilde odaklanmaktadır. Toplum 5.0'ın vizyonu kapsamında, çeşitli ihtiyaç ve tercihlere hitap eden kapsayıcı bir toplum yaratmayı amaçlayan bir reform süreci de yer almaktadır. Çizelge 2.2'de görüldüğü gibi, her iki vizyon da IoT ile ilgili teknoloji, yapay zeka ve büyük veri analizi de dahil olmak üzere teknolojinin kullanımını vurgulamaktadır. Benzer şekilde, her ikisi de sanayi, akademi ve kamu sektörü arasında iş birliğiyle, yukarıdan aşağıya, devlet liderliğinde bir yaklaşımı gerektirmektedir (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Çizelge 2.2. Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 (Deguchi ve diğerleri, 2020)

Başlık	Endüstri 4.0 (Almanya)	Toplum 5.0(Japonya)
Tasarım	-Almanya için Yüksek Teknoloji Stratejisi 2020 Eylem Planı -Endüstri 4.0 Stratejik Girişiminin Uygulanmasına Yönelik Öneriler (Endüstri 4.0 Çalışma Grubu, 2013)	-5. Bilim ve Teknoloji Temel Planı (2016) -2017 Yılı Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Kapsamlı Stratejisi
Hedef	-Akıllı fabrikalar	-Süper akıllı toplum
Kapsam	-Üretime odaklanır	-Toplumun tamamı
Anahtar Kavramlar	-Siber-fiziksel sistemler (CPS) -Nesnelerin İnterneti (IoT) -Kitlesel özelleştirme	-Siber uzay ve fiziksel uzayın üst düzey birleşmesi -Ekonomik kalkınmanın sosyal sorunların çözümüyle dengelenmesi -İnsan merkezli toplum

Akıllı fabrikalar vizyonuyla Endüstri 4.0, üretim sektörünü temel fiziksel alan (gerçek dünya) olarak vurgulamıştır; siber uzay için ise, bilginin farklı endüstriler arasında yatay ve üretim sistemleri içinde dikey olarak entegre edildiği CPS merkezli bir siber mimari öngörmüştür. Öte yandan, süper akıllı bir toplum vizyonuyla Toplum 5.0, toplumu temel fiziksel alan (gerçek dünya) olarak vurgulamaktadır; siber uzay için ise, bilginin farklı hizmet sektörleri (örneğin enerji, ulaşım) arasında yatay ve her hizmet kullanıcısının geçmişini ve özelliklerini (tıbbi bilgileri, tüketim davranışları ve eğitim geçmişi gibi) izleyen sistemler içinde dikey olarak entegre edildiği CPS merkezli bir siber mimari

hedeflenmelidir. Ayrıca, bilginin kullanımını mümkün kılmak için sağlam bir bilgi güvenliği sağlamalıdır. Her iki vizyon da farklı endüstriler veya sektörler arasında bilgi entegrasyonunu hedefliyor ve her ikisi de bu amaca ulaşmak için aynı zorluklarla karşı karşıya: Gerekli siber mimarinin inşasının önündeki düzenleyici ve teknik darboğazların üstesinden gelme ihtiyacı ve böyle bir mimarinin inşası için gerekli olan ISO tarzı uluslararası standartlar ve uluslararası bilgi güvenliği kurumları kurma ihtiyacı. Hem Endüstri 4.0 hem de Toplum 5.0, yaratıcı faaliyetler için güvenli bir ortam görevi görebilecek küresel bir siber mimari inşa etmelidir (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0, teknolojik gelişmelerle toplumsal ve mekânsal dönüşümlerin iç içe geçtiği karmaşık bir çağda, kent planlama ve sosyal organizasyon biçimlerini yeniden tanımlamaktadır. Bu süreç, yalnızca üretim ve ekonomi alanında değil, sosyal katılım, sürdürülebilirlik ve bireylerin gündelik yaşam deneyimlerinde de derin değişiklikler getirmektedir.

Kent planlamada, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 etkileri, planlama süreçlerinin dijitalleşmesi, veri tabanlı karar mekanizmalarının kullanılması ve katılımcılığın artırılması gibi yenilikleri beraberinde getirmiştir (Batty, 2013). Akıllı şehir uygulamaları kapsamında, sensörlerden ve IoT cihazlarından elde edilen verilerle trafik yönetimi, enerji tüketimi ve kamu hizmetleri optimize edilmekte, böylece daha sürdürülebilir ve sağlıklı kentsel ortamlar yaratılmaktadır (Komninos, 2002). Ayrıca, dijital katılım araçları aracılığıyla vatandaşların planlama süreçlerine doğrudan katılmaları mümkün hale gelmektedir (Evans-Cowley ve Hollander, 2010).

Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 kavramları, günümüz teknolojik ve toplumsal dönüşümlerini anlamak için kritik öneme sahiptir. Bu kavramlar, üretim sistemlerinden toplumsal yapıya, kent planlamasından ekonomik ilişkilere kadar geniş bir yelpazede derin değişiklikleri ifade etmektedir. Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0'ın temsil ötesi (non-representational) teorilerle ilişkisinin incelenmesi de önemlidir. Temsil ötesi teoriler, mekânın ve toplumsal ilişkilerin sadece somut ve dilsel temsillerle değil, duyumsal deneyimler, duygular ve gündelik pratiklerle de şekillendiğini savunmaktadır (Thrift, 2004). Dijital teknolojiler, akıllı şehirler ve IoT gibi uygulamalar sayesinde bireylerin mekânla ve toplumla olan etkileşim biçimleri ve temsil ötesi teorilerin ifade ettiği soyut kavramlar tespit edilir hale gelmiştir. Böylece,

katılım ve yönetişim süreçleri sadece temsili katılım ve mekanik prosedürlerden ibaret olmaktan çıkmış; daha deneyimsel, etkileşimli ve çok katmanlı hale gelmeye başlamıştır.

2.3. Kent Planlama Yaklaşımları ve Katılım

Kent planlaması, tarihsel olarak yalnızca fiziksel mekânların düzenlenmesine yönelik teknik bir disiplin olmanın ötesinde; toplumsal ilişkilerin, üretim biçimlerinin ve iktidar yapılarını mekânda yeniden üreten ideolojik bir süreç olarak başlamıştır. Yerleşik hayata geçişle birlikte Mezopotamya, Mısır ve İndus Vadisi'nde ortaya çıkan ilk yerleşimler; genellikle merkezi otoritenin gücünü yansıtan, dinsel ya da idari merkezler etrafında şekillenmiş yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Antik Yunan'da Hippodamos'un ızgara planı ise rasyonellik, düzen ve yurttaşlık kavramlarıyla ilişkilendirilerek ilk sistematik kent planı örneğini sunmuştur (Keleş, 1990).

Sanayi Devrimi ile kentlerin hızlı büyümesi, yoğun göç, yoksulluk ve çevre kirliliği gibi sorunlar, modern kent planlamasının doğuşuna zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılda Ebenezer Howard'ın bahçe şehir modeli ve Le Corbusier'in fonksiyonalist kent vizyonu gibi öneriler, modernist planlama anlayışını şekillendirmiştir. Modernizm, ilerleme, bilim ve teknik akla olan güven üzerinden kentleri işlevsel bölgelere ayırmayı savunmuş; bu dönemde geliştirilen rasyonel planlama yaklaşımı, uzmanların öncülüğünde, veriye dayalı ve yukarıdan aşağıya işleyen bir süreç olarak tanımlanmıştır (Davidoff, 1965). Ancak ilerleyen süreçlerde kentlerin, sadece yapılar, teknik ve sosyal donatı alanları gibi fiziki mekânla sınırlı olmayan; sosyal yaşamın, insan ilişkilerinin, toplumsal etkileşimlerin, kültürel birikimlerin ve ortak yaşam pratiklerinin birarada yer aldığı karmaşık organizasyonlar olduğu anlaşılmış, sadece fiziki çevrenin sağlıklı hale getirilmesinin de ötesinde düzenlemeler yapılması gerektiği fikri ön plana çıkmıştır.

Bu yönüyle kentler, mekânın ötesinde birer sosyal sistem olarak ele alınmaktadır. Kent planlama ise, bu çok boyutlu yapıyı anlamaya ve yönlendirmeye çalışan disiplinler arası bir faaliyet alanıdır. Her ne kadar uzun yıllar boyunca kentler sadece fiziki mekândan ibaret sayılarak, kent planlama uygulamaları fiziksel çevreyi düzenleyen ve sağlıklı hale getirmeyi hedefleyen teknik ve mühendislik odaklı bir alan olarak görülse de özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal bilimlerin planlamaya katkısı belirgin biçimde artmış ve kent planlama, sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk ve felsefe gibi sosyal bilimlerin de

doğrudan katkı sunduğu çok disiplinli bir yapı haline gelmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca yöntemsel değil, aynı zamanda düşünsel bir kırılmaya da yol açmıştır. Çünkü kent planlama yaklaşımları, içinde bulundukları dönemlerin hâkim düşünce sistemleriyle şekillenmiş; modernizm, postmodernizm ve son olarak temsil ötesi yaklaşımlar gibi çeşitli kuramsal çerçeveler, planlamanın felsefi temellerini, amaçlarını, araçlarını ve aktörlerini yeniden tanımlamıştır. Bu bölümde, kent planlama tarihine yön veren bu düşünce akımlarının temel kavramları, yaklaşım biçimleri ve planlama pratikleri üzerindeki etkileri ele alınacak; planlama pratiklerinin, düşünce akımları ile birlikte nasıl dönüşüm geçirdiği katılım bağlamında incelenecektir.

2.3.1. Modernist düşünce ve rasyonel planlama

Modernizm, batı düşünce tarihinde aydınlanma ile başlayan teknik aklın yüceltilmesi süreciyle birlikte şekillenmiş, özellikle 19. yüzyılda bilimsel ilerleme, endüstrileşme ve teknolojik gelişmelerin oluşturduğu epistemolojik temeller üzerinde yükselmiştir. Bu düşünsel zemin, bireyin akıl yoluyla evrensel doğrulara ulaşabileceği varsayımına dayanmaktadır (Harvey, 1989). Modernist düşünce, insanın doğa üzerindeki hâkimiyetini teknolojik araçlarla kurabileceğine ve toplumun bilimsel yöntemlerle düzenlenebileceğine olan inancı merkeze almıştır (Giddens, 1991). Aydınlanma felsefesinden doğan bu anlayış, pozitivist bilgi üretimini ve rasyonaliteyi toplumsal organizasyonun ana belirleyicileri olarak konumlandırmıştır.

Bu felsefi arka plan kent planlaması alanında da güçlü etkiler yaratmış, planlama disiplini bir modernist proje olarak yapılandırılmıştır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında, rasyonel planlama modeli, bilimsel ve teknik bilgiye dayalı karar verme süreçlerini benimseyerek kentlerin biçimsel ve işlevsel olarak yeniden kurgulanmasını öngörmüştür. Bu model, kentleri mühendislik mantığına dayalı biçimde ele alırken, karar vericiyi teknik uzmanlıkla donatılmış bir otoriteye dönüştürmüştür (Taylor, 1998). Rasyonel planlama modeli, sorun tanımı, hedeflerin belirlenmesi, seçeneklerin değerlendirilmesi, uygulama ve izleme gibi aşamalardan oluşan doğrusal ve sistematik bir yapıya sahiptir (Faludi, 1973).

Fordist üretim modeliyle uyumlu olarak şekillenen bu planlama anlayışı, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yeniden inşa süreçlerinde gelişmiş ülkelerde baskın hale gelmiştir. Fordizm'in seri üretime dayalı, hiyerarşik ve merkezî kontrol yapısı, kent planlamasına da yansımış,

geniş arterler, sanayi-ticaret-konuta ayrılmış bölgeler ve otomobil merkezli ulaşım sistemleri bu dönemin temel karakteristiğini oluşturmuştur (Harvey, 1989). Bu modelin mekânsal düzeydeki somut karşılığı, fonksiyonel zonlama ilkesine dayalı kent planları olmuştur. Bu yaklaşımın en iyi örneklerinden biri Congrès Internationaux d'Architecture Moderne tarafından yayımlanan 1933 tarihli Atina Şartı (Athens Charter)'dır. Söz konusu bildirgede kent yaşamının konut, çalışma, ulaşım, dinlenme olmak üzere dört temel işleve ayrılması gerektiği belirtilmiş, bu ayrım kentlerin formel olarak yeniden düzenlenmesini hedeflemiştir (Mumford, 2000). Bu bağlamda planlama, kentleri bütüncül, düzenli ve öngörülebilir kılmak amacıyla geometrik biçimlendirme, yoğunluk kontrolü ve trafik ayrıştırması gibi araçlarla müdahale edilen nesnel sistemler olarak ele almıştır (Hall, 2014).

Modernist şehircilik uygulamaları bu yaklaşımların sahadaki yansımasıdır. Le Corbusier'in (1987) Ville Radieuse ve Ville Contemporaine projeleri, planlamanın teknik bir akılcılıkla ele alındığı, bireyin kent mekanındaki yerinin disiplinlerarası hesaplamalarla belirlendiği örneklerdir. Bu projelerde kent, grift toplumsal ilişkilerden arındırılmış bir üretim ve yaşam makinesi olarak yeniden tasarlanmıştır. Modernist planlamanın ideolojik temelinde, toplumsal eşitsizlikleri mekânsal müdahale yoluyla düzenleme çabası da yer almaktadır. Ancak bu düzenleme çoğunlukla merkezî bir otoritenin planlama gücüne dayanır ve halkın katılımı sınırlı kalmaktadır (Friedmann, 1987).

Ancak bu teknokratik yaklaşım, toplumu planlama süreçlerinden dışlamış ve toplumsal meşruiyet açısından eleştirilmiştir. Habermas'ın (1984) "yaşamsal dünyayı kolonileştirme" eleştirisi, teknik aklın toplumsal ilişkileri araçsallaştırarak bireyin özne olma potansiyelini sınırlandırdığına işaret etmektedir. Bu bağlamda modernist planlama, mekânı soyut matematiksel denklemler üzerinden ele alırken, bireyin deneyimlerini, gündelik yaşam pratiklerini ve kültürel çoğulluğu çoğunlukla dışarıda bırakmıştır (Sandercock, 1998).

Modernist düşünce ve dönemin ihtiyaçları ile şekillenen kent planlaması, belirli teknik uzmanlıklarla donatılmış, merkeziyetçi, hiyerarşik ve çoğunlukla halk katılımından arındırılmış bir anlayışı kentlere yansıtmıştır. Bu anlayış, planlamayı belirli bir toplumsal düzenin yeniden üretim aracı olarak görmüş, ancak 1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkan eleştirel yaklaşımlarla birlikte dönüşüm sürecine girilmiştir. Rasyonel planlamada kent plancısı teknik aklı temsil eder ve hem karar verici hem de uygulayıcı rolündedir.

2.3.2. Postmodernist düşünce ve iletişimsel akıl

Postmodern düşünce, 20. yüzyılın ikinci yarısında modernizm eleştirisi olarak ortaya çıkmış ve evrenselci, bütüncül, rasyonalist iddialara karşı çoğulculuk, yerellik ve katılımcılık vurgusu yapan bir paradigma olarak şekillenmiştir. Lyotard (1984), postmodernizmi "büyük anlatıların sona erdiği" dönem olarak tanımlar ve bu çerçevede modernizmin ilerlemeci, akıl merkezli ve evrenselci anlayışını eleştirir. Ona göre bilgi üretimi artık sadece bilimsel rasyonalitenin değil, çoğul anlatıların ve yerel bağlamların da etkisiyle biçimlenmelidir. Bu düşünsel yönelim, planlama disiplininde de katılımcı, müzakereci ve yerel aktörleri merkeze alan yeni anlayışların doğmasına neden olmuştur (Allmendinger, 2002).

Rasyonel planlamanın sınırlılıkları, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında refah devleti politikalarının kriz yaşamasıyla birlikte daha belirgin hale gelmiştir. Sosyal bilimlerde yaşanan paradigma değişimleri planlamanın ideolojik ve politik doğasını görünür kılmıştır. David Harvey (1985), planlamayı sermayenin mekânsal dolaşımını düzenleyen bir araç olarak tanımlarken; Henri Lefebvre (1991) mekânın üretiminin toplumsal pratiklerle şekillendiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşımlar, katılımın yalnızca bir prosedür değil, toplumsal hak talebinin ve adaletin bir aracı olması gerektiği fikrini güçlendirmiştir.

1960'lardan itibaren yurttaş katılımı, yalnızca demokratik bir hak değil, aynı zamanda planlamanın başarısı ve uygulanabilirliği için vazgeçilmez bir unsur olarak kabul görmüştür. Davidoff'un savunduğu savunucu planlama (advocacy planning), azınlık grupların seslerini planlama süreçlerine taşımayı amaçlamıştır. 1980'li yıllarda neoliberal politikaların yükselişiyle birlikte planlama yeniden dönüşüme uğramıştır. Stratejik planlama yaklaşımı, özel sektörde kullanılan yönetim araçlarının kamusal alana aktarılmasıyla şekillenmiştir. Bu süreçte planlamanın temel amacı toplumsal refah değil, yatırım çekmek ve kentleri küresel ekonomide rekabetçi kılmak olarak yeniden tanımlanmıştır (Albrechts, 2004). Stratejik planlama, biçimsel olarak katılım mekanizmaları içerse de, karar alma süreçleri çoğunlukla ekonomik aktörlerin önceliklerine göre şekillenmiştir. Böylece katılım, temsili ve sınırlı bir yapıya bürünmüştür.

Habermas (1984) iletişimsel eylem kuramı ile, postmodern eleştirilerden etkilenmekle birlikte, bu eleştirilerin ötesine geçerek modernitenin tamamlanmamış bir proje olduğunu ileri sürmüştür. Habermas, toplumsal yaşamda rasyonel iletişimi esas alan, bireylerin eşit

koşullarda ve bilgiye dayalı olarak karar süreçlerine katılabildiği bir iletişimsel rasyonalite modelini önermiştir. “İletişimsel rasyonalite, bireyler arasında karşılıklı anlayışa dayalı ve normatif olarak geçerli uzlaşılar yoluyla şekillenen bir eylem biçimidir”. Bu model, modernitenin teknik ve araçsal akılcılığı ile birlikte demokratik ve toplumsal değerleri de içine alan bir katılım anlayışını merkeze yerleştirmiştir.

Habermas kamusal alanı, bireylerin özgürce tartışabildiği, eleştirel aklın işlediği, demokratik meşruiyetin üretildiği bir zemin olarak tanımlamıştır. Ancak modern toplumlarda medya ve bürokrasi gibi sistemsel yapılar aracılığıyla bu alanın sömürüldüğü ve halkın kamusal tartışma süreçlerinden dışlandığı vurgulanmıştır. Bu nedenle iletişimsel eylem kuramı, “yaşam dünyasının sistem tarafından sömürgeleştirilmesine” karşı toplumsal iletişimi ve diyalogu yeniden inşa etmeyi hedeflemiştir (Habermas, 1984).

Planlama disiplini içinde Habermas’ın bu yaklaşımı, özellikle Judith Innes tarafından geliştirilmiş ve iletişimsel planlama kuramı olarak adlandırılmıştır. Innes (1995), iletişimsel planlamanın “eşit düzeyde bilgiye sahip ve eşit söz hakkına sahip aktörlerin diyalog ortamında ortak akla ulaşmaları” üzerine kurulduğunu belirtir. Bu modelde karar alma süreci, “bilgiye dayalı, kapsayıcı, şeffaf ve karşılıklı öğrenmeye açık” bir müzakere pratiği olarak tanımlanır (Innes ve Booher, 2003). Bu kuram katılımcılığı artık yalnızca bir araç değil, planlamanın kendisini var eden bir ilke olarak görmektedir.

İletişimsel planlama yaklaşımının dayandığı temel ilke, kararların “müzakere, diyalog ve uzlaşı” yoluyla alınmasıdır. Innes (1996), “doğru olan karar toplumdan topluma değişir; bu nedenle planlama süreci evrensel doğrulara değil, toplumsal uzlaşılara dayanmalıdır” demiştir. İletişimsel planlama, teknik uzmanlıkla birlikte ortak fikir üretimini önceleyen, yerel bilgiye değer veren ve planlama sürecini demokratik bir pratik haline getiren anlayışı temsil etmektedir.

Postmodernist dönemle birlikte planlama kuramlarında çoğulculuk, kimlik, yerel bilgi ve deneyime vurgu yapan iletişimsel yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Planlamayı teknik bir süreçten çok, söylemsel ve müzakereye dayalı bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde kent plancısı, teknik uzman olmaktan çıkarak sürecin yöneticisi ve kolaylaştırıcı rolünü üstlenmiş; yurttaşlar da edilgen nesneler değil, aktif öznelere dönüşmüştür. İletişimsel rasyonalite anlayışı, farklı aktörlerin değerleri ve çıkarları arasında diyalog ve uzlaşı

üretmeye odaklanmıştır. Böylece katılım, daha kapsayıcı ve demokratik bir boyut kazanmıştır (Healey, 1997).

Bu çerçevede, planlamada katılımın anlamı da dönüşüme uğramıştır. Artık katılım, yalnızca kamuoyunu bilgilendirme ya da görüş alma süreci değildir. Katılım, kararın kendisinin üretildiği, toplumun bilgi üretim süreçlerine dâhil olduğu, planlamanın şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı bir demokratik pratik olarak görülmektedir (Healey, 1997). Planlamada iletişimsel aklın uygulanması, teknik uzmanlığın toplumsal uzlaşı ile dengelendiği, planın toplumsal meşruiyet kazandığı bir yapı sunmaktadır. Kent planlamada bu düşünce dönüşümü, yerel bilgi, kimlik, duyum ve görünür kılma gibi öğeleri merkeze taşımıştır. İletişimsel planlama anlayışı ile akılcı planlamada direkt olarak karar verici ve uygulayıcı rolünde olan kent plancısı, dezavantajlı grupların savuncusu ve müzakareci rolüne gelmiştir.

2.3.3. Agonistik demokrasi, temsil ötesi yaklaşımlar ve dönüşen planlama anlayışı

Hâlihazırda mevcut bulunan müzakereci ve işbirlikçi teorinin uzlaşmaya dayalı yaklaşımını reddeden agonizm; çekişmelere, demokratik tartışmalara ve karşıt görüşlere odaklanır. Agonizm kavramının ortaya çıkmasındaki en büyük etken günümüzde operasyonel kolaylıklarından dolayı sıkça başvurulan araçsal rasyonaliteye dayalı planlama ve işbirlikçi (müzakereci) planlama modellerinin neo-liberal gündemle birlikte oluşan birçok koşula yanıt vermemesi, artan eşitsizliklere ve post-politik durum içinde ayrışmalara yol açmasıdır. İçinde bulunduğumuz mevcut durum demokraside açığa ve güven kaybına yol açarken, vatandaşlar tarafından içselleştirilmemiş proje ve politikaların artışını da gözler önüne sermektedir. Politik bir kuram olarak ortaya çıkan agonistik demokrasi, günümüzde sıkça başvurulan müzakereci teoriler ve tutumlar aksine karşıt görüşlere ve bu görüşler arasındaki çekişmelere vurgu yapar. Böylece mutabakata ulaşmayı amaçlayan yaklaşımlar yerini, fikir ayrılıklarına bırakır; anlaşmazlıklar ve çekişmeleri gidermek yerine, bunları odağına alan çoğulcu bir bakış açısına imkan sağlanır. Agonizm uzlaşı yoluyla çatışmayı ortadan kaldırmak yerine, çoğulculuğa açık, çeşitliliği kabul eden, demokratik topluluğu teşvik eden ve karşıt görüşler arasındaki boşluğu dolduracak üretken ve yenilikçi bir gerilim yaratmayı amaçlamaktadır (Yavuz, Kutlay ve Can, 2021).

Rasyonel düşünceye dayalı ve bir denge durumu içinde paylaşılan değerler ve hedefler üzerine inşa edilmiş mevcut geleneksel kurumsallaşma çekişme ve olumsallık ilkeleri ile çelişiyor olsa da statükoyu üretken çekişmeler ve kurumların temelini oluşturan uzlaşmacı tasarılara meydan okuyacak şekilde yeniden kavramsallaştırmak, kurumları agonizm çerçevesinde yeniden düzenlemenin yolunu açabilmektedir. Kurumların agonistik tasarımı, farklı aktörlerin katılımıyla çoğulculuğu yansıtır ve ortak bir çıkarımdan çok tartışma sürecini ön plana alır. Kurumun süreçsel doğası bu sayede yeni değerlerin ortaya çıkmasını sağlar. Agonistik çerçevede kurumsallaşma, karşıt düşüncelerin meşruluğunun kabul edildiği yapıda katılımı teşvik eder. Agonistik davranışlar, itiraz edilebilirliği ve çekişmeyi kabul ederek, farklı grupların birbirlerini kendi kimlikleri için antagonist olarak algılamamalarına yardımcı olabilir ve birden fazla kimliğin demokratik alanda birlikte yaşamasını sağlar. Agonizm, daha fazla çeşitlilikte demokratik katılımı, yeniden canlandırılmış bir siyasi alanı, gelişmiş karar vermeyi ve artan sosyal birliği teşvik ederek antagonist çatışmaların üstesinden gelmeyi amaçlar (Yavuz ve diğerleri, 2021).

Agonistik yaklaşımların temelinde doğrudan katılım, bireysellik ve esneklik yatmaktadır. Çatışan gruplar arasında bir üçüncü yol arayışıdır. Bu da kimseyi dışlamadan herkesin süreçlere dahil edildiği, en sert fikirlerin dahi dile getirilip savunulduğu doğrudan temsilin yoğun olduğu bir ortama işarat eder. Bu yönleriyle agonistik yaklaşımlar temsil ötesi yaklaşımlar ile ilişkilidir ve kent planlama disiplininin bugününü dönüştürmektedirler.

2000'li yıllardan itibaren temsil ötesi (non-representational) kuramlar yükselişe geçmiştir. Nigel Thrift ve diğer kuramcılar, mekânı yalnızca dilsel temsillerle değil, beden, duygu, gündelik pratikler ve deneyim yoluyla kavranan bir olgu olarak tanımlamışlardır. Bu yaklaşımlarda katılım, sadece görüş bildirme değil, mekânla etkileşim, hissetme ve gündelik yaşam üzerinden yeniden üretim biçimi olarak ele alınmıştır. Temsil ötesi yaklaşımlar, özellikle kapsayıcı olmayan mekânsal politikaların eleştirisinde önemli katkılar sunmuştur (Thrift, 2008).

Planlama, uzun yıllar boyunca mekânın temsili, nesnel olarak ölçülebilir gerçeklikler üzerine kurulu teknik bir disiplin olarak ele alınmıştır. Ancak özellikle 1980 sonrası gelişen eleştirel kuramlar ve postyapısalcı yaklaşımlar, bu anlayışı derinden sorgulamış; mekânın yalnızca temsil edilen bir nesne değil, deneyimlenen, hissedilen ve yaşanan bir gerçeklik olduğunu vurgulamıştır (Thrift, 2008). Bu doğrultuda geliştirilen Temsil Ötesi Teori (Non-

Representational Theory), planlamada katılım ve karar alma süreçlerini radikal biçimde dönüştürme potansiyeline sahiptir.

Nigel Thrift'in (2008) öncülüğünde gelişen Temsil Ötesi Teori, mekânın yalnızca haritalar, raporlar ve belgeler aracılığıyla temsil edilmesini yetersiz bulur. Bunun yerine, gündelik yaşam pratiklerinin, bedenin, duyguların, jestlerin ve ritüellerin mekânın inşasında kurucu unsurlar olduğunu savunur. Thrift'e göre, planlamanın yalnızca söylemsel değil aynı zamanda performatif süreçlere dayalı olması gereklidir. Ona göre, "mekân yalnızca haritalanmaz; hissedilir, dolaşılır ve bedenle deneyimlenir". Bu anlayış, geleneksel temsilci planlama yaklaşımlarına karşı bir tür eleştirel alternatif sunmakta ve mekânın anlamını öznel yaşantılarla ilişkilendirmektedir.

Jonathan Murdoch (2006) ise bu teoriyi, postyapısalcı coğrafya bağlamında mekânsal ilişkilerin sabit yapılardan ziyade akışkan, devingen ve ilişkisel biçimlerde kurulması olarak ele almıştır. Mekân, sabit bir arka plan değil, toplumsal ilişkiler içinde sürekli yeniden kurgulanan bir süreçtir. Bu düşünce, planlamaya da doğrudan yansımaktadır; planlama, artık durağan bir şema oluşturmak yerine bu çok boyutlu ilişkilerin kurulumuna alan açmalıdır.

Buser (2014) ise bu kuramsal çerçevenin planlama pratiği üzerindeki etkisini "duygusal atmosferler" üzerinden analiz etmiştir. Buser'e göre, planlama yalnızca nesnel verilerle değil, aynı zamanda kolektif hafızanın, duygusal etkilerin ve toplumsal etkileşimlerin dikkate alındığı, katılımcı ve sezgisel bir süreç olmalıdır. Planlamada atmosferik duyumlar, mekânsal tercihler kadar belirleyici olmalıdır.

Bu teorik dönüşüm, Türkiye bağlamında İlhan Tekeli'nin (2023) son dönemde geliştirdiği "Açık Planlamaya Doğru" yaklaşımıyla paralellik taşımaktadır. Tekeli, planlamanın artık yalnızca teknik uzmanların tekelinde kapalı bir süreç olmaktan çıkıp, farklı bilgi kaynaklarını bir araya getiren çok aktörlü, esnek ve katılımcı bir yapıya kavuşması gerektiğini savunur. Ona göre, "Planlama artık yalnızca yönetim aygıtının değil, toplumun ve meslek dünyasının da ortaklaşa yürüttüğü bir öğrenme sürecidir". Tekeli Açık Planlamayı dört temel özellik arasında şekillendirmiş olup, bu dört özellikten ikincisi olan katılımcılığı açık planlamanın olmazsa olmaz koşulu olarak tanımlamıştır. Toplumun kaderini etkileyecek planların karar verme sürecinden toplumun hiçbir üyesinin dışlanmaması gerektiğini belirtmiş olup, açık olmanın toplumdaki insan ilişkileri üzerinden tanımlandığını

ifade etmiştir. Planın yönetim anlayışının bir parçası olmak yerine yönetişim anlayışının bir parçası haline geldiğini vurgulamıştır. Açık planlamada planların bir demokrasi açığı yaratmayacağı, planladıkları komüniteye karşı bir emrivaki yapmayacağı açıkça ifade edilmiştir. “Planlama ilgili aktörlerinin müzakeresine, işbirliğine, kısacası katılımına hep açık kalacaktır.” demiştir.

Tekeli (2023), açık planların dayatmacı olmayan, her an yeni plan kararlarına açık olan, değişime açık, meşruiyetini şeffaf olarak yapılmasından alan, kamusal alanda tartışılmış olmasından, planın meşrulaştırma kanallarından geçmiş olmasından alan bir plan olarak tanımlar. Tekeli açık plan anlayışında toplumun karar alma mekanizmalarına bırakılmaması gereken, aşılmaması gereken konuların altını çizmiş, deprem, su baskınları, heyelan ve çığların etki alanları, doğal ve kültürel miras alanları gibi alanlarda kararların nesnel bilimsel bilgilerle saptanması ve bunlara uyulması gerektiğini belirtmiş, katılımcılığın belirli konularda yerini teknik bilgiye bırakması gerektiğini ifade etmiştir.

Açık planlama yaklaşımında hem sürekliliği sağlamak, hem de veri toplama maliyetini azaltmak için veri madenciliğine başvurulabileceği, veri madenciliği yoluyla kentin yaşam performansı konusunda değişik bilgiler üretilebileceği, kent kamu alanında yakınılan konuların neler olduğu, bunlara karşı ne tür çözümler beklendiği, kentsel yaşama ilişkin hangi değerler konusunda özneller arası ne tür uzlaşmalar bulunduğu gibi haberler/bilgilerin elde edilerek plan hazırlama sürecinde veri olarak kullanılabileceği belirtilmiş, bunları kullanarak açık plan yapanların başarılı olabilmesi için bu tür haberlerin kendilerine ulaşmasının kanallarını kurmuş olması gerekir ifadesi ile de BİT kullanılarak katılımcılığın artırılabileceğine işaret etmiştir.

Tekeli’nin bu önerisi, temsil ötesi kuramın mekânın yalnızca nesnel biçimde temsili değil, deneyimlenen ve duygulanımsal yönleriyle birlikte inşası gerektiği anlayışıyla ve agonistik demokrasinin kapsamlı katılım, esneklik, bireysellik anlayışlarıyla örtüşmektedir. Özellikle BİT’lerin, yapay zekânın ve veri görselleştirme araçlarının gelişimi, planlama süreçlerinde yaşayanların deneyimlerinin daha görünür kılınmasını mümkün kılmakta, bu da temsilin ötesine geçilmesini desteklemektedir.

Tekeli'nin (2023), açık planlama modeli, özellikle planlama süreçlerinin esnekleşmesi, toplumsal müzakereye dayalı olması ve çeşitli bilgi formlarını kapsaması gerektiği

yönündeki vurgusuyla önemlidir. Planlamayı bir “kolektif üretim” süreci olarak tanımlayan Tekeli toplumun farklı kesimlerinin eşit koşullarda bilgiye erişiminin sağlandığı, şeffaf ve sürekli bir katılım mekanizmasının kurulmasını önermiştir. Bu bağlamda, geleneksel temsilî katılım biçimleri yerine, yerinden ve deneyim temelli katılım biçimlerine işaret etmektedir.

Özetle, Thrift’in temsil ötesi kuramı, Murdoch’un ilişkisel mekân anlayışı ve Buser’in duygusal atmosfer vurgusu, agonistik demokrasi, planlamayı yeniden düşünmeye çağıran kuramsal bir zemin sunarken; İlhan Tekeli’nin "Açık Planlama" yaklaşımı, bu kuramsal dönüşümü Türkiye özelinde somutlaştırmakta ve planlamanın yönetişimsel, esnek ve kapsayıcı yeni bir döneme evrilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tekeli’nin (2023), açık planlama anlayışı, özellikle Toplum 5.0 paradigmasıyla birlikte kurgulandığında uygulanabilir bir model ortaya çıkabilecektir. Yapay zeka, büyük veri analitiği ve açık veri yönetişimi ile birleştiğinde, planlama süreçleri daha katılımcı, adil, şeffaf ve akışkan hale getirilebilecektir. Temsil ötesi yaklaşımlar, fiziksel ve duygusal deneyimin planlamada yer bulmasını önerirken; Toplum 5.0 bu deneyimi dijital uyumlu, veri merkezli bir yaklaşıma taşımaktadır. Bu dönüşüm postmodernizmin çoğulcu, deneyimci katılım anlayışını, Toplum 5.0 dijital-etik ve insan merkezli paradigmasıyla harmanlayarak, geleceğin kent planlamasında açık, algoritmik, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir model ortaya çıkaracaktır. Temsil ötesi teorilerin sunduğu bireysellik ve toplumda çatışan tüm grupların süreçlere doğrudan dahil edilmesi önerileri ile birlikte rasyonel planlama ile karar verici uygulayıcı, iletişimsel rasyonelite ile dezavantajlı grupların savunucusu ve müzakreci rolüne gelen kent plancısı, bu yeni kuramlar ışığında gelişecek modelde tüm çatışan gruplarla birlikte üçüncü yolu bulacak kişi rolüne gelecektir.

2.4. Kentsel Katılım, Kent Planlamada Katılım Yöntem ve Araçları

Katılım, toplumun karar alma süreçlerine dahil edilmesi için çeşitli araç ve yöntemlerin kullanılmasıyla sağlanmaktadır. Kent planlamada katılım şeklinin ve araçlarının biçimlenişi, tarihsel olarak toplumsal yapının, siyasal ideolojilerin ve teknoloji olanaklarının dönüşümüyle yakından ilişkilidir. Bu araçlar, katılımın niteliği ve kapsamına göre farklılaşmakta olup, tarihsel süreçte plan yapma pratiklerinin dönüşümü ve kent planlama yaklaşımlarındaki değişimler ile paralel bir gelişim göstermiştir (Özgür ve Uluocak, 2011).

2.4.1. Kentsel katılım

Kentsel katılım, kent nüfusunun, kendi çevresi üzerinde denetim sahibi olabilmesini; kentte alınacak kararlarda söz sahibi olmasını; kendisini yaşadığı çevreye ait hissederek, yaşadığı evin, mahallenin, kentin kaderi üzerinde kontrolü olmasını içermektedir. Bu açıdan, kentsel katılımın, kentlileşme davranışının bir göstergesi olduğu açıktır.

Kentsel katılım, kentte yaşayan bireylerin ve toplulukların, kentle ilgili karar alma süreçlerinde yalnızca bilgilendirilmek ya da danışılmakla kalmayıp; kent mekânı, kamusal politikalar ve kentsel yaşam tarzını şekillendiren süreçlere aktif olarak dahil olması demektir. Bu yaklaşım, kentlilerin kente aidiyet hissetmelerini, yaşadıkları çevre üzerinde denetim ve kontrol sahibi olmalarını ve kentle ilgili kararların yalnızca teknik uzmanların değil, kent sakinlerinin görüş ve ihtiyaçlarının dikkate alındığı ortak süreçler tarafından alınmasını öngörür. Kentlilik bilinci ile katılım arasında güçlü bir ilişki vardır: Katılımın yaygın ve etkin olduğu yerlerde bireylerin kentle özdeşleşmeleri, kent aidiyeti ve sorumluluk duygularının gelişmesi; bu da kentin sürdürülebilirliği, sosyal bağların güçlenmesi ve kentsel yaşam kalitesinin artmasıyla sonuçlanır (Dirlik ve Yavuzçehre, 2023).

Kentsel katılım yalnızca planlama ile sınırlı kalmamalı; aynı zamanda kentsel yönetim, kamusal alanların kullanımı, hizmet sunumu ve kentin dönüşümü gibi alanlarda da yer almalıdır. Bu anlamda katılım, demokratik yönetişim, toplumsal adalet, eşitlik ve şeffaflık gibi değerlerle doğrudan ilişkilidir. Etkin bir kentsel katılım, sadece halkın fikirlerinin alınması değil; bu fikirlerin ve ihtiyaçların karar süreçlerinde somut olarak dikkate alınması, karar yetkisinin paylaşılması ve uygulamaya yansıması ile mümkündür.

Kentsel katılım, kentlilerin yaşadıkları mekân üzerinde denetim ve karar hakkına sahip olması; kentle ilgili planlama, yönetim ve dönüşüm süreçlerine aktif katılması; kent aidiyeti, toplumsal sorumluluk ve demokratik yönetişim ilkeleriyle şekillenen bir pratiktir. Bu yaklaşım, kentleri yalnızca mekânsal düzenlemeler bağlamında değil; sosyal, kültürel ve demokratik yaşam alanları olarak dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Kentsel katılımda rol alan paydaşlar, bir politika veya eylemden etkilenen,etkileyen, uygulamada rol alan,bilgi, kaynak veya yetkiye sahip olan kişi, kurum veya gruplar olarak tanımlanabilir. Bu açıdan yerel halk, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, akademi, kamu

kurumları, kadın, çocuk, düşük gelir grupları gibi dezavantajlı gruplar kentsel katılımda özel olarak dikkat edilmesi gereken paydaşlar olarak ele alınabilir. Etkin paydaş katılımı, yalnızca teknik değil aynı zamanda toplumsal, meşru, adil ve sürdürülebilir kararlar alınması ve uygulanmasını sağlar (URL-8).

2.4.2. Kent planlamada katılım yöntem ve araçları

Demokratik toplumlarda katılım biçimleri genel olarak doğrudan ve temsili olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılabilir. Doğrudan katılım yöntemleri**,** halkın karar alma süreçlerine aktif olarak dahil edilmesini sağlar. Halk toplantıları, arama konferansları, mahalle forumları, vatandaş jürileri ve referandumlar gibi yöntemler bu kapsama girer (Fagotto ve Fung, 2006). Özellikle 1960'lardan itibaren demokratikleşme süreçleriyle birlikte doğrudan katılım modelleri önem kazanmış ve Arnstein'in (1969) katılım merdiveni modeli, katılımın farklı derecelerini sistematik biçimde ortaya koymuş, katılımın ancak güç paylaşımıyla mümkün olduğunu göstermiştir. Arnstein'in modeline göre bilgilendirme ve danışma süreçleri "sembolik davranış (tokenism)" olarak tanımlanırken, karar verme yetkisinin paylaşıldığı düzeyler "ortaklık (partnership)" ve "vatandaş kontrolü (citizen control)" olarak tanımlanmaktadır.

Temsili katılım yöntemleri, halkın kendi adına konuşacak temsilciler aracılığıyla süreçlere dolaylı olarak katılmasını ifade eder. Belediye meclisleri, mahalle muhtarları, sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları gibi yapılar, halkın tercihlerini dolaylı biçimde karar alma mekanizmalarına taşımaktadır (Fung, 2006). Temsili katılımın geniş kitlelere ulaşma kapasitesi yüksek olsa da yurttaşların sürece etkin ve bireysel katkılarını sınırlamaktadır.

Doğrudan katılımın sağlanmasında halkın bilgilendirilmesi ve eğitim düzeyi kritik önemdedir. Bilgi sahibi olan bireylerin karar alma süreçlerine daha etkin katıldığı gözlenmektedir (Rowe ve Frewer, 2005). Ayrıca, katılım süreçlerinin şeffaflığı ve erişilebilirliği, katılımın kalitesini artıran faktörlerdendir (Healey, 1997).

Yerelleşme süreçlerinin etkisiyle birlikte, karar alma yetkisinin merkezden yerel düzeylere aktarılması katılım biçimlerinde derin değişiklikler yaratmıştır. Özellikle mahalle düzeyinde geliştirilen forumlar, yerel konseyler ve katılımcı bütçe uygulamaları, bireylerin kendi yaşam alanlarına dair kararlarda daha etkin bir rol oynamalarını sağlamıştır (Faguet, 2014).

Ancak bu uygulamaların etkinliği, yerel düzeydeki eşitsizlikler, bilgiye erişim imkanları ve yönetsel kapasiteyle doğrudan ilişkilidir (Fainstein, 2010).

2000'li yıllarla birlikte dijitalleşme süreci katılımın nitelik ve niceliğinde önemli değişimler yaratmıştır. Özellikle BİT yaygınlaşmasıyla birlikte, internet tabanlı katılım platformları, mobil uygulamalar, coğrafi bilgi sistemleri, etkileşimli haritalar ve sosyal medya araçları aracılığıyla halkın planlama süreçlerine daha etkin katılması mümkün hale gelmiştir. Bu araçlar, yalnızca mekâna bağlı olmayan, zamandan bağımsız ve çok daha geniş kesimlerin katılımını teşvik eden dijital ortamlar sunmaktadır.

Dijital katılımın yaygınlaşması, yeni katılım yöntemlerinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Yerel yönetimlerce yapılan akıllı şehir uygulamaları ve dijital platformlar sayesinde bireyler kendi yaşadıkları çevreyi harita üzerinde işaretleyerek sorunları bildirebilmekte; kamu kurumları ise bu verileri doğrudan planlama süreçlerine dahil edebilmektedir (Sieber, 2006). Ayrıca "oy ver – yorum yap – öneri sun" temelli dijital portallar, planlama süreçlerinin farklı aşamalarına ilişkin halk katkısının belgelenmesini mümkün kılmaktadır.

Şat (2020), katılım araçlarını; halk oylaması, halk toplantıları, yuvarlak masa toplantıları, kent konseyi, danışma kurulları, gelecek atölyeleri, yurttaş kurulları, planlama çemberleri/forumları, kamuoyu yoklamaları, iletişim demokrasisi, kampanyalar düzenlemek, halkla ilişkiler uygulamaları, meclis toplantılarına katılım olarak açıklamıştır. Doğrudan katılımın imar planlarının uygulanabilirliğini artırdığı, kent sakinlerinin kente aidiyet duygusunu güçlendirdiği ve toplumsal ihtiyaçların daha doğru şekilde planlara yansımasını sağladığına dair görüşler yaygındır. Ancak bu yaklaşımın sınırsız uygulanabilirliği tartışmalıdır; belirli konularda teknik uzmanlığın öncelikli olması gerektiği ve her durumda katılımın planlama sürecine ek değer katmayabileceği de literatürde ifade edilmektedir.

Tekeli (2023), bir kentin yerleşim alanlarında kaçınılması gereken risklerin ve bu risklerin aşılması halinde planın geçerliliğini sağlayacak eşik değerlerin nesnel bilimsel verilerle belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu tehditler, genel olarak iki ana grupta ele alınabilir. Birinci grup, insan yaşamını tehdit eden ve can kaybına yol açabilecek riskleri içermekte olup, deprem, su baskınları, heyelan ve çığ gibi doğal afetlerin etki alanları bu

kapsamda değerlendirilir. İkinci grup ise korunması gereken değerli kaynakları içermekte olup, endemik bitki türleri, nesli tükenmekte olan hayvanların yaşam alanları ve kültürel miras alanları gibi unsurlar bu kategoride yer almaktadır. Söz konusu can ve mal kaybı riski taşıyan tehditler ile doğal ve kültürel miras alanları gibi korunması gerekli kaynaklar söz konusu olduğunda, halkın doğrudan katılımının planlama kararlarında öncelikli belirleyici olarak alınması, planların güvenlik ve koruma amaçlarını zayıflatabilir; bu nedenle teknik bilgi ve bilimsel verilerin rehberliğinde katılımın sınırlandırılması, planlama sürecinin etkinliği ve güvenliği açısından kritik bir gerekliliktir.

2.5. Değerlendirme

Bu bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve, kent planlama süreçlerinde katılım olgusunu yalnızca yönetsel bir tercih olarak değil, demokrasi anlayışındaki dönüşüm, üretim biçimlerindeki, teknolojideki ve sosyal bilimlerdeki gelişmeler ile planlama paradigmalarındaki değişimle birlikte ele alınması gereken çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirmektedir. Demokrasi, katılım ve planlama arasındaki ilişki; tarihsel gelişim, kuramsal yaklaşımlar ve güncel uygulamalar ışığında analiz edilerek, kentsel katılımın neden günümüz planlama pratiğinin temel bileşenlerinden biri haline geldiği ortaya konmuştur.

Bölümde öncelikle demokrasi kavramının temsili yapıdan katılımcı ve yönetişim temelli modellere doğru evrildiği vurgulanmıştır. Bu dönüşüm, karar alma süreçlerinde yalnızca seçilmiş temsilcilerin değil, doğrudan etkilenen birey ve grupların da sürece dâhil edilmesini gerekli kılmıştır. Katılım kavramı bu bağlamda, demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi, toplumsal uzlaşı sağlanması ve kamu politikalarının etkinliğinin artırılması açısından temel bir araç olarak ele alınmıştır. Katılımın yalnızca bilgilendirme ya da danışma düzeyinde kalmasının, demokratik beklentileri karşılamada yetersiz olduğu değerlendirilmiştir.

Endüstri devrimleri çerçevesinde gerçekleştirilen analizler, toplumsal yapının, üretim ilişkilerinin ve yönetim anlayışlarının planlama ve katılım pratiklerini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Sanayi toplumuna özgü merkeziyetçi ve hiyerarşik yönetim yapılarının, zamanla daha esnek, çok aktörlü ve ağ temelli yapılara evrildiği görülmektedir. Bu dönüşüm, planlama disiplininde uzman merkezli yaklaşımların sorgulanmasına ve katılımcı planlama anlayışlarının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle dijitalleşme ve veri temelli yönetim

anlayışı, katılımın yöntem ve araçlarını çeşitlendiren önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmiştir.

Planlamada katılım ve kentsel katılım başlıkları altında yapılan değerlendirmeler, katılımın planlama sürecinin farklı aşamalarında farklı düzeylerde gerçekleşebildiğini ortaya koymaktadır. Katılımın planlama sürecine erken aşamada dâhil edilmemesi, çoğu zaman kararların önceden alındığı ve katılımın biçimsel kaldığı uygulamalara yol açmaktadır. Bu durum, katılımın kararlar üzerindeki gerçek etkisini sınırlamakta ve planlama süreçlerinin toplumsal meşruiyetini zayıflatmaktadır. Bölümde, katılımın planlama sürecine bütüncül ve süreklilik arz edecek biçimde entegre edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Katılımın, imar planlarının uygulanabilirliğini artırdığı, kentlilerin yaşadıkları mekânla kurdukları aidiyet ilişkisini güçlendirdiği ve toplumsal taleplerin planlama süreçlerine daha doğru yansıtılmasını sağladığı yönündeki görüşler literatürde yaygın kabul görmektedir. Bununla birlikte, bu bölümde ortaya konulduğu üzere, katılımın her koşulda ve sınırsız biçimde uygulanabilir olduğu varsayımı planlama disiplininin doğasıyla örtüşmemektedir. Planlama süreci, yalnızca tercihlerin uzlaştırıldığı bir alan değil; aynı zamanda **c**an ve mal güvenliğini gözeten, riskleri yöneten ve korunması gereken değerleri esas alan kamusal bir müdahale alanıdır.

Bu bağlamda, özellikle doğal afet riskleri ve kültürel miras alanları gibi konularda planlama kararlarının belirlenmesinde nesnel bilimsel verilerin ve teknik uzmanlığın öncelikli olduğu vurgulanmaktadır. Deprem, su baskını, heyelan ve benzeri risk alanları ile biyolojik çeşitlilik ve kültürel miras gibi korunması gereken kaynakların söz konusu olduğu durumlarda, planlama kararlarının yalnızca halkın doğrudan taleplerine dayandırılması, planların güvenlik ve koruma işlevlerini zayıflatma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle katılımın, her konuda eşit belirleyici bir unsur olarak değil, bilimsel eşik değerler ve teknik sınırlılıklar çerçevesinde tanımlanması gereken bir süreç olduğu ortaya konmuştur.

Kent planlamasında kullanılan katılım yöntem ve araçlarına ilişkin analizler ise, katılımın niteliğinin büyük ölçüde kullanılan araçların erişilebilirliği, kapsayıcılığı ve etkileşim düzeyiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Geleneksel katılım araçlarının belirli gruplarla sınırlı kalabildiği; buna karşılık dijital araçların daha geniş kitlelere ulaşma, zamandan ve mekândan bağımsız katılım sağlama potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmiştir. Ancak

bu potansiyelin, kurumsal kapasite, dijital okuryazarlık ve yönetsel irade gibi unsurlar olmaksızın tek başına yeterli olmadığı da ortaya konmuştur.

Sonuç olarak bu bölümde, demokrasi anlayışındaki dönüşüm, endüstri devrimleriyle şekillenen toplumsal yapı ve planlama yaklaşımlarındaki değişim birlikte ele alınarak, kentsel katılımın neden günümüz kent planlamasının merkezinde yer alması gerektiği kavramsal olarak temellendirilmiştir. Bu değerlendirme, katılımın yalnızca bir yöntem değil; planlama sürecinin niteliğini, adaletini ve sürdürülebilirliğini belirleyen temel bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bölümde ulaşılan bu kavramsal sentez, tezin ilerleyen bölümlerinde ele alınacak dijital dönüşüm ve uygulama önerileri için kuramsal bir dayanak oluşturmaktadır.

3. TOPLUM 5.0 ÇERÇEVESİNDE DİJİTAL KATILIM

Japonya'nın Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası Ofisi (Cabinet Office, Government of Japan) tarafından 2016 yılında yayımlanan "Society 5.0" raporunda Toplum 5.0, ekonomik gelişmeyi sosyal problemlerin çözümü ile birleştiren, fiziksel dünya ile siber dünyayı (cyberspace) entegre eden insan merkezli bir süper akıllı toplum olarak tanımlamıştır (URL-7).

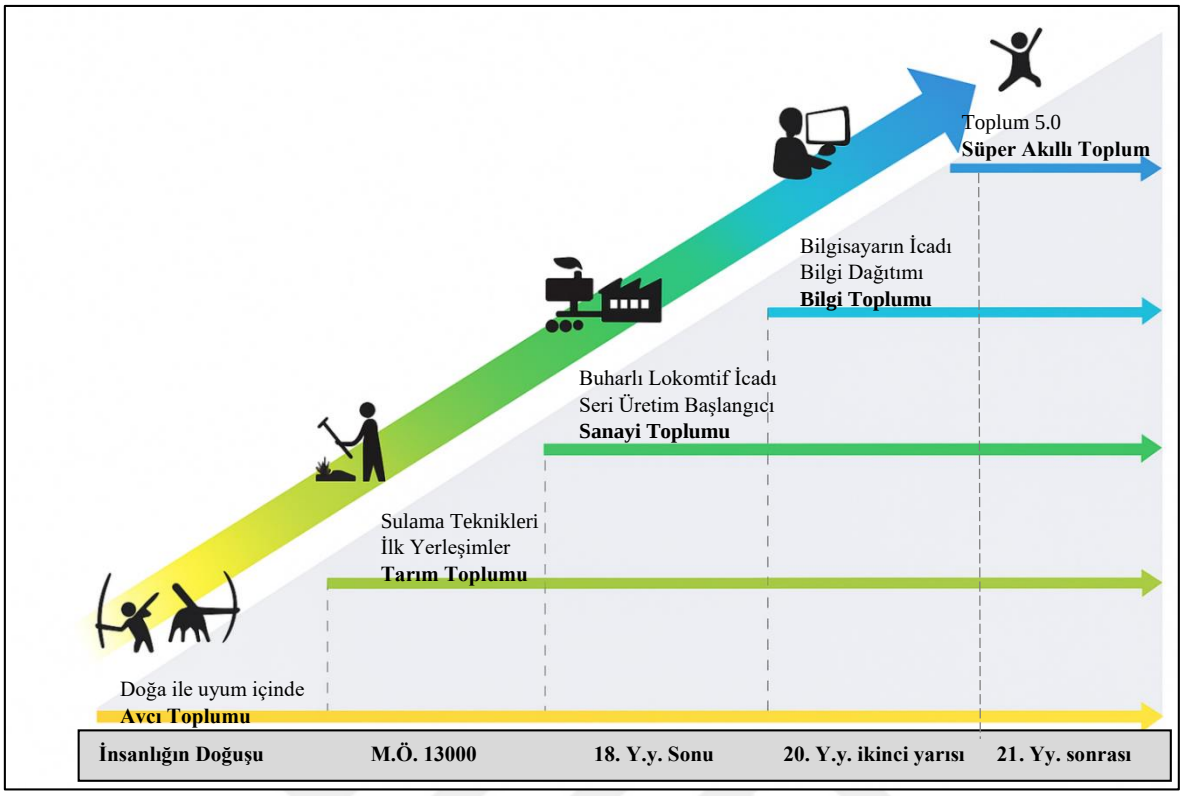
Deguchi ve diğerleri (2020), Toplum 5.0' ın temel şemasını klima ünitelerine[1] benzeterek, Toplum 5.0'ı verilerin gerçek dünyadan toplanıp, sonuçların gerçek dünyaya uygulanması olarak tanımlamıştır. Ancak içinde yaşadığımız toplum klima sistemleri gibi tek yönlü işlemler yapan basit bir organizasyondan daha karmaşıktır. Temel amaç insan merkezli bir toplumdur. Toplum 5.0, toplumda entegre bir şekilde işleyen sistemlere sahip olmalıdır. Bu amaçla, sistemler çeşitli ve hacimli gerçek dünya verileri toplamalıdır. Bu veriler daha sonra yapay zeka gibi gelişmiş BT sistemleri tarafından işlenmelidir, çünkü yalnızca bu BT sistemleri bu kadar geniş bir veri dizisini işleyebilir. Bu tür bir işlemeden elde edilen bilgi daha sonra hayatlarımızı daha mutlu ve daha konforlu hale getirmek için gerçek dünyada uygulanmalıdır. Toplum 5.0'da ortaya çıkan bilgi doğrudan eylemlerimizi ve davranışlarımızı şekillendirecektir. Toplum 5.0, verilerin toplandığı, analiz edildiği ve daha sonra anlamlı bilgilere dönüştürüldüğü ve ardından gerçek dünyada uygulandığı yinelemeli bir döngüye sahip olacak; dahası, bu döngü toplum çapında işleyecektir.

Siber uzay, gerçek dünya verilerinin toplanıp çözümler üretmek için analiz edildiği dijital bir alanı ifade etmektedir. Toplum 5.0'ın amacı, gerçek dünya modellerini siber uzaya entegre ederek gerçek yaşam sorunlarına son derece ayrıntılı çözümler sunmaktır. Siber uzay, bilgisayarların içindeki elektronik dünyadır. Gerçek dünyadan gelen veriler, toplumu yönetmek veya iyileştirmek için çözümler üretmek üzere siber uzayda analiz edilir. Bu çözümler uygulandıktan sonra, sonuçlar değerlendirilir ve veri üretilir. Bu veriler daha sonra analiz için siber uzaya geri gönderilir ve herhangi bir sorun olması durumunda başka çözümler üretilir. Toplumun sürekli olarak ayarlanıp iyileştirildiği bu döngü, Toplum 5.0'ın temelini oluşturur (Deguchi ve diğerleri, 2020).

[1] Klima odanın sıcaklığını düzenli olarak ölçer ve sıcaklığa göre otomatik hava akışı sağlanır. Bu şekilde oda istenilen sıcaklıkta kalır.

Toplum 5.0'ı anlamak için, ilk insandan günümüz modern insanına kadar geçen sürede toplumların ve insanların geçirdiği süreçleri anlamak ve tarihsel süreç içerisinde ne gibi evrelerin geçildiğini görmek önemlidir. Bu bağlamda; Fukuyama (2018), tarafından Japonya İş Federasyonu'nun (Keidanren) "Japonya'nın Girişimleri - Toplum 5.0 (Japan's initiatives-Society 5.0)" ve Y. Harayama'nın "Toplum 5.0: İnsan Merkezli Yeni Bir Toplum Hedeflemek (Society 5.0: Aiming for a New Humancentered Society)" adlı makalelerden derlediği verilere dayanarak oluşturduğu şekilde toplumların hangi süreçlerden geçerek günümüz Toplum 5.0'a ulaştığı anlatılmıştır (Şekil 3.1).

Günümüz modern insanının ataları olan ilk insanlar doğa ile uyumlu şekilde, küçük gruplar halinde avcı toplayıcı kimlikleriyle yaşamışlardır. Bu dönemde sabit yerleşimler kurulmamış olup, avladıkları hayvanların hareketlerine göre sürekli göç etmişler, buldukları meyve, bitki ile avlandıkları hayvanlarla beslenmişlerdir. M.Ö. 13000 yılına gelindiğinde bazı yabani bitkileri ıslah etmiş, bitki yetiştirmeye başlamış ve tarlalar etrafında ilk yerleşik hayata geçiş denemeleri başlamıştır. Tarlaların sulanmasına yönelik tekniklerin de geliştirildiği bu dönem tarım toplumu olarak adlandırılmaktadır. 18. yüzyılın sonlarına doğru buhar motorunun icadıyla birlikte fabrikalar kurulmuş, seri üretime başlanmış, bu fabrikalar etrafında büyük sanayi kentleri oluşmaya başlamıştır. Bu dönem sanayi toplumu olarak ifade edilmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısında bilgisayarın icadı ile birlikte bilgiye erişim ve bilginin dağıtımı kolaylaşmış ve bu dönem bilgi toplumu olarak adlandırılmıştır. 21. yüzyıl sonrası yapay zeka, büyük veri ve analitik sistemler, nesnelerin interneti gibi yeni teknolejiler ile birlikte gelinen bu dönem ise Toplum 5.0 yani süper akıllı toplum olarak adlandırılmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Toplum 5.0 (Fukuyama, 2018)

Japonya, diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, tarihsel süreçte emek yoğun bir üretim yapısına dayalı toplumdan sermaye yoğun bir topluma evrilmiştir. Bu dönüşüm, sanayi devrimlerinin bir sonucu olarak seri üretim ve seri tüketime odaklanan, somut malların ön planda olduğu bir ekonomik düzeni beraberinde getirmiştir. Sermaye yoğun toplum yapısında kentler, büyük ölçüde limanlar ve havalimanları gibi somut malların yoğunlaştığı alanlar etrafında şekillenmiştir. Buna karşın Toplum 5.0 yaklaşımı, değer üretiminin artık fiziksel varlıkların yığılmasından değil, verilerin toplanıp bilgiye dönüştürülerek işlenmesi ve paylaşılmasından doğduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla bilgi yoğun toplum, Toplum 5.0'ın temel bileşenlerinden birini oluşturmaktadır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Günümüzde enerji, ulaşım, su, sağlık, kamu güvenliği, perakende, eğitim ve eğlence gibi çok çeşitli hizmetlere bağımlı bir yaşam sürmekteyiz. Bu hizmetler ilk bakışta birbirinden bağımsız görünse de gerçekte yoğun bir biçimde birbiriyle ilişkilidir. Daha sürdürülebilir ve yaşanabilir bir toplum inşa edebilmek için, bu hizmetler arasındaki karşılıklı bağımlılıkların görülmesi ve buna uygun çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Örneğin kent içi trafik sıkışıklığını azaltmak için metro sisteminin geliştirilmesi etkili bir çözüm olabilir, ancak bu hem yüksek maliyet hem de uzun zaman gerektirir. Uygulamaya geçmeden önce, trafik

yoğunluğunun temel nedenlerinin anlaşılması önemlidir. Söz konusu sorun; kamu güvenliğinin yetersizliği nedeniyle bireysel araç kullanımının artması, ulaşım altyapısındaki eksiklikler, mevcut sistemin konforsuzluğu, otopark yetersizliği ya da yanlış planlama gibi birçok etmenden kaynaklanabilir. Bu durum, ulaşımın diğer kentsel hizmetlerle ne denli bağlantılı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, metro sistemi tek başına çözüm getirse dahi, diğer hizmetlerle olan ilişkiler dikkate alındığında daha düşük maliyetli ve hızlı alternatiflerin geliştirilmesi mümkün olabilir. Bu noktada, kentin bütüncül biçimde siber uzayda modellenmesi sayesinde trafik sıkışıklığının nedenleri ayrıntılı şekilde analiz edilebilmekte, bütçelerin en verimli biçimde nasıl kullanılacağı simülasyonlar aracılığıyla öngörülebilmektedir. Ayrıca, bu yöntem olası çözüm seçeneklerinin yan etkilerini de ortaya koyarak istenmeyen sonuçların önüne geçilmesini sağlamaktadır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Günümüzde şehir plancıları, farklı kentsel hizmetler arasındaki ilişkileri analiz etme konusunda önemli çalışmalar yürütmektedir. Ancak Toplum 5.0 yaklaşımının sunduğu yenilik, fiziksel mekân ile siber uzayın entegrasyonu sayesinde, gerçek dünyadan toplanan çok büyük ve çeşitli veri setlerinin planlama süreçlerine dâhil edilebilmesidir. Bu veri yoğun ortam, plancıların hizmetler arasındaki etkileşimleri daha doğru ve kapsamlı biçimde kavramalarını mümkün kılmaktadır. Yapay zekâ destekli analizler, insan gözünden kaçabilecek karmaşık bağlantıları tespit ederek, belirli bir bölgede kısa vadede ortaya çıkan hizmet etkileşimlerinin yanı sıra, uzun vadede bir hizmetin diğer hizmetler üzerindeki dönüştürücü etkilerini de öngörme kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte, herhangi bir planlama müdahalesine geçmeden önce, çok sayıda paydaşın mevcut duruma ilişkin algılarının ve olası değişim önerilerinin paylaşıldığı kapsamlı bir istişare sürecinin yürütülmesi gereklidir. Büyük, çeşitli ve gerçek zamanlı verilerle desteklenen görsel kent modelleri, bu istişare süreçlerini daha somut hale getirerek karar alma mekanizmalarını köklü biçimde dönüştürmektedir. Dolayısıyla, verilerin toplum üzerindeki yönlendirici etkisi, yalnızca teknik araçlar yoluyla değil, aynı zamanda toplumun aktif katılımı aracılığıyla dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Toplum 5.0 çerçevesinde dijital katılım, teknolojinin insan odaklı ve sürdürülebilir bir toplum inşa etmek amacıyla kullanıldığı bir paradigma içinde, bireylerin ve toplulukların karar alma süreçlerine, yönetişim mekanizmalarına ve toplumsal yaşama etkin biçimde dâhil

olmalarıdır. Bu kavram, Toplum 5.0 vizyonunun temel bileşenlerinden biridir ve özellikle BİT'nin yaygınlaşmasıyla mümkün kılınan yeni katılım biçimlerini içermektedir.

Toplum 5.0, Endüstri 4.0'ın teknolojik altyapısını alarak, bunun sosyal fayda ve insan refahı için kullanılmasını öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda dijital katılım, vatandaşların sadece bilgi tüketicisi olarak kalmayıp, aynı zamanda üretim ve yönetişim süreçlerine aktif katılımcı olmalarını sağlamaktadır. İnternet tabanlı platformlar, sanal medya, mobil uygulamalar, sensör verileri ve yapay zekâ destekli sistemler aracılığıyla, bireyler kamusal politikalara, şehir planlamalarına ve sosyal projelere katkıda bulunabilmektedir (Evans-Cowley ve Hollander, 2010).

Toplum 5.0 bağlamında dijital katılımın önemi, teknolojinin yalnızca üretim ve verimlilik odaklı bir araç olarak görülmesinden öteye geçerek, toplumsal eşitlik, şeffaflık, kapsayıcılık ve demokratik yönetişimin güçlendirilmesine hizmet etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede dijital katılım mekanizmaları, özellikle geleneksel yöntemlerle karar süreçlerine dahil olmakta zorluk yaşayan yaşlılar, engelliler vb. dezavantajlı gruplar için ve geleneksel katılım süreçlerine çeşitli sebeplerle dahil olamayan gruplar için de yeni fırsatlar yaratmaktadır. Böylelikle, daha önce görünürlük kazanamayan bu kesimlerin görüşlerini ifade edebilmeleri sağlanmakta; toplumsal dışlanmanın azaltılması ve sosyal uyumun güçlendirilmesi için de önemli bir zemin oluşturulmaktadır.

Dijital katılım süreçleri, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de karar alma mekanizmalarının şeffaf ve hesap verebilir olmasını destekler. Büyük veri ve yapay zekâ sayesinde toplanan veriler analiz edilerek, kamusal hizmetlerin ihtiyaçlara uygun biçimde tasarlanması ve uygulanması sağlanabilir (Batty, 2013). Ayrıca, bu teknolojiler sayesinde vatandaşların görüşleri ve geri bildirimleri gerçek zamanlı olarak toplanabilir ve politika yapıcılarla doğrudan iletişim kurulabilir (Evans-Cowley ve Hollander, 2010).

Ancak dijital katılımın Toplum 5.0 bağlamında başarılı olması için bazı kritik konulara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar arasında dijital okuryazarlık düzeyinin artırılması, veri güvenliği ve mahremiyetin sağlanması, teknolojik altyapının erişilebilir ve adil dağıtılması yer almaktadır. Dijital katılımın demokratik meşruiyet ve toplumsal eşitlik hedeflerine hizmet etmesi için, yalnızca teknolojik çözümler değil, aynı zamanda politik ve kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir (Kitchin, 2016).

Kentsel planlama bağlamında, katılımcıların kentle ilgili verilere erişebildiği ve görüşlerini paylaşabildiği istişare süreçleri, insan merkezli bir toplum anlayışının güçlendirilmesinde giderek daha kritik bir rol üstlenmektedir. Toplumsal refah ve mutluluk kavramlarının kültürler ve dönemler arasında farklılık göstermesi, planlama süreçlerinde doğru dengeyi bulmayı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, istişare mekanizmalarının mümkün olduğunca geniş bir paydaş kitlesini kapsaması, özellikle de yerel toplulukların temel aktörleri olan vatandaşların sürece aktif olarak dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Kapsamlı bir katılım ve müzakere sonucunda ulaşılan ortak görüşler, dijital teknolojiler ve otomasyon araçları yardımıyla planlama uygulamalarına entegre edilebilmektedir. Bu yaklaşım, veri odaklı toplumun sunduğu imkânlarla insan merkezli bir planlama vizyonunu bir araya getirerek Toplum 5.0'ın kentsel ölçekte uygulanabilirliğini güçlendirmektedir. Ayrıca, geliştirilen bu model, yalnızca belirli bir kent ya da ülke için değil, farklı kültürel ve toplumsal bağlamlarda da uygulanabilir bir esneklik sağlayarak küresel ölçekteki sosyal ve kentsel sorunların çözümüne katkıda bulunma potansiyeline sahiptir (Deguchi ve diğerleri, 2020). Toplum 5.0 çerçevesinde dijital katılım, teknolojinin toplumun her kesimine eşit ve aktif katılım imkânı sağlaması; demokratik yönetişim süreçlerini şeffaf, hesap verebilir ve kapsayıcı kılması açısından kritik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu sayede, dijital katılım, sürdürülebilir, adil ve insan odaklı bir toplum inşasında önemli bir role sahiptir.

3.1. Büyük Veri ve Analitik Yöntemler

Genel olarak veriler, bir şeyin mevcut olup olmadığını bize söyleyen sayısal değerler, durumlar, adlar veya ikili rakamlar (0 veya 1) olarak gösterilen gerçek dünyadaki somut ve soyut fenomenleri ifade eder. Veriler, siberuzayda biriken üç öğenin veri (data), bilgi (information) ve bilgi birikimi (knowledge) en temel olanlarıdır. Bilgi, belirli bir amaç veya bir eylem planının parçası olarak seçilip işlenerek anlamlı hale getirilmiş veridir. Bilgi birikimi ise, karar vermenizi sağlayan şeydir. Veri, anlaşıldığında, analiz edildiğinde ve en iyi uygulamalar ve emsaller de dahil olmak üzere genel yasalarla ilişkilendirildiğinde bilgi birikimi haline gelir. Bilgi birikimi ayrıca, bireysel vakalardan çıkarılan genelleştirilmiş gözlemler olarak da tanımlanabilir. Bilgi birikimi, bir sorunun nedenlerini tahmin etmenizi sağlar ve ayrıca bu nedensel faktörleri ele almak için çözümler üretmenize yardımcı olur. Bir kararın alınması öncesinde ne kadar çok bilgi birkimine sahip olunursa o kadar verimli kararlar alınır. Veriler, önce bilgiye, sonra da bilgi birikimine dönüştürüldüğünde faydalı hale gelmektedir. Önceleri, verinin bilgiye dönüşümü insan-bilgisayar etkileşimleri ile

yürütülmekteyken, Toplum 5.0 da insan müdahalesine gerek olmadan bilgi birikiminin doğru, verimli, hızlı olarak alınmasını sağlayacak, sürdürülebilir, ihtiyaca yönelik kararların alınmasına olanak sağlanacaktır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Büyük veri ve analitik yöntemler, günümüz bilgi çağının en önemli teknolojik ve metodolojik kavramları arasında yer almakta ve özellikle dijitalleşen dünyada veri odaklı karar alma süreçlerinin temelini oluşturmaktadır. Büyük veri, hacim (volume), hız (velocity), çeşitlilik (variety), doğruluk (veracity) ve değer (value) gibi beş temel özelliğe sahip olan, geleneksel veri işleme yöntemleriyle yönetilmesi zor olan çok büyük ve karmaşık veri kümelerini ifade eder (Mayer-Schönberger ve Cukier, 2013).

Bu veriler; sosyal medya paylaşımları, sensörlerden gelen sinyaller, mobil cihazlar, kurumsal işlemler, kamu kayıtları ve daha pek çok kaynaktan sürekli olarak üretilmektedir. Geleneksel veri yönetim sistemleri bu tür verileri depolamak, analiz etmek ve anlamlandırmakta yetersiz kalırken, yapay zeka da bu zorlukları aşmaktadır (Chen, Chiang ve Storey, 2012).

Büyük verinin anlamlı hale getirilebilmesi için analitik yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler, verilerdeki gizli kalıpları, ilişkileri ve trendleri ortaya çıkarmak amacıyla istatistiksel analiz, veri madenciliği, makine öğrenimi, yapay zekâ ve doğal dil işleme gibi teknikleri içerir (Manyika ve diğerleri, 2011).

Analitik yöntemler, veri kümesinin büyüklüğüne ve karmaşıklığına bağlı olarak tanımlayıcı, tahmine dayalı ve önerici analizler şeklinde sınıflandırılabilir. Tanımlayıcı analizler, geçmiş veriler üzerinden mevcut durumun ve eğilimlerin anlaşılmasını sağlar. Tahmine dayalı analizler, eldeki verilerle gelecekte olabilecek durumlar hakkında öngörülerde bulunur. Önerici analizler ise karar vericilere en uygun aksiyonları sunarak stratejik karar alma süreçlerini destekleyebilmektedir (Davenport, 2006).

Büyük veri ve analitik yöntemlerin kullanılması, planlama süreçlerinde stratejik karar almayı destekleyen bir bilgi birikimi oluşturmakta ve bu birikim tarım, sanayi, hizmetler hizmetler sektörlerinde de yenilikçi dönüşümlere zemin hazırlamaktadır. Örneğin, dağınık arazi yapısı nedeniyle Japonya'da tarımsal üretimin verimliliğin düşük olması, bilgi yoğun bir toplum yaklaşımıyla aşılabilir. Gelişmiş mekânsal veri tabanları, tahmine dayalı iklim modelleri,

drone ve robotik teknolojilerinin tarımsal planlamaya entegrasyonu, sektörde önemli dönüşümler yaratabilecektir. Benzer şekilde bilgi odaklı toplum, yeni endüstrilerin ortaya çıkmasını teşvik ederek kentsel mekânların üretim, tüketim ve dağıtım ilişkilerini yeniden şekillendirebilir. Bu dönüşüm sürecinde üniversiteler ve özel sektör, bilgi kümelenmelerinin oluşmasını sağlayarak inovasyonun merkezinde yer almakta; kentlerin ekonomik yapısının güçlendirilmesi ve mekânsal gelişimin yönlendirilmesinde önemli roller üstlenmektedir. Dolayısıyla, bilgi yoğun bir toplum vizyonu, yalnızca ekonomik sektörlerde verimliliği artırmakla kalmamakta, aynı zamanda kent planlama disiplininin sürdürülebilirlik, mekânsal adalet, katılımcı, yenilikçi kalkınma hedefleri doğrultusunda yeni değer üretmesine de olanak tanımaktadır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Kent planlama gibi toplumu etkileyen ve yakından ilgilendiren çok çeşitli konularda karar üretilmesi gereken alanlarda toplanan veri miktarı çok büyüktür. Bu verilerin insan eliyle işlenmesi ve bilgiye dönüştürülmesi ile bu bilgiden bilgi birikimi oluşturularak karar mekanizmalarını yönlendirmesi zordur. Özellikle çok sayıda insanın sorunlarını çözmek üzerine kurulu olan kent planlama sistemi bu kadar büyük veriden optimum sonuca analitik yöntemler ve özellikle yapay zeka olmadan ulaşamaz. İnsan davranışları farklı senaryolarda farklı koşullar altında farklı tepkiler verebilir. Bu sebeple gerçek zamanlı sürekli izleme ve insanların da sürece dahil olması gerekir. Bu da kent planlamada kullanılacak veriyi çok büyük hale getirir.

Büyük veri ve analitik yöntemler, karmaşık kentsel sistemlerin dinamiklerini daha iyi anlamak, halkın ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirmek ve kaynakları etkin kullanmak için kritik öneme sahiptir (Batty, 2013). Örneğin, trafik yoğunluğu, hava kalitesi, enerji tüketimi gibi alanlarda toplanan büyük veri setleri, gerçek zamanlı analizlerle şehir yönetiminde etkinlik sağlar. Ayrıca, vatandaşların sosyal medya ve diğer dijital platformlardaki paylaşımları, kentsel algılar ve ihtiyaçlar hakkında zengin veri kaynağı sunabilmektedir (Kitchin, 2016).

Ancak büyük verinin kullanımı, veri gizliliği, güvenlik ve etik gibi önemli soruları da beraberinde getirir. Toplumun farklı kesimlerinin veriye erişimi ve veri analiz süreçlerine katılımının adil ve şeffaf olması, dijital yönetişimde yeni düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır (Boyd ve Crawford, 2012).

Büyük veri ve analitik yöntemler, günümüzün veri yoğun dünyasında bilgi üretme ve karar alma süreçlerinin temelini oluşturmakta; kent planlama gibi çok katmanlı ve karmaşık alanlarda,

sürdürülebilir ve etkin çözümler geliştirmek için vazgeçilmez araçlar olarak kabul edilecektedir. Bu verilerin toplanması ve işlenmesi aşamasında, kişilerin geleneksel katılım yöntemlerine başvurmasına gerek kalmadan da ihtiyaçları analiz edilerek planlamaya girdi sağlayabilecektir.

3.2. Yapay Zeka ile Kentsel Katılımın Kolaylaştırılması

Yapay zeka, insan benzeri bilişsel yeteneklere sahip makinelerin tasarımı ve geliştirilmesi olarak tanımlanır. Bu makineler, öğrenme (machine learning), problem çözme, doğal dil işleme, algılama ve karar verme gibi yeteneklere sahiptir (Russell ve Norvig, 2016). Yapay zeka, sağlık, finans, eğitim, ulaşım ve kamu yönetimi gibi birçok alanda kullanılmakta; özellikle büyük veri analizi, otomasyon ve insan-makine etkileşiminde devrim yaratmaktadır. Günümüzde yapay zeka, hem veri odaklı karar süreçlerinde hem de bireysel kullanıcılarla etkileşimlerde yoğun biçimde kullanılmaktadır.

Bireylerin ve toplulukların karar alma süreçlerine dahil olması anlamına gelen katılım, demokratik yönetişimin temel taşlarından biridir (Arnstein, 1969). Kent planlama, kamu politikası, sosyal hizmetler gibi alanlarda katılım, kararların toplumsal ihtiyaçlara uygunluğunu ve meşruiyetini artırır. Ancak katılım süreçleri geleneksel olarak zaman alıcı, karmaşık ve bazen erişimi kısıtlı süreçler olarak kalabilmektedir.

Yapay zeka, katılım süreçlerinin önündeki bu engelleri aşmada önemli kolaylıklar sağlar. Öncelikle, yapay zekanın büyük veri işleme kapasitesi, geniş halk kitlelerinden toplanan görüş, öneri ve şikayetlerin otomatik analiziyle karar vericilere hızlı ve sistematik bilgi akışı sunar (Calvo ve Peters, 2014). Örneğin, sosyal medya paylaşımları, online anketler veya vatandaşların dijital platformlarda bıraktığı geri bildirimler, doğal dil işleme algoritmaları ile yorumlanarak katılımcıların öncelikleri tespit edilebilir.

Bir kentte yaşayan milyonlarca kişiden anlık olarak görüş, öneri alabilir aynı zamanda karar alma süreçlerine doğrudan katılmalarını sağlanabilir. Ancak bu oluşacak veri çok büyüktür ve yapay zeka olmaksızın insan eliyle sınıflandırılıp optimum bir model oluşturması ve doğru karar verilmesi imkansızdır. Yapay zeka destekli bir süreç ile birlikte, oluşturulacak parametreler ile halkın fikirlerinin ve taleplerinin kentsel konularda kararlara yansıtılması kolaylaştırılacaktır. Anlık izleme ve görüş alınması ile sistem yeni önerilerde bulunacak ve yapay zeka destekli denenen senaryolar ile sonunda optimum bir modele ulaşılacaktır.

Ayrıca, yapay zeka destekli chatbotlar ve sanal asistanlar, vatandaşların sorularına anlık yanıt vererek kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştırır ve katılım sürecine aktif katılımı teşvik eder. Bu teknolojiler, engelli bireyler, yaşlılar veya kırsal kesimde yaşayan vatandaşlar gibi geleneksel katılım kanallarına erişimde zorluk çeken grupların da sürece dahil olmasını sağlar (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Yapay zekanın sunduğu bir diğer katkı, katılımcıların taleplerini ve eğilimlerini analiz ederek politika yapıcıların daha etkin ve hedef odaklı kararlar almasına olanak tanımasıdır. Bu durum, kaynakların daha verimli kullanılmasını ve katılımın sonuçlarının toplum yararına dönüşmesini sağlar.

Bununla birlikte, yapay zeka, ile katılımın kolaylaştırılması sürecinde dikkat edilmesi gereken etik konular vardır. Veri gizliliği, algoritmik adalet, önyargıların önlenmesi ve dijital okuryazarlık gibi unsurlar, katılımın demokratik niteliğini korumak için kritik öneme sahiptir (O'Neil, 2016). Algoritmaların şeffaf olması ve tüm vatandaşlara eşit erişim imkânı sunulması, bu teknolojilerin demokratik katılımı desteklemesinde temel gerekliliklerdir.

Borchers, Tavanapour ve Bittne (2023), kentsel katılım platformlarında vatandaş katkılarının çoğu zaman anlaşılmaz ve sınırlı değer taşıdığını vurgularken, geliştirilen yapay zeka destekli geri bildirim sistemi, vatandaşları destekleyerek kentsel katılım platformlarında daha tutarlı ve anlaşılabilir argümanlar üretmelerini sağladığını ifade etmiştir. Bu sayede yapay zeka, sadece katılımı artırmakla kalmaz, aynı zamanda vatandaşların katkılarının niteliğini de güçlendirir. Görüntü sınıflandırma ve nesne tespiti algoritmaları kullanılarak vatandaşların altyapı veya çevre gibi kentsel sorunlara ilişkin gönderdikleri görsellerin analiz edilmesiyle, makine öğrenimi, kamu kurumlarının vatandaş taleplerine daha hızlı ve doğru yanıt vermesini sağlayarak katılımı ve yönetişimin şeffaflığını artırabileceği vurgulanmıştır (Vrabie, 2025). Yapay zeka, kentsel katılım süreçlerinde hem vatandaşların kendilerini daha etkili ifade edebilmesini hem de kamu kurumlarının taleplere daha duyarlı ve hızlı şekilde yanıt verebilmesini mümkün kılmaktadır.

Yapay zeka teknolojileri, katılım süreçlerini daha kapsayıcı, erişilebilir ve verimli hale getirerek demokratik yönetişim mekanizmalarının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak bu potansiyelin gerçekleştirilmesi için teknik gelişmelerin yanı sıra etik, sosyal ve politik boyutların da eşzamanlı olarak ele alınması zorunludur. Toplanan veri ve bilgilerin amacı dışında

kullanılmasının engellenmesi veya sistemin dışarıdan etki ile manipüle edilmesinin engellenmesi için bütün kullanıcılar tarafından denetlenebilir şeffaf bir şekilde yürütülmelidir. Sistemin güvenilir olmaması halinde, bu uygulamalar ile katılımı artırmak hedeflenirken, sisteme karşı duyulan güvensizlik katılımın önündeki en büyük engel olacaktır.

3.3. Nesnelerin İnterneti ve Katılımcı Yönetim Modelleri

Nesnelerin interneti (Internet of Things - IoT), fiziksel nesnelerin birbirleriyle ve internet aracılığıyla bağlanarak veri toplaması, paylaşması ve analiz etmesi sürecini ifade eder. IoT sistemlerinde, sensörler, cihazlar, araçlar, ev aletleri ve altyapı bileşenleri gibi nesneler, gömülü teknolojilerle donatılarak sürekli olarak bilgi aktarır ve bu sayede çevreleriyle etkileşim içinde olur. Bu teknoloji, veri toplama ve gerçek zamanlı kontrol imkânı sağlayarak şehir yönetiminden sağlık hizmetlerine, tarımdan enerji yönetimine kadar pek çok alanda dönüşüme yol açmaktadır. IoT, akıllı şehir uygulamalarında trafik yönetimi, atık toplama, enerji verimliliği gibi kentsel hizmetlerin optimize edilmesini sağlar ve vatandaşların günlük yaşam kalitesini artırır (Gubbi, Buyya, Marusic ve Palaniswami, 2013). Klimaların sensörler aracılığı ile oda sıcaklığını ve diğer faktörleri hesaplayıp odayı istenilen sıcaklığa getirmesi, zaman ayarlı fırın veya kombi gibi aletlerin çalışma prensibi son yıllarda herkesin kullandığı yenilik örneklerindendir. Bu sistemlerin internet üzerinden diğer cihazlarla uzaktan kontrol edilmesi ve akıllandırılması ise nesnelerin interneti kapsamındadır (Deguchi ve diğerleri, 2020).

Katılımcı yönetim, karar alma süreçlerinde vatandaşların, paydaşların ve çeşitli toplulukların aktif rol aldığı yönetim anlayışıdır. Bu model, demokratik yönetişimin temel unsurlarından biri olarak kabul edilir ve merkeziyetçi, yukarıdan aşağıya işleyen geleneksel yönetim yaklaşımlarına alternatif oluşturur (Fung, 2006). Katılımcı yönetim modelleri arasında doğrudan demokrasi, temsilî demokrasiye destek olan paydaş katılımı, müzakere ve uzlaşı odaklı yönetim biçimleri yer alır. Bu modeller, farklı aktörlerin bilgi ve deneyimlerinin karar süreçlerine dahil edilmesiyle daha kapsayıcı ve meşru politikaların geliştirilmesini hedefler (Arnstein, 1969; Fung, 2006). Özellikle yerel yönetimlerde uygulanan katılımcı bütçeleme ve arama konferansı gibi yöntemler, vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katılımını artıran örneklerdir (Sintomer, Herzberg ve Röcke, 2008).

Katılımcı yönetim modelleri ve Iot arasındaki ilişki, teknolojinin sunduğu gerçek zamanlı veri toplama ve iletişim olanakları sayesinde katılım süreçlerinin etkinliğini ve kapsamını artırmasıyla ortaya çıkar. IoT teknolojileri, vatandaşların kent yaşamına dair anlık geri bildirimler sağlamasına ve yöneticilerin bu veriler doğrultusunda hızlı, şeffaf ve hesap verebilir kararlar almasına olanak tanır (Batty, 2013). Örneğin, IoT destekli akıllı sensörler aracılığıyla hava kalitesi, trafik yoğunluğu veya enerji tüketimi gibi göstergeler sürekli izlenebilir; bu veriler vatandaşlarla paylaşılabilir ve onların katılımıyla politika geliştirme süreçlerine entegre edilebilir (Hashem ve diğerleri, 2016). Böylece, katılımcı yönetim modelleri daha dinamik, veri destekli ve kapsayıcı bir yapıya kavuşur.

Sonuç olarak, IoT, katılımcı yönetim anlayışının dijitalleşme çağında yeniden şekillenmesini sağlar. IoT teknolojileri, sadece bilgi toplamakla kalmaz, aynı zamanda vatandaşların ve paydaşların yönetime doğrudan katılımını kolaylaştıran bir altyapı sunar. Bu entegrasyon, özellikle kentsel yönetim, çevre politikaları ve kamu hizmetleri alanında daha demokratik ve etkili yönetişim pratiklerinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

3.4. Dijital Platformlar Aracılığı ile Katılımın Arttırılması

Dijital platformlar, kullanıcıların internet üzerinden etkileşimde bulunmalarını, bilgi paylaşmalarını ve kolektif karar alma süreçlerine katılmalarını sağlayan çevrimiçi araç ve uygulamalardır. Bu platformlar, sosyal medya siteleri, çevrimiçi anketler, kitle kaynaklı fikir toplama araçları, forumlar, belediye ve yerel yönetimlerin sunduğu katılım portalları gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Dijital platformlar, coğrafi sınırları aşarak geniş kitlelere ulaşma imkânı tanıması sebebiyle, katılım süreçlerinin demokratikleşmesinde ve çoğulculuğun artmasında önemli rol oynar (Schrock, 2016).

Katılımın artırılması, dijital platformların sağladığı temel avantajlardan biridir. Bu platformlar, özellikle fiziksel katılımın zor veya maliyetli olduğu durumlarda yurttaşların görüşlerini bildirmesine, önerilerde bulunmasına ve karar alma süreçlerine aktif katılım sağlamasına olanak verir. Online anketler, interaktif haritalar, oyunlaştırılmış katılım modelleri ve sosyal medya kampanyaları gibi araçlar, kullanıcıların ilgisini çekerek katılım oranlarını yükseltir. Ayrıca, platformlar aracılığıyla sağlanan şeffaflık, katılımcıların yönetişim süreçlerine güvenini artırmaktadır.

Ancak, dijital platformların kullanımı bazı riskleri de beraberinde getirir. Güvenlik açıkları, kişisel verilerin kötüye kullanımı, siber saldırılar, dezenformasyon ve dijital eşitsizlik bu risklerin başında gelir (Bélanger ve Crossler, 2011). Özellikle, platformlarda toplanan kişisel ve katılım verilerinin korunması için güçlü veri güvenliği önlemleri alınmalıdır. Kriptografi, veri anonimleştirme, kullanıcı doğrulama sistemleri ve düzenli güvenlik denetimleri, bu açıdan kritik önem taşır.

Dijital katılım platformlarının faydaları arasında, katılımcı çeşitliliğinin artması, karar alma süreçlerinin hızlanması, maliyetlerin düşmesi ve katılımın sürekli hale gelmesi sayılabilir (Linders, 2012). Bu araçlar, ayrıca yerel yönetimler ile yurttaşlar arasında doğrudan iletişimi güçlendirir ve yönetişimde hesap verebilirliği artırır. Kullanıcı dostu ara yüzler, mobil uyumluluk ve çok dilli destek gibi özellikler, dijital katılımın kapsayıcılığını yükseltir.

Katılımı artırmak için dijital platformlarda kullanılabilecek yöntemler arasında çevrimiçi halk toplantıları, açık veri portalları, kitle kaynaklı problem çözme ve dijital anketler yer alır. Oyunlaştırma (gamification) teknikleriyle kullanıcıların motivasyonu artırılabilir, yapay zeka destekli analizlerle katılımcı geri bildirimleri daha etkin değerlendirilebilir (Bertot, Jaeger ve Grimes, 2010).

Sonuç olarak, dijital platformlar aracılığıyla kent planlama süreçlerinde katılım artırmak, demokratik yönetişimi güçlendiren ve toplumların karar alma süreçlerine daha geniş kitleleri dahil eden önemli bir yöntemdir. Ancak, dijital eşitsizliklerin giderilmesi, güvenlik ve gizlilik önlemlerinin titizlikle uygulanması, yanıltıcı bilgilerin engellenmesi gibi hususlarda dikkatli olunması gerekir. Böylece, dijital platformlar sadece teknik araçlar olmaktan çıkarak, toplumun demokratikleşmesine katkı sağlayan stratejik araçlara dönüşebilir.

3.5. Değerlendirme

Toplum 5.0, Endüstri 4.0'ın üretim odaklı yaklaşımından farklı olarak, teknolojiyi insanın hizmetine sunan ve siber alan ile fiziksel dünyayı iç içe geçiren "süper akıllı" bir toplumsal modeli temsil etmektedir. Bu bağlamda dijital katılım, sadece teknik bir araç değil, aynı zamanda yeni toplumsal yapının yönetişim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplum 5.0'ın temel başarısı, verinin toplanması, işlenmesi ve gerçek dünyaya uygulanması döngüsünün insan merkezli bir yaklaşımla kurulmasına bağlıdır. Kent planlama özelinde bu süreç; katılımcıların çeşitliliğini artıran, karar alma süreçlerini hızlandıran ve maliyetleri düşüren dijital platformlar aracılığıyla somutlaşmaktadır. Özellikle oyunlaştırma, açık veri portalları ve kitle kaynaklı problem çözme gibi yöntemler, geleneksel katılım yöntemlerinin karşılaştığı "ilgisizlik" veya "erişim kısıtı" gibi engelleri aşmada stratejik bir rol üstlenmektedir.

Bununla birlikte, en kritik hususlardan biri, dijitalleşmenin getirdiği potansiyelin beraberinde getirdiği risklerdir. Dijital eşitsizlikler (erişim imkanları arasındaki farklar), veri güvenliği ve gizlilik ihlalleri gibi unsurlar, dijital katılımın demokratikleştirici gücünü zayıflatabilecek temel tehditler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, Toplum 5.0 vizyonu çerçevesinde geliştirilecek kentsel katılım modellerinin, sadece teknolojik altyapıyı değil, aynı zamanda etik değerleri ve toplumsal kapsayıcılığı da merkeze alması zorunludur.

Dijital uçurum, kentsel katılım açısından yalnızca teknolojik erişim sorunu olarak değil, aynı zamanda katılımın niteliğini ve temsil adaletini belirleyen yapısal bir eşitsizlik alanı olarak değerlendirilmelidir. Dijital araçların karar alma süreçlerine katılımı kolaylaştırdığı varsayımı, dijital okuryazarlık, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu, engellilik hali ve mekânsal konum gibi faktörler göz ardı edildiğinde kapsayıcı bir sonuç üretmemektedir. Özellikle kentsel katılım süreçlerinde dijital platformların tek başına kullanılması, dijital becerilere sahip grupların görüşlerinin aşırı temsil edilmesi, dezavantajlı grupların ise karar süreçlerinin dışında kalması riskini beraberinde getirmektedir. Bu durum, dijital katılımın demokratik potansiyelini sınırlayan önemli bir gerilim alanı yaratmaktadır. Dolayısıyla dijital teknolojilerin kentsel katılım süreçlerine entegrasyonu, yalnızca altyapı yatırımlarıyla değil; çok kanallı katılım modelleri, destekleyici yüz yüze mekanizmalar ve dijital okuryazarlığı artırmaya yönelik politikalarla birlikte ele alınmalıdır. Aksi halde dijitalleşme, katılımı genişletmek yerine mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir araç haline gelebilecektir.

Sonuç olarak; dijital platformlar aracılığıyla kentsel planlama süreçlerine katılım, modern kentlerin daha şeffaf, hesap verebilir bir şekilde yönetilmesinin anahtarıdır. Toplum 5.0'ın sunduğu insan odaklı dijitalleşme vizyonu, kentsel paydaşların karar alma mekanizmalarına daha etkin dahil olduğu, veriye dayalı fakat toplumsal ihtiyaçları gözeten yeni bir şehircilik anlayışına zemin hazırlamaktadır.

4. KENTSEL KATILIMA İLİŞKİN POLİTİKA VE STRATEJİLER

Halk katılımı, halkın endişe ve tercihlerinin, ihtiyaçlarının ve değerlerinin karar vericilere iletildiği ve karar süreçlerini etkileyebildiği mekanizmalar bütünüdür (Rowe ve Frewer, 2000). Vatandaş politika yapım sürecinin bilgi alma, istişare ve karar alma aşamalarına dâhil edilen bir aktördür. Katılım "bilgilendirme, istişare ve kamu katılımı" ekseninde sınıflandırılmakta olup katılım araçları bu üç işlevi nasıl yerine getirdiğini analiz eder. Katılım sadece sembolik değil; karar süreçlerini etkileyen bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Habitat III, katılımı; tüm paydaşların planlama ve yönetişim süreçlerine etkin, eşit ve kapsayıcı biçimde dâhil edilmesi olarak tanımlamakta olup, bu perspektif katılımı insan merkezli, eşitlik ve hak temelli bir yönetişim ilkesi olarak konumlandırmakta ve karar mekanizmalarının meşruiyetini artırmaktadır. Söz konusu belgenin 41. maddesi, ulusal politikalarla uyumlu olarak, şehirlerde ve insan yerleşimlerinde, herkesin karar alma, planlama ve takip süreçlerine anlamlı katılımını ve ayrıca sivil katılımın, ortak tedarik ve ortak üretimin artırılmasını sağlayan kapsayıcı platformları genişletmek amacıyla kurumsal, politik, yasal ve finansal mekanizmaları teşvik etmektedir (URL-9).

Kentsel katılım ise, kentlerin planlanması, yönetimi ve geliştirilmesi gibi kentle ilgili alınan veya alınacak karar süreçlerinde yurttaşların aktif olarak rol aldığı bir yaklaşımı ifade eder. Bu katılım, sadece karar alma süreçlerinde değil, aynı zamanda uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında da toplumsal meşruiyet ve sürdürülebilirlik için kritik öneme sahiptir. Kentsel katılımın güçlendirilmesi, demokratik yönetişim, sosyal adalet ve mekânsal eşitlik gibi temel ilkelerle de doğrudan ilişkilidir.

Kentsel katılım politikaları ve stratejileri, çeşitli katılım araçları (halk toplantıları, dijital platformlar, anketler, forumlar vb.) kullanılarak halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesini hedeflemektedir. Bu süreçlerde katılımın niteliği, katılımcı çeşitliliği ve sürekliliği, politikaların başarısını belirleyen önemli faktörlerdir. Günümüzde, dijital teknolojilerin gelişimi ile katılım modelleri çeşitlenmekte, daha kapsayıcı ve erişilebilir yöntemler ön plana çıkmaktadır.

4.1. Uluslararası Kentsel Katılım Politika ve Stratejileri

Literatürde kentsel katılım, insan haklarından çevresel yönetişime, sürdürülebilir kalkınmadan demokratik yönetime kadar pek çok alanda merkezi bir kavram olarak yer almaktadır. Bu katılım hakkının temel dayanağı, 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi (Universal Declaration of Human Rights)'nde bulunmaktadır. Bildirgenin 21. maddesinde, bireylerin kamu işlerine doğrudan ya da seçtiği temsilciler aracılığıyla katılma hakkı olduğu açıkça belirtilmiştir (URL-1). Bu durum, kentsel katılımın demokratik toplumlarda bireylerin temel hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Burada katılım, yalnızca oy verme gibi sınırlı bir işlem değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinde etkili ve sürekli bir yer alma hakkını da kapsamaktadır.

1976'da gerçekleştirilen Habitat I Konferansı'nda kabul edilen Vancouver Deklerasyonu (Vancouver Declaration on Human Settlements) metninde, kentsel alanlarda halkın katılımının önemi sürdürülebilirlik bağlamında vurgulanmıştır. Deklarasyonun 2. bölümü 13. ve 18. maddelerinde halkın kamusal planlama ve yönetim süreçlerine aktif katılımının zorunlu olduğu belirtilmiştir (URL-10). Bu maddeler ile katılımın kentlerin yaşanabilirliği ve sürdürülebilir kalkınması için kritik bir unsur olduğu vurgulanmıştır.

1985 yılında üye devletlerin imza ve onayına açılan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve katılımcı süreçlerin kurumsallaşması adına uluslararası düzeyde temel bir dayanak oluşturmuştur. Şart uyarınca taraf devletler; halk oylaması, semt ve yurttaş meclisleri ile kent konseyleri gibi doğrudan demokrasi mekanizmalarını yurttaşların erişimine sunmakla yükümlü kılınmıştır. Katılım ilkesini somutlaştıran Şart'ın 4. maddesinin 6. fıkrası, yerel makamları doğrudan ilgilendiren her türlü planlama ve karar alma sürecinde bu makamlara uygun bir zaman diliminde ve usulüne uygun biçimde danışılmasını bir gereklilik olarak sunmaktadır. Benzer şekilde 5. madde, yerel yönetim sınırlarında gerçekleştirilecek değişikliklerin, mevzuatın izin verdiği ölçüde ve mümkünse referandum yoluyla ilgili yerel toplulukların görüşüne başvurulmadan yapılamayacağını hükme bağlamaktadır. Ayrıca, merkezi yönetimce yeniden dağıtılan kaynakların yerel makamlara tahsis edilme biçimi konusunda da yerel yönetimlerin görüşlerinin alınması, Şart'ın katılımı idari ve mali süreçlerin ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırdığını göstermektedir (URL-11).

1987 tarihli Ortak Geleceğimiz-Brundtland Raporu (Our Common Future) ile sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal, çevresel olmak üzere üç boyutu olduğu ve sosyal katılımın da temel direklerden biri olduğu ortaya koyulmuştur. Raporun 2. bölümü 47. maddesinde, kalkınma politikalarının yerel halkın katılımı olmadan başarıya ulaşamayacağı vurgulanmış, böylece katılımın sadece demokratik bir hak değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın da şartı olduğu belirtilmiştir (URL-12).

1992'deki Rio Deklarasyonu (United Nations Conference on Environment and Development)'nda ise özellikle çevresel yönetişim bağlamında katılım yeni bir boyut kazanmıştır. Deklarasyon'un 10. prensipinde "çevre sorunları, ilgili tüm vatandaşların ilgili düzeyde katılımıyla en iyi şekilde ele alınır" ve halkın çevresel kararlara erişimi ve katılım hakkı "teşvik edilmeli" ve "sağlanmalı" denilmiştir. Bu, katılımın sadece politik değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliğin de temel bileşeni olduğunu göstermektedir (URL-13).

Avrupa Kentsel Şartı (European Urban Charter, 1992)'nın 4.12 TEMA: Vatandaş katılımı, kentsel yönetim ve kentsel planlama (4.12 THEME: Citizen participation, urban management and urban planning) bölümünde vatandaşların yerel siyasi hayata katılımı, temsilcilerini özgürce ve demokratik bir şekilde seçme hakkıyla güvence altına alınması gerektiği, yerel siyasi hayata vatandaş katılımının, yerel, siyasi ve idari yapının tüm kademelerinde etkin olması gerektiği, halkın, yönetim mekanizmasının ve işleyiş biçiminin denetlenmesine dahil edilmesi gerektiği, vatandaşların, toplumun geleceğini etkileyen tüm büyük projelerde danışılma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (URL-14). Bu maddeler seçim ile vatandaşın tüm yetkiyi siyasetçilere devretmediğini, önemli konularda referandum yolu ile yönetime katılıp yön verebileceğini ve özellikle denetim görevini üstlenebileceğini belirtmiştir. Yönetime katılımın şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri ile birlikte işlemesi şart koşularak, demokratik yönetişim için katılımın vazgeçilmez bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

1996'da yapılan Habitat II İstanbul Konferansı 1. bölüm 4. maddesinde demokrasinin, insan haklarına saygı, toplumun tüm kesimlerinde şeffaf, temsili ve hesap verebilir bir yönetim ve idare ile sivil toplumun etkin katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için vazgeçilmez temeldir denilmiştir. 7. maddesinde, demokratikleşmenin, başarılı bir kentsel geleceğin önemli özellikleri olan sivil toplum aktörleri, kamu-özel sektör ortaklıkları ve merkezi olmayan, katılımcı planlama ve yönetim için bu tür erişimi ve anlamlı katılımı

artırdığı belirtilmiştir. 14. maddesinde barınma ve kentsel gelişim ve yönetim politikalarında, yerli halkın ihtiyaçlarına ve katılımına özel önem verilmelidir denilmiştir. 17. maddesi ve diğer birçok maddede kadın, yaşlı, engelliler ve dezavantajlı grupların, topluma, özellikle barınma ihtiyaçları olmak üzere refahlarıyla ilgili tüm karar alma süreçlerine tam katılım fırsatlarına sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Belgede yerel yönetimlerin halkın karar alma süreçlerine "aktif katılımını kolaylaştırma ve güçlendirme" sorumluluğu açıkça tanımlanmıştır. Bu belge ile, katılım mekanizmalarının sadece teşvik edilmesi değil, aynı zamanda yapısal olarak desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (URL-15).

2002 yılında UN-Habitat tarafından düzenlenen Dünya Kent Forumu (World Urban Forum)'nda Brezilya "Şehir Tüzüğü", spekülasyonu engelleyen arazi yönetimi araçları, mülkiyet düzenleme prosedürleri ve kentsel planlamaya halkın katılımı gerekliliklerinin bir araya getirilmesiyle "şehrin sosyal işlevini" destekleyen bir mevzuat örneği olarak gösterilmiş olup, tüzük, özünde şehirleri yeni "ortak alanlar" olarak sunmuş; yani en yoksullar da dahil olmak üzere her vatandaşın yasal hakkı olan bir alan olarak tanımlamıştır. 2. Tartışma bölümünde stratejik planlama (bölgesel planlama dahil) tartışılmış ve daha sürdürülebilir şehirler için temel bir unsur olduğu konusunda genel bir fikir birliğine varılmıştır. Stratejik, çevresel, ekonomik, mekânsal ve sosyal boyutları kapsayan ve ortaklık ve katılımcı bir şekilde yürütülen, geniş tabanlı, esnek ve genel bir rehberlik (arazi kullanımı veya ana planlama değil) anlamına geldiği vurgulanmıştır. Raporun 3. Dersler ve Sonuçlar bölümünde tüm paydaşlar arasında ortaklıkların teşvik edilmesi ve toplulukların eşit ortaklar haline gelmeye teşvik edilmesi, fiziki planlama yapılırken, kentsel ve kırsal yerleşimlerin ihtiyaçlarını karşılamak için ulusal hükümetler, yerel yönetimler ve sivil toplum tarafından iş birliği içinde katılımcı şekilde hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcı planlama ve karar almanın, daha sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınma ve çevrenin korunması için hayati önem taşıdığı belirtilmiş, topluluk katılımı ve topluluklar için kapasite geliştirmenin önemi teyit edilmiştir. Karar alma süreçlerinin demokratikleştirilmesi ile kadınlar ve kent yoksulları da dahil olmak üzere tüm yerel paydaşların anlamlı katılımının sağlanması önemsenmiştir. Topluluk dostu yerel yönetimlerin kurulması ile halkı dahil etmek için yeni yaklaşımlar sunabileceği vurgulanmıştır (URL-16).

Avrupa Konseyi (COE) tarafından 2007 yılında yayımlanan Leipzig Şartı (Leipzig Charter on Sustainable European Cities, 2007) 5. sayfası Proaktif İnovasyon ve Eğitim Politikaları

bölümünde, entegre kentsel gelişim stratejileri, işbirlikçi kentsel gelişim yönetimi ve iyi yönetişim, özellikle rekabet gücü ve büyüme açısından Avrupa şehirlerinin potansiyelinin amaca yönelik kullanımına ve mahalle içi ve mahalleler arası eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunur ve vatandaşlara sosyal ve demokratik katılım fırsatı sunar denilmiştir (URL-17).

Birleşmiş Milletler'in 2015'te kabul ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals) içinde özellikle Hedef 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar kapsamında, Alt Hedef 11.3, katılımın artırılması yoluyla sürdürülebilir kentsel planlama ve yönetimin desteklenmesi gerektiğini vurgular. Bu, katılımın sadece demokratik bir süreç olmaktan öte, kentsel sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi için zorunlu bir strateji olduğunu gösterir (URL-18).

Birleşmiş Milletler'in 2017 yılında yayımlanan Habitat III (New Urban Agenda) belgesinin 85 ve 87. maddelerinde Yeni Kentsel Gündem'in etkin uygulanmasını kapsayıcı, uygulanabilir ve katılımcı kentsel politikalar içinde temellendirileceği, 90. ve 92. maddelerinde hükümetler ile sivil toplum arasında yeni doğrudan ortaklık biçimlerine dayanacak bir katılım ile, politika ve planlama süreçlerinin tüm aşamalarında (tasarım, bütçeleme, uygulama, değerlendirme ve gözden geçirme) katılımcı, yaşa ve cinsiyete duyarlı yaklaşımların teşvik edileceği, 105. maddesinde tüm düzeylerde katılımcı planlamayı ve gerektiğinde yetki devri ilkesini uygulayarak, yeterli konut hakkının kademeli olarak gerçekleştirilmesini destekleyecekleri, 148. maddesinde kadınlar, kız çocukları, gençler, yaşlılar, engelliler, yerli halklar ve yerel topluluklarla çalışarak, onların yönetişim süreçlerini şekillendirmede, diyaloga katılmada ve karar alma süreçlerinde etkili katılımlarının sağlanacağı, 156. maddesinde vatandaş merkezli dijital yönetişim araçlarını ve teknolojik yenilikleri kullanarak, kamuoyunun BİT'lere erişimini mümkün kılacak ve bu yolla katılımı genişletecek ve sorumlu yönetişimi teşvik edecekleri belirtilmiştir (URL-9).

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) tarafından 2020 yılında yayımlanan Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions Raporu, katılımı yalnızca danışma süreçleriyle sınırlı olmayan, yurttaşların politika tasarımı, karar alma ve uygulama süreçlerine doğrudan ve anlamlı biçimde dahil edildiği yeni demokratik kurumlar bağlamında ele almaktadır. Raporda, özellikle dijital platformlar aracılığıyla yürütülen müzakereci süreçlerin, kamusal kararların meşruiyetini artırdığı ve vatandaşların kararlar

üzerindeki etkisini güçlendirdiği vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, katılımın temsili demokrasiye tamamlayıcı bir unsur olmanın ötesine geçerek, ortak üretim ve birlikte karar alma pratikleriyle kurumsallaşması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Aynı yıl yayımlanan Yeni Leipzig Şartı (New Leipzig Charter), sürdürülebilir Avrupa kentlerinin gelişimi için katılımcı yönetişimi temel ilkelerden biri olarak yeniden tanımlamıştır. Şart'ta, kentsel politikaların tasarım ve uygulanma süreçlerinde yurttaşların, sivil toplumun ve diğer paydaşların erken aşamalardan itibaren sürece dahil edilmesi gerektiği belirtilmiş; dijital araçların katılımı genişletici ve kapsayıcı bir unsur olarak kullanılmasının önemi vurgulanmıştır. Bu belge, katılımı sosyal bütünleşme, demokratik meşruiyet ve yerel düzeyde karar alma kapasitesinin güçlendirilmesiyle doğrudan ilişkilendirmektedir (URL-19 European Commission, 2020).

Birleşmiş Milletler Habitat Programı (URL-20) tarafından 2021 yılında yayımlanan Building Capacity for People-Centred Smart Cities belgesi ise, akıllı şehir yaklaşımlarını teknoloji merkezli çözümlerden ziyade insan odaklı yönetişim anlayışı çerçevesinde ele almıştır. Belgede, dijital katılım araçlarının şeffaflık, hesap verebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda kullanılması gerektiği belirtilmiş; yurttaşların yalnızca veri sağlayıcı değil, kent politikalarını şekillendiren aktif aktörler olarak konumlandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, dijitalleşmenin katılımı otomatik olarak artırmadığını, ancak uygun yönetişim çerçevesi içinde katılımın niteliğini güçlendirebileceğini ortaya koymaktadır.

2022 yılında gerçekleştirilen Dünya Kent Forumu (World Urban Forum 11 – Katowice) kapsamında yayımlanan belgelerde, kentlerin ortak geleceğinin inşasında katılımcı planlama ve çok paydaşlı yönetişim yaklaşımlarının merkezi rolü yeniden teyit edilmiştir. Forum çıktılarında, yerel toplulukların karar alma süreçlerine anlamlı ve sürekli katılımının, kentsel dayanıklılık, sosyal adalet ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada temel bir unsur olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, dijital katılım mekanizmalarının, yüz yüze katılım süreçlerini tamamlayıcı biçimde kurgulanması gerektiği belirtilmiştir (URL-21).

Yukarıda açıklanan uluslararası belgelerde kentsel katılımın nasıl şekillendiği Çizelge 4.1' de özetlenmektedir. Bu kapsamda 1948'den günümüze kadar katılımın temel bir insan hakkı olarak kabulünden vatandaş merkezli dijital yönetişim araçları ve teknolojik yeniliklerin kullanılarak

katılımın geliştirilmesine kadar uzanan bir gelişme dinamiği görülmektedir. Kentsel katılımın uluslararası düzeyde artık yalnızca normatif bir hak olarak değil; dijital araçlarla desteklenen, bağlayıcılığı olan, kapsayıcı ve sonuç odaklı bir yönetişim pratiği olarak ele alındığı görülmektedir. Böylece katılım, kent yönetiminde demokratik meşruiyeti güçlendiren ve sürdürülebilir kentsel gelişimin temel bileşenlerinden biri olarak kurumsallaşmaktadır.

Çizelge 4.1. Uluslararası kentsel katılım politika ve stratejileri

Uluslararası Belgeler	Yıl	Katılım İfadesi ve Anlamı
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	1948	Bireylerin kamu işlerine doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla katılma hakkı. Temel insan hakkı olarak katılım (URL-1).
Habitat I Konferansı - Vancouver Declaration	1976	Yerel halkın planlama ve yönetim süreçlerine aktif katılımı, sürdürülebilir kentsel kalkınma için zorunlu (URL-10).
Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı	1985	Yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerinde danışma (URL-11).
Brundtland Raporu (Our Common Future)	1987	Kalkınma politikalarında yerel halk katılımının sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin temel direği olduğu (URL-12).
Rio Deklarasyonu	1992	Halkın çevresel kararlara erişim ve katılım hakkı, çevresel yönetişim için temel unsur (URL-13).
Avrupa Kentsel Şartı (European Urban Charter)	1992	Yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının şeffaf ve hesap verebilir biçimde sağlanması zorunluluğu (URL-14).
Habitat II İstanbul Deklarasyonu	1996	Yerel yönetimlerin halkın aktif katılımını kolaylaştırma ve güçlendirme sorumluluğu (URL-15).
Dünya Kent Forumu	2002	Katılımcı planlama ve karar almanın, daha sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınma ve çevrenin korunması için hayati önem taşıdığı belirtilmiş, topluluk katılımı ve topluluklar için kapasite geliştirmenin önemi teyit edilmiştir (URL-16).
Leipzig Şartı (Leipzig Charter)	2007	Entegre kentsel gelişim stratejileri vatandaşlara sosyal ve demokratik katılım fırsatı sunar (URL-17).
Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	2015	Katılımın artırılmasıyla sürdürülebilir kentsel planlama ve yönetimin desteklenmesi (URL-18).
Habitat III (New Urban Agenda)	2017	Katılımcı kentsel politikalar, katılımcı planlama, karar alma süreçlerine etkin katılım, vatandaş merkezli dijital yönetişim araçları ile katılım (URL-9)
OECD – Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions	2020	Dijital ve yüz yüze katılım araçlarıyla vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan ve bağlayıcı biçimde dahil edilmesi; deliberatif demokrasi ve ortak üretim (co-creation) vurgusu (OECD, 2020).
Dünya Kent Forumu	2020	Kentsel yönetişimde kapsayıcı, katılımcı ve çok paydaşlı yaklaşımların benimsenmesi; yerel toplulukların karar süreçlerinde güçlendirilmesi (URL-22).
Avrupa Birliği – Yeni Leipzig Şartı (New Leipzig Charter)	2020	Katılımcı yönetişim, ortak karar alma, dijital araçlarla desteklenen kapsayıcı katılım ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi (URL-19).
UN-Habitat – Building Capacity for People-Centred Smart Cities	2021	Akıllı şehirlerde teknoloji odaklı değil, insan odaklı yaklaşım; dijital katılım araçlarıyla şeffaf, kapsayıcı ve hesap verebilir kent yönetimi (URL-22).
Dünya Kent Forumu	2022	Kentlerin ortak geleceğinin inşasında katılımcı planlama, topluluk temelli yönetişim ve dijital katılım mekanizmalarının önemi vurgulanmıştır (URL-21).

4.2. Türkiye'de Kentsel Katılım Politika ve Stratejileri

Türkiye'de özellikle yerel yönetimlerin güçlendirilmesi sürecinde yönetişim ilkelerinin benimsenmesine paralel olarak kentsel katılım politikaları gelişim göstermiştir. Bu bağlamda, yasal mevzuat düzenlemeleri, uygulama politikaları ve araçları, kurumsal yapılar ve bu yapıların işleyişine ilişkin değerlendirmeler, Türkiye'de kentsel katılımın kurumsallaşma sürecinin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Kentsel katılımın hukukî temelleri, özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu başta olmak üzere, ulusal mevzuatta tanımlanırken; uygulamada kullanılan yöntem ve stratejiler, halkın planlama ve yönetişim süreçlerine ne ölçüde dahil olduğunu belirleyen araçlar olarak işlev görmektedir (URL-23). Kurumsal düzeyde oluşturulan yapılar, bu süreçlerin hayata geçirilmesinde temel rol oynarken; mevcut politika ve uygulamaların etkinliği, katılımın niteliği ve yaygınlığı açısından tartışma konusu olmaktadır. Aşağıda sırasıyla Türkiye'de kentsel katılımın yasal çerçevesi**,** uygulama politikaları ve araçları**,** kurumsal yapılanması ve mevcut duruma ilişkin değerlendirme yapılmıştır.

4.2.1. Yasal çerçeve

Türkiye'de kentsel katılımın hukuki altyapısı, anayasal düzenlemelerden başlayarak kanun ve yönetmeliklerle şekillenmiş, bu süreçte uluslararası gelişmeler, belgeler ve normlardan önemli ölçüde etkilenilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası olan 1921 Anayasası'nda doğrudan katılıma dair açık maddeler olmamakla birlikte, 1. maddesi ile halk egemenliği prensibi temel alınmıştır. 1924 Anayasası, halk egemenliğini temel ilkelerden biri olarak kabul ederken (Md. 3) doğrudan katılıma dair açık düzenlemelere yer vermemiştir. Merkeziyetçi bir anlayış hâkim olmuş, halkın yönetime katılımı daha seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlanmıştır. Bu nedenle doğrudan katılım mekanizmaları sınırlı kalmıştır. 1961 Anayasası, bu anlayışta önemli bir dönüşüm yaratmıştır (URL-24). Halkın yönetime doğrudan katılım hakkını vurgulamış, diğer anayasalarda olmayan sendika kurma hakkı getirilmiş (Md. 46), 62. madde vatandaşların dilekçe hakkını anayasal düzeyde güvence altına almıştır. Böylece halkla kamu arasında iletişim ve katılım aracı olarak dilekçe hakkı tanınmıştır. 1982 Anayasası ise bu demokratik temelleri daha da geliştirmiştir. Madde 2, Türkiye'nin demokratik hukuk devleti olduğunu; madde 56, çevre hakkını ve çevresel katılıma yönelik sorumluluğu; madde 67 ve 74, seçim, dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma haklarını düzenleyerek halkın yönetime katılımını anayasal güvence

altına almıştır. 2010 yılında yapılan değişiklikle, 74. madde başlığı "Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" olarak güncellenmiş, bilgi edinme hakkı ve Ombudsmanlık kurumu anayasal düzeye taşınmıştır (URL-25).

Uluslararası belgeler bu anayasal gelişmelerde belirleyici olmuştur. Birleşmiş Milletler'in 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (Universal Declaration of Human Rights) 21. maddesi, herkesin doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla yönetimde katılım hakkını vurgular (URL-1). Türkiye'nin BM üyesi olması, bu ilkelerin iç hukukta karşılık bulmasına zemin hazırlamıştır. 1992'de Rio de Janeiro'da kabul edilen Agenda 21'in 23. bölümünde halkın çevre kararlarına katılımı öne çıkarılmıştır. Bu ilke, 1982 Anayasası'nın 56. maddesinde çevre hakkı düzenlemesiyle ve yerel yönetimlerde katılımın artırılması yönündeki kanunlarla desteklenmiştir.

Avrupa Konseyi'nin 1985 tarihli Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı (European Charter of Local Self-Government), yerel yönetimlerde halkın etkin katılımını ve yerinden yönetim ilkelerini benimser. Türkiye, bu şartı 1992'de onaylamış ve 2005 tarihli, 5393 sayılı Belediye Kanunu ile katılım süreçlerini detaylandırmıştır (URL-23). Belediye Kanunu'nun 9. maddesi ile "muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür" denilerek mahalle ölçeğinde halk katılımı teşvik edilmiş, 13. maddesi ile hemşehri kavramı getirilerek yerel katılımı teşvik etmiştir. Kanunu'un 24. maddesindeki ihtisas komisyonlarına ilişkin hüküm ile mahalle muhtarları, ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilecekleri, görüş bildirebilecekleri belirtilmiştir. 41. maddede stratejik planlama aşamasında meslek odaları, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerinin alınması zorunlu kılınmıştır. 76. madde ise kent konseyi kurulmasını öngörerek yerel düzeyde katılımcı demokrasiyi kurumsallaştırmıştır (Belediye Kanunu, 2005).

08/10/2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliği (URL-26), bu Kanun'un bir uzantısı olarak katılım, hesap verebilirlik ve

yerinden yönetim ilkeleri esas alınarak kent konseyi yapısını düzenleyen yönetmeliktir; katılımcı yönetişimin bir uygulama modeli olarak tanımlanmıştır. Ayrıca 3194 sayılı İmar Kanunu (URL-27), 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (URL-28) ve 14/06/2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde (URL-29) yer alan katılım hükümleri, Avrupa Birliği'nin çevre ve yönetişim standartlarından etkilenerek halkın planlama süreçlerine katılımını öngörmektedir. Türkiye'de kentsel katılım, anayasal temellerden başlayıp uluslararası belgelerin etkisiyle gelişmiş, 2000'li yıllarda Avrupa Birliği üyelik süreci ile somut kanun ve yönetmeliklerle desteklenerek kurumsallaşmıştır. Uluslararası yükümlülüklerin ve iyi yönetişim ilkelerinin iç hukukla bütünleşmesi, katılım süreçlerinin demokratikleşmesine önemli katkılar sağlamıştır.

3194 sayılı İmar Kanunu'nun, 8/b maddesi, plan taslaklarının bir ay süreyle askıya çıkarılmasını, halkın bu süre içinde yazılı itiraz ve görüş bildirebilmesini öngörür. Planların aleniyetinin sağlanması kamu kurumlarına görev olarak verilmiştir. Planların hazırlık sürecinde halkın görüşünün alınması ve katılımı zorunlu değilken onay sürecinde askı itiraz yolu ile sınırlı bir katılım hakkı sunmaktadır. Askı itirazları değerlendirilirken halk sürece dahil edilmemekte ve itirazın reddedilmesi halinde mahkeme yolu ile dava açılabilmektedir (URL-27).

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin 7. maddesinde, "j) Planların hazırlanmasında plan türüne göre katılım sağlanmak üzere anket, kamuoyu yoklaması ve araştırması, toplantı, çalıştay, internet ortamında duyuru ve bilgilendirme gibi yöntemler kullanılarak kurum ve kuruluşlar ile ilgili tarafların görüşlerinin alınması esastır." denilmiş olup plan hazırlama aşamalarında zorunlu olmasa da halk katılımının sağlanması öngörülmüştür (URL-29).

29/07/2022 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği, 9. maddesinde (URL-30):

> (1)Halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere; Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte, projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği il müdürlüğü tarafından belirlenen merkezi bir yer ve saatte halkın bilgilendirilmesi ve sürece katılımı toplantısı düzenlenir.

denilmiş olup, ÇED süreçlerinde katılım süreçleri düzenlenmiştir.

03/09/2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren E-Devlet Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (URL-31) yürürlüğe girmiştir. E-devlet uygulamaları ile vatandaşlar kurumlardan hızlı şekilde bilgi edinebilmekte, bu platformdan istek, dilek, şikayet gibi yöntemlerle yönetime sınırlı da olsa katılım sağlayabilmektedir.

Belediyelerin ortak bir platformda buluşturulmasına, bilgi teknolojileri alanında ihtiyaçlarının karşılanmasına, geliştirilecek olan belediyecilik yazılımları ile vatandaş odaklı bir yerel yönetim yapısının oluşturulması için BİT'nin etkin şekilde kullanılmasına imkân sağlayan E-Belediye projesi 5393 sayılı Belediye Kanunu'na 2018 yılında eklenen Ek Madde 3 (URL-23):

> Belediyeler, mevzuatla kendilerine verilen görev ve hizmetlerin yürütülmesi ve vatandaşlar tarafından yapılan başvuruların sonuçlandırılması amacıyla her türlü idari iş ve işlemin yürütüldüğü e-belediye bilgi sistemini kullanır. e-Belediye bilgi sistemini kurmaya, işletmeye, veri saklama, veri iletimi ve veri paylaşımı ile ilgili politikaları tespit etmeye, çalışma usul ve esaslarını belirlemeye ve bu sistem ile ilgili merkezî bir hizmet standardizasyonu oluşturmaya İçişleri Bakanlığı yetkilidir.

hükmü ile hayata geçirilmiş ve Türkiye'de e-belediyecilik uygulamaları ile dijital kentsel katılımın önünü açmıştır. Belediyeler dijital uygulamalar üzerinden halkı bilgilendirmekte, görüş ve önerilerini alabilmektedir.

Anayasal haklar ve uluslararası normlar temelinde şekillenen yasal düzenlemeler, Türkiye'de kentsel katılımın hukuki ve kurumsal temelini oluşturmaktadır. Özellikle kentsel katılım ve planlama süreçlerine katılım noktalarında, kanun ve yönetmeliklerle çeşitli düzenlemeler yapılmış (Çizelge 4.2), ancak bu düzenlemeler katılım mekanizmalarının çoğunlukla yüzeysel bir biçimde ele aldığını ve halkın planlama süreçlerine doğrudan ve etkili bir şekilde müdahil olma kapasitesinin sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, sınırlı bir hukuki çerçevenin varlığını, kentsel katılımın pratikte yeterince etkin ve kapsayıcı bir şekilde uygulanamadığını göstermektedir. Ayrıca, katılım süreçlerinin genellikle bilgilendirme ve görüş alma aşamalarıyla sınırlı kalması, karar alma sürecinde vatandaşın gerçek anlamda söz sahibi olmasını engellemektedir; bu da demokratik katılımın niteliği ve kalitesi açısından önemli bir boşluk oluşturmaktadır.

Çizelge 4.2. Türkiye'de katılım, kentsel katılım ile ilgili ulusal hukuki düzenlemeler

Düzey	Düzenleme	Madde/İçerik	Katılım Boyutu ve Özellikleri
Anayasa	1921	1	Halk egemenliği ilkesi
Anayasa	1924 Anayasası (URL-32)	3, 70, 82	Halk egemenliği ilkesi, Dernek Kurma, Dilekçe hakkı
Anayasa	1961 Anayasası (URL-24)	8, 46, 74	Doğrudan katılım, sendika kurma, dilekçe hakkı
Anayasa	1982 Anayasası (URL-25)	2, 56, 67, 74	Demokratik hukuk devleti, çevre hakkı ve çevresel katılıma yönelik sorumluluk, dilekçe hakkı ve kamu denetçiliği kurumu
Kanun	5393 Belediye Kanunu (URL-23)	9, 13, 24, 41, 76, Ek Madde3,	Muhtarlık düzeyinde katılım, Hemşehri hakkı, ihtisas komisyonları, stratejik planlama, kent konseyi, e-belediyecilik
Yönetmelik	Kent Konseyi Yönetmeliği (URL-26)	1	Katılım, şeffaflık, yerinden yönetim ilkeleri
Kanun	3194 İmar Kanunu (URL-27)	8/b	Plan askı süreci, itiraz hakkı,
Yönetmelik	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (URL-29)	7	Plan hazırlama sürecinde halk katılımı
Yönetmelik	ÇED Yönetmeliği (URL-30)	9	Halk katılım toplantısı, broşür, anket, internet duyurusu
Yönetmelik	E-Devlet Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (URL-31)	8	Görüş, öneri, istek sunma, şikayette bulunma, bilgi edinme

4.2.2. Uygulama politika ve araçları

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından itibaren, vatandaş katılımı büyük oranda temsilî demokrasi anlayışı çerçevesinde şekillenmiş ve merkeziyetçi devlet yapısı bu süreci belirlemiştir. 1924 Anayasası ile başlayan dönemde, katılım daha çok seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlanan sınırlı bir mekanizma olarak var olmuş, doğrudan katılım uygulamaları oldukça kısıtlı kalmıştır (URL-32). Bu dönemde devlet, ulus inşası sürecinde merkeziyetçi ve otoriter bir yönetim modeli benimseyerek, halkın karar alma süreçlerine geniş katılımını sınırlayan politikalar geliştirmiştir. Bu yaklaşım, demokratikleşme süreçleriyle birlikte zamanla değişmeye başlamış; özellikle 1961 Anayasası ile birlikte daha geniş katılım ve sivil toplumun güçlendirilmesi yönünde adımlar atılmıştır (URL-24). Ancak 1982 Anayasası ve sonrasındaki neoliberal dönüşümler, devletin ekonomik ve toplumsal işleyişindeki rolünü yeniden yapılandırırken, vatandaş katılımını da yeni bir biçime büründürmüştür (URL-25).

1980 sonrası dönemde, özellikle neoliberal politikaların etkisiyle Türkiye'de kamu yönetimi reformları hız kazanmış ve iyi yönetişim anlayışı doğrultusunda vatandaş katılımı konusu gündeme gelmiştir. Bu süreçte katılım, kamu politikalarının belirlenmesinde daha etkin rol

oynayacak biçimde yapılandırılmaya çalışılmıştır. Ancak katılım uygulamaları, temsili katılım ekseninde kalmış, uygulama alanında da karşılığını bulamamıştır.

Türkiye'de günümüzde vatandaş katılımı yaklaşımı, genel olarak demokratik yönetim ilkeleri ve iyi yönetişim çerçevesinde ele alınmakla birlikte, pratikte çoğunlukla temsili demokrasi odaklı ve formel katılım mekanizmalarıyla sınırlı kalmaktadır.

Türkiye'de günümüzde kentsel planlama süreçlerinde katılımın sağlanması amacıyla, uluslararası literatürde geleneksel katılım araçları arasında sayılan kamuoyu yoklamaları, kent meclisleri, halk toplantıları, randevu ve başvuru istasyonları, yazılı şikâyet ve dilekçe mekanizmaları, sosyal medya üzerinden iletişim ve ücretsiz danışma hatları gibi yöntemlerden çeşitli biçimlerde yararlanılmaktadır (Razaghi ve Finger, 2018). Özellikle kent konseyleri ve belediye meclis toplantıları**,** halk katılım toplantıları, anket çalışmaları, görüş, öneri, istekte bulunma uygulanan katılım yöntemleri arasında sayılabilir. Bunun yanı sıra, dilekçe hakkı çerçevesinde vatandaşların yazılı şikâyet ve taleplerini kamu kurumlarına iletebilmesi, Anayasa ve ilgili yasal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır.

Kentsel dönüşüm politikalarında ise katılım noktasında mevzuat ile düzenlemeler gerçekleştirilmiş olsa da bu düzenlemelerin, dönüşümün yapılacağı bölgede yaşayanların sosyo-ekonomik, kültürel ihtiyaç ve isteklerine kayıtsız kaldığı, uygulamaların gerçekleştirilmesinde katılım olgusunun yalnızca şeklen var olduğu, uygulamada karşılık bulamadığı yerel aktörler ile toplumun dezavantajlı kesimlerinin süreçlere tam entegre olamadığı gözlemlenmiştir (Güzey, 2012).

Vatandaş katılımı bir yandan bireylerin ve sivil toplumun kamu politikalarına erişimi ve görüş bildirmesi olarak görülürken, diğer yandan karar alma süreçlerinde etkinlik kazanması hâlâ ideal bir hedef olarak kalmaktadır. Türkiye'de katılımın doğrudan, yüz yüze ve kolektif biçimleri (örneğin halk toplantıları, referandumlar) hem tarihsel olarak sınırlı kalmış hem de günümüzde teknolojik gelişmelerle desteklenmesi gereken alanlar arasında yer almaktadır. Dijitalleşme, bu eksikliği tamamlayabilecek önemli bir araç olarak değerlendirilse de, katılımın derinliği ve kapsayıcılığı bakımından hâlen sınırlılıklar devam etmektedir (Şahnagil, 2017).

Son yıllarda ALO 153 Beyaz Masa gibi ücretsiz danışma hatları, belediyelerin web siteleri ve mobil uygulamaları üzerinden alınan başvurular ile sosyal medya iletişim kanalları,

katılımın daha erişilebilir hale gelmesine katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de son zamanlarda çok sayıda belediyelerde, kent yönetiminde katılım boyutunu arttırmaya, sorunları tespit etmeye yönelik Beyaz Masa gibi halk ile biraraya gelinebilecek mekanizmalar oluşturmuşladır. Ancak bu mekanizmalar çoğu zaman bilgi edinme veya şikâyet iletme düzeyinde kalmakta; karar alma süreçlerine doğrudan etki edecek güçlü bir katılım kanalı haline dönüşmekte sınırlı kalmaktadır (Aygün ve Kömürcüoğlu, 2023).

2000'lerin başından itibaren kabul edilen e-devlet stratejileri, kamu hizmetlerinin dijital ortamda sunulmasını sağlarken, e-katılım araçlarının yaygınlaştırılması daha çok yerel düzeyde belediyeler ve özel projelerle sınırlı kalmıştır. Katılım politikaları, genellikle temsili demokrasi ekseninde şekillenmiş; doğrudan katılım araçları ise bilgi paylaşımı ve danışma süreçleriyle sınırlı tutulmuştur (Şahnagil, 2017).

Türkiye'de yaşanan demokrasi ve katılım noktasında yaşanan problemlerin temel çözüm yolu yönetimde vatandaş katılımının arttırılmasıdır. Bu çerçevede, son yıllarda dijitalleşme ve e-devlet uygulamalarının yaygınlaşmasıyla katılım mekanizmasının güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu noktada, merkezi ve yerel yönetimlerin e-katılım konusuna yaklaşımları, altyapı yatırımları son derece önemlidir (Delibaş ve Akgül, 2010).

Kamu politikası oluşturma süreçlerinde BİT'nin kullanımı, e-devlet uygulamalarının yaygınlaştırılmasıyla birlikte karar alma süreçlerine katılımda yeni imkânlar sunmaktadır. Ancak, e-devlet uygulamaları, vatandaşların kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmanın yanı sıra, kamu karar alma süreçlerine katılımlarını artırma potansiyeli taşısa da bu potansiyelin harekete geçirilmesi süreci hâlâ kısmi ve sınırlı düzeydedir. Türkiye'de e-katılım uygulamaları daha çok bilgi edinme, öneri ve şikâyet iletme mekanizmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak, katılım noktasında, son derece önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Katılımı artırmak için kullanılan araçlar arasında halk toplantıları, anketler, dilekçe sistemleri, bilgi edinme başvuruları, belediyelerin web sitelerinde sunulan şikâyet ve öneri bölümleri, sosyal medya platformları ve giderek yaygınlaşan e-katılım portalları bulunmaktadır (Delibaş ve Akgül, 2010). Ancak bu araçların etkinliği, hem dijital okuryazarlık ve erişim sorunları hem de kamu kurumlarının katılımı özendirme ve yönlendirme kapasitesine bağlı olarak değişmektedir. E-devlet ve e-katılım uygulamaları ile sağlanan dijital araçlar, henüz geniş halk kesimlerinin karar süreçlerine doğrudan katılımını sağlamaktan uzaktır. Bunun nedenleri arasında dijital

bölünme, bürokratik direnç, şeffaflık eksikliği ve vatandaşlarda katılım bilincinin yeterince gelişmemiş olması sayılmaktadır (Şahnagil, 2017).

Türkiye'de kentsel katılım politikaları, tarihten günümüze temsili demokrasinin yansıması olarak yasal düzenlemeler çerçevesinde, yerel yönetimlerin kendi politikaları ile şekillenen bir süreçte karşımıza çıkmaktadır. Katılım olgusunun önemi her geçen gün anlaşılmakla birlikte, katılım temsili düzeyde kalmış, vatandaşın katılım mekanizmalarına dahil olması talep, öneri, şikayetlerini iletme noktasından ileriye gidememiştir. Son dönemde, Türkiye genelinde yaygınlaşmış bulunan e-devlet uygulamaları ile vatandaş katılımları desteklenmekle birlikte hâlen temsili demokrasinin egemen olduğu bir çerçevede şekillenmektedir. Katılım araçları ve politikaları, özellikle kent planlama ve kentsel dönüşüm süreçlerinde genişletilmeye ve etkinleştirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

4.2.3. Kurumsal yapılanma

Türkiye'de planlama sistemi çok katmanlıdır ve farklı ölçeklerde plan yapma ve onama yetkisi farklı kurumlara verilmiştir. Bu çerçevede, Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Belediyeler, Valilikler, Hazine ve Maliye Bakanlığı (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı), Tarım ve Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmak üzere pek çok kamu idaresinin plan yapma ve onama yetkisi bulunmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, Türkiye'de kentsel katılım, hukuksal çerçevede yerel yönetimlerin sorumluluğunda gibi görünmekle birlikte, uygulamada merkezi hükümetin kurumsal yapılanması bu sürecin yönünü, kapsamını ve sınırlarını belirleyen asli aktör konumundadır. Özellikle planlama, kentsel dönüşüm ve çevre politikaları alanlarında merkezi idareye bağlı kurumlar, hem yasal düzenleyici hem de uygulayıcı olarak belirleyici roller üstlenmektedir.

Kentsel planlama ve dönüşüm politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında en yetkin kurum, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'dır. Bu Bakanlık, özellikle 2011 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın lağvedilmesiyle birlikte kentsel politikaların hem yasal hem de uygulama düzeyinde tek merkezli hale gelmesini sağlamıştır. Bakanlık bünyesinde yer alan Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, ülke genelindeki mekânsal strateji planlarını hazırlamak, planlama ilkelerini ve standartlarını belirlemekle yetkilidir. Bu Genel Müdürlük, aynı zamanda üst ölçekli çevre düzeni planlarının onay sürecini yürütür.

Planlama kararlarında yerel düzeyde katılıma imkan tanınması gerektiği vurgulansa da katılım süreçlerinin merkezi düzeyde tanımlanması ve onay süreçlerinin Bakanlık yetkisinde olması, yerel düzeyde katılımın etkisini zayıflatmaktadır.

Bakanlık bünyesinde yer alan bir diğer önemli birim, Kentsel Dönüşüm Başkanlığı (önceki adıyla Kentsel Dönüşüm Genel Müdürlüğü)'dür. Bu birim, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında dönüşüm projelerini yürütme, riskli alan ve yapı ilan etme, uygulama alanlarını belirleme ve özel proje bölgelerini ilan etme yetkilerine sahiptir. Uygulamada, Bakanlık tarafından riskli alan ilan edilen bölgelerde, yerel yönetimlerin plan yapma yetkisi devre dışı bırakılabilmekte ve halkın kararlara katılımı, yalnızca bilgilendirme ve itiraz mekanizmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Literatürde bu durum "merkeziyetçi dönüşüm modeli" olarak adlandırılmakta ve toplumsal meşruiyetin zayıflığı eleştirilmektedir (Karaman, 2013) (URL-28).

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreçleri ise, doğrudan halkın katılımını öngören yasal süreçlerden biridir. 2872 sayılı Çevre Kanunu ve 2022 tarihli ÇED Yönetmeliği uyarınca, büyük ölçekli projelerin çevre üzerindeki etkileri değerlendirilirken halkın bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması zorunludur. ÇED süreci, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilir. Yönetmelik'te yer alan "Halkın Katılımı Toplantısı" uygulamada halkın görüşlerini ifade edebileceği önemli bir araç olarak sunulsa da toplantıların duyurulma biçimi, zamanlaması ve katılımın niteliksel yapısı eleştirilmekte; özellikle teknik dilin karmaşıklığı, halkın anlamasını ve etkili katılımını sınırlandırmaktadır (Ökmen ve Demir, 2015). Ayrıca ÇED süreçlerinin birçok projede formaliteye indirgenmesi, katılımın niceliksel olarak var olup niteliksel olarak yok sayıldığı bir yapıyı beraberinde getirmektedir.

Merkezi düzeyde kentsel gelişimi yönlendiren bir diğer yapı ise Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)'dir. Başbakanlığa bağlı olarak 1984 yılında kurulan TOKİ, günümüzde Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı bir kamu kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. TOKİ, özellikle 2000'li yıllardan itibaren büyük ölçekli konut ve kentsel dönüşüm projelerini merkezi düzeyde planlayıp uygulayan bir aktöre dönüşmüştür. TOKİ'nin projelerinde halk katılımı mekanizmalarının neredeyse hiç bulunmaması, planlama sürecinin teknik uzmanlık ve merkezi direktiflerle şekillendiğini göstermektedir. Bu anlamda, TOKİ uygulamaları, katılım açısından ciddi eleştirilere konu olmaktadır.

Ayrıca İçişleri Bakanlığı da yerel yönetimlerin idari denetiminden sorumlu olması bakımından dolaylı yoldan kentsel katılım üzerinde etkili bir aktördür. Yerel yönetimlerin demokratik katılımı teşvik edecek uygulamaları geliştirip geliştirmediği, kamu yönetimi denetimleri ve mülkiye müfettişlerinin raporları ile izlenmekte; bu denetimler ise daha çok mali ve idari usul yönünden yapılmakta, katılım süreçlerinin denetimi ikincil öneme sahip kalmaktadır.

Son olarak, merkezi düzeydeki kurumsal yapılanma içinde Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (URL-33) gibi planlama ve kaynak tahsisi yapan kurumlar da dolaylı olarak katılım politikalarının yönünü etkilemektedir. Yatırım programları, bütçeleme süreci ve kalkınma planlarında katılımın nasıl kurgulanacağı bu kurumların politikalarına bağlıdır. Katılımın teşviki veya sınırlandırılması, bu üst ölçekli politika belgelerinde açıkça görülebilir. Ancak genellikle katılım bir "ilke" olarak belgelerde yer almakta; bağlayıcı ve uygulamaya dönük mekanizmalar içermemektedir.

Bu yapıdan da görüldüğü üzere, Türkiye'de merkezi hükümetin kentsel katılıma ilişkin kurumsal yapılanması oldukça güçlü ve belirleyici niteliktedir. Ancak bu yapı, halk katılımını daha çok bilgilendirme ve danışma düzeyinde bırakmakta, karar alma süreçlerine doğrudan müdahale imkânı tanımamaktadır. Katılımın derinliği ve sürekliliği açısından yapısal ve normatif sınırlamalar bulunmaktadır.

Yerel düzeyde ilk derece aktör olan belediyeler, Anayasa'nın 127. maddesi ve 5393 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde kent yönetiminin temel birimini oluşturur. Belediyeler; altyapı, çevre, sosyal hizmet, imar gibi kamu hizmetlerini sunarken, kentsel politikaların oluşturulması ve uygulanmasında yurttaş katılımını sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, özellikle planlama ve imar kararlarında halkın gözetimini zorunlu kılan yasal düzenlemelerle güçlendirilmiştir (URL-23).

Belediye meclisleri, doğrudan halk tarafından seçilen üyelerden oluşan demokrasi araçlarıdır ve stratejik planlar, bütçe ve imar kararlarının alınmasında nihai onay mercidir. Ancak meclis süreçlerine halkın doğrudan katılımı sınırlıdır; katılım temsili bir düzeydedir ve yerel halk karar sürecine doğrudan müdahil olamamaktadır. Toplantıların ilan edilme biçimi, zamanlama, yazılı öneri kanallarının eksikliği ve şeffaflık sorunu, meclislerin halkla iç içe çalışmasını engelleyen başlıca unsurlardır.

Kent konseyleri, 5393 sayılı Kanun'un 76. maddesi ile yasal zemin bulmuş, yerel düzeyde çoğulcu yönetişim platformları olarak tasarlanmıştır. Konsey bileşenleri arasında STK'lar, meslek örgütleri, akademik kurumlar, muhtarlar, gönüllüler ve vatandaşlar yer alır; amaç, yerel politika süreçlerine toplumsal katılım ve şeffaflık getirmektir. Ancak saha çalışmaları, birçok kentte konseylerin sembolik yapıya dönüştüğünü ve karar alma süreçlerinde etkinlikten yoksun olduğunu göstermektedir (URL-23). Ayrıca kadın ve gençlik meclisleri gibi alt yapıların da yeterli kurumsallaşma düzeyine ulaşamadığı; kaynak eksikliği ve yerel siyasi iradenin gölgesinde kaldığı görülmüştür. Örneğin Gümüşhane Kent Konseyi üzerine yapılan saha analizinde, dört yıllık dönemde gerçekleştirilen yazışmalar, değerlendirmeler ve katılımcı geri bildirimleri incelendiğinde; katılımcıların çoğunluğunun %75,6 oranla kent konseyini yerel karar süreçlerine müdahale açısından önemli bulduğu, ancak uygulamada konseyin çoğunlukla sadece bilgi paylaşımı ve öneri sunma platformu haline geldiği ifade edilmiştir (Doğan ve Kalkışım, 2015). Bu durum, yasal zeminin var olmasına rağmen kurumsal kapasitenin zayıflığını ortaya koymaktadır.

Sapanca Kadın Meclisi örneğinde, kişisel bağlantılarla sürdürülen faaliyetlerin, karar verme süreçlerinde etkili olamadığı, meclisin kurumsal zayıflığının katılımcılığı gölgelemiş olduğu bulunmuştur (Biricikoğlu ve Akçayır, 2021). İmar planlama süreçleri, yerel katılım açısından formal bir çerçeve sunsa da teknik metinlerin anlaşılabilir olmaması, askıya çıkarma duyurularının yetersiz yapılması ve halkın sürece etkin katılımının sağlanamaması gibi faktörler nedeniyle katılımın derinliği yeterince gelişmemektedir. Bu süreçte, halkın yalnızca plana itiraz hakkı bulunmakta; plan üretimi ile zamanlama gibi süreçlere doğrudan müdahale imkânı yoktur.

İl özel idareleri, büyükşehir belediyesi olmayan yerlerde yerel yönetim hizmetlerini yürüten kurumlardır; imar, çevre, altyapı gibi alanlarda görev alır. İl genel meclisi kararlarının halka açık yapılması ve yerel sorunlara ilişkin önerilerin sürece dahil edilmesi hedeflenmesine karşın; sıkça siyasi partiler arası denge ve merkezi yönetim baskısına maruz kalmaktadır. Bu durum, kurumsal anlamda açıkça tanımlı olmasına rağmen halkla etkin ilişki kurabilen bir yapıya dönüşmesini engellemektedir.

Yerel yönetim birimleri (belediyeler, meclisler, kent konseyleri, il özel idareleri), kentsel katılımın yasal meşruiyetini sağlayan unsurlar olarak varlık göstermektedir. Bununla birlikte, uygulamada katılım çoğu zaman temsili düzeyde kalmakta; halkın karar alma süreçlerine doğrudan müdahale etme kapasitesi sınırlı kalmaktadır. Kent konseyleri bile

yapısal potansiyele rağmen, siyasi irade ve mali kaynak eksiklikleri nedeniyle genellikle işlevsizleşmektedir. İmar planlama süreçlerinde halkın sürece dahil edilmesi; planlama süreçlerinde alınan görüşlerin kararlara yansımaması, toplantıların bilgi vermek üzerine yapılması, planların teknik dile sahip olması, duyuruların yetersizliği ve halkın sürece aktif olarak dahil edilmemesi nedeniyle katılımın derinliği ve niteliği zayıflamaktadır.

4.3. Değerlendirme

Uluslararası belgeler ve politika çerçeveleri incelendiğinde, kentsel katılımın 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nden itibaren temel bir insan hakkı olarak tanımlandığı; zaman içerisinde sürdürülebilir kalkınma, çevresel yönetişim, sosyal kapsayıcılık ve demokratik meşruiyet kavramlarıyla bütünleşerek daha kapsamlı ve bağlayıcı bir yönetişim pratiğine dönüştüğü görülmektedir. Özellikle Habitat süreçleri, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Yeni Kentsel Gündem ile birlikte katılım, yalnızca danışma ve bilgilendirme düzeyinde değil; karar alma, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerinin tüm aşamalarına yayılması gereken bir ilke olarak ele alınmıştır. Son dönemde OECD, Avrupa Birliği ve UN-Habitat belgelerinde ise katılım; dijital araçlarla desteklenen, kapsayıcı, süreklilik arz eden ve sonuç üretme kapasitesine sahip bir yönetişim mekanizması olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'de kentsel katılım politikaları ve stratejileri ise büyük ölçüde bu uluslararası normatif çerçeveden etkilenerek şekillenmiş; anayasal hükümler, kanunlar ve yönetmelikler aracılığıyla katılımın hukuki temeli oluşturulmuştur. Özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu, kent konseyleri, stratejik planlama süreçleri ve e-belediyecilik uygulamaları ile katılımın yerel düzeyde kurumsallaştırılması hedeflenmiştir (URL-23). Bununla birlikte, Türkiye'deki kentsel katılım uygulamalarının, uluslararası belgelerde öngörülen katılım anlayışıyla karşılaştırıldığında daha sınırlı ve temsili bir nitelik taşıdığı görülmektedir.

Uluslararası yaklaşımlarda katılım, karar alma süreçlerine erken aşamadan itibaren dâhil olmayı, paydaşlar arasında eşit ortaklıklar kurulmasını ve katılımın sonuçlarının bağlayıcı olmasını içeren bütüncül bir yönetişim modeli olarak ele alınırken; Türkiye'de katılım çoğunlukla bilgilendirme, görüş alma ve itiraz mekanizmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Özellikle imar planlama ve kentsel dönüşüm süreçlerinde, halkın kararların oluşturulmasından ziyade, alınmış kararlara sonradan tepki verebildiği bir yapı hâkimdir. Bu

durum, katılımın biçimsel olarak tanınmasına rağmen, karar süreçleri üzerindeki gerçek etkisinin sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Kurumsal yapılanma açısından da benzer bir ayrışma söz konusudur. Uluslararası belgelerde yerel yönetimlerin yetkilendirilmesi, yerinden yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi ve çok paydaşlı yönetişim yapılarının desteklenmesi ön plana çıkarken; Türkiye'de merkezi yönetimin kentsel politikalar üzerindeki belirleyici rolü devam etmektedir. Özellikle kentsel dönüşüm, üst ölçekli planlama ve büyük altyapı projelerinde merkezi idarenin karar alma yetkisi baskın olup, yerel yönetimlerin ve halkın katılım alanı daralmaktadır. Bu merkeziyetçi yapı, katılımın derinleşmesini ve yerel düzeyde demokratik meşruiyetin güçlenmesini sınırlayan temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Dijitalleşme ve bilgi-iletişim teknolojilerinin kullanımı bakımından ise Türkiye, uluslararası eğilimlerle belirli ölçüde paralellik göstermektedir. E-devlet ve e-belediyecilik uygulamaları, bilgiye erişim ve geri bildirim kanallarını genişletmiş; katılımın erişilebilirliğini artırmıştır. Ancak uluslararası literatürde vurgulanan müzakereci, ortak üretime dayalı ve bağlayıcı dijital katılım modellerine kıyasla, Türkiye'deki dijital katılım araçlarının çoğunlukla şikâyet, talep ve bilgi edinme düzeyinde kaldığı görülmektedir. Bu durum, dijitalleşmenin katılımın niteliğini artırma potansiyelinin henüz tam olarak hayata geçirilemediğini göstermektedir.

Türkiye'de kent planlama süreçlerine doğrudan katılımdan hem mevuzat olarak hem de uygulama olarak söz edilememektedir. Bu kapsamda Türkiye için kent planlamaya katılım daha çok kentsel katılım olarak ele alınmalıdır. Bu doğrudan plan kararlarına etki etmek yerine, plan kararlarına etki eden veriler için görüş bildirme olarak da ele alınabilir. Türkiye'de kentsel katılım politikaları ve stratejileri, uluslararası politikalar çerçevesinde şekilllenmiş, anayasal ve yasal düzenlemelerle çerçevesi belirlenmiştir. Yasal çerçeve, karar alma süreçlerine katılımını sağlamaya yönelik bir dizi mekanizma düzenlemiştir. Ancak, bu yasal düzenlemeler çoğunlukla katılımın temsili düzeyde kalmasına neden olan yapısal sınırları aşamamaktadır. Katılım hakkı, biçimsel olarak tanınsa da katılım kültürünün olmaması, uygun katılım ortamının bulunmaması, mevzuat hükümlerinde yer alan kentsel katılıma ilişkin düzenlemelerin yetersizliği, düzenlenmiş bulunan katılım süreçlerinin ise karmaşıklığı ve teknik süreçler içermesi, katılımın yalnızca planla getirilen kararlara itiraz edilme noktasında uygulanmaya geçmesi, gibi sebepler Türkiye'de kentsel katılım alanında aktif ve doğrudan bir katılım sürecinden bahsedilememesine yol açmaktadır. Sınırlı da olsa uygulanan temsili katılım modelinde ise, demokratik katılımın

özündeki çoğulculuk ve kapsayıcılık ilkelerinin tam anlamıyla hayata geçirilmesini zayıflatmaktadır. Kent konseyleri, yerel katılımın güçlendirilmesi hedefiyle yasal zemine oturtulmuş olmasına rağmen, pratikte bu mekanizmaların etkinliği büyük ölçüde yerel siyasi irade, mali kaynaklar ve kurumsal kapasiteyle sınırlıdır. Bu nedenle, kullanılan katılım araçlarının yeterince işlevsel ve kapsayıcı olduğu söylenemez. Özellikle imar planlama ve kentsel dönüşüm süreçlerinde katılımın teknik ve karmaşık yapısı, halkın sürece müdahil olmasını zorlaştırmakta ve katılımın şekli bir süreç olarak kalmasına yol açmaktadır.

Türkiye'de kentsel katılım süreçleri büyük ölçüde temsili mekanizmalar çerçevesinde işlemekte; halkın doğrudan karar alma süreçlerine etkisi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Katılım kültürünün toplumda yeterince gelişmemiş olması, uygun katılım ortamının oluşturulamaması, aktörlerin sürece yönelik motivasyon ve inanç eksiklikleri ile yasal ve kurumsal altyapının katılımı destekleyecek şekilde yeterince güçlendirilmemiş olması, kentsel katılımın demokratikleşmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, Türkiye'de kentsel katılımın güçlendirilmesi yalnızca yasal düzenlemelerin yapılmasıyla değil; aynı zamanda katılım araçlarının çeşitlendirilmesi, kurumsal yapıların etkinleştirilmesi ve vatandaşların sürece bilinçli, aktif ve sürekli biçimde dahil edilmelerini sağlayacak bütüncül stratejilerin geliştirilmesiyle mümkün olacaktır.

Bu bağlamda, katılımın niteliğini artırmak ve sürdürülebilir kentsel yönetişimi desteklemek için kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Toplumda katılım bilincini güçlendirmeye yönelik eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmalı; erişilebilir, şeffaf ve sonuçları görülebilir katılım mekanizmaları tasarlanmalıdır. Ayrıca, gelişen BİT'nin sunduğu imkânlar kullanılarak, katılım süreçlerinin daha kolay, kapsayıcı, izlenebilir ve güvenilir bir yapıya dönüştürülmesi sağlanmalıdır. Bu çerçevede geliştirilecek yeni bir yasal ve kurumsal düzenleme ile kentsel katılım mekanizmalarının yeniden kurgulanması, yalnızca demokratik meşruiyeti güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda kent planlarının çözüm odaklı, katılımcı ve yerel ihtiyaçlara duyarlı bir biçimde şekillendirilmesine de katkı sağlayacaktır.

5. PLANLAMA SÜREÇLERİNE KATILIMDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANILMASI

Birleşmiş Milletlerin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, 11. amacı "Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmek." şeklindedir. Bu amaç kapsamında, Hedef 11.3, üye devletlere tüm ülkelerde katılımcı, bütünleşmiş ve sürdürülebilir kentsel planlama kapasitesini artırma çağrısı yapmaktadır (URL-18).

Sürdürülebilir kalkınmanın kökleşmesi için, kentsel planlama ve tasarımın çevresel, sosyal, ekonomik ve teknolojik sorunlarla proaktif biçimde başa çıkmak üzere merkezî bir konumda olması gerekir. Güncellenmiş ve işlevsel bir kentsel planlama modeli kullanarak bölgeler ve şehirler bütünleşmiş bir şekilde gelişebilir. Bu da politika, proje ve önerilerin birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınması anlamına gelir (URL-34).

Kapsayıcı ve sürdürülebilir şehirlerin inşası için şehir plancılarının farklı paydaşların ihtiyaçlarını ve bilgilerini dikkate alarak işbirlikçi karar alma süreçleri geliştirmesi gerekmektedir. Ancak uygulamada politikalar genellikle teknik uzmanlığa dayalı olarak şekillenmekte, müzakereler yapıldığında dahi güçlü paydaşlar lehine bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Oysa demokratik katılımı, ortak sahipliği ve kamu, özel sektör ile sivil toplum arasındaki işbirliğini güvence altına alan yönetişim biçimleri daha etkili sonuçlar doğurabilir. Bu süreç, bilginin çift yönlü akışını (hükümetten halka ve halktan hükümete) gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte, çok paydaşlı katılımın hayata geçirilmesi güçtür ve özellikle ekonomik sıkıntı yaşayan topluluklarda katılım isteği düşük kalabilmektedir. Genellikle önceden belirlenmiş seçenekler etrafında dönen geleneksel planlama, paydaşlar arasında kutuplaşmaya yol açabilir ve hatta toplumsal çatışmayı artırabilir (URL-34).

Yeni Kentsel Gündem (New Urban Agenda), yerel toplulukların ve kırılgan grupların kentsel ve bölgesel gelişime etkin katılımını talep etmekte; vatandaş merkezli dijital yönetişim araçları ile uzun vadeli, bütünleşmiş kentsel ve bölgesel planlama ve tasarımı geliştirecek dijital platformlar ve araçlar çağrısında bulunmaktadır (URL-9).

Günümüz kent yönetiminde, vatandaşların planlama süreçlerine etkin katılımı, demokratik yönetişimin ve sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak geleneksel katılım yöntemlerinin mekânsal, zamansal ve operasyonel sınırlılıkları, halkın karar alma mekanizmalarına bütüncül bir biçimde dahil olmasını güçleştirmektedir. Bu noktada,

Endüstri 4.0'ın sunduğu dijital teknolojiler—büyük veri analitiği, yapay zekâ, nesnelerin interneti ve siber-fiziksel sistemler—katılım süreçlerini dönüştürmek için önemli fırsatlar yaratmaktadır. Toplum 5.0 yaklaşımı ise bu teknolojileri insan odaklı bir yönetişim modeliyle bütünleştirerek, katılımı daha erişilebilir, şeffaf ve kapsayıcı bir yapıya kavuşturmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede BİT'nin kullanımı, planlama süreçlerine ilişkin bilgilerin hızlı ve etkin paylaşımını sağlamakta; farklı toplumsal grupların görüş, beklenti ve ihtiyaçlarının dijital platformlar aracılığıyla kolaylıkla toplanmasına ve değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Böylelikle katılım süreçleri hem niceliksel hem de niteliksel açıdan güçlenmekte, karar alma mekanizmalarının demokratik meşruiyeti önemli ölçüde artmaktadır.

Elektronik katılım, vatandaşların politika yapım süreçlerine katılımının BİT aracılığıyla genişletilmesi ve dönüştürülmesi anlamına gelir. E-katılım, vatandaşların demokratik politika yapım süreçlerine katılımını teşvik etmek için BİT'lerden yararlanır. E-katılım araştırmaları, karar alma sürecindeki sorunların belirlenmesinden başlayarak yinelemeli bir politika döngüsünde uygulama ve değerlendirmeye kadar uzanan bir dizi aşama olarak politika yapımını kavramsallaştıran klasik politika döngüsü modellerini kullanır, politika aşamalarının açıklamalarını sunar. Dijital araçlar, vatandaşların kampanyalara katılmalarına ve e-kampanya ve e-dilekçe yoluyla gözden kaçan sorunlara dikkat çekmek için sosyal eylemleri harekete geçirmelerine yardımcı olur. Vatandaşlar, kitle kaynaklı platformlarda kanıt ve bilgi toplayabilir, dijital forumlarda sorunları tartışabilir ve yasal belgeler gibi toplu planlar hazırlayabilirler (Shin ve diğerleri, 2024).

Gelecekteki mobil ağlar, bulut tabanlı hizmetler, daha güçlü mobil cihazlar, sensörler, büyük veri ve analitik gibi unsurlar, şehirlerin vatandaşlarla etkileşim kurması ve hatta geri kalmış bölgelerin sıçrama yapması için yeni yollar açan önemli bir dönüşüm fırsatı sunmaktadır. UN-Habitat, bu temel sorunu, kapsayıcılığı gözeten sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir kentsel planlama ile ele almaya kararlıdır; bu yaklaşım, vatandaşların çıkarlarını bütünsel olarak kentsel gelişimin dokusuna entegre etmeyi içerir. Özellikle Karma Gerçeklik (Mixed Reality), dijital nesnelerin fiziksel ortamlarla gerçekçi bir şekilde birlikte var olduğu görsel deneyimler sağlayarak, kentsel planlama ve tasarımda devrim yaratma potansiyeli taşır. Bu teknoloji, henüz var olmayan binaların veya kamusal alanların deneyimlenmesini mümkün kılarak, farklı tasarım alternatiflerini paydaşlara daha görsel ve teknik olmayan yollarla sunabilir. Benzer şekilde, 3D simülasyonlar ile planlanan kentlerin görselleştirilmesi, vatandaşların planlarla doğrudan etkileşim kurmasına olanak tanır, böylece planlamayı daha açık ve şeffaf hale getirir. Özellikle

genç neslin 2D haritalara ve okuma materyallerine olan ilgisizliği düşünüldüğünde, 3D modeller mahallelerin mekânsal gerçekliğini güçlü bir şekilde aktarabilir. Başarılı kentsel planlama projeleri, teknik uzmanlardan karar vericilere ve doğrudan etkilenen vatandaşlara kadar çok seviyeli ve çok paydaşlı katılımı gerektirir. İleriye dönük olarak, dijital teknolojilerin farklı kesimlerden insanların yeni gelecekler hayal etmesine olanak sağlayacak biçimde kullanılması, özellikle marjinalleşmiş grupların yaşamları ile kentsel zorluklar arasındaki etkileşim hakkında güncel bir anlayış geliştirerek kentsel planlama ve yönetişimi zenginleştirmede kritik öneme sahiptir; farklı iletişim yöntemlerinin kullanılması, katılım engellerini azaltmanın bir yoludur. Ancak bu teknolojilerin hayata geçirilmesi için şehirlerin düzenlemeler, yönetişim çerçeveleri ve teknik kapasite açısından hazırlıklı olması gerekir. Evrensel dijital teknoloji erişimi, gizlilik, veri koruma, şeffaflık, açık ve etik veri standartlarına uyum ile demokrasi, çeşitlilik ve kapsayıcılığa bağlılık gibi dijital haklara bağlı kalmak, kapsayıcı bir dijital geleceği güvence altına almak için kritik öneme sahiptir (URL-34).

Shin ve diğerleri (2024) tarafından yapılan çalışmada, dijital araç sağlayıcıları kamu sektörü**,** özel sektör ve kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları olarak sınıflandırılmıştır. Dijital araçların kullanım gerekçeleri; sorunların tanımlanması, çözüm seçeneklerinin geliştirilmesi, politika taslaklarının oluşturulması, karar verme süreçlerinin desteklenmesi ve uygulamaların değerlendirilmesi biçiminde beş aşamalı bir çerçeve üzerinden açıklanmıştır. Dijital araçların işlevleri ise dört ana kategoriye ayrılmıştır. İlk olarak, insan-insan etkileşimi kapsamında bağış sistemleri, oyunlaştırma yöntemleri, coğrafi bilgi sistemleri, çok kriterli karar verme teknikleri, açık öneri platformları, gerçek zamanlı iletişim, anket ve oylama araçları yer almaktadır. İkinci kategori olan insan-makine etkileşimi**,** 3D modelleme, artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamalarını kapsamaktadır. Üçüncü kategori, yapay zekâ tabanlı araçlardır**;** bunlar arasında veri kategorizasyonu, veri madenciliği, çoklu dil desteği, doğal dil işleme, konuşma tanıma ve gibi işlevler bulunmaktadır. Son olarak, bulut bilişim teknolojileri, altyapı hizmeti olarak platform, yazılım hizmeti olarak ve eşler arası paylaşım modelleri üzerinden tanımlanmıştır. Bu sınıflandırma, dijital araçların yalnızca teknik yenilikler olarak değil, aynı zamanda katılımcı demokrasi, bilgi üretimi ve ortak karar alma süreçlerini güçlendiren çok boyutlu yapılar olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kentsel sorunları çözmek için kamu, özel sektör ve sivil toplum paydaşları arasında yeni işbirlikçi etkileşim biçimlerine ihtiyaç vardır. Geleneksel planlamanın eksik kaldığı durumda, planlama sürecine halkın katılımı, karar alıcılara toplumun kolektif bilgi, fikir ve

uzmanlığını sunmak açısından son derece önemlidir. Katılımı kolaylaştıracak yeni yolların bulunması karar alma süreçlerinin kalitesinin arttırılmasında son derece önemlidir. Bu noktada, teknolojinin kullanımı fayda sağlayabilmektedir (URL-34).

Dünya Kalkınma Raporu 2016, Dijital Kazanımlar, dijital teknolojilerin "vatandaşların hükümetle etkileşim kurması için yeni platformlar sağlayabileceğini, vatandaşların bilgi sunma maliyetlerini düşürebileceğini ve politika yapıcılar ile hizmet sağlayıcıların bilgi aramasına ve geri bildirim döngüsünü takip etmesine imkân tanıyabileceğini" savunmaktadır (World Bank Group, 2016).

Dijital teknolojiler, teknik bilgilerin anlaşılmasını kolaylaştıracak şekilde iletilmesinde, daha önce yalnızca uzmanlar ve yetkililer tarafından erişilebilen bilgilere kamu erişiminin sağlanmasında, halktan doğrudan bilgi ve geri bildirim toplanmasında ve bu bilgilerin kamuya açık hale getirilmesinde kullanılabilir. Ayrıca fikirlerin görselleştirilmesi yoluyla ortak anlayışı teşvik eder ve sakinlerle hükümet arasındaki etkileşimi kolaylaştırır. Bununla birlikte, dijital teknolojilerin kamu katılımını geliştirme potansiyeli bulunsa da olumlu etkiler eşit şekilde dağılmamaktadır. Dünya Bankası raporunda belirtildiği üzere, dijital teknolojiler dünyaya hızla yayılmış olsa da, bu teknolojilerden beklenen "dijital kazanımlar" yani daha geniş kapsamlı kalkınma faydaları çoğunlukla geride kalmıştır. Dijital devrimin olumlu etkilerinin daha geniş paylaşılabilmesi için, özellikle internet erişiminde kalan dijital uçurumun kapatılması gerekmektedir. Bu durum, kamu katılımına yönelik yüksek teknolojiye dayalı yaklaşımların (örneğin e-devlet platformları) daha yüksek gelirli, teknolojiye hâkim kesimlere avantaj sağladığı, buna karşın internet erişimi veya teknoloji becerileri bulunmayanları istemeden daha da dışladığı endişesini gündeme getirmektedir. Dolayısıyla, dijital teknolojilerin kentsel kamu politikalarında katılımı, verimliliği ve hesap verebilirliği artırabileceği açıktır; ancak kullanılan araçların uygun, erişilebilir, kapsayıcı ve karşılanabilir olması şarttır. Özellikle dijital kapsayıcılık, beceri geliştirme ve dijital uçurumun kapatılmasına odaklanmak gerekmektedir (URL-34).

En İyi Örneklerin Paylaşılması Uygulaması Birleşmiş Milletler tarafından birçok alanda benimsenen önemli bir uygulamadır. Kentsel En İyi Uygulamalar (Urban Best Practices) ile; karar vericilerin ve uygulayıcıların, kentsel zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olacak ilkeler, pratik araçlar ve politika seçenekleri hakkında bilgi yönetimi ve paylaşımı yoluyla farkındalıklarını artırmak hedeflenmektedir. Bunu, en iyi uygulamalardan edinilen dersleri belirleyerek, yayarak, liderlik ve politika geliştirme faaliyetlerine uygulayarak

gerçekleştirmektedir. Bu yöntem ile üye ülkelerin yaptığı iyi uygulamalar diğer üye ülkelerce görülmekte, bunlardan ilham alınarak kendi ulusal mevzuatları çerçevesinde yenilenerek uygulanmaktadır. Bu uygulamaların paylaşılması uygulamayı gerçekleştiren ülkeleri cesaretlendirip onure ederken, diğer ülkelerin de bu uygulamalardan faydalanmasını sağlamaktadır. En iyi uygulamalar, dünya çapında şehirlerde ve topluluklarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesine olağanüstü katkılarda bulunan girişimler olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem ile Birleşmiş Milletler 140'tan fazla ülkeden ortak sosyal, ekonomik, iktisadi ve çevresel sorunlara yönelik 5000'e yakın kanıtlanmış çözümün belirlenmesine, değerlendirilmesine, belgelenmesine ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olmuştur (URL-35).

Bu bölümde, tez kapsamında Birleşmiş Milletler İyi Uygulama Örneklerinin paylaşılması uygulamasına benzer şekilde bir yöntem izlenerek dünyada kentsel katılım ve kent planlama süreçlerinde önemli katkılar sunan uygulamalar, belirlenen kriterler çerçevesinde analiz edilerek değerlendirilmiştir. İlk olarak, seçilen örneklerin değerlendirilmesinde kullanılan kriterlerin nasıl belirlendiğine ilişkin süreçler ortaya konulmuş, dünya genelinde çeşitli ülkelerde uygulanan BİT destekli planlama katılım modelleri örneklerine yer verilerek belirlenen kriterler açısından değerlendirme yapılmış dijital platformların halkın karar alma süreçlerine entegrasyonu, başarıları ve karşılaşılan zorluklar değerlendirilmiştir. Bu sayede, planlama süreçlerinde dijital katılımın temel unsurları, gelişim alanları ve iyileştirme önerileri üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

Dijital araçlar, uygun bir kurumsal tasarım dahilinde vatandaş katılımını artırma potansiyeline sahiptir. Dijital araçların çeşitli seçenekleri ve sınırlamaları hakkında daha derin bir anlayış kazanmak, belirli amaçlara ulaşmak ve vatandaşlarla politika yapım aşamalarını kolaylaştırmak için elzemdir. Bu çalışma ile, dijital araçlar ve sağlayıcılar hakkında sistematik bir inceleme yapılarak, e-katılım ekosisteminde yer alan uygulamaların kent planlama süreçlerinde katılımın niteliği ve niceliğini nasıl artırabileceği, bu yolla katılımın artırılması neticesinde planlama disiplinine ne gibi katkılar sunacağı ve gelişen teknoloji ile kent planlama yöntem ve pratiklerinin ne şekilde dönüşeceğine ilişkin çıkarımlar yapılmıştır.

5.1. Metodoloji

Bu çalışma kapsamında, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak karma bir yöntem kurgulanmıştır. Dijital kentsel katılım platformlarının performansını ve politik etki

kapasitesini değerlendirmek amacıyla, nitel araştırma yöntemleri kapsamında kurgulanmış "Çoklu Vaka Analizi" (Multiple Case Study Design) deseni benimsenmiştir (Yin, 2018).

İlk aşamada; doküman incelemesi ve nitel içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) , Avrupa Komisyonu (AK) ve Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) raporları ile literatürdeki çalışmalar Scopus ve Google Scholar veri tabanında taranmıştır. Elde edilen veriler analiz edilerek, dijital katılımın başarısını tanımlayan boyutlar sentezlenmiştir.

Bu çalışmada gerçekleştirilen literatür taraması, nicel bir içerik analizi ya da frekans temelli bir meta-analiz olarak değil; kentsel katılım ve dijital katılım literatüründeki kavramsal yaklaşımların, tartışma eksenlerinin ve eleştirel odakların izini süren bir yöntem çerçevesinde yürütülmüştür. Bu nedenle incelenen çalışmalar, belirli kavramların sayısal ağırlığını ölçmekten ziyade, dijital katılımın nasıl tanımlandığı, hangi sorun alanları etrafında tartışıldığı ve hangi yönlerinin ölçülmeden bırakıldığına odaklanılarak değerlendirilmiştir.

İkinci aşamada; soyut kriterler somut ve ölçülebilir verilere dönüştürülmüştür. Her bir ana kriter için, platformların web arayüzleri, uygulama marketi verileri ve faaliyet raporlarından doğrudan toplanabilecek objektif, tezin amacına uygun göstergeler tanımlanmıştır. Bu göstergeler, araştırmada olası sübjektif yorumları minimize etmek amacıyla genellikle var/yok (binary) veya sayısal veri (metric) formatında kurgulanmıştır.

Üçüncü aşamada vaka örnekleri seçilmiştir. Araştırmanın evrenini, kamu/yerel yönetimler ve özel sektör tarafından işletilen dijital katılım platformları oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde "Amaçlı Örnekleme" (Purposive Sampling) tekniklerinden "Maksimum Çeşitlilik Örneklemesi" (Maximum Variation Sampling) stratejisi izlenmiştir. Bu doğrultuda platformların yapısal, işlevsel ve yönetsel özellikleri dikkate alınmıştır. İnceleme kapsamında Kullanım Amacı ve Katılım Modeli (Fonksiyonel Tipoloji), Yönetişim ve Sahiplik Yapısı (Yönetici), Lisanslama ve Maliyet Politikası (Erişilebilirlik), Teknolojik Altyapı ve Veri Paylaşımı (Açık Veri) kategorilerinde uygulamalar incelenmiştir. Vaka örneklerinin seçiminde izlenen amaçlı örnekleme ve maksimum çeşitlilik örneklemesi stratejileri doğrultusunda literatürde sıklıkla incelenmiş, uluslararası kuruluş raporlarında adları geçen uygulama örnekleri derlenerek; kent problemleri üzerine halkın katılımına olanak sağlayan her bir kategoride farklı şekillerde yönetilen ulusal ve uluslararası öncü uygulama örnekleri seçilmiştir.

Dördüncü aşamada seçilen vaka örnekleri kriter ve göstergelerle analiz edilmiş, her bir vaka örneğinin kriterlerde gösterdikleri performansları göstergelerle ölçülmüş, uygulamalar arasında bir sıralama yapmaktan öte, her bir uygulamanın güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyan katılım profili çıkarılarak, uygulamaların belirlenen kriterlerdeki performanslarına göre değerlendirme yapılmıştır.

Teorik kriterler (literatür), somut araçlar (uygulamalar) ve ölçülebilir göstergeler (veriler) birleştirilerek analiz edilmiştir. Çalışmada, platformların sunduğu yapısal ve işlevsel özelliklere odaklanılmıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, dijital platformları yalnızca teknik birer araç olarak değil, demokratik yönetişim süreçlerinin bir bileşeni olarak ele alan bütüncül bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

5.2. Teorik Çerçeve, Kriterlerin Belirlenmesi ve Göstergelere Dönüştürülmesi

Uygulama örneklerinin değerlendirilmesinde kullanılan kriterlerin belirlenmesi sürecinde, öncelikle Arnstein'in (1969) yurttaş katılım merdiveni gibi katılım teorisinin kurucu nitelikteki klasik çalışmaları temel referans noktası olarak alınmıştır. Arnstein'in modeli, katılımı yalnızca bir prosedürel süreç olarak değil, aynı zamanda vatandaşların karar alma mekanizmaları üzerindeki gerçek etki kapasitesini ve yetkilendirilme düzeyini ölçen normatif bir çerçeve olarak ele almaktadır. Bu nedenle, dijital araçların kentsel planlama süreçlerine katkısını değerlendirmek üzere oluşturulan analiz yaklaşımında, katılımın derinliği, etkililik düzeyi ve karar alma süreçlerini dönüştürme potansiyeli merkezî bir ölçüt olarak konumlandırılmıştır. Dijital platformların yalnızca teknik erişim sunan araçlar olmadığı; aksine, vatandaşın süreç üzerindeki güçlenme düzeyini, kararları etkileme kapasitesini ve yönetişim sistemlerinin işleyişine dâhil olma imkânlarını yeniden tanımlayan yapılar olduğu düşünüldüğünde, bu teorik çerçevenin değerlendirme kriterlerinin oluşturulmasında kritik bir işlev gördüğü ifade edilmelidir.

BİT'nin kent planlama süreçlerinde artan önemi, katılımcı demokrasi ve iyi yönetişim ilkelerinin pratikte uygulanmasına büyük katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası platformlarda kabul görmüş örneklerin değerlendirilmesinde dayanak olarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetişim ilkeleri, Avrupa Konseyi'nin yerel demokrasi ve katılım ilkeleri gibi güvenilirliği yüksek dokümanlar temel alınmıştır. Bu belgeler, vatandaşların karar alma süreçlerine aktif, eşit ve şeffaf katılımını

temel hak olarak vurgulamaktadır (URL-1; URL-36; United Nations Development Programme [UNDP], 1997).

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı, UN-Habitat ve Ericson (2019)'da belirtilen dijital haklar, evrensel dijital teknoloji erişimi, gizlilik ve veri koruma, şeffaflık, açık ve etik veri standartlarına uyum ile demokrasi, çeşitlilik ve kapsayıcılığa bağlılık gibi ilkeler sıralanmıştır (URL-34).

Bu teorik temelin üzerine, OECD'nin Açık Hükümet Tavsiyesinde (Recommendation of the Council on Open Government) belirlenen ilkeler üzerinde durulmuştur. Açık Hükümet Tavsiyesi tarafların başarılı açık hükümet stratejileri ve girişimleri tasarlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Açık yönetimin iyi yönetişim, demokrasi, güven ve kapsayıcı büyüme için bir katalizör rolü oynadığı giderek daha fazla kabul edilmektedir. Açık hükümetin ilkeleri, şeffaflık, dürüstlük, hesap verebilirlik ve paydaş katılımı ilkelerinin tüm kamu sektörü politikalarının ve uygulamalarının temel yapı taşlarını oluşturmasını sağlamaya yardımcı olabileceğini kabul etmek olarak belirlenmiştir (OECD, 2017; URL-37).

OECD Açık Hükümet Konseyi Tavsiyesi (The OECD Recommendation of the Council on Open Government) (2017), katılım düzeyine göre farklılık gösteren vatandaş ve paydaş katılımını üç düzeye ayırmıştır. Bunlar bilgilendirme, danışma ve aktif katılım olarak sıralanmıştır. Vatandaş ve paydaş katılımı, etki düzeyine göre üç ana aşamada sınıflandırılabilir. İlk ve en temel düzey olan bilgi, hükümetin vatandaşlara bilgi ürettiği ve ilettiği, talep üzerine veya proaktif önlemlerle gerçekleşen tek yönlü bir ilişkiyi ifade eder. Bir sonraki aşama olan danışma ise, vatandaşların hükümete ve hükümetten geri bildirim sağladığı iki yönlü bir ilişkiyi içerir; bu düzey, görüşlerin alındığı konunun önceden tanımlanmasına dayanmakta ve sürecin çıktıları hakkında ilgili bilgilerin sağlanmasını gerektirmektedir. En gelişmiş düzey olan aktif katılım ise, vatandaşlara politika döngüsünün tüm aşamalarında ve hizmet tasarımında iş birliği yapma fırsatı ve gerekli kaynaklar (bilgi, veri, dijital araçlar) verildiğinde gerçekleşir; bu aşamada vatandaşlar gündemi belirlemede, proje veya politika seçenekleri önermede ve diyaloğu şekillendirmede eşit haklara sahip kabul edilirken, birçok durumda nihai karar veya politika oluşturma sorumluluğu kamu otoritelerinde kalır.

Katılım kriterlerinin belirlenmesinde OECD'nin Paydaş Katılım Kılavuzu (Stakeholder Participation Guidelines) çerçevesi temel bir referans noktası oluşturmaktadır. OECD, paydaş katılımını yalnızca süreçsel bir etkinlik olarak değil, şeffaflık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik ve etkinlik ilkelerine dayanan bütüncül bir yönetişim yaklaşımı olarak ele almaktadır. Bu rehbere göre katılım süreçleri, karar alma aşamalarının her safhasında açık ve şeffaf olmalı; tüm paydaş gruplarının erişebildiği kapsayıcı araçlarla desteklenmeli; bilgiye erişimin kolaylaştırılmasıyla güçlendirilmelidir. Katılımın zamanlaması kritik olup, süreçler karar verildikten sonra değil, kararların şekillenme aşamasında başlatılmalıdır. Ayrıca geri bildirim mekanizmalarının açık biçimde tanımlanması, katılım çıktılarının nasıl değerlendirildiğinin kamuoyuna açıklanması ve paydaşlardan gelen katkıların politika sonuçlarına nasıl yansıtıldığının izlenebilir olması gerekmektedir. Dijital araçların giderek artan önemi karşısında OECD, katılımın dijital platformlar aracılığıyla erişilebilir, kullanıcı dostu ve izlenebilir hale getirilmesini; ayrıca kamu kurumlarının bu teknolojileri etkin şekilde kullanabilecek kurumsal kapasiteye sahip olmasını da temel ilkeler arasında saymaktadır. Bu yönüyle OECD'nin yaklaşımı, katılım süreçlerinin yalnızca niceliksel değil niteliksel olarak da güçlendirilmesine, paydaşların karar alma süreçlerinde gerçek bir etkide bulunmasına ve katılım sonuçlarının şeffaf biçimde yönetilmesine yönelik uluslararası standart bir çerçeve sunmaktadır (OECD; 2017; 2020).

Araştırmanın konusunun uluslararası literatürdeki mevcut durumunu tespit etmek amacıyla betimsel içerik analizi (descriptive content analysis) gerçekleştirilmiştir. Bu analiz, dijital katılım ve kent planlama alanındaki eğilimleri, kullanılan yöntemleri, toplum 5.0 kapsamından kent planlama pratiklerinde kullanılan uygulamaları, başarı kriterlerini ve bu kriterlerin göstergelerini sistematik olarak ortaya koymayı hedeflemektedir. Literatür taraması için veri tabanı olarak öncelikle Scopus tercih edilmiştir. Scopus'un tercih edilmesindeki temel gerekçeler; sosyal bilimler ve mühendislik alanlarında en geniş indeksli dergi kapsamına sahip olması, hakemli yayın kalitesinin yüksekliği ve bibliyometrik analizler için standart veri formatı sunmasıdır.

Arama stratejisi, çalışmanın üç temel ekseni olan "halk katılımı", "dijital dönüşüm" ve "kent planlama" kavramlarının kesişim kümesini hedefleyecek şekilde kurgulanmıştır. Bu kapsamda, "public participation", "citizen engagement", "e-participation" gibi katılım odaklı anahtar kelimeler; "urban planning", "smart city", "sustainable city" gibi bağlam odaklı anahtar kelimeler ve "MCDM", "AHP", "Delphi", "framework" gibi yöntem odaklı anahtar

kelimeler "AND" operatörü ile birleştirilerek taranmıştır. Taramada yayın türü olarak bilimselliği yüksek olan "Makale (Article)" ve "Derleme (Review)" türleri ile sınırlandırma yapılmıştır. Yayın dili İngilizce olan çalışmalar seçilmiştir. Konu alanı Sosyal Bilimler (Social Sciences) ve Mühendislik (Engineering) alanları ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu filtrelerle, yıllara göre yapılan çalışmalar incelendiğinde ilk çalışmanın 1987 yılında yapıldığı, 2011 yılına kadar ise katılımcı planlama ile ilgili konular olmakla birlikte katılımın teknoloji kullanılarak gerçekleştirilmesi/arttırılması ile ilgili çalışmaların 2011 yılında başladığı görülmüştür. Bu nedenle tarih aralığı olarak 2011-2026 yılları seçilmiştir. Bu filtreleme sonucunda, araştırmanın konusuyla doğrudan ilgili 167 adet akademik çalışma analiz edilmek üzere belirlenmiştir (EK1). Bu tarama sonucunda ulaşılan 167 çalışma, içerik analizi yöntemiyle incelenmiş; amaç, gerekçe, metodoloji, veri toplama araçları ve bulgular açısından kodlanarak analiz edilmiştir.

İncelenen 2011-2026 zaman dilimi, kentsel katılım literatüründe belirgin bir paradigma değişimini göstermektedir. 2011-2015 yılları arasındaki ilk dönemde (örneğin Ç163, Ç164, Ç167), çalışmalar daha çok afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinin (Ç163) ve post-komünist şehirlerdeki stratejik planlama girişimlerinin (Ç167) yapısal ve yönetişimsel sorunlarına odaklanmıştır. Bu dönemde temel sorun, planların uygulanabilirliğini engelleyen bürokratik ve yasal engeller ile kamu katılımı eksikliği olarak tanımlanmıştır. Ancak, özellikle 2018 yılından itibaren ve 2025-2026 projeksiyonlarında (Ç1-Ç51), literatürde keskin bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönemde ana odak, akıllı şehirler ve dijital yönetişim paradigmalarına kaymıştır. Çalışmalar, artan bir şekilde Multi-Criteria Decision Making (Çok Kriterli Karar Verme), Analytical Hierarchy Process (Analitik Hiyerarşi Süreci) gibi nicel yöntemlerle dijital araçları (Blockchain, Dijital İkiz, Sanal Gerçeklik - VR, Artırılmış Gerçeklik - AR) birleştiren hibrit yaklaşımlara yönelmiştir. Bu evrim, akademik ilginin neden katılım sorusundan, dijital araçlarla desteklenmiş katılımın nasıl etkin bir şekilde ölçüleceği ve karara entegre edileceği sorusuna geçtiğini göstermektedir.

Yapılan analizler, akıllı şehirlerde katılım literatürünün hem teorik hem de pratik açıdan önemli bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Çalışmaların amaçlarına göre dağılımı incelendiğinde, en baskın kategorinin "Yönetişim ve Uygulama Analizi" (%38,9) olduğu görülmektedir. Bu durum, akademinin artık "katılımın gerekliliğini" tartışmaktan ziyade, "mevcut uygulamaların neden başarısız olduğunu" veya "nasıl daha iyi yönetilebileceğini" anlamaya çalıştığını göstermektedir. İkinci sırada gelen "Model Geliştirme ve Uygulamalı Çözümler" (%31,1)

kategorisi ise, mevcut sorunlara teknolojik (Web 2.0, Sosyal Medya) veya metodolojik (Değerlendirme Çerçeveleri) çözümler üretme çabasını yansıtmaktadır (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1. Çalışmaların amaçları

Amaç Kategorisi	Tanım	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Yönetişim & Uygulama Analizi	Mevcut katılım süreçlerini, engelleri ve başarı faktörlerini inceleyen vaka çalışmaları ve analizler.	65	38,9%
Model Geliştirme & Uygulamalı Çözümler	Yeni çerçeveler, dijital araçlar (oyun, app) veya değerlendirme modelleri öneren çalışmalar.	52	31,1%
Teorik İnceleme & Eğilim Analizi	Sistematik literatür incelemeleri (SLR), bibliyometrik analizler ve kavramsal tartışmalar.	50	30,0%
Toplam		167	100,0%

Analiz edilen 167 çalışmada, deneysel (uygulamalı) çalışmaların (%53,3) teorik çalışmalara (%46,7) göre hafif bir üstünlük sağladığı görülmektedir. Bu veri, alanın olgunlaşmaya başladığını ve kavramsal tartışmalardan saha uygulamalarına (vaka analizleri, pilot projeler) kaydığını işaret etmektedir (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2. Çalışmaların türleri

Çalışma Türü	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Deneysel Çalışmalar	89	53,3%
Teorik Çalışmalar	78	46,7%
Toplam	167	100,0%

Çalışmaların temel gerekçesi, Teorik/Ampirik/Literatür Boşluğunu Doldurmak (%36,5) ve hemen ardından Uygulama Etkinliğini/Politika Dönüşümünü Analiz Etme (%28,8) olmuştur. Bu bulgu, uygulamada kullanılan katılım yöntemlerinin sonuç odaklı etkilerinin bilimsel olarak yeterince kanıtlanmadığını ve ölçülmediğini göstermektedir (Çizelge 5.3).

Çizelge 5.3. Çalışmaların gerekçeleri

Gerekçe Kategorisi	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Teorik/Ampirik/Literatür Çalışmaları	61	36,5%
Uygulama Etkinliğini/Politika Dönüşümünü Analiz Etme	48	28,8%
Teknolojilerin Rolünü/Etkinliğini İncelemek	43	25,7%
Sürdürülebilirlik/Gelişim Zorluklarına Çözüm Arama	15	9,0%
Toplam	167	100,0%

Çalışmaların yaklaşık yarısı, Akıllı Şehirler / Dijital Yönetişim (%47,9) kategorisinde yer almaktadır. Bu yoğunlaşma, Akıllı Şehir yönetimindeki katılımcı süreçlerin, uluslararası literatürde önemli bir yer edindiğini göstermektedir (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4. Çalışmaların konularına göre dağılımı

Konu Alanları	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Akıllı Şehirler / Dijital Yönetişim	80	47,9%
Kentsel Planlama / Sürdürülebilirlik	45	26,9%
Kentsel Yenileme / Kamusal Alan	22	13,2%
Katılımcı Planlama / Yönetişim Çerçeveleri	20	12,0%
Toplam	167	100,0%

Model Geliştirme/Nicel Yöntem Uygulaması kategorisinin (%24,0) yüksek oranı, araştırmacıların dijital katılımın karmaşık yapısını çözümlemek için MCDM gibi yapılandırılmış karar verme tekniklerine olan güvenini ortaya koymaktadır (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.5. Çalışmaların metodojileri

Metodoloji Kategorisi	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Teorik/Literatür İncelemesi (SLR, Bibliyometrik)	55	32,9%
Deneysel/Uygulama Tabanlı (Vaka, Nitel)	44	26,3%
Model Geliştirme/Nicel Yöntem Uygulaması (MCDM, DSS)	40	24,0%
Karma/Üçgenleme Yöntemi (Nitel + Nicel)	28	16,8%
Toplam	167	100,0%

Tek başına anket veya literatür taramasının yetersiz kaldığı durumlarda, araştırmacılar Karma Yöntemlere (Mixed Methods) yönelmektedir. Örneğin, bir çalışmada hem coğrafi bilgi sistemleri (GIS) hem de nitel saha verileri kullanılarak yerleşim yeri seçiminin başarısı analiz edilmiştir. Doküman Analizi (%37,7) en yaygın veri toplama aracı olarak karşımıza çıkmıştır. Yapılan incelemede Dijital Araçlar/Oyunlaştırma/Model (%16,2) kullanımının geleneksel yöntemlerle yarışır hale geldiği görülmektedir. Bu, dijital araçların sadece incelenen konular değil, aynı zamanda bizzat veri toplama araçları olarak kullanıldığının göstergesidir (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6. Çalışmaların veri toplama metotları

Veri Toplama Aracı	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Döküman/Literatür Analizi	63	37,7%
Anket	28	16,8%
Dijital Araçlar / Oyunlaştırma / Model	27	16,2%
Mülakat / Uzman Danışma	25	15,0%
Gözlem / Saha İncelemesi	4	2,4%
Karma / Çoklu Araç	20	12,0%
Toplam	167	100,0%

Çalışmaların büyük bir kısmının Amaçlı Örneklem (%59,9) üzerinden ilerlediği görülmüştür. Bu konudaki çalışmalarda daha iyi sonuçlar alınması için, literatürde büyük ölçekli rastgele

anketlerden ziyade, belirli bir kentsel soruna, teknolojiye veya paydaş grubuna odaklanan derinlemesine vaka analizlerinin tercih edildiğini göstermektedir (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.7. Çalışmaların örneklem dağılımları

Örneklem Seçimi Yöntemi	*f* (Frekans)	% (Yüzde)
Amaçlı (Belirli Şehir/Grup/Veri Seti)	100	59,9%
Bilinmiyor (Teorik/Literatür Çalışmaları)	65	38,9%
Gönüllü (Atölye/Açık Çağrı)	2	1,2%
Rastgele	0	0,0%
Toplam	167	100,0%

Çalışmalarda en çok kullanılan yöntemlerin başında analitik çerçeve/kriter geliştirme (%31,9) ve sistematik inceleme metodolojisi (%28,4) gelmektedir. Bu durum, literatürdeki temel metodolojik zorluğun, katılım etkinliğini standardize eden bir ölçüm aracı (kriter/gösterge seti) eksikliği olduğunu göstermektedir.

Literatürdeki en çarpıcı bulgulardan biri, teknoloji kullanımı ile demokratik katılım arasındaki karmaşık ilişkidir. Sosyal medya, Web 2.0 araçları ve mobil uygulamalar, daha önce ulaşılması zor olan kitleleri planlama süreçlerine dahil etmek için güçlü araçlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak teknolojik araçların varlığı, tek başına başarılı bir katılımı garanti etmemektedir. Çalışmalar, kurumsal yapıların, yasal çerçevelerin ve finansal kaynakların yetersizliğinin, dijital araçların potansiyelini sınırladığını vurgulamaktadır. İklim değişikliği gibi küresel krizlerle başa çıkmada, teknik planlamanın ötesine geçilerek sivil toplumun ve savunmasız toplulukların sürece entegre edilmesi gerektiği, aksi takdirde planların sosyal meşruiyetini yitireceği belirtilmektedir. Analizler, katılım süreçlerinin etkisini ölçen standartlaştırılmış değerlendirme çerçevelerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Mevcut çalışmaların çoğu süreci analiz ederken, katılımın kentsel çıktıları üzerindeki somut etkisini ölçmekte zorlanmaktadır.

Çizelge 5.8'de de görüldüğü üzere, çalışmalarda, teknolojinin tek başına katılımı artırmadığı, dijital uçurum ve güven eksikliğinin buna sebep olduğu; bu nedenle teknolojik altyapıdan önce dijital okuryazarlık ve erişilebilirlik yatırımları yapılması gerektiği, platformların sürdürülebilirliği için ise etki ve geri bildirim mekanizmaları kritik öneme sahip olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda, platformların mutlak şeffaflık sunması ve etkili geri bildirim döngüleri kurması önerilmektedir. Son olarak, katılımın derinliğini artırmak için hibrit modeller benimsenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Çizelge 5.8. Çalışmaların bulguları, sonuçları ve önerileri

Tema	Ana Bulgular ve Sonuçlar	Öneriler
Teknoloji vs. İnsan	Teknoloji tek başına katılımı artırmaz; "Dijital Uçurum" ve "Güven" en büyük engeldir.	Teknolojik altyapıdan önce dijital okuryazarlık ve erişilebilirlik yatırımları yapılmalıdır.
Etki ve Geri Bildirim	Vatandaşlar, fikirlerinin karara dönüştüğünü görmezlerse (Geri Bildirim eksikliği) katılımı bırakmaktadır.	Platformlar şeffaf olmalı ve geri bildirim eksikliği giderilmelidir.
Hibrit Modeller	Sadece çevrimiçi (online) katılım yeterli değildir; fiziksel (offline) katılım ile desteklenmelidir.	Dijital araçlar, yüz yüze toplantıların yerine değil, onları destekleyici olarak entegre edilmelidir.

İncelenen çalışmalarda, dijital katılım uygulamalarını değerlendirmeye yönelik nicel ve standartlaştırılmış kriter setlerinin sınırlı olduğu; çalışmaların büyük bölümünün kavramsal tartışmalar, normatif çerçeveler veya tekil vaka analizleri üzerinden ilerlediği görülmüştür. Bu durum, literatür taramasının frekans ve yüzde temelli bir analiz üretmesini güçleştirmiş; çalışmanın odağını, ölçümden ziyade karşılaştırmalı yorumlama ve analitik çerçeve geliştirme yönüne taşımıştır.

Tematik düzeyde, sentezlenen bulgular, dijital katılımın başarı kavramlarının temelini oluşturmaktadır. Kritik boşluk, katılımın niceliği (katılımcı sayısı) yerine niteliği üzerinedir. Çalışmalar, katılımın genellikle Arnstein'ın merdivenindeki en alt basamaklar olan bilgilendirme ve danışma düzeyinde takılı kaldığını ve vatandaşların kararlar üzerinde gerçek bir etki ve güçlendirme sağlayamadığını vurgulamaktadır. Bu bulgu, geri bildirimlerin karar alma sürecine şeffaf entegrasyonun önemsenmesi gerektiğini göstermektedir. Dijital araçların doğası gereği ortaya çıkan dijital uçurum riski, özellikle akıllı şehirlerin sürdürülebilirlik ve sosyal adalet hedefleri bağlamında, kapsayıcılık ve erişim eşitliği kavramlarını herhangi bir değerlendirme yapısının merkezi bileşeni haline getirmektedir. Veri toplama ve karar verme süreçlerinin güvenilirliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla, bu kapsamlı literatür analizinde etkililik, kapsayıcılık ve şeffaflık gibi temel yönetim kavramları ön plana çıkmıştır.

Bu araştırmada, öncelikle Scopus veri tabanı kullanılarak Sistematik Literatür İncelemesi (SLR) gerçekleştirilmiş ve bu kapsamda alanın metodolojik eğilimleri ile güncel teknolojik yaklaşımlarını ortaya koyan 167 çalışma sistematik biçimde analiz edilmiştir. Ancak SLR protokolünde uygulanan anahtar kelime, konu sınırlaması ve zaman aralığı filtreleri, her ne kadar tekrarlanabilirlik ve metodolojik doğruluk sağlasa da literatürün kuramsal temelini oluşturan veya alanyazında yüksek etki değeri bulunan bazı klasik ve öncül çalışmaların

kapsam dışında kalmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, SLR bulgularının kavramsal tutarlılığını güçlendirmek ve metodolojik yaklaşımları kuramsal bağlama oturtmak amacıyla, Google Scholar üzerinden tamamlayıcı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci aşama, literatürün kurucu teorilerini ve kavramsal çerçevelerini içeren daha geniş bir kaynak havuzuyla araştırmanın kapsayıcılığını artırmayı hedeflemektedir.

Literatürde BİT'nin kalkınma ve katılım süreçlerine katkısına dair çok boyutlu değerlendirmeler yer almaktadır. Özellikle, kent planlamada BİT uygulamalarının sürdürülebilir kalkınma, sosyal kapsayıcılık ve yönetişim kalitesinin artırılması açısından önemine vurgu yapılmaktadır (Pigato, 2001). Kullanıcı katılımının etkinliği, interaktif haritalar gibi görsel araçlar sayesinde arttırılarak vatandaşların planlama sürecine dahil edilmesi sağlanmaktadır (Gagliardi ve diğerleri, 2017; Sieber, 2006). Afrika ve Latin Amerika bağlamlarında yapılan çalışmalar ise, BİT'nin yerel kalkınmada sosyal katılımı desteklemede ve yoksullukla mücadelede önemli bir araç olduğunu göstermiştir (Vazquez, Madureira, Ostermann ve Pfeffer, 2023).

Shin ve diğerleri (2024) tarafından gerçekleştirilen kapsamlı inceleme, dijital katılım araçlarının çok boyutlu yapısını ortaya koyarak bu alanda kullanılacak analitik çerçevelerin belirlenmesinde önemli bir referans noktası sunmaktadır. Çalışmada dijital araçların temel işlevleri, ortak finansman, bilginin ortak üretimi ve politikaların ortak inşası olmak üzere üç eksende sınıflandırılmış; böylece katılımın yalnızca bilgi paylaşımından ibaret olmayıp karar alma süreçlerinin farklı aşamalarına nüfuz eden bir yapıda olduğu gösterilmiştir. Yazarlar ayrıca katılım sürecini sorun tanımlama, çözüm geliştirme, taslak oluşturma, karar verme ve uygulama-değerlendirme biçiminde beş aşamalı bir döngü halinde tanımlayarak dijital platformların etkisinin bu aşamalar üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Araçların teknik kapasiteleri ise insan–insan etkileşimi, insan–makine etkileşimi, yapay zekâ tabanlı işlevler ve bulut bilişim altyapıları şeklinde dört ana teknoloji kategorisi altında sistematik biçimde ele alınmış, böylelikle teknolojik tasarım, kullanım kolaylığı, erişilebilirlik ve yenilikçilik gibi boyutların nesnel olarak karşılaştırılabilir olduğu bir sınıflandırma ortaya koyulmuştur. Dijital katılım araçlarının açık kaynak geliştirme modelleri, veri paylaşım politikaları ve hesap verebilirlik mekanizmaları da çalışmada önemli değerlendirme ölçütleri arasında yer almakta, uluslararası iyi yönetişim ilkeleriyle uyumlu olarak şeffaflık ve denetlenebilirlik kavramlarının altı çizilmektedir. Bu yönleriyle Shin ve diğerleri (2024), dijital katılım araçlarının değerlendirilmesinde kullanılabilecek

yapısal, teknolojik ve yönetişim temelli ölçütlerin belirlenmesine güçlü bir teorik ve metodolojik temel sunmaktadır.

Scott, DeLone ve Golden (2016) kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirmiş ve üç boyut altında 11 değer belirlemiştir. Bunlar, verimlilik (maliyet, zaman, iletişim), etkililik (kişisel etkileşimden kaçınma, kontrol, kolaylık, kişiselleştirme, bilgi alma kolaylığı) ve gelişmiş demokrasi (güven, iyi bilgilendirilmişlik ve karar alma süreçlerine katılım)dir. Scott ve diğerleri (2016), vatandaş katılımını e-devletin evriminin son aşaması olarak değerlendirmiş ve vatandaşları politika yapım sürecine dahil etmenin zorluğunu vurgulamıştır.

Fung (2006), katılım süreçlerinin niteliğini analiz etmek için geliştirdiği Demokrasi Küpü (Democracy Cube) modeliyle, dijital veya yüz yüze tüm katılım mekanizmalarının katılıma kimlerin dâhil olduğu, katılımın nasıl gerçekleştiği ve bu katılımın karar alma süreçlerine nasıl bağlandığı şekilde üç temel boyutta değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Fung'a göre katılımcı süreçler geniş bir yurttaş kitlesine açık değilse, müzakere ve ortak üretim olanakları sunmuyorsa ve politika sonucuna gerçek bir etki üretmiyorsa, demokratik değeri sınırlı kalır. Aynı şekilde, katılımın niteliğini belirleyen iletişim biçimleri açısından bilgi paylaşımının ve istişarenin önemi üzerinde durulmuştur. Bu açıdan Fung'ın üç boyutlu analizi, katılımcılık ve etki**,** erişilebilirlik ve kapsayıcılık**,** geri bildirim ve hesap verebilirlik, şeffaflık ilkelerini içermelidir.

Ataman, Herthogs, Tunçer ve Perrault (2022), kentsel tasarım süreçlerinde dijital katılımın etkinliğini ve kalitesini sistematik ve nicel bir şekilde ölçmek için bir MCDA (Multi-Criteria Decision Analysis) çerçevesi geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu yolla, genellikle bağlama bağlı (context-based) olan katılım çıktılarının değerlendirilmesindeki zorluğu aşmayı hedeflemiştir. Çalışma, dijital katılımı değerlendirmek amacıyla bir deney tasarlamış ve kriterlerin sıralanıp ağırlıklandırılması için anketler kullanmıştır. Kriterler algı, yetenekler, işlevsellik, süreç/veri olarak sıralanmıştır.

Sultan, AlArfaj, ve AlKutbi (2014); özellikle gelişmekte olan ülkelerde e-Devlet projelerinin başarısızlık risklerini yönetmek ve bu çok faktörlü karar durumunu modelleyerek başarıyı garanti altına alacak en önemli aksiyonları belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi ile, e-Devlet projelerinin başarısı için kritik faktörleri çok kriterli bir şekilde değerlendirmiş ve karar vericilerin önceliklendirmesini sağlamıştır.

Çalışma, e-Devlet başarısını engelleyen risk faktörlerinin ağırlıklandırılmasına odaklanmıştır. AHP sonuçları, başarısızlık nedenleri arasında teknoloji güvenliği dışındaki faktörlerin, özellikle de insan faktörünün en yüksek önceliğe sahip olduğunu göstermiştir. Bu faktör, diğer kurumsal ve yönetimsel faktörlere göre daha fazla etkiye sahip bulunmuştur. Şeffaflık (yolsuzluğu azaltma) ve hesap verebilirlik gibi yönetişimsel faydalar da başarının kritik unsurları olarak vurgulanmıştır.

Özkaya ve Erdin (2020), akıllı ve sürdürülebilir şehirler için yürütülen çalışmaları karşılaştırmak ve değerlendirmek amacıyla nicel bir çerçeve oluşturmayı amaçlamış, bu şehirlerin altı temel boyutunu hibrit MCDA yaklaşımı ile ağırlıklandırmıştır. Şehir boyutlarının belirlenen ağırlık sıralaması: En yüksek önem: akıllı yaşam (%35,459), yüksek önem: akıllı insanlar (insan sermayesi, katılım vb. içerir), en düşük önem: akıllı yönetişim (%5,738) olmuştur.

Wang, Chen, Li, Zhang, Qi (2023), yaptıkları çalışmada kent planlamada kamusal katılım düzeyinin başarı faktörlerini belirlemek ve ağırlıklandırmak amacıyla uzman görüşlerini toplamak için Delphi Metodu ve kriterlerin göreceli ağırlıklarını belirlemek için AHP metodu kullanılmıştır. Çalışma, katılım düzeyini Uygulama (Practical) ve Bilişsel (Cognitive) seviyeler olarak iki ana boyutta ele almıştır. Çalışma, somut eylemleri içeren uygulama seviyesinin, teorik ve bilgi temelli bilişsel seviyeye göre daha yüksek bir ağırlığa sahip olduğunu göstermiştir

Taleai ve Mansourian (2008), kent planlarının uygulama başarısızlığını etkileyen faktörleri belirlemek ve önem derecelerini nicel olarak ölçmek amacıyla yaptığı çalışmada, uzman görüşü toplamak için Delphi Metodu ve faktörleri ağırlıklandırmak için AHP kullanılmıştır. AHP sonuçlarına göre kentsel planlama uygulamasının başarısızlığını etkileyen en önemli faktörler sırasıyla, politika ve yönetişim (%30,5), mali kaynaklar (%25,9) ve kamusal katılım (%17,2) olmuştur.

Baušys, Leščauskienė ve Semėnas (2021) çalışmalarında, kentsel planlama süreçlerinde oyunlaştırma (gamification) araçları kullanıldığında, katılımcıların sağladığı verinin güvenilirliğini ve kararlara etkisini ölçmek amacıyla MCDM yöntemi kullanmıştır. Çalışma, dijital katılımda veri güvenilirliği ve katılımcı davranışı kriterlerinin, planlama kararlarının

kalitesi üzerindeki etkisini ağırlıklandırmıştır. Şeffaflığın sürecin başarısı için en kritik adım olarak tanımlanmıştır.

Arku ve Buttazzoni (2024) çalışmasında, kentsel yoğunlaştırma planlaması süreçlerinde kullanılan web tabanlı coğrafi katılım araçlarının etkinliğini değerlendirmek için bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamış olup, kriterleri önceliklendirmek ve sayısal ağırlıklar belirlemek için Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) kullanmıştır. Çalışma, araçların başarısını üç ana kriter üzerinden ağırlıklandırılmıştır. Bu kriterler, 1. Katılım Öncesi Dağıtım (Deployment) (Erken aşamada katılımın sağlanması - En Yüksek Önem) 2. Girdi Çeşitliliği ve Büyüklüğü (Çoklu girdi imkanı sunması) 3. İletişim ve Geri Bildirim (Açık metin yorumlama imkanı) şeklinde sıralanmıştır.

Alkan ve Kahraman (2025) çalışmalarında, insan odaklı ve sürdürülebilir şehirleri tanımlayan kriterleri belirlemek ve ağırlıklandırmak amacıyla belirsizlikleri yönetmek için Orantılı Küresel Bulanık AHP (Proportional Spherical Fuzzy AHP) yöntemi kullanmıştır. 5 ana kriter ve 26 alt kriter ağırlıklandırılmıştır. En yüksek önceliğe sahip kriterler, sosyal eşitlik ve kapsayıcılık, ekonomik sürdürülebilirlik ve teknolojik entegrasyon olarak değerlendirilmiştir.

Shrestha, Hasselder ve Bolte (2024) çalışmalarında; dijital araçların sağlık-odaklı şehir planlamasında katılımı nasıl desteklediğini incelemek amacıyla, vaka analizleri, nitel görüşmeler, içerik analizi yöntemlerini kullanmıştır. Çalışmada ağırlık puanlaması bulunmamakta olup, vaka-bulgularla öncelikler belirtilmiştir. Öncelik; erişilebilirlik (dijital erişim), veri görselleştirme (anlaşılabilirlik), etki izleme, kurumsal bağlam olarak belirlenmiştir.

İncelenen araştırmaların genel yönelimi, katılımın “gereklilik” olarak ele alındığı erken dönem tartışmalarından uzaklaşarak, dijital ortamların sunduğu katılım süreçlerinin etkinliğinin nasıl ölçülebileceği, karar alma mekanizmalarına nasıl entegre edileceği ve kentsel sonuçlar üzerindeki etkisinin nasıl değerlendirileceği sorularına odaklanmıştır. Bu durum, kavramsal tartışmaların yerini yöntemsel ve araç odaklı yaklaşımların almaya başladığını göstermektedir. Dönüşümün temel nedeni, kentsel yönetim bağlamında katılımın yalnızca sürece dahil olma değil, aynı zamanda hesap verebilirlik, saydamlık, kullanıcı deneyimi ve kapsayıcılık gibi birbiriyle ilişkili boyutların bütüncül olarak değerlendirilmesi

gerektiğinin anlaşılmasıdır. Dijitalleşmenin doğal bir sonuç olarak katılımı artırmadığı; teknolojik araçların etkinliğinin kurumsal kapasite, yasal çerçeve, toplumsal güven ve sosyo-ekonomik eşitsizlikler tarafından belirlendiği literatürde vurgulanmaktadır. Bu bulgular, erişilebilirlik, dijital beceriler ve kullanıcı odaklı tasarımın, dijital katılım araçlarının başarısında belirleyici üç temel eşik olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan, geri bildirim mekanizmalarının varlığı, katılımcıların süreçteki rollerinin nasıl algılandığını ve katılımın sürdürülebilir olup olmadığını doğrudan etkilemektedir. Bulgular, karar süreçlerinin kapalı yürütüldüğü, katılımcıya katkısının sonuçlara nasıl yansıdığının gösterilmediği platformlarda katılımın kısa sürede düştüğünü göstermektedir. Bu nedenle, hesap verebilirlik ve geri bildirim, dijital katılım araçlarının demokratik niteliğini belirleyen asli bileşenler olarak öne çıkmaktadır. Şeffaflık ve açık veri kullanımı ise hem kurumsal güvenin tesis edilmesi hem de katılımcıların planlama süreçlerini anlayabilmeleri için ön koşul niteliğindedir. Bu boyut, yalnızca bilgi sunumu değil, aynı zamanda veriye dayalı tartışma ve ortak akıl üretimi için gerekli bir bilişsel altyapının oluşturulmasını da kapsamaktadır.

Literatürün dikkat çekici bir diğer yönü, yalnızca teknolojik yeniliklere odaklanmak yerine, bu teknolojilerin planlama süreçlerine entegre edilme biçiminin ön plana çıkmasıdır. Dijital haritalama araçları, 3D görselleştirme teknikleri, oyunlaştırma, sanal gerçeklik ve yapay zekâ destekli karar destek sistemleri, katılımcıların karmaşık planlama problemlerini daha iyi anlamalarını sağlayan önemli yenilikler olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu teknolojilerin başarısı, tasarım ve erişilebilirlik kadar kurumsal sürdürülebilirliğe de bağlıdır. Literatürdeki birçok çalışma, dijital katılım araçlarının proje bazlı, geçici müdahaleler şeklinde geliştirilmesinin uzun vadeli etki üretmediğini göstermektedir. Kalıcı bir kurumsal entegrasyon, yönetişim kapasitesi ve inovasyonun sürekliliği, dijital katılımın etkisini belirleyen kritik bir başka boyuttur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, literatür dijital katılımın etkinliğini belirleyen boyutların yalnızca teknik değil, çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Katılımın niteliğini artırmak için teknolojik araçların tek başına yeterli olmadığı; katılımın kentsel planlama çıktıları üzerindeki etkisinin ölçülmesi, katılımcılara düzenli geri bildirim verilmesi, kapsayıcı bir erişim altyapısının sunulması ve kullanıcı dostu bir deneyimin oluşturulmasının zorunlu bileşenler olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönleriyle literatür, dijital

katılımın geleceğinin teknoloji merkezli değil, insan merkezli, kurum temelli ve veri odaklı bir yaklaşım gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durumun Toplum 5.0'ın temel amacı ile birebir uyum sağladığı görülmektedir.

Literatürde ön plana çıkan kriterler sentezlenerek (Çizelge 5.9), hesap verebilirlik, demokrasi ve kamu hizmetlerinde iyileştirmeler, süreçlerin şeffaflığı ve hesap verebilirliği, katılımcıların süreç hakkındaki bilgiye kolay erişimi, katılımcı görüşlerin planlama ve karar süreçlerine etkisi ve geri bildirim mekanizmalarının etkinliği; teknolojik altyapının sürdürülebilirliği ve yenilikçi yapısı; veri güvenliği ve mahremiyet standartlarının sağlanması, demokratik ve hukuki ilkelerle uyum olarak belirlenmiştir.

Çizelge 5.9. Kriterlerin sentezlenmesi

Kodlar / Faktörler	Sentezleme	Kriter
Sonuç Üretme, Karar Gücü, Vatandaş Memnuniyeti, Politik Etki	Katılımın sadece bir süreç değil, nihai kararı değiştiren bir çıktı olduğu gerçeğinden hareketle birleştirilmiştir.	K1: Katılımcılık ve Etki
Hız, Yanıt Süresi, Hesap Verebilirlik, İletişim Döngüsü	Yönetimin vatandaşa karşı sorumluluğunu ve iletişimin çift yönlülüğünü temsil eden faktörler bir araya getirilmiştir.	K2: Geri Bildirim Mekanizmaları
Veri Güvenilirliği, Açık Kaynak Kod, Bilgi Edinme Hakkı, İzlenebilirlik	Platformun güvenilirliğini sağlayan yönetişimsel şeffaflık unsurları tek bir çatı altında toplanmıştır.	K3: Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı
Dijital Okuryazarlık, Dil Desteği, Engelli Erişimi, Eşit Erişim	Toplumsal katmanların sisteme girişindeki engelleri kaldıran sosyal adalet unsurları sentezlenmiştir.	K4: Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık
Mobil Uyumluluk, Arayüz Tasarımı, Harita Kullanımı, Oyunlaştırma	Sistemin teknik başarısını ve kullanım kolaylığını belirleyen arayüz özellikleri gruplandırılmıştır.	K5: Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşimli Arayüz
Maliyet Verimliliği, Yasal Uyum, Personel Eğitimi	Elenen/Birleşen: Bu faktörler platformun dışsal performansından ziyade içsel kurumsal yapısıyla ilgili olduğu için Sürdürülebilirlik altında birleştirilmiş veya kapsam dışı bırakılmıştır.	K6: Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik

Literatür taraması sonucu elde edilen liste, BM, OECD ve AK belgelerindeki ilkesel çerçeveye dayanarak analiz edilmiştir. Teknik faktörler (örn: maliyet, personel eğitimi) ve birbirini tekrar eden faktörler elenmiş, kavramsal olarak birbirini tamamlayan unsurlar sentezlenerek bir araya getirilmiştir. Sonuçta literatürde güçlü karşılığı olan; katılımcılık ve etki, geri bildirim mekanizmaları, şeffaflık ve açık veri kullanımı, erişilebilirlik ve kapsayıcılık, kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik olarak 6 ana kriter belirlenmiştir (Çizelge 5.10). Ayrıca veri güvenliği konusunda tüm uygulamaların sahip olması gereken temel gereklilik olarak değerlendirildiğinden değerlendirilen başarı kriterleri arasında sıralanmamıştır.

Çizelge 5.10. Kent planlamada dijital katılım kriterleri

Başarı Kriteri	Kapsam ve Alt Bileşenler
K1: Katılımcılık ve Etki	Karar Alma Gücü: Vatandaşların sadece bilgi alıcı değil, kararları şekillendirici aktörler olması. Yetkilendirme (Empowerment): Vatandaşın süreç üzerindeki denetiminin artırılması. Politika Entegrasyonu: Gündem belirleme, çözüm önerme ve uygulama aşamalarına aktif katılım.
K2: Geri Bildirim Mekanizmaları	Çift Yönlü İletişim: İdare ve vatandaş arasında karşılıklı diyalog akışı. Döngüsel Yanıt (Feedback Loop): Vatandaş girdilerinin nasıl değerlendirildiğinin açıklanması. İzlenebilirlik: Katkıların nihai karara yansımasının takip edilebilir olması.
K3: Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Süreç Açıklığı: Karar alma süreçlerinin her aşamasının net ve anlaşılır olması. Hesap Verebilirlik: Kararların gerekçelerinin kamuoyu ile paylaşılması. Açık Veri Standartları: Verilerin şeffaf, etik ve erişilebilir formatlarda sunulması.
K4: Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Kapsayıcı Erişim: Marjinal ve kırılgan gruplar dahil tüm paydaşların sisteme erişimi. Çeşitlilik: Farklı toplumsal kesimlerin temsilinin sağlanması. Dijital Eşitlik: Evrensel teknoloji erişiminin gözetilmesi.
K5: Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşimli Arayüz	Kullanım Kolaylığı: Teknik engellerin azaltılması ve sezgisel tasarım. Görselleştirme: Harita, 3D model ve görsel araçlarla etkileşimin güçlendirilmesi. İnsan-Makine Etkileşimi: Arayüzün vatandaş deneyimini iyileştirmesi.
K6: Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Veri Güvenliği ve Etik: Gizlilik, mahremiyet ve koruma standartları. Kurumsal Kapasite: İdarenin teknolojiyi yönetme ve sürdürme becerisi. Verimlilik: Maliyet, zaman ve kaynak kullanımında etkinlik.

Kriterlerin göstergelere dönüştürülmesi

Katılımcılık ve etki kriteri (K1): dijital platformların sunduğu araçların, yurttaşların karar alma süreçleri üzerindeki gerçek etki kapasitesini ve yetkilendirilme (empowerment) düzeyini ne ölçüde sağladığını inceleyen temel boyuttur. Bu kriter, platformun yalnızca teknik bir erişim noktası olmaktan çıkıp, yönetişim sistemlerini dönüştürme potansiyelini merkeze almaktadır. Bu kriterin teorik temeli, Arnstein'in (1969) yurttaş katılım merdiveni gibi klasik çalışmalara dayanmaktadır. Arnstein'ın yaklaşımı, katılımı prosedürel bir eylemden ziyade, vatandaşların karar üzerindeki güç paylaşımı (power sharing) düzeyi ile değerlendirir. OECD'nin (2017) belirlediği bilgilendirme, danışma ve aktif katılım seviyeleri, bu merdivenin dijital yönetişimdeki karşılığını sunar. Fung (2006) ise, katılım süreçlerinin demokratik değerinin, geniş yurttaş kitlesine açık olması, ortak üretim sunması ve politika sonucuna gerçek bir etki üretmesi ile doğrudan ilişkili olduğunu savunur. Bu bağlamda, K1 kriteri altında yüksek performans, platformun aktif katılım düzeyine ulaşarak, süreç çıktılarının somut kararlara (Shin ve diğerleri, 2024; Scott ve diğerleri, 2016) dönüştürüldüğünü ve sadece bilişsel (cognitive) düzeyde kalmayıp uygulama (practical) düzeyinde sonuç ürettiğini (Wang ve diğerleri, 2023) göstermeyi amaçlar.

Belirlenen teorik çerçeve ışığında, 10 vaka örneğinin, K1: katılımcılık ve etki, performansını ölçmek üzere, web siteleri ve açık kaynak raporlarından erişilebilirliği gözetilerek karar bağlayıcığılığı, somut çıktılar, aktif katılım yoğunluğu olmak üzere üç temel nicel ve nitel gösterge belirlenmiştir (Çizelge 5.11).

Çizelge 5.11. Katılımcılık ve etki kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Türü / Veri Kaynağı	Ölçüm Metodolojisi	Kapsam
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Nitel / Kategorik (Web Arayüzü, Kurallar)	Arnstein/OECD Merdiveni Bazlı Skala (1: Katılımsızlık - 2: Sembolik Katılım-3:Yurttaş Gücü)	Katılımın derinliğini ve politik etkisi.
G1.2: Somut Çıktılar	Nicel / Sayısal Veri (Faaliyet Raporları, Açık Veri)	Doğrulanmış Aktif Kullanıcı Sayısı / Hizmet Edilen Toplam Yetişkin Nüfus) x 100	Platformun etkililiğini ve sonuç odaklılığı.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu	Nicel / Oransal Veri (Platform İstatistikleri)	Tartışma + Öneri + Yorum Sayısı) / Aktif Kullanıcı Sayısı)	Kullanıcıların pasif değil, aktif katılım hacmi

G1.1. karar bağlayıcılığı seviyesi (Arnstein/OECD Skalası): Dijital katılımın en önemli ayırt edici özelliği, yurttaşın süreç üzerindeki gerçek gücüdür. Bu gösterge, Arnstein (1969) tarafından kurulan ve OECD (2017) tarafından dijital yönetişime adapte edilen merdiven modelini temel alır. Bir uygulamanın katılımcı bütçe sunması, onu salt bir danışma platformundan ayırır. Fung'un (2006) "katılımın karar alma süreçlerine nasıl bağlandığı" boyutu ile doğrudan örtüşmektedir. Bu kategorik ölçüm, platformların politik etki kapasitesini nitel olarak sınıflandırır. Analizlerde kullanılan G1.1 Karar Bağlayıcılığı Seviyesi, Arnstein Vatandaş Katılım Merdiveninden uyarlanmış 8 dereceli bir modeldir. Bu 8 dereceli model katılımsızlık, sembolik katılım ve yurttaş gücü olarak 3 kategoride toplanmıştır. Katılımsızlık kategorisinde manipülasyon ve terapi düzeyleri, sembolik katılım kategorisinde bilgilendirme, danışma, yatıştırma/gönül alma düzeyleri, Yurttaş Gücü kategorisinde ortaklık, yetki devri, yurttaş kontrolü düzeyleri yer almaktadır.

G1.2. Somut çıktılar: Platformların sadece fikir toplamadığını, aynı zamanda bu fikirleri somut, bağlayıcı sonuçlara dönüştürdüğünü kanıtlamak kritik öneme sahiptir. Bu gösterge, kamu kaynaklarından ve açık veri portallarından kolaylıkla ulaşılabilen "Tamamlanan Projeler" veya "Çözülen Şikayetler" gibi somut çıktıları sayısallaştırmaktadır. Sultan ve diğerleri (2014), e-Devlet başarısı için çıktının kritik bir faktör olduğunu belirtmiştir. Wang ve diğerleri (2023) ise somut eylemleri içeren uygulama seviyesinin, teorik bilgi temelli bilişsel seviyeden daha önemli olduğunu vurgulayarak, bu göstergenin etkililik üzerindeki

önemini desteklemiştir. Dijital platformun başarısını ve toplumsal temsil gücünü ölçen Katılımcı Yoğunluğu Oranı (KYO) (G1.2), platformun hizmet verdiği bölgenin potansiyel nüfusuna göre ne kadar büyük bir kullanıcı tabanını başarıyla sisteme çektiğini ve doğruladığını gösterir. Bu oran, Doğrulanmış Aktif Kullanıcı Sayısı'nın Hizmet Edilen Toplam Nüfus'a bölünmesi ve sonucun 100 ile çarpılmasıyla hesaplanır (KYO = (Doğrulanmış Aktif Kullanıcı Sayısı / Hizmet Edilen Toplam Nüfus) x 100).

G1.3. aktif katılım yoğunluğu: Bir uygulamanın yüksek indirilme sayısına sahip olması, aktif katılımı garanti etmez. Bu gösterge, toplam kayıtlı kullanıcı sayısı içinde birincil katkı (proje önerisi) ve ikincil katkı (oy, yorum) eylemlerinin hacmini ölçerek, platformun sadece bir bilgi dağıtım aracı mı, yoksa aktif bir etkileşim alanı mı olduğunu test eder. Ataman ve diğerleri (2022), kentsel tasarım süreçlerinde katılımın nicel olarak ölçülmesinde girdi hacminin önemini belirtmiştir. Scott ve diğerleri (2016) ise etkililik boyutunu, vatandaşın karar alma süreçlerine dahil olma isteği ile ilişkilendirir; yüksek yoğunluk, yüksek istekliliğe işaret eder. Bu kapsamda kullanıcılar tarafından yapılan tartışma, öneri ve yorum sayısının aktif kullanıcı sayısına bölümü ile bulunur (Aktif Katılım Yoğunluğu = (Tartışma + Öneri + Yorum Sayısı) / Aktif Kullanıcı Sayısı).

Geri bildirim mekanizmaları kriteri (K2): Dijital katılım platformlarının, vatandaşlardan gelen girdilere (fikir, şikâyet, öneri) etkin, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yanıt verme kapasitesini ölçer. Bu kriter, platformdaki iletişimin çift yönlü bir ilişki olmasını ve kullanıcının katkısının idari süreç içinde izlenebilir kalmasını merkeze alır. Teorik çerçevede, bu kriter iyi yönetişim ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir (UNDP, 1997; OECD, 2017). OECD'nin (2017), Açık Hükümet Tavsiyeleri danışma aşamasında bile vatandaşlardan alınan geri bildirimin nasıl değerlendirildiğine dair ilgili bilgilerin sağlanmasını ve sonuçların kamuoyuna açıklanmasını zorunlu kılar.. Ndou (2004), e-Yönetişim başarısının temel faktörleri arasında hız ve hesap verebilirlik kavramlarına vurgu yapmıştır. Bu bağlamda K2, kriterinin yalnızca veri toplama işlevini değil, aynı zamanda idarenin yanıt verme ve süreci kapatma yükümlülüğünü yerine getirme düzeyini değerlendirmektedir. K2: geri bildirim mekanizmaları kriterinin performansını ölçmek üzere, platformların teknik arayüzlerinden ve süreç dokümantasyonlarından erişilebilirliği gözetilerek üç temel gösterge belirlenmiştir (Çizelge 5.12).

Çizelge 5.12. Geri bildirim mekanizmaları kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Türü / Veri Kaynağı	Ölçüm Metodolojisi	Kapsam (Neyi Ölçer?)
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Nitel / İkili (Var/Yok) (Arayüz İncelemesi)	Vatandaşın sunduğu girdiye otomatik takip numarası atanıp atanmadığı ve bu numara ile sürecin anlık olarak izlenip izlenmediği.	Katılımcının süreci izleme ve geri bildiriminin kaybolmasını engelleme yeteneği.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Nitel / Kategorik (Var/Yok) (Sistematiğin tespiti)	Platformun, nihai karar veya uygulamanın sonucunu, girdiyi sunan kullanıcıya veya kamuya açıkça ilan etme zorunluluğu/mekanizmasının varlığı.	İdarenin hesap verebilirlik ve sonuç odaklılık taahhüdü.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Nitel / İkili (Var/Yok) (Arayüz, Kurumsal Kimlik)	Geri bildirimden sorumlu olan kurumsal birimin/kişinin açıkça belirtilip belirtilmediği ve geri bildirime verilen yanıtın resmi ve standart bir dil/formatta olup olmadığı.	Yönetimin ciddiyetini ve geri bildirim sürecinin kurumsallaşma düzeyi (Ndou, 2004).

G2.1. yanıt süreci şeffaflığı ve takip olanağı: Dijital platformların sağladığı geri bildirimin, geleneksel yöntemlere göre en büyük avantajı, gerçek zamanlı izlenebilirlik sunmasıdır. Takip numarasının varlığı, idarenin ilgili girdiyi kayıt altına aldığının ve süreç içinde kaybolmasını engelleme niyetinin ilk kanıtıdır. OECD'nin (2017) şeffaflık ilkesi, sürecin tüm aşamalarının açık olmasını gerektirir. Scott ve diğerleri (2016) tarafından belirtilen etkililik boyutunda, vatandaşın süreç üzerindeki kontrol hissinin ve iletişimdeki verimliliğin bu tür mekanizmalarla artırıldığı düşünülmektedir.

G2.2. geri bildirim döngüsü kapanma oranı/yöntemi: Geri bildirim döngüsünün kapanması salt geri bildirim toplama ile etkili katılım arasındaki temel ayrımı oluşturur. İdare, alınan girdinin neden uygulandığını veya reddedildiğini (gerekçeli yanıt) kamuya açıklamakla yükümlü olmalıdır. Bu, katılımın psikolojik olarak tatmin edici ve politik olarak anlamlı olmasını sağlar. Shrestha ve diğerleri (2024), etkili katılım için etki izleme mekanizmalarının varlığını öncelik olarak tanımlamıştır. Bu gösterge, OECD'nin (2020) etkinlik ilkesini (katkıların politika sonuçlarına nasıl yansıtıldığının izlenebilir olması) doğrudan test etmektedir.

G2.3. kurumsal hesap verebilirlik ve iletişim nitelikleri: Bir geri bildirim mekanizmasının ciddiyeti, sorumlu kurumsal birimin adının veya iletişim bilgilerinin açıkça belirtilmesiyle artar. Bu durum, süreci kurumsallaştırır ve kişisel inisiyatiften çıkarır. Resmi ve standart bir yanıt formatı, idari tutarlılığı ve şeffaflığı yansıtır. Ndou (2004), e-Yönetişim başarısında güçlü politik liderlik ve kurumsal yapı ihtiyacına dikkat çekmiştir. Molinari (2012)'nin kurumsal sahiplenme önceliği, geri bildirim sürecinin ciddiye alındığını ve kurumsal olarak bağlandığını gösteren bu gösterge ile ölçülmektedir.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri (K3): Dijital katılım platformlarının hem kendi operasyonel süreçlerini hem de bu süreçler sonucunda oluşan veriyi (girdiler, oylama sonuçları, maliyetler, kararlar) kamuoyuna ne ölçüde açık, anlaşılır ve makine tarafından işlenebilir formatlarda sunduğunu incelemektedir. Bu kriter, vatandaşlar ile yönetim arasındaki güvenin ve hesap verebilirliğin temelini oluşturur. Bu kriter, iyi yönetişim (good governance) ilkeleri (URL-36; UNDP, 1997) ve Açık Hükümet (open government) standartlarıyla doğrudan ilişkilidir. OECD'nin (2017, 2025), Açık Hükümet Tavsiyeleri şeffaflığı demokratik süreçlerin ve kapsayıcı büyümenin bir katalizörü olarak tanımlar. Sultan ve diğerleri (2014), şeffaflığın e-Devlet projelerinin başarısı için kritik bir yönetişimsel fayda olduğunu belirtir. K3 kriterinde yüksek performans elde etmek, sadece bilgi sunmakla değil, sunulan bilginin kalitesiyle de mümkündür. Gagliardi ve diğerleri (2017), açık verinin tek başına yeterli olmadığını; verinin uygun şekilde işlenmesi, görselleştirilmesi ve iletişiminin sağlanması gerektiğini savunur. Shin ve diğerleri (2024) ve Baušy ve diğerleri (2021), platformların denetlenebilirliğini sağlamak ve verinin güvenilirliğini korumak amacıyla açık kaynaklı yazılım modelini ve veri paylaşım politikalarını temel değerlendirme ölçütleri arasına almıştır. Bu kriterin performansını ölçmek üzere, platformların teknik ve operasyonel şeffaflığını yansıtan üç temel gösterge belirlenmiştir (Çizelge 5.13). Bu göstergeler, platformların web arayüzleri ve yayınladıkları raporlar üzerinden ulaşılabilir nitelikteki verilere odaklanmaktadır.

Çizelge 5.13. Şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Türü / Veri Kaynağı	Ölçüm Metodolojisi	Kapsam (Neyi Ölçer?)
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Nitel / İkili (Var/Yok) (Proje Arayüzü İncelemesi)	Proje önerilerinin tahmini maliyeti veya oylama sonucu onaylanan projelerin gerçekleşen bütçesinin platform üzerinde açıkça yayınlanıp yayınlanmadığı.	Platformun mali hesap verebilirlik düzeyi (Sultan ve diğerleri, 2014).
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Nitel / Kategorik (Arayüz İncelemesi)	Platformda kullanılan (oylama, girdi, sonuç) verilerin okunabilir ve formatlarda dışa aktarma seçeneğinin olup olmadığı.	Verinin sadece bilgilendirme amaçlı (PDF) değil, analiz ve yeniden kullanım amaçlı erişilebilirliğini.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Nitel / İkili (Var/Yok)	Platformun temel yazılımının (kaynak kodunun) açık kaynaklı olup olmadığı ve bu kodun kamuya erişime sunulup sunulmadığı.	Sürecin manipülasyona karşı teknolojik güvenilirliğini ve harici denetlenebilirliğini (Shin ve diğerleri, 2024).

G3.1. karar süreçlerinin finansal şeffaflığı: Katılımın etkili olabilmesi için, vatandaşın kaynağın nasıl kullanıldığına dair bilgiye erişmesi gerekir. Özellikle katılımcı bütçe uygulamalarında, bütçe verisinin gizlenmesi, süreci yalnızca bir fikir yarışmasına indirir. Bu

gösterge, platformların finansal hesap verebilirlik ve dürüstlük ilkelerine uyumunu test eder. Sultan ve diğerleri (2014), e-Devlet başarısında yolsuzluğu azaltan şeffaflık faktörünün önemini vurgular. Bütçe verisinin açık sunumu, bu yönetişimsel faydanın temel kanıtıdır.

G3.2. verinin teknik şeffaflığı ve açık formatı: Verinin açık veri standartlarına uygunluğu, PDF veya resim gibi insan tarafından okunabilen formatların aksine, makine tarafından işlenebilir (CSV, JSON) formatlarda sunulmasıyla ölçülür. Bu, yurttaşların veya sivil toplum kuruluşlarının veriyi analiz etmesini ve idareyi denetlemesini sağlar. Gagliardi ve diğerleri (2017), açık verinin kentsel yönetimde değer yaratabilmesi için "uygun şekilde işlenmesi ve iletişiminin" gerektiğini belirtir. Bu gösterge, verinin pasif bir doküman olmaktan çıkıp aktif bir analiz aracı haline gelip gelmediğini ortaya koyar.

G3.3. teknolojik altyapının denetlenebilirliği: Dijital katılım süreçlerinde, oylama ve veri toplama algoritmalarının dışarıdan denetlenebilir olması, sistemin manipülasyona karşı güvenilirliğini garanti eder. Kapalı kaynaklı bir sistemde yönetimin veri bütünlüğü beyanına güvenmek gerekirken, açık kaynak kodlu bir sistem bağımsız denetime olanak tanır. Shin ve diğerleri (2024), dijital katılım araçlarının değerlendirilmesinde açık kaynak geliştirme modellerinin kritik bir ölçüt olduğunu belirtmiştir. Baušys ve diğerleri (2021) ise güvenilir olmayan verinin elenmesinin sürecin başarısı için en kritik adım olduğunu belirterek, teknolojik şeffaflığın veri güvenilirliği üzerindeki etkisinin altını çizmektedir.

Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık kriteri (K4), dijital katılım platformlarının, potansiyel kullanıcı kitlesinin tamamına, coğrafi konum, sosyo-ekonomik durum, dijital okuryazarlık düzeyi ve fiziksel yeterlilik gibi engeller olmaksızın, eşit ve kolay erişim imkânı sunma kapasitesini inceler. Bu kriter, katılımın yaygınlığını ve eşitliğini merkeze alır. Teorik temel, Birleşmiş Milletler'in (URL-18) sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde yer alan "Kimseyi Geride Bırakmama" (Leave No One Behind) ilkesiyle başlar. Pigato (2001), dijital teknolojilere erişimde kentsel-kırsal ve yoksul-zengin arasındaki kritik uçurumun altını çizerek, platformların bu uçurumu kapatma sorumluluğunu işaret etmektedir. Fung (2006)'un katılımı "kimlerin dâhil olduğu" boyutuyla değerlendirmesi, bu yaygınlık ve kapsayıcılık ihtiyacını desteklemektedir. Shrestha ve diğerleri (2024), dijital araçların başarısında erişilebilirlik ve veri görselleştirme/anlaşılabilirlik gibi bilişsel yükü azaltan faktörleri öncelikli kriterler olarak belirlemiştir. Bu nedenle K4, platformun yalnızca teknik

altyapısını değil, aynı zamanda dezavantajlı grupları sürece dahil etme konusundaki proaktif stratejilerini de değerlendirir.

Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık kriterinin performansını ölçmek üzere, platformların farklı kullanıcı gruplarına ulaşma stratejilerini ve teknik adaptasyon yeteneklerini yansıtan üç temel gösterge belirlenmiştir (Çizelge 5.14).

Çizelge 5.14. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Türü / Veri Kaynağı	Ölçüm Metodolojisi	Kapsam (Neyi Ölçer?)
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Nicel / İkili (Var/Yok) (Teknik Analiz)	Platformun hem standart web tarayıcısı üzerinden hem de özel mobil uygulama (iOS/Android) ile erişilebilir olup olmadığı ve bu erişimin tam işlevsellik sunup sunmadığı.	Farklı donanım ve yazılım altyapılarına sahip kullanıcılar için erişim uçurumunu azaltma yeteneği.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Nitel / Kategorik (Arayüz İncelemesi)	Platformun birden fazla dilde içerik ve katılım imkânı sunup sunmadığı. Engelli bireylerin erişimini sağlayabilirliği.	Kullanıcının teknik ve dilsel engelleri aşarak konuyu anlama ve katılım kolaylığı (Usability/Anlaşılabilirlik).
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Nitel / Kategorik (Kayıt Aşaması İncelemesi)	Platforma erişim ve katkı sunma için gereken kimlik doğrulama yöntemlerinin çeşitliliği (e-posta, SMS, e-Devlet/Ulusal Kimlik Numarası, Sosyal Medya).	Farklı dijital okuryazarlık seviyelerine sahip veya anonim kalmak isteyen kullanıcı gruplarına sunduğu giriş esnekliği.

G4.1. dijital erişim ve platform çeşitliliği: Gelişmekte olan ülkeler dâhil olmak üzere birçok bağlamda, internete erişimin birincil yolu mobil cihazlardır. Sadece web tabanlı bir platform, mobil erişimi kısıtlar ve Pigato (2001)'nun tanımladığı erişim uçurumunu derinleştirir. Hem web hem de özel mobil uygulama sunmak, erişilebilirlik kriterini nicel olarak güçlendirir. Platform çeşitliliği, bu altyapının ne kadar geniş bir yelpazede kullanıldığını gösterir.

G4.2. bilişsel ve dilsel kapsayıcılık: kapsayıcılık, sadece teknik erişimden ibaret değildir. Aynı zamanda sunulan bilginin anlaşılabilirliğini (bilişsel erişim) de içerir. Çoklu dil desteği, yerel ya da uluslararası ölçekte dil bariyerini ortadan kaldırır. Sesli komut alma sistemlerinin bulunması engelli bireylerin programı kullanımında kolaylık yaratır.

G4.3. kullanıcı doğrulama ve kayıt kolaylığı: Kullanıcı doğrulama mekanizmalarının katılığı (örneğin sadece e-Devlet şifresi), erişimi bir anda daraltır. Oysa konum doğrulamaya dayalı sistemler veya e-posta/SMS tabanlı esnek sistemler, farklı sosyo-ekonomik ve dijital okuryazarlık düzeylerine sahip kullanıcıların sürece katılımını kolaylaştırır. Kapsayıcı bir platform, güvenilirliği sağlarken katılım engellerini minimumda tutmalıdır. Fung (2006),

katılımcı süreçlerin geniş bir yurttaş kitlesine açık olması gerektiğini savunur. Bu gösterge, platformun güvenlik ve kimlik doğrulama zorunluluğunu, kapsayıcılık ilkesiyle ne ölçüde dengelediğini gösterir.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri (K5): Dijital katılım platformunun mimarisinin, kullanıcılar için bilişsel yükü en aza indirme, öğrenme eğrisini düşürme ve katılım eylemini teşvik etme kapasitesini ölçer. Bu kriter, platformun kullanılabilirlik ve anlaşılabilirlik niteliklerine odaklanarak, teknik altyapının sosyal hedeflere ulaşmadaki rolünü inceler. Ataman ve diğerleri (2022) tarafından yapılan çalışmada Algı (perception) ve kullanılabilirlik (usability) kriterlerinin en yüksek öneme sahip kategoriler olarak belirlenmesiyle güçlü bir şekilde desteklenir. Bu bulgu, bir platformun ne kadar demokratik potansiyele sahip olursa olsun, kullanıcılar tarafından kolay benimsenmez ve rahat kullanılmazsa başarısız olacağı tezini doğrular. Sieber (2006) ve Shrestha ve diğerleri (2024), özellikle kent planlama gibi karmaşık süreçlerde, interaktif haritalar ve veri görselleştirme gibi araçların kullanılmasıyla bilişsel yükün azaldığını ve katılımcıların konuyu daha iyi anlayarak daha nitelikli girdi sağladığını belirtmiştir. Bu bağlamda K5, platformun sadece teknik erişim sunmakla kalmayıp, görselleştirme kalitesi ve etkileşim kolaylığı ile katılımı ne ölçüde teşvik ettiğini değerlendirir. K5: Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşimli Arayüz kriterinin performansını ölçmek üzere, platformların arayüzlerinden ve tasarım unsurlarından erişilebilirliği gözetilerek üç temel gösterge belirlenmiştir (Çizelge 5.15).

Çizelge 5.15. Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Türü / Veri Kaynağı	Ölçüm Metodolojisi	Kapsam (Neyi Ölçer?)
G5.1: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Nitel / Kategorik (Arayüz İncelemesi)	Platformun, interaktif haritalar, 3D modeller veya grafikler kullanarak kentsel veriyi/öneriyi görselleştirme yeteneğinin varlığı ve kalitesi.	Karmaşık bilgiyi anlaşılabilir kılma ve mekânsal tartışmayı destekleme kapasitesi (Sieber, 2006).
G5.2: Kullanıcı Arayüzü (UI) Teşvik Mekanizmaları	Nitel / İkili (Var/Yok) (Arayüz Analizi)	Kullanıcı etkileşimini artırmak için oyunlaştırma (gamification) unsurları, profil puanları, sosyal medya paylaşım kolaylığı veya kişiselleştirilmiş geri bildirim gibi teşvik edici unsurların varlığı.	Tasarımın pasif bir araçtan, aktif bir etkileşim ortamına dönüşme düzeyi.

G.5.1. görselleştirme ve mekânsal etkileşim yeteneği: Kent planlama ve yönetimi, doğası gereği mekânsal veri ve karmaşık terminoloji içerir. Platformun bu verileri interaktif

haritalar (PPGIS), 3D modeller veya basit grafiklerle sunması, teknik bilgisi olmayan kullanıcıların sürece anlamlı katkı yapabilmesi için elzemdir. Sieber (2006) ve Gagliardi ve diğerleri (2017)'nin vurguladığı gibi, görsel araçlar sayesinde vatandaşların planlama sürecine dahil edilmesi sağlanır. Shrestha ve diğerleri (2024) ise veri görselleştirmeyi (anlaşılabilirlik), katılımcıların bilişsel erişimi için öncelikli olarak tanımlamıştır.

G.5.2. kullanıcı arayüzü (UI) teşvik mekanizmaları: Çağdaş dijital platformlar, kullanıcıyı pasif bir okuyucu/form doldurucu olmaktan çıkarıp, sürece aktif olarak bağlamak için sosyal medya ve oyun tasarımı ilkelerini kullanır. Oyunlaştırma (Gamification) ve sosyal paylaşım teşvikleri, kullanıcıların platformda kalma süresini ve etkileşim yoğunluğunu artırır. Ataman ve diğerleri (2022), algı (perception) düzeyinin kritik önemini belirtmiştir. Oyunlaştırma unsurları, kullanıcı algısını olumlu yönde etkileyerek katılımı motive eder ve platformun toplumsal benimsenme hızını artırır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri (K6): Dijital katılım platformunun uzun vadede işlerliğini (kurumsal, finansal ve teknolojik olarak) koruma kapasitesini ve etkili katılımı teşvik etmek amacıyla yeni teknolojileri veya metodolojileri ne ölçüde benimsediğini ölçer. Bu kriter, platformun sadece mevcut bir ihtiyaca yanıt vermekle kalmayıp, değişen teknolojik ve sosyal koşullara adapte olma ve gelişme yeteneğini merkeze alır. Teorik çerçevede, sürdürülebilirlik kavramı Molinari (2012)'nin önceliklendirdiği "Kurumsal Sahiplenme" ile Özkaya ve Erdin (2020)'in "Akıllı Yönetişim ve Yenilikçi Ruh" kavramları ile örtüşmektedir. Shin ve diğerleri (2024), dijital katılım araçlarının teknolojik kapasitesini yapay zekâ tabanlı işlevler ve bulut bilişim altyapıları gibi yenilikçi teknolojiler üzerinden değerlendirmeyi önermiştir. Finansal sürdürülebilirlik açısından ise, platformun kamu, sivil toplum veya ticari gibi farklı sahiplik modellerini benimsemesi (Bouregh, 2022) uzun ömürlülük için kritik kabul edilir. Bu bağlamda K6, platformun hem kurumsal ve finansal sağlamlığını hem de teknolojik dinamizmini bir arada değerlendirmeyi amaçlar. Bu kriteri ölçmek üzere, platformların yapısal sağlamlığını ve teknolojik gelişim düzeyini yansıtan üç temel gösterge belirlenmiştir (Çizelge 5.16).

Çizelge 5.16. Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik kriteri göstergeleri ve ölçüm metodolojisi

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Türü / Veri Kaynağı	Ölçüm Metodolojisi	Kapsam (Neyi Ölçer?)
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Nitel / Kategorik (Sahiplik Dokümantasyonu)	Platformun arkasındaki yönetim/sahiplik modelinin (Kamu, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş, Açık Kaynak Topluluğu, Özel Sektör) tespiti.	Finansal ve kurumsal kaynakların uzun vadeli istikrarı
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Nitel / İkili (Var/Yok) (Arayüz/Lisans İncelemesi)	Platformun temel katılım işlevlerinin modüler bir yapıya sahip olup olmadığı ve sürekli güncellenme (örneğin yıllık versiyon) durumunun tespiti.	Platformun farklı ihtiyaçlara hızla adapte olma ve yenilikleri entegre etme yeteneği.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Nitel / İkili (Var/Yok) (Arayüz/Özellik Analizi)	Platformda, Yapay Zekâ destekli özellikler, büyük veri/bulut bilişim altyapısı kullanımı veya oyunlaştırma/blokzincir gibi ileri metodolojilerin kullanılıp kullanılmadığı.	Platformun yenilikçi ruhunu ve teknolojik sınırları zorlama düzeyini

G6.1. kurumsal ve finansal sahiplik modeli: Bir katılım platformunun sürdürülebilirliği, büyük ölçüde onu destekleyen kurumun sağlamlığına bağlıdır. Özel sektör, kamu veya sivil toplum sahipliği, farklı finansman ve kurumsal riskler taşır. Bu gösterge, platformun ekonomik ve kurumsal sağlamlığını kategorik olarak ölçer. Molinari (2012) ve Bouregh (2022), başarılı e-katılımın temel önceliğinin kurumsal sahiplenme ve uygun yönetim çerçevesi olduğunu vurgulamıştır. Farklı sahiplik modellerinin incelenmesi, bu kurumsal sürdürülebilirlik boyutunun karşılaştırmalı analizini mümkün kılar.

G6.2. teknolojik gelişim ve modüler yapı: Dijital katılım ihtiyaçları sürekli değişmektedir (yeni kentsel sorunlar, yeni kullanıcı beklentileri). Modüler bir yapı, platformun çekirdek yapısını bozmadan yeni özellikler eklenmesine ve sürekli güncellenmesine olanak tanır. Bu, platformun uzun ömürlü olmasını sağlar. Bu gösterge, Özkaya ve Erdin (2020) tarafından belirtilen yenilikçi ruh ve adaptasyon yeteneği kavramlarını teknik bir ölçüme dönüştürür.

G6.3. ileri teknoloji ve yenilikçi özelliklerin kullanımı: Yenilikçilik, sadece mevcut hizmeti sürdürmek değil, aynı zamanda yeni teknolojileri kullanarak katılımı daha etkili, verimli ve kapsayıcı hale getirmektir. Yapay zekâ kullanımı (örneğin, öneri analizi için) ve oyunlaştırma, katılım süreçlerinin ölçeğini ve niteliğini artırmada kritik rol oynar. Shin ve diğerleri (2024), dijital katılım araçlarının analitik çerçevesinde yapay zekâ tabanlı işlevler ve bulut bilişim gibi ileri teknoloji kapasitelerinin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu

gösterge, platformun teknolojik sınırları zorlama ve iyi yönetişim için yeni araçlar geliştirme taahhüdünü yansıtır.

5.3. Vaka Örneklerinin Seçimi, Kriter Uyumlarının Göstergelerle Ölçülmesi

Araştırmanın evrenini, kamu/yerel yönetimler ve özel sektör tarafından işletilen dijital katılım platformları oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde "Amaçlı Örnekleme" tekniklerinden "Maksimum Çeşitlilik Örneklemesi" stratejisi izlenmiştir. Öncelikle, Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen ve dünya genelinde farklı ülkelerde uygulanmakta olan e-Planlama ve e-Katılım platformları dikkate alınmıştır. Bu platformlar, erişilebilirlik ve şeffaflık ilkelerini en üst düzeyde sağlayarak, yerel yönetimlerle vatandaşlar arasında etkili bir iletişim kanalı oluşturmakta, geri bildirim mekanizmalarıyla katılımı somut karar süreçlerine bağlamaktadır (URL-38).

Dijital kentsel katılım platformlarının yapısı gereği, küresel ölçekte tekil ve kesin bir "toplam uygulama sayısına" ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu durumun temel nedeni, dijital katılım araçlarının farklı yönetişim düzeylerinde (yerel, bölgesel, ulusal), farklı amaçlarla (danışma, geri bildirim, ortak üretim, bağlayıcı karar alma) ve sürekli güncellenen dinamik yapılar olarak varlık göstermesidir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 2025 yılında yayınladığı rehberde (UNDP, 2025), 75'den fazla dijital katılım platformu üzerinde değerlendirme yapılması, Shin ve diğerleri (2024) tarafından yapılan sistematik analizde, kamusal ve kentsel katılım süreçlerinde kullanılan 116 farklı dijital katılım aracının derlenmiş olması, bu evrenin nicel büyüklüğüne ilişkin önemli bir gösterge sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında söz konusu dijital katılım uygulamaları, araştırmanın çalışma evreni olarak kabul edilmiştir. Bu evren içerisinden seçilen küresel örnekler ise; karar alma süreçlerine etkileri ve bağlayıcılık düzeyleri, şeffaflık ve açık veri kullanımı, erişilebilirlik ve kapsayıcılık özellikleri, farklı yönetişim modellerini temsil etme kapasiteleri ve Türkiye ve uluslararası uygulamaları karşılaştırmaya olanak tanıyan ölçek ve içerik çeşitliliği gibi ölçütler doğrultusunda amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) raporlarında öne çıkan ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde pilot uygulama olarak hayata geçirilen mobil tabanlı katılım ve geri bildirim sistemleri, altyapı eksikliklerinin olduğu bölgelerde bile yüksek

erişilebilirlik sağlaması nedeniyle seçilmiştir. Bu örnekler, katılımın sosyal boyutuna odaklanmakta ve veri güvenliği ile mahremiyet prensiplerini önceliklendirmektedir.

Bu doğrultuda platformların yapısal, işlevsel ve yönetsel özellikleri dikkate alınmıştır. İnceleme kapsamında kullanım amacı ve katılım modeli (fonksiyonel tipoloji), yönetişim ve sahiplik yapısı (yönetici), lisanslama ve maliyet politikası (erişilebilirlik), teknolojik altyapı ve veri paylaşımı (açık veri) kategorilerinde uygulamalar incelenmiştir. Vaka örneklerinin seçiminde izlenen amaçlı örnekleme ve maksimum çeşitlilik örneklemesi stratejileri doğrultusunda literatürde sıklıkla incelenmiş, uluslararası kuruluş raporlarında adları geçen uygulama örnekleri derlenerek; kent problemleri üzerine halkın katılımına olanak sağlayan her bir kategoride farklı şekillerde yönetilen ulusal ve uluslararası öncü uygulama örnekleri seçilmiştir.

Bu temel ilkeler ve literatürdeki ölçütler ışığında seçilen uluslararası örnekler hem teknolojik yenilikleri hem de demokratik katılımın derinliğini birleştiren, dolayısıyla kapsamlı bir analiz ve karşılaştırma imkânı veren modeller olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, BİT aracılığıyla planlama süreçlerine katılımın geliştirilmesi için referans teşkil edecek sağlam bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır.

Yanı sıra, Türkiye'deki durumu da ortaya koymak adına Türkiye'de öncü olarak değerlendirilebilecek uygulamalar incelenmiştir.

Vaka seçiminde, platformların yapısal, işlevsel ve yönetsel özelliklerini ayırt eden şu dört temel kriter seti esas alınmıştır:

1. Kullanım amacı ve katılım modeli (fonksiyonel tipoloji): Platformların sadece tek yönlü bilgi akışı mı sağladığı (bilgilendirme), vatandaş geri bildirimlerini mi topladığı (danışma), yoksa bütçe ve politika yapımında doğrudan yetki mi devrettiği (katılımcı bütçe/karar alma) dikkate alınmıştır. Literatürde farklı etki düzeylerine sahip olduğu kabul edilen bağlayıcı bütçeleme (Decide Madrid) ile operasyonel geri bildirim (FixMyStreet) gibi iki zıt uçtaki katılım modelleri bir arada incelenmiştir. Bu, Katılımcılık ve Etki (K1) kriterindeki performansı farklı senaryolarda karşılaştırmayı mümkün kılmaktadır.

2. Yönetişim ve sahiplik yapısı (yönetici): Platformun arkasındaki kurumsal iradenin niteliği incelenmiştir. Bu kapsamda; yerel yönetimlerin (belediye/kamu) doğrudan yürüttüğü resmi platformlar, özel sektör tarafından geliştirilen çözümler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar (STK) veya sivil inisiyatifler tarafından yönetilen "aşağıdan yukarıya" modeller örnekleme dahil edilmiştir. Bu çeşitlilik, Ndou'nun (2004) vurguladığı "politik liderlik" ve "kurumsal yapı" farklılıklarını gözlemlemek için gereklidir. Platformun yöneticisi, özellikle sürdürülebilirlik (K6) ve hesap verebilirlik (K2) kriterlerindeki performansını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle; kamu (İstanbul Senin), sivil toplum (FixMyStreet) ve özel sektör (PlaceSpeak) yönetimi altında çeşitli modeller örnekleme dahil edilmiştir.
3. Lisanslama ve maliyet politikası (erişilebilirlik): Platformların sürdürülebilirliğini ve yaygınlaşma potansiyelini belirleyen ekonomik modelleri değerlendirilmiştir. Tamamen açık kaynak kodlu (open source) ve ücretsiz sistemler ile lisans ücreti gerektiren ticari modeller karşılaştırmalı analiz için seçilmiştir. Açık kaynak (Decide Madrid,Decidim) sistemlerin şeffaflık ve inovasyon potansiyeli ile ticari (Maptionnaire) sistemlerin kurumsal sürdürülebilirliği, erişilebilirlik (K4) ve yenilikçilik (K6) kriterlerinin analizinde kritik veri sağlayacaktır.
4. Teknolojik altyapı ve veri paylaşımı (açık veri): Şeffaflık kriterini ölçebilmek adına, platformların ürettiği veriyi (oylar, projeler, harcamalar) açık veri (Open Data) standartlarında paylaşıp paylaşmadığı belirleyici bir kriter olmuştur. Gagliardi ve diğerleri (2017) tarafından belirtildiği üzere, verinin işlenebilir formatta sunulması, katılımın niteliğini belirleyen temel unsurdur. Analiz, açık veri standartlarında veri paylaşan sistemlerle kapalı sistemleri kıyaslayarak şeffaflık (K3) kriterinin platformun teknik altyapısından nasıl etkilendiğini somut verilerle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu kriterler doğrultusunda, her biri farklı bir kategoriyi temsil eden (örneğin, açık kaynaklı-belediye yönetimli Decidim ile özel sektör destekli-mekânsal odaklı Maptionnaire gibi) uluslararası "Best Practice" (En İyi Uygulama) örnekleri ile Türkiye'deki mevcut durumu yansıtan ulusal uygulamalar seçilerek karşılaştırmalı bir analiz zemini oluşturulmuştur.

Bu kapsamda; katılımcılık ve etki (participation & impact), geri bildirim mekanizmaları (feedback & accountability), şeffaflık ve açık veri kullanımı (transparency & open data), erişilebilirlik ve kapsayıcılık (accessibility & inclusiveness), kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz (usability & interactive uı), sürdürülebilirlik ve yenilikçilik (sustainability

& innovation) kriterleri kapsamında; uluslararası alanda Decide Madrid, Decidim, Block by Block, Participe + (Sao Paulo), FixMyStreet, PlaceSpeak, Maptionnaire, ulusal alanda Bi'Fikirle Eskişehir, İstanbul Senin ve Konya Akıllı Şehir web siteleri/uygulamaları vaka örneği olarak tez kapsamında incelenmiştir (Çizelge 5.17).

Çizelge 5.17. İncelenen vaka örneklerinin stratejik dağılım matrisi

Seçim Kriteri / Kategori (Alt Boyut)	Kriterin Temsil Ettiği Uygulama Örnekleri
1. Kullanım Amacı ve Katılım Modeli (Fonksiyonel Tipoloji)	
Bağlayıcı Karar Alma ve Bütçeleme Odaklı	Decide Madrid, Decidim Barcelona, Bi'Fikirle Eskişehir
Operasyonel Geri Bildirim (Hizmet Yönetişimi)	FixMyStreet
Mekânsal Tasarım ve İşbirliği	Maptionnaire, Block by Block
Çok Fonksiyonlu ve Konsültasyon (Danışma)	İstanbul Senin, Participe +, PlaceSpeak,
Katılımsızlık, Bilgi Verme	Konya Akıllı Şehir Platformu
2. Yönetişim ve Sahiplik Yapısı (Yönetici)	
Kamu / Yerel Yönetim Tarafından Doğrudan Yönetilen	Decide Madrid, İstanbul Senin, Participe +, Bi'Fikirle Eskişehir, Konya Akıllı Şehir
Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar (Sivil Toplum)	FixMyStreet, Block by Block
Özel Sektör / Ticari Girişimler Tarafından Yönetilen	PlaceSpeak, Maptionnaire
3. Lisanslama ve Maliyet Politikası (Erişilebilirlik Boyutu)	
Açık Kaynak Kodlu ve Ücretsiz Lisanslı	Decide Madrid, Decidim, FixMyStreet
Ücretli Lisanslama (SaaS) Modeli	PlaceSpeak, Maptionnaire
Kapalı Lisanslı (Belediye Mülkiyeti) ve Ücretsiz Kullanım	Block by Block, Participe +, İstanbul Senin, Bi'Fikirle Eskişehir, Konya Akıllı Şehir
4. Teknolojik Altyapı ve Veri Paylaşımı (Şeffaflık Boyutu)	
Yüksek Şeffaflık (Açık Veri Standartları)	Decide Madrid, Decidim, FixMyStreet
Düşük Şeffaflık (Kapalı Sistem ve Sınırlı Veri Paylaşımı)	Block by Block, Participe +, PlaceSpeak, Maptionnaire, İstanbul Senin , Bi'Fikirle Eskişehir, Konya Akıllı Şehir

5.3.1. Decide Madrid, İspanya

2015 yılında Madrid Belediyesi tarafından başlatılan Decide Madrid platformu, kentsel e-katılım alanında öncü uygulamalardan biri olarak literatürde geniş biçimde incelenmiştir. Platformun temel amacı, vatandaşların doğrudan karar alma süreçlerine katılımını artırmak, yenilikçi fikirlerin geliştirilmesine olanak tanımak ve yerel demokrasiyi güçlendirmektir (Pina, Torres, Royo, Garcia-Rayado, 2022; Royo, Pina, Garcia-Rayado, 2020).

Platformun kurgulanmasındaki amaç, vatandaşları kent yönetimine dahil ederek yenilikçi fikirlerin geliştirilmesini sağlamak, yaşam kalitesini artırmak ve doğrudan demokrasi mekanizmalarını güçlendirmektir. Platformun altyapısı açık kaynaklı Consul yazılımına dayanır ve bu yazılım dünya genelinde 30'dan fazla ülkede kullanılmaktadır (Pina ve diğerleri, 2022).

Madrid'de daha öncesinde geleneksel yöntemler ile çevrimdışı ve çoğunlukla dernekler aracılığı ile yürütülen katılım süreçlerinin doğrudan katılıma evrilmesi uygulamanın temel amaçlarından olmuştur.

2018 yılında Birleşmiş Milletler Kamu Hizmetleri (UN Public Service Award) ödülü kazanan Decide Madrid platformu, yenilik, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik, yasal bir çerçeve ile desteklenmesi ve katılımcı karar alma süreçleri açısından değerlendirilmiştir (Royo ve diğerleri, 2020).

Platform aynı zamanda OECD'nin OECD Kamu Sektörü Yenilik Gözlemevi (OECD Observatory of Public Sector Innovation)'da listelenmiştir (Royo ve diğerleri, 2020).

Platformun organizasyonu ve finansmanı doğrudan Madrid Belediyesi Madrid City Council tarafından sağlanmakta, bu da uygulamanın bir kamu girişimi olduğunu ortaya koymaktadır. Kullanıcılar öneriler geliştirebilmekte, bu önerilere destek toplayabilmekte, tartışma açabilmekte, oy kullanabilmekte ve katılımcı bütçeleme döngülerine aktif olarak dahil olabilmektedir. Bu yönüyle Decide Madrid, vatandaşlara yalnızca görüş bildirme değil, aynı zamanda somut projeler üretme ve bu projelerin uygulanmasını takip etme imkânı sunmaktadır (Pina ve diğerleri, 2022; URL-39).

İspanyol mevzuatı, herhangi bir kamu kurumu tarafından geliştirilen yazılımların, diğer tüm kamu yönetimlerinin ücretsiz kullanımına sunulmak üzere merkezi hükümetin resmi web sitesinde yayımlanmasını gerektirmektedir. Bu yasal düzenleme çerçevesinde Decide Madrid'in yalnızca İspanyol kamu yönetimleri için değil, aynı zamanda küresel ölçekte erişilebilir bir açık kaynak yazılımı olarak paylaşılması mümkün hale gelmiştir. Platformun açık erişimli olarak sunulması, çevrimiçi vatandaş katılımına ilgi duyan kamu sektörü kuruluşları arasında etkin bir iş birliği ağı oluşturmuştur. Bu süreç, Decide Madrid'in uluslararası görünürlüğünü artırmış ve platformun itibarı dünya genelindeki yerel yönetimler ve kamu kurumları arasında giderek güçlenmiştir (Royo ve diğerleri, 2020).

Resmî ve uluslararası raporlar platformun 2015'ten itibaren güçlü kullanım rakamları olduğunu rapor eder: 362 702 kayıtlı kullanıcı; 5 000+ tartışma**;** 21 000+ öneri; 4 milyon+ oy (kümülatif verilerdir). Decide Madrid, 2018 Birleşmiş Milletler Kamu Hizmeti Ödülü (UN Public Service Award) almış olup; bu uluslararası kuruluşların platformu "kentsel

katılım” açısından iyi örneklerden biri olarak gördüğünün önemli bir göstergesidir (URL-40).

Katılımcılık ve etki

2024 tarihli Fourth Open Government Plan Of Madrid City Council (2024-2027) raporunda; “Decide Madrid platformu, vatandaş katılımı için bir ölçüt olarak kendini kanıtlamıştır. 500 000'den fazla kayıtlı kullanıcısı, 5 000 tartışması, 30 000 önerisi ve 23 0000 yorumu bulunan Decide Madrid, şehir işlerine doğrudan ve bireysel vatandaş katılımını kolaylaştırmak ve teşvik etmek için önemli bir araçtır.” denilmiştir.

Çalışmalar (Pina, 2019; Royo ve diğerleri, 2020) platformun katılımı artırdığını ancak katılımcı demografisinin hâlâ “dijital olarak daha aktif ve muhtemelen daha eğitimli” grupları yansıttığını/temsil sorunları olabileceğini vurgulamaktadır.

Decide Madrid, kentsel planlama süreçlerine doğrudan öneri akışı sağlayarak mahalle ölçeğinde projelerin (meydan düzenlemeleri, yaya alanları, ağaçlandırma) toplum tarafından şekillendirilmesine imkân vermiştir. Ancak imar planlama gibi teknik & yasal süreçlerde sistematik entegrasyon hâlâ sınırlı olup önerilerin plan süreçlerine “bağlayıcı” entegrasyonu sağlanamamaktadır.

Decide Madrid platformu, Katılımcılık ve Etki (K1) kriterindeki performansını ölçmek üzere belirlenen üç gösterge (G1.1, G1.2, G1.3) ile nicel ve kategorik olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme, platformun yasal bağlayıcılık düzeyini, somut çıktı üretimini ve katılımcı hacmini temel almaktadır. G1.1 (Karar Bağlayıcılığı Seviyesi)'nin yurttaş gücü (3) seviyesinde kalması, bu güçlü nicel çıktıların sağlam bir kurumsal ve politik taahhüt çerçevesinde üretildiğini göstermektedir. G1.2 (Somut Çıktılar) göstergesinde elde edilen %14,45’lik oran platformun çok geniş ve yüksek düzeyde bir temsil meşruiyetine ulaştığını teyit eder. Platformun G1.3 (Aktif Katılım Yoğunluğu) göstergesindeki %53'lük güncel kabul oranı ise, platformun sadece geniş bir kitleyi çekmekle kalmayıp, aynı zamanda uygulama seviyesinde kararları yüksek bir başarı oranıyla somut eyleme dönüştürdüğünü gösterir. Bu yüksek uygulama etkinliği, katılımcılığın basit bir danışma olmaktan çıkıp, gerçek bir politika dönüştürme gücü olduğunu kanıtlar (Çizelge 5.18).

Çizelge 5.18. Decide Madrid katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Nicel Metrik (Hesaplama İşlemi)	Ölçüm Sonucu	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Kategorik Ölçüm (Arnstein Skalası)	3 (Yurttaş Gücü)	Platformun Katılımcı Bütçeleme süreçlerini içermesi, Fung (2006) çerçevesinde güçlü politik taahhüt ve Ortaklık seviyesinde bağlayıcılık olduğunu gösterir.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO) (Temsil Gücü)	500000/3460771x100	%14,45	Toplam Kayıtlı Kullanıcı Sayısının 500 000 (2024) Madrid Şehir Nüfusuna 3 460 771 (2024) oranı.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (EOR)	265 000/500 000x 100	%53	5 000 tartışması, 30 000 önerisi ve 230 000 yorum yapılmış. 265 bin aktif katılım olmuş. 500 000 kullanıcı var.

Geri bildirim mekanizmaları

Platform, öneri → destek toplama → belirli eşik aşıldığında şehir konseyi değerlendirmesi süreçleri içermektedir. Ayrıca katılımcı bütçeleme modüllerinde seçilen projelerin uygulanma aşamaları raporlanmaktadır (URL-39).

Decide Madrid platformu, geri bildirim mekanizmaları (K2) kriterinde yüksek düzeyde uyum sergilemektedir. Platform, geri bildirimin sadece toplanmasını değil, aynı zamanda idari süreç içinde izlenebilirliğini ve hesap verebilirliğini de garanti altına almaktadır.

1. Yanıt süreci şeffaflığı (G2.1): Otomatik takip sistemi ve önerilerin durumunun anlık olarak güncellenmesi, kullanıcının sisteme olan güvenini artırmakta ve OECD'nin (2017) gerektirdiği şeffaflık ilkesini sağlamaktadır. Kullanıcının girdisinin idari süreç içinde izlenebilir kalması, pasif bekleme durumunu ortadan kaldırmaktadır (Çizelge 5.19).
2. Döngü kapanma yöntemi (G2.2): Reddedilen veya ertelenen öneriler için zorunlu gerekçelendirme sunulması, platformun hesap verebilirlik ve sonuç odaklılık taahhüdünü göstermektedir. Bu mekanizma, OECD Stakeholder Participation Guidelines (2016)'ın talep ettiği, katkıların politika sonuçlarına nasıl yansıtıldığının izlenebilir olması gerekliliğini yerine getirmektedir. 500'ü aşkın projenin uygulanması da pozitif geri bildirim döngüsünün yüksek oranda kapandığının somut kanıtıdır (Çizelge 5.19).
3. Kurumsal hesap verebilirlik (G2.3): Katılım süreçlerinin yasal olarak bağlayıcı olması ve sonuçların doğrudan Belediye Meclisi gibi resmi kurumsal birimlere bağlanması kurumsal sahiplenmeyi en üst düzeyde sağlamaktadır. Bu durum, geri bildirim sürecinin ciddiye alındığını ve kurumsal olarak güvence altına alındığını göstermektedir (Çizelge 5.19).

Decide Madrid, K2 kriterinde hesap verebilirlik ilkesini dijital bir altyapı ile birleştirerek, vatandaşların sadece ne istediklerini söylemekle kalmayıp, idarenin bu isteklere nasıl yanıt verdiğini de tam olarak denetleyebileceği bir mekanizma sunmaktadır (Çizelge 5.19).

Çizelge 5.19. Decide Madrid geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Var / Yüksek	Vatandaşın sunduğu önerilere veya şikâyetlere otomatik takip numarası atanmaktadır. Kullanıcılar, önerinin aşamalarını ("Müzakere", "Oylama", "Değerlendirme", "Uygulandı") anlık olarak takip edebilmektedir.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Var/Yüksek (Zorunlu Gerekçelendirme)	Katılımcı bütçeleme sürecinde, oylanan ancak uygulanmayan veya teknik/mali nedenlerle reddedilen her öneri için idare tarafından kamuya açık ve yazılı gerekçe sunulması zorunludur. Projelerin maliyeti ve durumu sürekli güncellenir.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Var / Kurumsallaşmış	Karar alma süreçleri (katılımcı bütçe) için resmi olarak sorumlu birimler (finans dairesi, bölge yönetimleri) ve yasal olarak bağlayıcı olan belediye meclisi süreçleri platforma entegre edilmiştir. Yanıtlar, kurumsal bir çerçevede ve şeffaflıkla verilmektedir.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Decide Madrid Consul yazılımı açık kaynaklıdır; bu, kodun denetlenebilmesi ve benzer uygulamaların tekrar üretilebilmesi bakımından önemlidir. Belediyenin platform verilerini (öneriler, destek sayıları, oylama sonuçları) kamuya açtığı durumda, araştırmacılar ve sivil toplum analiz yapabilmektedir (URL-39).

Decide Madrid platformu, şeffaflık ve açık veri kullanımı (K3) kriterinde çok yüksek düzeyde uyum sergilemektedir. Platform, iyi yönetişim ilkelerinin gerektirdiği şeffaflığı hem finansal süreçlerde hem de teknolojik altyapıda en üst seviyede sağlamaktadır. Decide Madrid, K3 kriterinde hem operasyonel şeffaflığı (G3.1) hem de teknolojik şeffaflığı (G3.3) bütünleştirerek dijital yönetişimde açık veri standartları konusunda referans bir uygulama olmuştur (Çizelge 5.20).

Çizelge 5.20. Decide Madrid şeffaflık ve açık veri kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Var / Kapsamlı	Katılımcı bütçeleme sürecinde, önerilen projelerin tahmini ve uygulanan projelerin gerçekleşen bütçeleri platform üzerinde sürekli güncellenmekte ve açıkça yayınlanmaktadır.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Var / Makine Okunabilir	Platform, toplanan oylama, öneri ve sonuç verilerini (G1.2 çıktısı dahil) Açık Veri Portalı üzerinden makine tarafından okunabilir (CSV, JSON) formatlarda dışa aktarma (export) imkânı sunmaktadır.
G3.3:Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Var / Açık Kaynak	Platformun çekirdek yazılımı olan Consul, Açık Kaynak Kodlu (Open Source) olup, yazılıma ait tüm kodlar kamuya açık olarak erişilebilir ve denetlenebilirdir.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

Belediye hem online platform hem de 26 Madrid Citizen Service Offices aracılığıyla (yüz yüze destek) Decide Madrid'e erişim desteği sunmaktadır. Platform 16+ yaş sınırı ve mahalle düzeyinde hedeflemelerle çalışmaktadır (URL-39). Katılımcı profili genelde daha eğitimli ve dijital erişime sahip grupları yansıtmaktadır, bu durum erişilebilirlik ve kapsayıcılık açısından problem olarak görülmektedir. Dijital okuryazarlığın artırılmasına yönelik eğitim faaliyetleri ve internet, teknolojik altyapı eksikliği olan dezavantajlı grupların platformu kullanmasının kolaylaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır (Pina ve diğerleri, 2022).

Decide Madrid, erişilebilirlik ve kapsayıcılık (K4) kriterinde orta-yüksek düzeyde uyum sergilemektedir. Teknik erişim ve kullanılabilirlik açısından üst düzey performans gösterirken, temsildeki eşitsizlik (Pina, 2019; Royo ve diğerleri, 2020) nedeniyle kapsayıcılık hedefine tam olarak ulaşamamıştır.

1. Dijital erişim başarısı (G4.1 ve G4.2): Platformun hem web hem de mobil uygulama sunması (G4.1) ve interaktif haritalar ile görselleştirme araçlarını kullanması (G4.2), dijital erişim uçurumunu teknik ve bilişsel düzeyde azaltmaya yönelik başarılı bir stratejidir.
2. Kapsayıcılığın temel sınırlaması (G4.3): Platformun yasal bağlayıcılık (K1) ilkesini güvence altına almak için uyguladığı sıkı kimlik doğrulama mekanizması (G4.3), katılımı zorunlu olarak kayıtlı ve bölge sakinleriyle sınırlandırmaktadır. Bu sınırlama, platformun 4 milyonu aşkın oy hacmine ulaşmasına rağmen, akademik çalışmaların belirttiği gibi, katılan kitlenin halen "dijital olarak daha aktif ve muhtemelen daha eğitimli" gruplar olduğu yönündeki temsil sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, platformun Alkan

ve Kahraman (2025) tarafından önceliklendirilen sosyal eşitlik ve kapsayıcılık ilkesine tam anlamıyla ulaşamadığını gösterir (Çizelge 5.21).

Decide Madrid, en üst düzeyde teknik erişilebilirlik sunsa da bağlayıcılığı sağlama gereksinimi (K1 kriterinin sonucu) nedeniyle uyguladığı zorunlu kayıt ve kimlik doğrulama süreci, kapsayıcılık ve temsilin yaygınlığı önünde bir engel teşkil ederek K4 kriterindeki genel performansını orta-yüksek seviyede konumlandırmaktadır.

Çizelge 5.21. Decide Madrid erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var / Kapsamlı	Platforma hem tüm standart web tarayıcıları üzerinden erişim hem de özel mobil uygulama üzerinden tam işlevsellikle erişim imkanı sunulmaktadır.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Var / Yüksek	Platform, İspanyolca dışında dil desteği sunmakta (Çoklu Dil) ve mekânsal öneri süreçlerini desteklemek için interaktif haritalar ve kullanıcı dostu görsel araçlar kullanmaktadır. Ayrıca birçok modülde sesli komut sistemi bulunmaktadır.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Sınırlı Esneklik / Resmi Doğrulama	Katılımın bağlayıcılığı nedeniyle, oylama ve öneri sunma aşamalarında resmi kimlik doğrulama (yerel kayda dayalı) zorunluluğu vardır. Bu, anonim katılımı veya düşük dijital okuryazarlığa sahip kullanıcıların katılımını sınırlandırmaktadır.

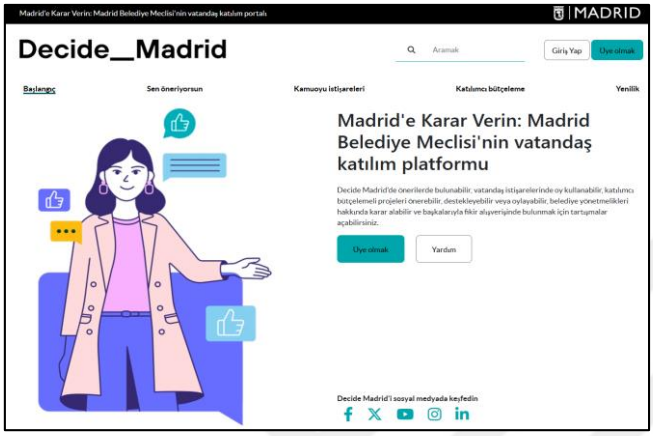
Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Konsül/Decide Madrid tasarımında, öneri → destek → oylama döngüleri yer almaktadır. Uygulama arayüzü etkileşimli ve kolay anlaşılabilir ve kullanıcı dostu bir arayüze sahiptir. Uygulamada, tartışma forumları, oylama arayüzü, süreç izleme ve katılımcı bildirimleri yer almaktadır. Ancak harita tabanlı yorumlama özellikleri doğrudan platformun içinde bulunmamaktadır. Yani platform genel katılım için iyi tasarlanmış ama planın teknik detayları ile doğrudan interaktif entegrasyonu her proje için standart değildir (URL-39).

İmar planları mekânsal ve teknik bilgiler içeren belgelerdir. Bu nedenle kullanıcı arayüzünde harita tabanlı görselleştirme ve plan/alan görsel açıklamaları olması katılım kalitesini artırmaktadır. Decide Madrid genel vatandaş katılımı için güçlü bir arayüz sunarken; harita etkileşimi ve teknik bilgisi olmayan vatandaşların katılımı için kolaylıklar sunmamaktadır.

Decide Madrid, kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz (K5) kriterinde yüksek düzeyde uyum sergilemektedir. Platform, temel kullanıcı eylemlerini kolaylaştıran fonksiyonel ve anlaşılır bir tasarım sunmakta, ancak kullanıcıyı platforma bağlayıcı teşvik

mekanizmalarından yoksundur. Platformun temel odak noktası müzakere ve bağlayıcı karar alma olduğu için, profil puanları, rozetler (badges) veya diğer geleneksel oyunlaştırma (gamification) unsurları sistemde aktif olarak kullanılmamaktadır. Tasarım, kullanıcıların karmaşık kentsel süreçleri kolayca anlamasını ve katkı sunmasını sağlayacak şekilde fonksiyonel olarak optimize edilmiştir (Çizelge 5.22).

Şekil 5.1. Decide Madrid web sitesi görünümü (URL-39).

Çizelge 5.22. Decide Madrid kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Var / Yüksek Kalite	Platform, coğrafi bilgi sistemleri (GIS) tabanlı interaktif haritalar kullanarak önerilerin tam olarak mekânsallaştırılmasına izin vermektedir. Ayrıca oylama sonuçlarını, bütçe dağılımını ve proje durumlarını net grafiklerle görselleştirir.
G5.2: Kullanıcı Arayüzü Teşvik Mekanizmaları	Yok / Düşük	Platformun temel odak noktası müzakere ve bağlayıcı karar alma olduğu için, profil puanları veya diğer geleneksel oyunlaştırma unsurları sistemde aktif olarak kullanılmamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Consul yazılımı açık kaynaklığı ve küresel adaptasyon potansiyeli (Consul birçok şehir/ülkede kullanılmaktadır) platformun teknik sürdürülebilirliğini güçlendirmektedir. Platform belediye tarafından finanse edilmekte ve farklı belediye yönetimleri dönemlerinde de kullanılmaya devam etmiştir. Bu, politik değişimlere rağmen sürdürülebilirlik açısından olumlu bir işarettir. Decide Madrid'in modüler yapı, doğrudan vatandaş teklif mekanizması ve katılımcı bütçeleme uygulamaları yenilikçi olarak görülmektedir (URL-39).

Decide Madrid, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik (K6) kriterinde yüksek düzeyde uyum sergilemektedir. Platform, kurumsal olarak sağlam bir yapıya ve yüksek adaptasyon yeteneğine sahip olsa da odak noktasını teknolojik deneylerden ziyade demokratik süreçlerin güvenilirliğinde tutmaktadır.

1. Güçlü sürdürülebilirlik modeli (G6.1): Platformun hem yerel yönetim bütçesiyle desteklenmesi (finansal istikrar) hem de açık kaynaklı bir yazılım olan Consul tarafından teknik olarak sürdürülmesi, kurumsal sahiplenmeyi ve uzun vadeli işlerliği garanti altına almaktadır. Bu hibrit model, tek bir finansal kaynağa bağımlılığı azaltarak riskleri dağıtmaktadır.
2. Yüksek adaptasyon yeteneği (G6.2): Modüler yazılım mimarisi, platformun değişen kentsel ihtiyaçlara hızla yanıt verebilmesini ve farklı katılım türlerini (örneğin, mahalle meclisleri) dijital ortama entegre edebilmesini sağlamaktadır. Bu durum, Özkaya ve Erdin (2020) tarafından belirtilen akıllı yönetişim ve uyarlanabilirlik gerekliliklerine yüksek düzeyde bir karşılık vermektedir.
3. Yenilikçilikte odak farkı (G6.3): Platform, Shin ve diğerleri (2024)'ün bahsettiği gibi, öneri analizinde yapay zekâ gibi ileri teknolojileri benimseme eğiliminde olsa da asıl yenilikçilik stratejisini teknolojik araçlarda değil, bağlayıcı katılım metodolojisinin kurumsallaştırılmasında tutmaktadır (Çizelge 5.23).

Decide Madrid, K6 kriterinde kurumsal ve teknik sürdürülebilirliği en iyi şekilde sağlayan bir modeldir. Yenilikçilik anlayışı, arayüzde göze çarpan teknolojik gösterilerden ziyade, açık kaynak ve yasal bağlayıcılık gibi yapısal ve metodolojik yeniliklere odaklanmıştır.

Çizelge 5.23. Decide Madrid sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Açık Kaynak Topluluğu ve Kamu Ortaklığı	Platformun çekirdeği (Consul) Açık Kaynak Topluluğu tarafından desteklenmekte, ancak uygulama ve finansman doğrudan Madrid Yerel Yönetimi tarafından sağlanmaktadır. Bu, çoklu paydaşlı ve istikrarlı bir modeldir.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Var / Yüksek Modülarite	Consul yazılımı modüler bir mimariye sahiptir ve farklı katılım mekanizmalarını (öneri, oylama, müzakere, bütçeleme) destekleyen yapısı sayesinde kolayca adapte edilebilir ve sürekli olarak güncellenir.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Sınırlı (Mevcut)	Platformda, öneri filtreleme için yapay zekâ destekli analiz (AI) gibi ileri teknolojiler sınırlı ölçüde kullanılmaktadır. Ancak temel odak, teknolojik yenilikten ziyade demokratik metodoloji üzerinedir.

Değerlendirme

Uygulamanın yüksek hacim, çok sayıda öneri/oylamaya sahip olması katılım açısından güçlü bir yöndür. Decide Madrid açık kaynak kullanan şeffaf bir uygulamadır. Yüz yüze destek ofislerinin bulunması erişilebilirliği artırmaktadır. Kullanıcı dostu tasarımı ve arayüzü güçlü olmakla birlikte harita bazlı uygulamalarda eksiklikleri bulunduğu eleştiri konusu olmuştur. Belediye tarafından finanse edilmesi uygulamanın sürdürülebilirliği ve geleceği açısından olumludur. Önerilerin hangi koşullarda belediye kararına dönüştürüleceği, red gerekçeleri ve zaman çizelgeleri açıkça tanımlanması önemlidir. Bu, beklenti yönetimini ve güveni artıracak, dolayısıyla katılımı da artıracaktır. Mobil ekipler, yerel STK ortaklıkları, çokdilli içerik ve alternatif yöntemler (SMS, çağrı merkezi) dahil edilerek uygulamanın kapsayıcılığı ve erişebilirliği artırılabilecektir.

Decide Madrid uygulaması ile vatandaşların doğrudan kamusal alan tasarımına ve küçük ölçekli altyapı kararlarına öneri sunabilmesi yerel ihtiyaçların hızlı şekilde belirlenmesini kolaylaştırmaktadır. Seçilen projelerin uygulanması, toplumsal ihtiyaç odaklı yatırımların hayata geçmesine aracı olmakta ve kentsel katılımı artırmaktadır. Önerilerin hangi aşamalardan geçerek ne şekilde karara dönüştüğü konusunda şeffaflığın arttırılması demokratik meşruiyeti güçlendirecektir. Düşük dijital erişime sahip grupların temsiliyetinin arttırılmasına yönelik yapılacak çalışmalar uygulamanın kapsayıcılını arttıracaktır.

Decide Madrid, ölçek, açık kaynak ve yenilikçilik açısından önemli bir örnektir. Uygulama ile kentsel katılım ve katılımcı bütçeleme uygulamaları geniş ölçekli hayata geçmiştir. Bununla birlikte temsil, geri bildirim hız/şeffaflığı ve imar verisi entegrasyonu gibi alanlarda iyileştirmeler gerektiği değerlendirilmiştir.

Dijital yönetişimin en ileri örneklerinden biri olan Decide Madrid platformu, öncelikle kurumsal etki ve şeffaflık boyutlarında küresel bir liderlik sergilediği görülmektedir. Zira platformun katılımcılık ve etki (K1) kriterinde elde ettiği yurttaş gücü (3,0 skoru) yalnızca bilgilendirme değil, aynı zamanda yetki devri seviyesinde somut kararlar üreterek Fung (2006) tarafından tanımlanan geniş katılımcı kitle gerekliliğini sağladığını göstermektedir. Bu bağlayıcılık, geri bildirim mekanizmaları (K2) kriterinde yer alan zorunlu gerekçelendirme ve anlık takip sistemleri ile desteklenerek idarenin hesap verebilirlik yükümlülüğünü kurumsallaştırmış; dahası, şeffaflık ve açık veri kullanımı (K3) kriterindeki açık kaynak kodlu altyapı ve verinin

makine okunabilir formatlarda sunulması önemlidir. Ancak, Royo ve diğerleri (2020) tarafından yapılan eleştirel analiz, platformun biçimsel şeffaflığına rağmen, bazı mekanizmaların işleyişindeki zayıflıklar ve şeffaflık eksikliğinin geri bildirim döngüsünde (K2) ve genel güvenilirlikte (K3) bir bariyer oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, platformun başarısının temelini oluşturan bireysel ve örgütsel faktörler ile demokratik katılım unsurlarının önemini vurgulamaktadır. Diğer yandan, erişilebilirlik ve kapsayıcılık (K4) kriterinde kritik bir ikilemle sonuçlanmıştır; zira K1'deki yüksek etkiyi güvence altına almak amacıyla uygulanan sıkı kimlik doğrulama, katılımı dijital olarak daha aktif gruplarla sınırlandırarak Toplum 5.0 vizyonunun sosyal eşitlik hedefine tam ulaşmasını engellediği değerlendirilebilir. Son olarak, kullanıcı dostu tasarım (K5) kriterindeki interaktif haritalar ve düşük bilişsel yük, karmaşık kent planlama süreçlerinin anlaşılabilirliğini artırarak Ataman ve diğerleri (2022)'nin altını çizdiği kullanılabilirlik gerekliliklerini karşılarken; Sürdürülebilirlik (K6) kriterindeki kamu-açık kaynak ortaklığı modeli, Özkaya ve Erdin (2020) tarafından vurgulanan kurumsal adaptasyon yeteneğini ve uzun vadeli istikrarını garanti altına almaktadır (Çizelge 5.24).

Çizelge 5.24. Decide Madrid değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri
K1	Katılımcılık ve Etki	Çok Yüksek	Yasal Bağlayıcılık (3.0 Skoru), 500+ Somut Çıktı, Yüksek katılım, vatandaşların yüksek beklentileriyle desteklenmiştir.
K2	Geri Bildirim Mekanizmaları	Yüksek	Önerilerin Anlık Takibi, Reddedilenler için Zorunlu Gerekçelendirme (Hesap Verebilirlik).
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Yüksek	Projelerin Finansal Şeffaflığı, Verinin Makine Okunabilir Formatlarda Sunulması, Açık Kaynak Kodlu Altyapı.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Orta-Yüksek	Mobil Uygulama ve Web Erişimi, Çoklu Dil Desteği.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım	Yüksek	Düşük Bilişsel Yük, Yüksek Kaliteli Mekânsal Görselleştirme (İnteraktif Haritalar).
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Yüksek	Kamu Finansmanı ile Açık Kaynak Topluluğu ortaklığı, Modüler Yapı.

5.3.2. Decidim Barcelona, İspanya

Decidim (Katalanca "we decide" — "karar veriyoruz"), Barcelona Belediyesi'nin önderliğinde tasarlanmış, kamu kullanımına açık, özgür ve açık kaynaklı bir vatandaş katılım platformudur. Barcelona'daki ilk "Decidim" örneği resmen 31 Ocak 2016'da başlatılmıştır. Platform daha sonra teknik ve topluluk katmanlarıyla hızla olgunlaşıp küresel bir "technopolitical" ekosisteme dönüşmüştür (URL-41).

Decidim bir kamu-sivil toplum ortaklığı projesidir. Barcelona City Council (Belediye) tarafından başlatılmıştır; teknik geliştirme, akademik aktörler, STK'lar ve gönüllü geliştiriciler ağının katkısıyla açık kaynak olarak sürdürülmüştür. Proje kamu liderliğinde ama topluluk tarafından ortak şekilde geliştirilen bir altyapıya sahiptir (URL-42).

Projenin amacı karar alma süreçlerini demokratikleştirmek, vatandaşların politika-önermesine/stratejik planlamaya doğrudan katkı verebilmesini sağlamak ve katılımcı mekanizmaları kurumsallaştırmaktır. Kapsam bakımından Decidim; katılımcı stratejik planlama, katılımcı bütçeleme, hibrid (çevrimiçi + yüz yüze) meclisler, komisyonlar ve düzenli danışma süreçleri gibi modülleri içermektedir. Barcelona özelinde platform; 2016–2019 Belediye Eylem Planı'nın katılım fazında kilit bir araç olarak kullanılmıştır (URL-41).

Decidim 32 ülke, 301 kurum, 168 kuruluş, 925152 katılımcı tarafından kullanılmaktadır. Uygulama üzerinden 427 süreç, 100 129 öneri, 120 554 yorum, 11 215 toplantı gerçekleştirilmiştir (URL-43).

Decidim, Barcelona'da 2016-2019 döneminde kentsel önceliklerin (konut, hava kalitesi, kamu alanları vb.) belirlenmesinde doğrudan rol oynamıştır. Teknik olarak açık kaynak olması ve modüler mimarisi başka şehirlerin aynı altyapıyı kullanarak kendi katılım portallarını oluşturmasına olanak vermiştir (URL-41).

Decidim aşamalara ayrılmış ve her aşamada birden fazla işlev belirleme olanağı sunan katılımcı bir platformdur. Bu nedenle, süreçlere entegre edilebilecek yeni işlevler (anketler, işbirlikçi metin taslağı hazırlama, sonuç izleme vb.) tasarlanmasına olanak tanınmaktadır (URL-42).

Decidim, teknik-sosyal bir "technopolitical" proje olarak tanımlanmıştır. Platformun politika etkisi, katılım kalitesi, teknik tasarım ve "teknolojik egemenlik" (data sovereignty) özellikleri çeşitli analiz edilmiştir (Barandiaran, Calleja-López, Monterde ve Romero, 2024; Cardullo, Ribera-Fumaz ve González 2023; Peña-López, 2019).

Katılımcılık ve etki

Decidim Barselona, Decidim'in ilk örneği ve projenin çıkış noktasıdır. Decidim Barselona, Barselona Belediye Meclisi'nin Belediye Eylem Planı etrafında teknolojik olarak aracılık edilen bir vatandaş katılım süreci başlatma ihtiyacından doğmuştur. Bu sürecin üç temel

hedefi vardır. Bunlar, şeffaf ve izlenebilir bir süreç oluşturmak, dijital platform aracılığıyla katılımı genişletmek ve yüz yüze ve dijital katılımı entegre etmek olarak sıralanabilir. Bu süreç 10 000'den fazla öneri ve 160 000'den fazla olumlu oy almıştır. Decidim başlangıçta yalnızca bu sürece ev sahipliği yapmak için tasarlanmıştır, ancak diğer katılım süreçlerine de genişletilmesi ihtiyacı hızla fark edilmiştir (URL-42).

Decidim Barselona Temmuz 2017'de 12 katılımcı sürece ev sahipliği yapmıştır. Halihazırda yaklaşık 26 600 katılımcı, yaklaşık 12 000 toplanmış öneri, 1 700 sonuç, 670 yüz yüze toplantı ve 185 000 olumlu oy toplamıştır. Platformun Barselona'daki iyi sonuçları, Hospitalet de Llobregat, Sabadell, Badalona, Terrassa, Gavà, Sant Cugat, Mataró ve Vilanova i la Geltrú gibi diğer belediyelere de genişletilmesine yol açmıştır (URL-42).

Decidim, mahalle ve stratejik planlama seviyesinde halkın önceliklerinin toplanması ve bunun belediye tarfından programlanmasına güçlü bir mekanizma sunmuş olup, bu, imar planı önceliklerinin (ör. kamusal alan yatırımları, yaya dönüşümleri, sosyal konut) doğrudan halk tarafından belirlenmesi açısından yenilikçi bir örnektir. Ancak imar planlarının teknik, coğrafi ve yasal karmaşıklığı nedeniyle Decidim çıktılarının kurumsal süreçler tarafından nasıl ele alınacağı açık ve standartlaştırılmış bir protokol dahilinde işletilmemektedir (Çizelge 5.25).

Çizelge 5.25. Decidim Barcelona katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Nicel Metrik (Hesaplama İşlemi)	Ölçüm Sonucu	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Kategorik Ölçüm (Arnstein Skalası)	3 (Yurttaş Gücü)	Kategorik Ölçüm (Arnstein Skalası)
G1.2: Somut Çıktılar (KYO) (Temsil Gücü)	149 279 /1 636 762x100	%9,12	Barcelona'nın 1.6 milyonluk nüfusuna (2024) karşılık, platformda kayıtlı 149 279 Barcelonalı kullanıcı sayısı.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (Politika Dönüştürme Gücü)	170 000/149 279x100	%113	Öneri:10 000 Oy: 160 000 platformda kayıtlı kullanıcı: 149 279

Geri bildirim mekanizmaları

Decidim, katılımcıların sunduğu inisiyatiflerin hangi aşamada olduğunu izlemeye yarayan "hesap verebilirlik" modülünü içermektedir. Hesap verebilirlik modülü, katılımcı süreçlere sonuçlar ekler. Katılımcı süreç kapsamındaki yönetici ve genel görünümlere bir CRUD motoru ekler. Hesap verebilirlik, ilgili toplantılara ve önerilere bağlantı sağlayacak ve ilgili önerilerdeki ilerlemeyi göstermek için kullanılmakta olup, hesap verebilirlik, katılımcı

sürecin bir bileşeni olarak sunulmaktadır. Platform üzerinde eylem planları, süreçler, komisyonlar ve raporlama modülleri sayesinde belediye karar sürecine ilişkin aşamalar gösterilmektedir (Çizelge 5.26) (URL-44).

İmar planlama süreçlerinde geri bildirim kritik öneme sahiptir. Halka önerisinin hangi teknik gerekçelerle reddedildiğini ve alternatif çözüm yollarının açıkça söylenmesi gerekir. Decidim'in modülleri bu gereksinime altyapı sağlamaktadır.

Çizelge 5.26. Decidim Barcelona geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge (G2)	Değerlendirme Sonucu	Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Çok Yüksek	Öneri ve projelerin gerçek zamanlı yasal ve politik statüsünü yayınlar. OECD Açık Hükümet Tavsiyesi ilkeleriyle uyumlu olarak, yurttaşların katkılarının bürokratik süreç içerisinde nasıl ilerlediğini tam şeffaflıkla izlemesini sağlar.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Çok Yüksek (Bağlayıcı)	Döngü, basit bir operasyonel çözümle değil, Katılımcı Bütçeleme veya yurttaş inisiyatifi sonucu alınan politik/finansal kararla kapanır. Bu, Arnstein'ın (1969) Ortaklık ve Kontrol seviyelerine yaklaşarak Fung'ın (2006) aradığı karar alma süreçlerine bağlanma şartını karşılar.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Yüksek	Platform, kurumsal yanıtları, bütçe raporlarını ve nihai kararları yayınlayarak doğrudan hesap verebilir bir arayüz sunar. Açık kaynak kodlu yapısı, kurumsal hesap verebilirliği teknolojik olarak da destekler ve kamu güvenini pekiştirir (Scott ve diğerleri, 2016).

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Kullanıcı gizliliğini etkileyebilecek veriler hariç, dijital medyadaki katılımcı süreçlerdeki faaliyetlerin ayrıntılarının, katılımda yeni bir şeffaflık düzeyi sağlanacaksa, kesinlikle izlenebilir ve herkese açık olması gerekir. Şeffaf katılım ve izlenebilirlik, bu yeni süreçlere güven için gerekli koşullardır. Decidim şeffaflık ve izlenebilirliği ilke olarak benimsemiş ve uygulamıştır (URL-42).

Decidim açık kaynak bir yazılımdır; kod ve dokümantasyon kamuyla paylaşılır. Bu, hem denetlenebilirlik hem de farklı şehirlerin replikasyonu için güçlü bir avantajdır. Platformun veri modelinin açık olması, araştırmacıların ve üçüncü tarafların analiz yapmasını kolaylaştırmaktadır. Decidim, herkesin temel aldığı kodu görmesine, değiştirmesine ve yeniden kullanmasına olanak tanıyan özgür bir yazılım platformudur. Süreçler söz konusu olduğunda, şeffaflık ve erişilebilirlik ilkesi süreçleri mümkün olduğunca katılımcı ve birden fazla düzeyde yeniden kullanılabilir hale getirmektedir (Çizelge 5.27) (URL-42).

Çizelge 5.27. Decidim Barcelona şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Var / Kapsamlı	Katılımcı bütçeleme modülü, önerilen ve uygulanan projelerin tahmini/gerçekleşen bütçelerinin platform üzerinde sürekli güncellenmesini ve açıkça yayınlanmasını zorunlu kılar. Finansal izlenebilirlik kurumsallaşmıştır.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Var / Makine Okunabilir	Platform, toplanan oylama, öneri ve sonuç verilerini açık veri portalı üzerinden makine tarafından okunabilir formatlarda dışa aktarma (export) imkânı sunmaktadır. Bu, verilerin yeniden kullanımını sağlar.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Var / Açık Kaynak	Decidim, özgür ve açık kaynak kodlu (Open Source) bir yazılımdır. Yazılıma ait tüm kodlar kamuya açık olarak erişilebilir, incelenebilir ve bağımsız denetime tabidir.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

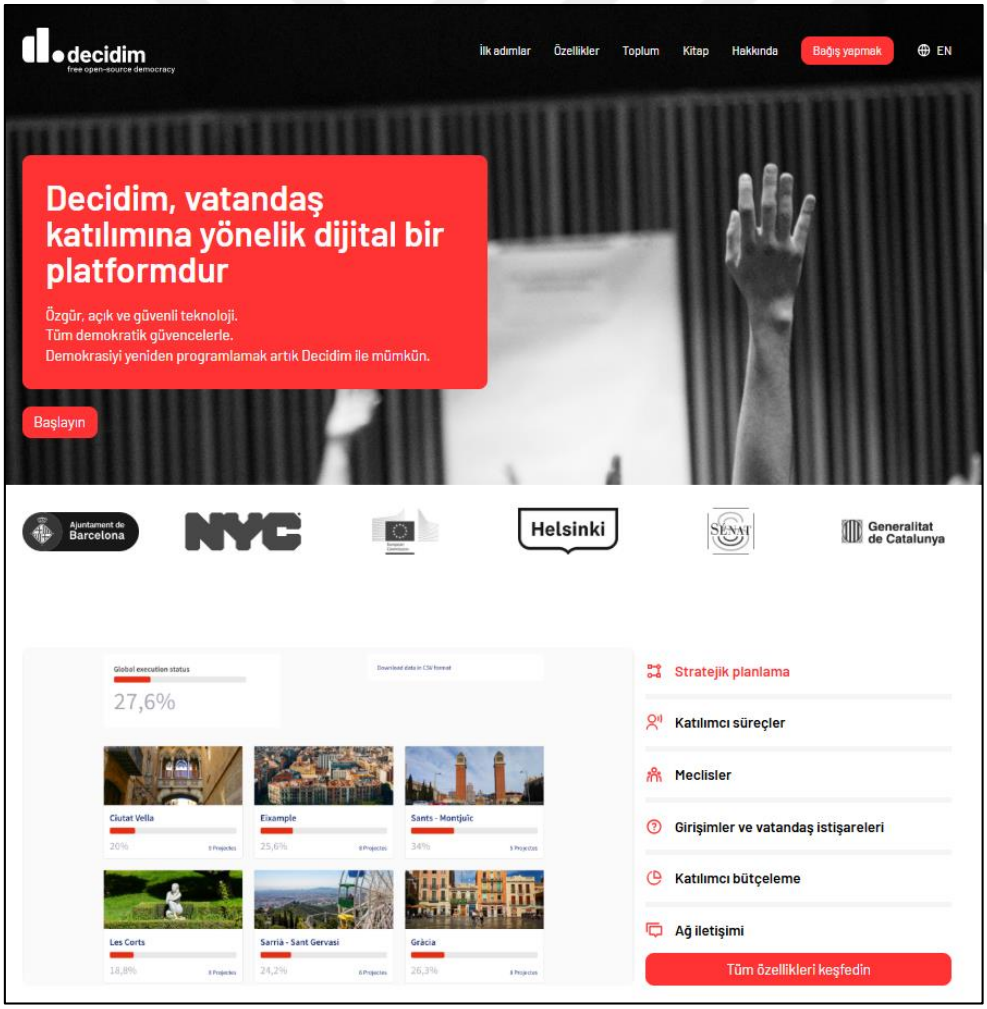
Decidim Barcelona'nın dağıtım ve iletişim stratejileri ile medya süreçleri, mümkün olduğunca çok sayıda sosyal ve siyasi grubun erişebileceği şekilde, önce meşruiyete, ardından katılıma odaklanmıştır. Decidim tasarım felsefesi "kamusal ortaklar ve kapsayıcılık üzerine kuruludur; uygulamada ise çevrimiçi platformu destekleyecek şekilde yüz yüze meclisler, yerel topluluk toplantıları ve çokdilli destek mekanizmalarıyla hibrit bir yaklaşım benimsenmiştir. Barcelona deneyimi çevrimiçi-çevrimdışı kullanılabilmektedir. Kentsel sorunlar etki bakımından eşit olmayan sonuçlar doğurabildiği için özel olarak dezavantajlı grupları hedefleyen katılım stratejileri (mobil katılım noktaları, mahalle atölyeleri, tercüme, çocuk/yaşlı katılım yöntemleri) Decidim uygulamalarında kritik tamamlayıcı unsurlardır. 12 dilde destek sunması da uygulamanın kapsayıcılığını arttırmaktadır (Çizelge 5.28) (URL-42).

Çizelge 5.28. Decidim Barcelona erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var / Yüksek Potansiyel	Platform, modern web standartlarına uygun, mobil uyumlu (responsive) olarak tasarlanmıştır. Açık kaynak yapısı, WCAG standartlarına tam uyum sağlamak için sürekli geliştirilme imkanı sunar.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Var / Kapsamlı	Decidim, küresel topluluk desteği sayesinde kapsamlı çoklu dil desteğine (40'tan fazla dil) sahiptir. Bu, farklı dil ve kültürlerden gelen toplulukların sisteme entegrasyonunu kolaylaştırır.Sesli komut özelliğine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Var / Kurumsallaşmış	Kullanıcılar anonim olarak da kaydolabilmektedir. "Toplantılar" modülü ve idari araçlar, yüz yüze gerçekleşen toplantıların, tartışmaların ve önerilerin platforma veri olarak girilmesine olanak tanır. Bu, hibrit katılımı (çevrimiçi ve yüz yüze) destekleyerek dijital uçurumu azaltmayı hedefler.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Decidim'in tasarımı, süreç merkezli bir akış sunmaktadır. Platform, tartışma ağaçları, etiketleme, olumlu/olumsuz/neutral tepkiler gibi zengin etkileşim elemanları sağlar; bu, söylemlerin daha yapılandırılmış toplanmasını desteklemektedir. Yüz yüze ve dijital olarak melez yaklaşım sergileyen Decidim Barcelona, gerçekleşen mekanları ve etkinlikleri yüz yüze mekanlar ve etkinliklerle birleştirmeyi ve yeni kolektif eylem biçimlerini teşvik etmek amacıyla ortaya çıkabilecek çeşitli değişkenleri dikkate almayı amaçlamaktadır. Platform, katılımcılar arasında içerikleri ve daha geniş anlamda hibrit katılımcı süreçleri arasında zenginleştirilmiş etkileşim biçimlerinin artırmaktadır. Platformda oyunlaştırma gibi unsurlar bulunmamaktad (Çizelge 5.29) (URL-42).

Şekil 5.2. Decidim web sayfası görünümü (URL-43)

Çizelge 5.29. Decidim Barcelona kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Var / Yüksek Kalite	Tartışma, etiketleme ve müzakere araçları gibi zengin etkileşim elemanları sunulmaktadır. Bu, katılımı oylamanın ötesine taşıyarak bilgi ve veri görüntüleme gibi işlevlerle zenginleştirir. Platform, yüz yüze ve dijital katılımı entegre eden melez bir yaklaşım sergiler. Tasarım, fiziki etkinlik mekanlarını çevrimiçi süreçlerle birleştirmeyi destekler
G5.2: Kullanıcı Arayüzü Teşvik Mekanizmaları	Düşük	Platformun temel odak noktası müzakere ve bağlayıcı karar alma olduğu için, profil puanları veya diğer geleneksel oyunlaştırma unsurları sistemde aktif olarak kullanılmamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Platform, açık kaynaklı olması, küresel geliştirici/topluluk desteği ve "Metadecidim" gibi topluluk mekanizmaları sayesinde teknik olarak sürdürülebilir bir altyapıya sahiptir. Metadecidim de platformun gelişimine yönelik yol haritasının oluşturulması amacıyla süreçler planlanmıştır. Yöneticiler konulara özel modüller seçebilmekte ve konunun niteliğine göre birçok kullanılabilecek modül olduğundan sistem esnek şekilde konuya göre düzenlenebilmektedir. Bu da sürekli konuya göre yenilenme anlamı taşımaktadır. Şehirler sadece yazılımı kullanmakla kalmayıp katılım süreçlerini yeniden tasarlayabilmektedirler. Barcelona örneğinde projenin Belediye tarafından sahiplenilmesi, politik döngüler içinde de sürekliliğini desteklemiştir (Çizelge 5.30) (URL-42).

Çizelge 5.30. Decidim Barcelona sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Sayısal/Kategorik)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Var / Yüksek	Kurumsal sahiplik mevcut: Barcelona örneğinde projenin Belediye tarafından sahiplenilmesi net olarak belirtilmiştir. Bu sahiplik, platformun politik döngüler içinde de sürekliliğini desteklemektedir, bu da kurumsal ve süreklilik açısından olumlu bir göstergedir.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Var / Esnek Modüler Yapı	Teknik sürdürülebilirlik ve esneklik yüksek: Platform, açık kaynaklı olması ve küresel geliştirici/topluluk desteği sayesinde teknik olarak sürdürülebilir bir altyapıya sahiptir. Modüler yapısı sayesinde yöneticiler konulara özel modüller seçebilmekte ve sistem esnek bir şekilde konuya göre düzenlenebilmektedir.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var / Kanıtlanmış	Yenilikçi yönetim mekanizmaları kullanılmaktadır. Platformun sürekli konuya göre yenilenme sağlaması ve şehirlerin sadece yazılımı kullanmakla kalmayıp katılım süreçlerini yeniden tasarlayabilmesi, yenilikçi özelliklerin kullanıldığını göstermektedir.Metadecidim platformu ile platformun geliştirilmesine yönelik fikirler toplanmaktadır.

Değerlendirme

Decidim, açık kaynak, modüler, topluluk odaklı ve stratejik katılım için tasarlanmış bir altyapıdır. Barcelona örneği yüksek kullanıcı etkileşimi, stratejik planlama entegrasyonu ve uluslararası replikasyon potansiyeli göstermiş, olup sistemin farklı ülke, kurum ve kuruluşlarca da kullanılıyor olması ne kadar yenilikçi ve esnek olduğunun göstergesidir. Decidim, kentsel planlama süreçlerine halkın uzun dönemli, organize katkısını entegre edecek yapıların kurulmasını sağlayabilir. Sürdürülebilirlik ise belediyenin teknik kadrosu, bütçesi ve hukuki düzenlemelerle doğrudan ilişkilidir. İdarelerin değişen politik süreçlerde platformu desteklemesi ve yenilemesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Decidim de çevrimiçi süreçlerin mahalle toplantıları, STK ortaklıkları ve mobil katılım noktaları ile desteklenmesi ile oluşturulan hibrit katılım modeli katılımın kalitesini, etkinliğini, kapsayıcılığını arttırmaktadır. Geri bildirim mekanizmasının ve iş takip sisteminin olması önemli olmakla birlikte öneriye verilen resmi yanıtların zaman sınırları ve gerekçelerinin net şekilde belirtilmesi önemlidir.

Decidim platformu, dijital katılım teorisini pratik uygulamaya taşıma becerisiyle öne çıkan, mimari açıdan tutarlı bir çözümdür. K1'deki yüksek başarı, platformun bir kamu hizmeti olarak somut çıktılar üretme kapasitesini teyit etmektedir. Barselona'da on binden fazla önerinin büyük bir çoğunluğunun kurumsal politikalara entegre edilmesi, Decidim'in katılımı bir ritüelden ziyade politika dönüştürücü bir mekanizma olarak konumlandırdığını göstermektedir. Bu, literatürde vurgulanan etkililik (efficacy) şartını karşılamaktadır. Platformun geri bildirim (K2) ve şeffaflık (K3) kriterlerindeki performansı, dijital yönetişimin şeffaflık ve hesap verebilirlik gerekliliklerini kurumsallaştırma çabasını ortaya koymaktadır. Hesap verebilirlik modülünün zorunlu kıldığı gerekçeli yanıt sistemi, idarenin keyfi kararlar alma yetkisini kısıtlayarak sürece güveni maksimize etmektedir. Teknik açıdan, açık kaynak kod ve verilerin makine okunabilir formatlarda sunulması, platformun teknolojik egemenlik ve bilimsel denetime olan bağlılığını göstermektedir. Bu şeffaflık düzeyi, platformun sadece katılıma izin vermekle kalmayıp, süreçlerin adil işlediğini kanıtlama yükümlülüğünü de üstlendiğini ifade etmektedir. Erişilebilirlik (K4) ve tasarım (K5) boyutlarında, Decidim, kapsayıcılık hedefini salt çevrimiçi erişimle sınırlamamaktadır. Hibrit katılım imkanı, dijital okuryazarlıkta yaşanan eşitsizliklerin (dijital uçurum) etkilerini hafifletmeyi hedeflerken, çoklu dil desteği kültürel ve dilsel kapsayıcılığı artırmaktadır. Tasarımındaki süreç merkezli akış ve tartışma ağaçları gibi zengin araçlar, pasif katılımı önleyerek deliberatif kalitenin ve derinlemesine müzakerenin teşvik edilmesine

odaklanmıştır. Son olarak, sürdürülebilirlik (K6) kriteri, Decidim'in sadece mevcut bir araç değil, küresel bir topluluk tarafından desteklenen, modüler ve esnek bir geleceğe sahip olduğunu kanıtlar; bu, platformun tek bir politik döngüye bağlı kalmadan uzun vadeli teknik canlılığını sürdürmesi açısından kritik bir başarıdır. Özetle, Decidim, e-katılım platformları için bir altyapısal standart teşkil etmekte ve dijital demokratikleşmenin temel yapı taşlarını sunmaktadır (Çizelge 5.31).

Çizelge 5.31. Decidim Barcelona değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Yüksek	Katılımcı Bütçeleme ile yasal bağlayıcı Yetki Devri (Seviye 3) potansiyeli. Barselona'da %71 kabul oranı ve 1.700'den fazla somut sonuç ile kanıtlanmış etkililik.	Yüksek bağlayıcılığın (Seviye 3) yalnızca bütçeleme gibi belirli süreçlerle sınırlı kalması.
K2	Geri Bildirim Mekanizmaları	Yüksek	Hesap Verebilirlik modülü ile uçtan uca (end-to-end) süreç izlenebilirliği. Karar (kabul/ret) gerekçelerinin platform üzerinde zorunlu ve şeffaf şekilde sunulması.	İmar planlama gibi yüksek teknik/yasal karmaşıklık içeren alanlarda geri bildirim protokollerinin standartlaşma ihtiyacı.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri	Çok Yüksek	Tamamen Açık Kaynak kodlu altyapı. Veri modellerinin makine tarafından okunabilir formatlarda Açık Veri Portalı üzerinden yayınlanması (CSV, JSON).	Kullanıcı gizliliği korunsa da, platformun teknik denetlenebilirliğinin küresel çapta farklı kurumlarca aynı kalitede sürdürülmesinin zorluğu.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Yüksek	Kapsamlı Çoklu Dil Desteği ve Mobil Uyum. "Meetings" modülü ile hibrit katılımın (yüz yüze + dijital) kurumsal süreçlere entegrasyonu.	Platformun dijital uçurumu azaltma çabasına rağmen, katılımın sosyo-demografik olarak hala "dijital olarak aktif" grupları yansıtma riski.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşimli Arayüz	Orta	Süreç merkezli akış ile yüksek görev verimliliği. Tartışma ağaçları ve tepki mekanizmaları gibi zengin etkileşim elemanları ile nitelikli müzakerenin teşvik edilmesi.	Zengin etkileşim elemanlarının, basit katılım veya tek seferlik girdi arayan kullanıcılar için gereksiz karmaşıklık algısı yaratma potansiyeli. Oyunlaştırma bulunmması.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Yüksek	Küresel Açık Kaynak Topluluğu ve metadecidim öz-yönetişim mekanizmaları ile garantilenen teknik süreklilik. Esnek modüler yapı ile sürekli süreç yenilenme imkanı.	Kurumsal sürekliliğin, projeyi sahiplenen idari veya siyasi iradenin politik döngülerdeki değişimiyle risk altına girebilme potansiyeli.

5.3.3. Block by block, UN-Habitat

Block by Block, 2012 yılında UN-Habitat ile Minecraft'ı geliştiren Mojang şirketi işbirliğiyle başlatılan bir girişimdir. Bu yaklaşım, Minecraft'ı kamusal alan tasarımında katılımcı bir araç olarak kullanır. Minecraft, dünyanın en popüler video oyunlarından biri olup, oyuncuların üç boyutlu bir ortamda çeşitli renkli blokları yerleştirerek binalar veya şehirler gibi yaratıcı yapılar inşa ettikleri dijital bir Lego türü olarak tanımlanabilir. UN-Habitat, Block by Block metodolojisini 35'ten fazla ülke ve bölgede kamusal alan iyileştirme projelerinde kullanmıştır. Bunlar arasında Nijerya, Kenya, Güney Afrika, Peru, Meksika, Haiti, Nepal, Bangladeş, Hindistan, Çin ve Kosova yer almaktadır. Atölye çalışmaları sırasında UN-Habitat ve ortakları, insanları bir araya getirerek Minecraft içinde kendi kamusal alan tasarım fikirlerini görselleştirmelerini sağlar ve bunları şehir yetkililerine sunarlar. Minecraft ile tasarlanan projeler, gerçek kamusal alan iyileştirme çalışmalarının uygulanması sürecinin bir parçası olarak kullanılır (URL-34).

Bu şekilde teknolojiyi kentsel planlama ve tasarımda katılımcı bir araç olarak kullanmak, geleneksel olmayan paydaşların tabandan gelen karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlamanın etkili bir yoludur. Minecraft kullanımından elde edilen dersler ve deneyimler, özellikle gençlerin, kadınların ve kız çocuklarının planlama süreçlerine baştan itibaren dâhil edilmesinin iyi bir yol olduğunu göstermektedir. Oyun, yaratıcılığı, inovasyonu ve görsel öğrenmeyi teşvik eder, farklı gruplar arasında diyaloğu destekler ve işbirliği, topluluk önünde konuşma ve müzakere gibi önemli becerilerin gelişimine katkı sağlar (URL-34).

UN-Habitat tarafından Ericsson ortaklığıyla 2019 yılında hazırlanan "Kentsel Ve Kamusal Alan Tasarımında Halkın Katılımı İçin Karma Gerçeklik, Daha Kapsayıcı Akıllı Şehirler İçin Kitle Kaynaklı Yeni Bir Yola Doğru" (Mixed Reality for Public Participation in Urban and Public Space Design Towards a New Way of Crowdsourcing More İnclusive Smart Cities) isimli projede, UN-Habitat'ın kentsel planlama ekibinden bir grup, Ericsson'dan tasarımcılar ve araştırmacılarla birlikte çalışarak, karma gerçekliğin paydaş katılımı ve kamusal mekân ile kentsel tasarım süreçlerinde halkın katılımı için kullanıldığı örnek durumlar geliştirmiş ve test etmiştir. Rapor, iki farklı bağlamda yürütülen iki yıllık araştırma ve teknoloji testlerini takip etmektedir. İlk pilot uygulama, Eylül 2017'de Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde "Block by Block" atölyesi kapsamında katılımcı tasarım süreci olarak gerçekleştirilmiştir. Block by Block, Minecraft'ı bir araç olarak kullanarak sakinlerin

kamusal alanları birlikte tasarlamasını sağlayan bir halk katılım yöntemidir. İkinci pilot uygulama, Eylül 2018'de İsveç'in Stockholm kentinde, mekân üretimi ve kamusal alanlarla bağlantılı dijital etkileşimleri daha derinlemesine incelemek amacıyla yapılmıştır. Yine Eylül 2018'de Stockholm'de, mimarlar, şehir plancıları, teknoloji uzmanları, tasarımcılar, sanatçılar ve toplumsal katılım uzmanlarını bir araya getiren ve karma gerçekliğin kentsel planlama ve tasarımdaki potansiyelini tartışmaya odaklanan bir uzman grup toplantısı düzenlenmiştir (URL-34).

Ericsson ve UN-Habitat'ın bu projede sorduğu sorular, her kentsel ortamda geçerli olmaya devam edecektir: Yeni nesil mobil ağlar kamu yararı için ve kaliteli kamusal alanlar geliştirmek için nasıl kullanılabilir? Erişim ve eşitlik meseleleri ile altyapı ve tasarım zorlukları nasıl ele alınabilir? Araştırmacılar, ilk keşiflerin ardından fikirlerini iki çok farklı şehirde — Johannesburg ve Stockholm'de — test etmiştir (URL-34).

"From Urban Data Collection to Urban Design" adlı yayında, UN Global Pulse, UN-Habitat'ın Block by Block metodolojisi dâhil 24 katılımcı kentsel tasarım girişimini tanımlamaktadır. Bu tür girişimler, akıllı şehirler alanına tabandan gelen bir yaklaşım kazandırmak için yaygınlaştırılmalıdır. Böylece, insanların ve kurumların teknolojik dönüşümden ve çevrelerindeki kentsel ortamdan nasıl etkilendikleri ve bunlarla nasıl ilişkilendikleri dikkate alınmış olur. Bu bağlamda, UN-Habitat ve Ericsson, kentsel teknoloji vizyonlarına alternatif bir yaklaşım geliştirme hedefindedir. Bu alternatif, teknik altyapı ve sistemlerin optimizasyonuna ya da verimliliğin artırılmasına fazla odaklanan vizyonların ötesine geçmektedir. Proje ekibi bunun yerine dijital teknolojilerin; farklı paydaşlar arasında diyaloğu kolaylaştırmaya, çeşitli aktörleri sürece dâhil edip bilgilendirmeye, kentsel dönüşümde ihtiyaçların ve sahiplenmenin görünür olmasına ve alternatif eylem yollarının belirlenmesine nasıl katkı sağlayabileceğini anlamak istemiştir (URL-34).

Bu vizyonda teknoloji, sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş bir vizyonunu ortaya koymaya imkân tanıyan bir kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. UN-Habitat ve Ericsson'un teknoloji araştırmaları sonunda, sanal ve fiziksel dünyaların harmanlanmasını sağlayan yeni bir görsel teknoloji olan karma gerçekliğin nasıl kullanılabileceğini test etmeye yönelik bir projeye dönüşmüştür. Bu teknoloji sayesinde, kentsel çevre yalnızca mevcut haliyle değil, aynı zamanda önerilen yeni plan ve tasarımların 3D olarak gerçeğin üzerine bindirilmiş haliyle de görülebilmektedir (URL-34).

Mimarlık şirketleri, ordu ve diğer sektörler, çalışanlar ve müşteriler için karma gerçekliği bir süredir araştırıyor olsa da bu proje bu yeniliği kamusal alana taşımaktadır. Bu proje, uzman olmayanlara uzmanlarla iletişim kurabilecekleri görsel bir dil sunarak tarihsel olarak aşılması zor bir boşluğu kapatabilecek kapsayıcı, şehir ölçekli karma gerçeklik teknolojilerinin bir sonraki neslini araştırmaktadır. Bu raporda ele alınan karma gerçeklik teknolojileri, gerçek dünya dikkate alınarak araştırılmış ve şekillendirilmiştir. Sakinlerle ve diğer paydaşlarla yapılan görüşmelerde, kamusal katılım ve kentsel tasarım için ilgi çekici bir dizi karma gerçeklik konsepti ortaya çıkmış, bunlar prototiplenmiş ve bir dizi teknoloji keşfiyle pilot olarak uygulanmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, karma gerçekliğin teknoloji inovasyonunun ön saflarında yer aldığı ve gelecekteki mobil ağların yetenekleriyle destekleneceği netleşmiştir. Karma gerçeklik, ortaya çıkan teknolojilerin küresel ölçekli büyük sorunları ele almadaki rolünü somutlaştırma potansiyeline sahiptir (URL-34).

2017-2018 yıllarında UN-Habitat ve Johannesburg Kalkınma Ajansı, "Kamu Şehrini İnşa Etmek" projesi üzerinde birlikte çalışmıştır. Proje, kaliteli kamusal alan yaratımı, halk katılımı ve şehir departmanları arasında geliştirilmiş işbirliği ve uyumun başarılı bir şehir için temel olduğunu ele aldı. Bu kapsamda, kamusal alanların ortak yönetimi için bir çerçeve ve farklı mahallelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilecek çeşitli kamusal alan türlerini tanımlayan, tasarlayan ve hayata geçiren bir politika geliştirildi. 12 aylık bir süre boyunca, üç lokasyonda da sakinleri sürece dahil etmek için çeşitli katılımcı tasarım, vizyon geliştirme ve haritalama yaklaşımları kullanıldı. Braamfontein'de şehir, sakinlerden geri bildirim almak için benzersiz bir "pop-up" halk katılım projesi yürüttü. Bu proje kapsamında Rosebank College ve Wits Üniversitesi'nden öğrenciler, Block by Block süreci aracılığıyla Eland Park'ı yeniden canlandırmak için Minecraft kullanarak fikirleri topladılar ve birlikte tasarladılar; park, Wits Üniversitesi'nin karşısında bulunan bir kamusal alandı. Braamfontein'deki bu pop-up etkinliği, karma gerçeklik platformunu pilotlamak için bir fırsat sundu. Amaç yalnızca platformu test etmek değil, aynı zamanda karma gerçekliğin yerel hükümetin kentsel planlama departmanı tarafından nasıl etkin kullanılabileceğini anlamaktı. "Kamu Şehrini İnşa Etmek" projesinde yer alan farklı paydaş grupları, gelecekteki teknoloji geliştirmeleri ve karma gerçeklik uygulamaları için rehber olabilecek çeşitli içgörüler sağladı. Her pop-up oturumu, katılımcıların önce Minecraft'ta bir dizüstü bilgisayar kullanarak kamusal alanı iyileştirmek için bir tasarım yapmalarıyla başlıyordu. Tasarımı tamamladıktan sonra dışarı çıkıp mobil telefon aracılığıyla Minecraft tasarımlarını gerçek hayatta görebiliyor, dijital nesnelerin sokakta fiziksel olarak varmış gibi etrafında

dolaşabiliyorlardı. Block by Block metodolojisiyle entegrasyon, karma gerçekliğin kapsayıcı ve katılımcı yönlerini vurguladı. Yüksek gerçeklikli ve ayrıntılı bina önerileri sunmak yerine, Minecraft tasarımları ve karma gerçeklik deneyimleri, gerçek koşullara dayalı olarak hayal gücüne dayalı yaratıcı tartışmaları mümkün kıldı (URL-34).

Katılımcılık ve etki

Program özellikle gençler, kadınlar, yaşlılar, mülteci topluluklar ve diğer marjinal grupları hedefleyerek onların kamusal alandaki tercihlerini ifade etmelerini sağlamıştır. Atölyeler genellikle okul/yerel STK iş birliği ile düzenlenmiştir. Belge ve haberler yaklaşık 30000 atölye katılımcısından söz etmektedir; dünya çapında yüzden fazla proje raporlanmıştır. Minecraft ortamı, kullanıcıların (genelde eğitim düzeyi düşük veya tasarım tecrübesi az katılımcıların) fikirlerini görsel ve somut biçimde ifade etmelerine olanak vermiş; gençlerin katılımda artış ve yaratıcı öneriler üretildiği çalışmalarda vurgulanmıştır. Kamusal alan projelerinde topluluğun gerçek tercihlerine dayalı tasarım fikirleri elde etmek; özellikle toplumsal hassasiyet içeren mekânlarda (güvenlik, sosyal bir arada yaşama) yerel çözümler üretmek açısından önemli bir girişimdir. Katılımın yoğun olduğu her örnekte önerilerin resmi imar süreçlerine bağlanması garanti olmayıp, bu dönüşüm belediye kapasitesine, bütçeye ve siyasi iradeye bağlıdır. Katılımcılar gönüllülerden oluşmakta olup; bu nedenle eğitim seviyesi, yaş veya topluluk içindeki güç dinamikleri katılım profiline yansıyabilmekte, dolayısıyla tümüyle temsil edilen kapsayıcı bir sonuç ortaya çıkmamaktadır (URL-45).

Block by Block, kalıcı bir platform değil, dönemsel ve proje tabanlı bir metodolojidir. Müdahaleler, belirli bir kamusal alanın (örneğin bir park veya meydan) tasarımına odaklanan ve sınırlı süreli atölye çalışmaları (workshop) şeklinde gerçekleşir. Bu nedenle, sürekli bir kullanıcı tabanı birikimi söz konusu değildir; her proje kendi içinde kapalı bir katılımcı havuzuna sahiptir. Dolayısıyla, sürekli bir platform için kullanılan "yıllık aktif kullanıcı oranı" gibi metrikler, bu kesintili yapı için geçerli değildir. Block by Block, Minecraft aracılığıyla üç boyutlu, mekânsal ve niteliksel tasarım önerileri üretmektedir. Bu çıktıların başarısı, "kaç adet bloğun kabul edildiği" ile değil, tasarımın içerdiği fikirlerin (örneğin; daha fazla aydınlatma, güvenli yürüyüş yolları) nihai mimari projeye kavramsal entegrasyonu ile ölçülebilir. Tasarım girdilerinin bu karmaşık yapısı, basit bir "kabul edilen öneri yüzdesi" formülüne indirgenememektedir. Bu nedenle göstergeler bazında bir değerlendirme

yapılmamıştır. Block by Block metodolojisinin değerlendirilmesinde istatistiksel temsiliyetten ziyade, marjinal grupların karar alma sürecine dâhil edilmesindeki niteliksel derinlik ve metodolojinin farklı coğrafyalardaki çoğaltılabilirlik başarısı esas alınmalıdır.

Geri bildirim mekanizmaları

Uygulama ile Atölye → Prototip → Fiziksel tasarım zinciri izlenmektedir. Block by Block atölyesinde üretilen Minecraft modelleri sıklıkla görselleştirme ve ardından partnerlerle tartışma aracına dönüşmüştür. Uygulama Kitabında (The Block by Block Playbook) tüm adımlar açıkça yer almaktadır. Her projenin uygulamaya dönüş oranı projeden projeye değişmektedir. UN-Habitat dokümanları atölye sonrası kamuya açık raporlama ve yerel paydaşlarla takip mekanizmalarını önermektedir. Bu nedenşe gösterge ölçüm sonuçları çerçevesinde bir ölçüm yapılmamıştır. Ancak, kullanıcıların oyunlaştırma ile gerçekleştirdiği taleplere ilişkin geri bildirim döngüsünün güçlü olması, tartışma ortamının bulunması katılımcıların güvenini ve ilerideki katılım istekliliğini arttırmaktador. Block by Block (URL-45), somut prototip üretimi sayesinde geri bildirimi somutlaştırır; ancak resmi imar süreçlerine bağlama (ör. plan değişikliği, bütçe tahsisi) için ek kurumsal mekanizmalar şarttır.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

UN-Habitat Block by Block Playbook'u, metodolojiyi ve vaka çalışmalarını açıkça yayımlamıştır. Bu, süreç şeffaflığının önemli bir yönüdür. Ayrıca atölye çıktılarına ilişkin vaka raporları kamuya açık olarak yayımlanmaktadır. Her yerel partnerin ve belediyenin gizlilik-politikası farklıdır; bazı projelerde model çıktıları açıkken bazılarında paylaşımlar sınırlı kalabilmektedir. Şeffaflık, topluluk inancını yükseltmektedir. Block by Block'un vaka raporlarının açık olması başka şehirlerin öğrenmesi için pozitif bir örnek olarak değerlendirilmektedir (URL-45).

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

Minecraft, görsel ve blok-tabanlı arayüzü sayesinde mimari veya teknik bilgi gerektirmeden katılımcıların tasarım yapmasına izin vermektedir. Bu, çok çeşitli yaş/grup profillerinin katılımını kolaylaştırmaktadır. UN-Habitat raporları gençlerin ve çocukların yüksek

katılımını ve etkin fikir üretimini göstermektedir. Ancak uygulamada, dijital erişim (sunucu, bilgisayar, internet), dil bariyerleri, fiziksel erişim (atölye mekânına gelme) gibi pratik engeller de bulunmaktadır. Bu nedenle saha organizasyonları genellikle yerel eğitim ve ekipman sağlama ile birlikte yürütülmektedir. Block by Block (URL-45), dezavantajlı grupların sesini planlamaya dahil etmek için etkili bir yöntem sunmuştur. Özellikle gençlerin katılımı bu yolla daha anlamlı hale getirmektedir. Ancak daha kapsayıcı bir uygulama için saha lojistiği ve ek destek (donanım, kolaylaştırıcılar, çeviri vb.) zorunludur.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Uygulama ile, dijital okuryazarlığı olmayan, planlama konusunda teknik bilgiye sahip olmayan katılımcılar yazı/plan okumadan üç boyutlu mekânları kurup değiştirebilmektedir. Bu, fikirlerin kolayca paylaşılmasını sağlamaktadır. Bazı projelerde Minecraft modelleri fiziksel maketler, CAD/GIS verileri ve karışık gerçeklik gösterimleriyle bağlantılandırılmıştır. Bu da katılımcıların önerilerinin teknik çözümlerle bağlanmasını kolaylaştırmıştır. Kullanıcı dostu arayüz, teknik olmayan paydaşların planlama tartışmasına aktif katılımını mümkün kılmaktadır (URL-45).

Şekil 5.3 Block By Block uygulamasından örnek (URL-45).

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Oyun tabanlı katılım fikrini küresel ölçekte sistemleştiren ilk büyük programlardan biri olması, Block by Block'u yenilikçi kılmaktadır. Mojang/UN ortaklığı, yurttaş katılımı-teknoloji-oyun alanında özgün bir model oluşturmuştur. Mojang/Minecraft topluluğunun finansal desteği, UN-Habitat'in kurum ağı ve yerel partner mekanizmaları tarafından sağlanmaktadır. Ancak bu modelin tamamen sürdürülebilir olması, yerel uygulamaların kamu bütçelerine ve kurumsal sahiplenmeye ne ölçüde aktarılabildiğine bağlıdır. Yenilikçi metodun öğrenilip yerel yönetim pratiklerine aktarılması, uzun vadede planlama pratiklerine katkı sağlamaktadır. Ancak programların sürdürülebilir olması için kamu kurumlarının ve/veya diğer yerel aktörlerin mali ve teknik kaynak ayırması gerekmektedir.

Değerlendirme

Block by Block girişimi, dijital teknolojilerin kentsel planlama ve tasarım süreçlerinde katılımı niceliksel temsilden ziyade niteliksel derinlik ve deneyimsel öğrenme üzerinden güçlendiren yenilikçi bir metodoloji sunduğunu ortaya koymaktadır. Minecraft gibi yaygın ve sezgisel bir oyun ortamının katılımcı tasarım aracı olarak kullanılması, planlama süreçlerine geleneksel yöntemlerle dâhil olamayan gruplar için düşük eşikli, yaratıcı ve kapsayıcı bir katılım alanı yaratmıştır. Bu yönüyle Block by Block, dijital katılımın yalnızca geri bildirim toplamaya yönelik teknik bir araç olmadığını; ortak üretim, müzakere ve görselleştirme yoluyla karar alma süreçlerini dönüştürebilecek bir pratik olduğunu göstermektedir.

Uygulamanın en dikkat çekici katkılarından biri, özellikle gençler, kadınlar ve diğer marjinal grupların kamusal alanlara ilişkin ihtiyaç ve beklentilerini görünür kılmasıdır. Geleneksel büyük belediye toplantılarında sıklıkla erkek, siyasi ve örgütlü aktörlerin baskın olduğu temsil biçimlerinin aksine, Block by Block atölyeleri daha çeşitli toplumsal kesimlerin sesini duyurabildiği bir ortam sunmuştur. Johannesburg örneğinde olduğu gibi, kadınların kamusal alandaki güvenlik, oturma düzeni ve mekânsal kullanım biçimlerine ilişkin detaylı geri bildirimleri, Minecraft ortamı sayesinde soyut talepler olmaktan çıkarak somut mekânsal müdahale önerilerine dönüşebilmiştir. Bu durum, katılımın yalnızca "söz alma" değil, tasarım yoluyla ifade edilmesi açısından önemli bir eşik olarak değerlendirilebilir (URL-34).

Karma gerçekliğin Block by Block sürecine entegre edilmesi, katılımın etkisini daha da güçlendiren bir unsur olmuştur. Katılımcıların tasarım önerilerini gerçek kamusal alanda, üç boyutlu ve deneyimsel biçimde görebilmeleri; fikirlerin geliştirilmesi, tartışılması ve iyileştirilmesi açısından güçlü bir öğrenme ortamı yaratmıştır. İki boyutlu ekranlarla sınırlı dijital katılım pratiklerinin ötesine geçen bu yaklaşım, katılımcıların önerilerinin uygulanabilirliğini ve tasarımcılarla karar alıcıların bu önerilere olan güvenini artırmıştır. Bu yinelemeli ve "pop-up" katılım biçimi, Minecraft ve karma gerçeklik aracılığıyla üretilen fikirlerin profesyoneller tarafından teknik projelere dönüştürülmesini kolaylaştırmıştır (URL-34).

Bununla birlikte, Block by Block'un kalıcı ve sürekli bir dijital platform olmaktan ziyade, proje ve atölye temelli bir metodoloji olması, uygulamanın nicel performans göstergeleriyle değerlendirilmesini sınırlamaktadır. Süreklilik arz eden bir kullanıcı tabanı bulunmadığından, yıllık aktif kullanıcı oranı veya kabul edilen öneri yüzdesi gibi metrikler bu yaklaşım için anlamlı değildir. Üretilen çıktılar, basit sayısal göstergelerle değil; tasarım fikirlerinin nihai projelere kavramsal entegrasyonu, katılımcı grupların çeşitliliği ve öğrenme süreçlerinin derinliği üzerinden değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle Block by Block'un başarısı, istatistiksel temsilden ziyade niteliksel etki ve çoğaltılabilirlik temelinde ele alınmalıdır.

Şeffaflık açısından, UN-Habitat tarafından yayımlanan Block by Block Playbook ve vaka raporları, metodolojinin açık ve öğrenilebilir olmasını sağlayan önemli bir güçlü yön sunmaktadır. Ancak uygulama çıktılarının yerel ölçekte paylaşımı, belediyelerin veri politikalarına ve kurumsal yaklaşımlarına bağlı olduğundan, projeler arasında farklı şeffaflık düzeyleri ortaya çıkabilmektedir. Benzer şekilde, Minecraft'ın kullanıcı dostu arayüzü erişilebilirliği artırsa da donanım, internet erişimi, dil bariyerleri ve fiziksel mekâna ulaşım gibi faktörler uygulamanın her bağlamda eşit derecede kapsayıcı olmasını engelleyebilmektedir. Bu nedenle saha organizasyonlarının ek lojistik, eğitim ve teknik destekle yürütülmesi zorunlu hale gelmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Block by Block dijital katılımı oyunlaştırma, görselleştirme ve deneyimsel öğrenme yoluyla güçlendiren, özellikle kamusal alan tasarımı ve yerel ölçekli planlama süreçlerinde etkili bir yöntem sunmaktadır. Ancak bu yaklaşımın uzun vadeli ve bağlayıcı sonuçlar üretebilmesi, üretilen katılımcı girdilerin resmi planlama, bütçeleme ve uygulama süreçlerine entegre edilebilmesini sağlayacak ek kurumsal ve

yönetişim mekanizmalarının varlığına bağlıdır. Bu yönüyle Block by Block, dijital katılım ekosisteminde kalıcı platformlara alternatif değil; onları tamamlayan, planlama süreçlerine yaratıcı ve kapsayıcı bir katman ekleyen bir metodoloji olarak değerlendirilmelidir.

5.3.4. Participe+ São Paulo, Brezilya

Participe+, São Paulo Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen dijital vatandaş katılım platformudur. Platform, kamu ile vatandaşlar arasında sürekli, açık ve interaktif bir iletişim kanalı oluşturmayı amaçlayan çevrimiçi bir katılım aracıdır. Temel olarak, şehir sakinlerinin kamu politikaları, bütçe planlaması ve proje karar alma süreçlerine doğrudan katkı sağlamasını kolaylaştırmak üzere tasarlanmıştır. Participe+; kamuoyu danışmaları, halk oylamaları ve özellikle katılımcı bütçeleme süreçleri gibi çeşitli işlevleri bir arada sunmaktadır. Bu tasarımın arka planında, São Paulo'nun katılım kültürünü yaygınlaştırmak ve şeffaf, hesap verebilir yerel yönetişimi desteklemek hedeflenmiştir. Participe+, São Paulo Belediyesi ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ortaklığıyla geliştirilmiştir. Portal, Madrid Belediyesi tarafından geliştirilen ve vatandaşların siyasi karar alma süreçlerine katılımını artırmayı amaçlayan ücretsiz Consul yazılımını kullanmaktadır. Consul yazılımı, dünya çapında çok sayıda hükümet ve kurum tarafından kullanılmaktadır. Bu, herhangi bir belediyenin, eyaletin, ulusun veya kurumun kodu özgürce kullanabileceği ve güçlendirebileceği anlamına gelmektedir (URL-46).

Participe+, belediye kamu politikalarının halk ve hükümet arasında iş birliğine dayalı bir şekilde tartışılması ve formüle edilmesi için bir ortam sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu amaçla, platform halkla istişareler, vatandaş bütçesi ve oylama olmak üzere üç katılım formatı sunmaktadır (URL-46).

Participe+, başlangıcından geliştirilmesine kadar, sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra kamu görevlileri, akademisyenler ve Açık Hükümet Ortaklığı (The Open Government Partnership) topluluk uzmanlarıyla kapsamlı bir iş birliği sonucunda kurulmuştur. Temel amacı, Brezilya'nın São Paulo şehrindeki kamu politikalarının, vatandaşlarla birlikte inşa edilebilmesi için herkese açık bir çevrimiçi katılım araçları kataloğu sunmaktır. Participe+, Madrid Belediyesi (aynı zamanda OGP Local üyesi) tarafından geliştirilen ve São Paulo için etkili bir çözüm olduğunu kanıtlamış açık kaynaklı bir yazılım olan Consul üzerine inşa edilmiştir. Consul'un çeşitli araçlarını kullanarak, seçim kurullarıyla sınırlı anketler, metinler maddeler halinde

yapılandırılmış halkla istişareler ve bu süreçleri şeffaf hale getirmek (tüm sonuçlar açık formatta indirilebilir) için yeni formatlar oluşturmak üzere kodu genişletmiştir. Bu yazılımı kullanarak Participe+'ın geliştirilmesi daha ucuz ve daha hızlı hale gelmiş ve COVID-19 pandemisi sırasında halkın aktif katılımının sağlanması mümkün olmuştur (URL-47).

Katılımcılık ve etki

Temmuz 2020'de yayına girmesinden bu yana Participe+, şehirdeki çevrimiçi sivil alanı genişleterek, kamuoyu istişareleri, oylamalar, kamu duruşmaları ve katılımcı bütçeleme yoluyla São Paulo'nun açık hükümet zorluklarıyla mücadele etmek için ilgi çekici bir platform olmuştur. 100 000'den fazla kişi web sitesine erişmiş ve 20 000'i katılım için kayıt yaptırmıştır. Yüksek nüfuslu metropol ölçeğinde, dijital katılımın kent nüfusunun oldukça sınırlı bir bölümüne ulaştığı görülmektedir. São Paulo için 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Gündemi ve şehrin yeşil alanlar, parklar ve korunan alanlar planı gibi son derece önemli bazı kamu politikaları web sitesinde istişareye sunulmuştur. Participe+ sayesinde São Paulo, katılımcı süreçlere çevrimiçi katılımında bir artış görülmüştür. Vatandaş bütçeleme sürecinde katılımda yaklaşık %500'lük bir artış görülmüştür (2019'daki 2097'den 2020'de 12 354'e) ve 3. Açık Hükümet Çok Paydaşlı Forum seçimlerinde bir önceki seçim turuna göre 16 kat artmıştır (2018'deki 46'dan 2021'de 737'ye). Aktif katılım yoğunluğu %61,8 olup, sürece dâhil olan kullanıcıların önemli bir bölümünün pasif değil, etkin katılımcı konumda olduğu görülmektedir (Çizelge 5.32) (URL-47).

Çizelge 5.32. Participe+ katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Nicel Metrik (Hesaplama İşlemi)	Ölçüm Sonucu	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Kategorik Ölçüm (Arnstein Skalası)	3 (Yurttaş Gücü)	Platform, Katılımcı Bütçeleme gibi süreçleri içerdiği için, Arnstein Merdiveni'nde yurttaşın ortak karar alma gücüne sahip olduğu seviyeye karşılık gelir.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO) (Temsil Gücü)	20 000 /12 330 000 x 100	%0,16	20 000 kullanıcı sayısı (2020), 12 330 000 nüfus (2020)
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (Politika Dönüştürme Gücü)	12 354/20 000x100	%61,77	12 354 katılım oyu, 20 000 kullanıcı sayısı

Geri bildirim mekanizmaları

Platform, kullanıcıların önerilerini yalnızca göndermekle kalmayıp sürecin farklı aşamalarında geri bildirim alabilecekleri interaktif bir yapı sunmuştur. Her bir öneri

numaralandırılmış, kamuya açık biçimde arşivlenmiş ve önerilerin değerlendirme statüsü, açıklamalarla birlikte kullanıcıya bildirilmektedir. Böylelikle kullanıcılar önerilerinin sistem içindeki yolculuğunu takip edebilmiş, bu da katılımın yalnızca sembolik olmaktan çıkıp hesap verebilir ve izlenebilir bir yönetişim süreci haline gelmesini sağlamıştır (URL-47).

Participe+ platformu, kullanıcıya gönderdiği geri bildirimin sadece bir teyit olmaktan çıkıp, önerinin durumunu interaktif ve şeffaf bir şekilde takip etme olanağı sunmaktadır. Numaralandırma ve statü bildirimi mekanizmaları, hem idari ciddiyeti hem de kullanıcı nezdinde süreç üzerindeki kontrol hissini artırmaktadır. Bu, platformun sadece veri toplama aracı değil, aynı zamanda güven inşa eden bir yönetişim aracı olduğunu göstermektedir (Çizelge 5.33).

Çizelge 5.33. Participe+ geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Var	Kullanıcıların önerileri numaralandırılmış ve sistem içindeki farklı aşamalarda geri bildirim alabilecekleri interaktif bir yapı sunulmuştur. Bu, idarenin girdiyi kayıt altına aldığının ve süreç içinde gerçek zamanlı izlenebilirlik (takip olanağı) sağladığının kanıtıdır.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Var	Önerilerin kamuya açık arşivlenmesi ve değerlendirme statüsünün açıklamalarla birlikte kullanıcıya bildirilmesi yoluyla döngü kapanır. Bu, katkıların izlenebilir olduğunu ve katılımın etkili katılım haline geldiğini gösterir.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Var	Önerilerin sistemdeki yolculuğunun takip edilebilmesi, idarenin süreci ciddiye aldığını ve kurumsal sahiplenme ile bağlandığını gösterir. Bu yaklaşım, sürecin kurumsallaşmasını ve katılımcılara karşı hesap verebilirliği sağlamaktadır.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Participe+ São Paulo, tüm planlama belgelerini, yasa taslaklarını, öneri istatistiklerini ve geri bildirim raporlarını açık erişimli biçimde yayınlamaktadır. Platformun arayüzünde yer alan etkileşimli haritalar, mevzuat maddeleri üzerinde kullanıcı yorumları, öneri değerlendirme raporları gibi unsurlar, veri şeffaflığına dair güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca platform, açık veri (open data) politikası kapsamında kaynak kodunu ve verileri üçüncü taraf kullanımına da açmıştır. Süreçleri şeffaf hale getirmek için yeni formatlar oluşturmak üzere Participe+ Consul kodunu genişletmiş ve tüm sonuçlar açık formatta indirilebilir hale getirilmiştir (Çizelge 5.34) (URL-47).

Çizelge 5.34. Participe+ şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Var	Doğrudan maliyet veya bütçe verisi geçmese de tüm planlama belgeleri, yasa taslakları ve öneri değerlendirme raporlarının açık erişimli yayımlanması, finansal kararların arkasındaki gerekçelerin şeffaflığını sağladığını gösterir.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Var	Platformun açık veri politikası kapsamında verileri üçüncü taraf kullanımına açması ve süreç sonuçlarını indirilmek üzere açık formatta yayımlaması, verinin makine tarafından işlenebilir olduğunu ve teknik şeffaflığı sağladığını gösterir.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Var	Platformun, Consul kodunu genişletmesi ve kaynak kodunu üçüncü taraf kullanımına açması, platformun temel altyapısının (teknolojik altyapı) bağımsız denetime açık olduğu anlamına gelir. Bu, veri güvenilirliği ve teknolojik denetlenebilirliği garanti eder.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

Platformun hem teknik hem de içerik yönünden kapsayıcı olması, farklı toplumsal kesimlerin katılımını mümkün kılmıştır. Mobil uyumlu yapı, düşük bant genişliği gereksinimi, sadeleştirilmiş arayüz, Portekizce'ye ek yerel dil ve LIBRAS (Brezilya İşaret Dili) desteği kapsayıcılığı artırmaktadır. Ayrıca, dezavantajlı mahallelerde fiziksel "katılım noktaları" oluşturularak dijital uçurumun kapatılması hedeflenmiştir. Bu çok katmanlı erişim politikası, platformun yalnızca teknik olarak değil, sosyo-kültürel olarak da kapsayıcı bir araç olarak değerlendirilebilmesini sağlamaktadır. Ancak São Paulo'nun büyüklüğü ve sosyoekonomik eşitsizlikleri göz önüne alındığında, internet erişimi veya okuryazarlık kısıtları nedeniyle bazı grupların düşük temsil edilme riski hala devam etmektedir (Çizelge 5.35) (URL-46).

Çizelge 5.35. Participe+ erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	Teknik Adaptasyon: Platform, mobil uyumlu yapı ve düşük bant genişliği gereksinimi gibi özelliklerle dijital erişimi güçlendirmektedir.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Var	Kapsayıcılık: Sadece teknik erişim değil, içerik erişimi de sağlanmaktadır: Sadeleştirilmiş arayüz, Portekizce'ye ek yerel dil desteği ve LIBRAS (Brezilya İşaret Dili) desteği ile dilsel ve bilişsel bariyerler ortadan kaldırılmaktadır.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Var	Mail ile anonim olarak kolay şekilde kayıt imkanı sunmaktadır. Kimlik doğrulama zorunluluğu yoktur.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Katılım sisteminde kullanılan etkileşimli haritalar, yasa metnine doğrudan yorum bırakma özelliği, açık form yapısı ve sadeleştirilmiş dil kullanımı, kullanıcı deneyimini kolaylaştırmaktadır. Bu özellikler, dijital okuryazarlık düzeyi düşük kullanıcıların dahi katkı sağlayabilmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca, platformun tasarımında kullanıcı geri bildirim döngülerinden yararlanılarak sürekli iyileştirme sağlanmaktadır. Arayüzde görsel araçların ağırlıklı kullanımı, katılımın niteliğini artıran unsurlardan biridir. Amaca yönelik basit bir web sitesi tasarlanmış olup, bu da tasarımı kullanıcı dostu yapmaktadır (Çizelge 5.36) (URL-46).

Şekil 5.4. Participe+ uygulamasından örnek görsel (URL-46)

Participe+ platformu, anlaşılabilirlik ve mekânsal etkileşim konularında güçlüdür. Etkileşimli haritalar ve basit arayüz sayesinde bilişsel yükü etkin bir şekilde yönetmektedir. Ancak, kullanıcıyı sürece duygusal ve sosyal olarak bağlayan oyunlaştırma veya sosyal teşvik mekanizmalarının olmaması platformun kullanıcı algısı üzerindeki uzun vadeli

etkisini ve toplumsal benimsenme hızını olumsuz etkileyebilecek bir eksikliktir (Çizelge 5.36).

Çizelge 5.36. Participe+ kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Var	Mekânsal Etkileşim: Etkileşimli haritalar, görsel araçların ve infografiklerin ağırlıklı kullanımı ve yasa metnine doğrudan yorum bırakma gibi özellikler, teknik bilgisi olmayan kullanıcıların dahi karmaşık kentsel planlama konularına anlamlı katkı yapabilmesini sağlar.
G5.2: Kullanıcı Arayüzü Teşvik Mekanizmaları	Yok	Teşvik Eksikliği: Oyunlaştırma (Gamification), puan sistemi veya sosyal paylaşım teşvikleri gibi kullanıcıyı aktif olarak motive eden çağdaş UI teşvik mekanizmalarının varlığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Platform, sürekli iyileştirme için kullanıcı geri bildirim döngüsü kullanmaktadır, ancak bu doğrudan bir teşvik mekanizması değildir.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Participa São Paulo'nun 2020 yılında güncellenerek Participe+ adını alması, bu uygulamanın yalnızca dönemsel bir deneyimden ibaret olmadığını, kurumsallaşmış bir dijital katılım altyapısına dönüştüğünü göstermektedir. Platformun Belediye tarafından yönetiliyor olması politik değişimler açısından tehdit olarak gözükse de sürdürülebilir finans sağlanması açısından önemlidir. Yeni platformda kullanılan Consul açık kaynak kodlu yazılım, yeniliklerin kolayca entegre edilmesini mümkün kılmakta; veri güvenliği, esneklik ve uyarlanabilirlik gibi gereksinimleri karşılamaktadır. Ayrıca, bu platform São Paulo'nun Açık Hükümet Ortaklığı üyeliği kapsamında resmî taahhütlerinden biri olarak sürdürülmektedir. Dolayısıyla hem kurumsal devamlılık hem de uluslararası yönetişim standartlarına uygunluk sağlanmaktadır (Çizelge 5.37) (URL-47).

Participe+ platformunun açık kaynak tabanı ve resmi taahhütler devamlılığını garanti altına almaktadır. Ancak, ileri teknolojileri (yapay zekâ, oyunlaştırma) süreçlerine entegre ettiğine dair bir kanıt olmaması platformun gelecekteki yenilikçilik kapasitesi açısından bir zayıflık oluşturmaktadır. Bu durum, platformun odağının etkili yönetişim süreçlerini garanti altına almak, teknolojik sınırları zorlamaktan daha öncelikli olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.37. Participe+ sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Var	Platformun Belediye tarafından yönetilmesi ve resmî taahhüt olarak sürdürülmesi, kurumsal devamlılık sağlar. Ayrıca sürdürülebilir finans için önemli bir dayanak oluşturur.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Var	Temelde Consul açık kaynak kodlu yazılım kullanılması, platformun esneklik ve uyarlanabilirlik (modülerlik) gereksinimlerini karşıladığını gösterir. Bu yapı, yeniliklerin kolayca entegre edilmesini mümkün kılarak uzun ömürlülüğü destekler.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Yok	Platformun yapay zekâ tabanlı öneri analizi, gelişmiş bulut bilişim altyapısı veya Oyunlaştırma gibi ileri teknoloji ve yenilikçi özellikler kullandığına dair bir veri bulunmamaktadır.

Değerlendirme

Participe+ São Paulo, dijital katılımın yerel yönetim süreçlerine kurumsal ve bağlayıcı biçimde entegre edildiği güçlü bir e-katılım örneğidir. Açık kaynaklı Consul yazılımı üzerine inşa edilmesi, platformun şeffaf, denetlenebilir ve maliyet-etkin bir yapıya sahip olmasını sağlamış; dijital katılımın teknik bir araçtan ziyade yönetişim mekanizması olarak kurgulanmasına olanak tanımıştır.

Katılımcılık ve etki açısından platform, özellikle katılımcı bütçeleme süreçleriyle yurttaşların karar alma mekanizmalarına doğrudan katkı sunabildiği bir model ortaya koymaktadır. Arnstein'ın katılım merdiveninde "yurttaş gücü" düzeyine karşılık gelen bu yapı, dijital katılımın sembolik danışmanın ötesine geçebildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, yüksek nüfuslu metropol ölçeğinde toplam katılım oranının düşük kalması, dijital katılımın temsiliyet kapasitesine ilişkin önemli bir sınırlılığı ortaya koymaktadır. Buna karşın aktif katılım yoğunluğunun yüksek olması, platforma dâhil olan kullanıcıların büyük bölümünün sürece etkin biçimde katıldığını göstermektedir.

Geri bildirim mekanizmaları açısından Participe+, önerilerin numaralandırılması, kamuya açık biçimde izlenebilmesi ve değerlendirme statülerinin paylaşılması sayesinde hesap verebilir ve izlenebilir bir katılım süreci sunmaktadır. Bu yapı, kullanıcı güvenini artırarak katılımın sembolik olmaktan çıkmasına katkı sağlamaktadır.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı bakımından platform, planlama belgeleri, yasa taslakları ve süreç sonuçlarını açık erişimli ve indirilebilir formatta sunmasıyla güçlü bir örnek teşkil

etmektedir. Açık kaynaklı altyapı, teknolojik denetlenebilirliği ve veri güvenilirliğini destekleyen önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık boyutunda mobil uyumlu arayüz, sadeleştirilmiş dil ve LIBRAS desteği gibi özellikler olumlu olmakla birlikte, São Paulo'daki sosyoekonomik eşitsizlikler ve dijital uçurum, çevrimiçi katılımın tüm toplumsal kesimlere eşit biçimde yayılmasını sınırlandırmaktadır.

Kullanıcı dostu tasarım açısından platform, etkileşimli haritalar ve basit arayüzüyle bilişsel yükü azaltmaktadır; ancak oyunlaştırma veya sosyal teşvik mekanizmalarının bulunmaması, katılımın sürekliliği açısından bir eksikliktir. Sürdürülebilirlik bakımından belediye sahipliği ve Açık Hükümet Ortaklığı kapsamındaki taahhütler platformun kurumsal devamlılığını güçlendirmektedir. Buna karşılık, yapay zekâ ve ileri dijital teknolojilerin henüz entegre edilmemiş olması, yenilikçilik kapasitesini sınırlamaktadır.

Genel olarak Participe+, dijital katılımın kurumsallaşmış, bağlayıcı ve şeffaf bir yönetişim aracı olarak nasıl yapılandırılabileceğini gösteren önemli bir vaka olup, dijital katılımın olanaklarını ve metropol ölçeğindeki sınırlılıklarını birlikte ortaya koymaktadır (Çizelge 5.38).

Çizelge 5.38. Participe+ değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri
K1	Katılımcılık ve Etki	Yüksek	Katılımcı Bütçeleme gibi süreçlerle Karar Bağlayıcılığı Seviyesi yüksek (Ortaklık/Yarı Bağlayıcı). Katılımcı Bütçelemede %500'lük katılım artışı ve kayıtlı kullanıcıların %61,77'sinin aktif katılımı.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Yüksek	Önerilerin numaralandırılmış olması, kamuya açık arşivlenmesi ve değerlendirme statüsünün açıklamalarla birlikte kullanıcılara bildirilmesi (Geri Bildirim Döngüsü Kapanması). Süreç izlenebilir ve ciddidir.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Yüksek	Consul açık kaynak kodlu yazılım (Teknolojik Denetlenebilirlik) ve süreç sonuçlarının açık formatta indirilebilir olması (Teknik Şeffaflık). Açık Veri politikası ile yurttaş denetimi desteklenmiştir.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Yüksek	Mobil uyumluluk, düşük bant genişliği gereksinimi ve LIBRAS (İşaret Dili) desteği (Dilsel Kapsayıcılık). Dezavantajlı mahallelerde fiziksel katılım noktaları oluşturulması.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşimli Arayüz	Orta	Etkileşimli haritalar (Mekânsal Etkileşim) ve sadeleştirilmiş dil kullanımı ile bilişsel yükün azaltılması. Kullanılabilirlik (Usability) açısından güçlü bir altyapı sunar.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Yüksek	Belediye yönetimi, OGP taahhüdü ve Consul açık kaynak kodlu modüler yapı ile kurumsal ve teknolojik devamlılık garantilenmiştir. Platform bu yönleriyle çok sağlamdır.

5.3.5. FixMyStreet, İngiltere

FixMyStreet, 2007 yılında Birleşik Krallık merkezli sivil toplum kuruluşu mySociety tarafından geliştirilen açık kaynaklı bir dijital katılım platformudur. Kamu kurumlarından ziyade, vatandaşların doğrudan günlük yaşamlarını etkileyen yerel sorunlara (bozuk yollar, çukurlar, kırık sokak lambaları, yasadışı çöpler vb.) dair raporlarını kolayca ilgili belediyeye iletebilmesini amaçlamaktadır. Yurttaşların küçük ölçekli altyapı ve kent hizmetlerindeki sorunları bildirmesini kolaylaştırmak, kamu hizmetlerine erişimi hızlandırmak, yerel yönetimlerle halk arasında şeffaf bir köprü kurmayı sağlamaktadır. Başlangıçta Birleşik Krallık genelinde belediyelere sorun bildirme aracı olarak tasarlanan uygulama, zamanla benzer modeller farklı ülkelerde (örneğin Norveç, Yeni Zelanda, Malezya) 20 den fazla sitede uyarlanmıştır. İnternet sitesi üzerinden sadece Birleşik Krallıkta haftalık yirmi binin üzerinde raporlama yapıldığı ve aylık kırkbinden fazla sorunun çözüme ulaştırıldığı belirtilmektedir (URL-48).

Katılımcılık ve etki

FixMyStreet, katılımı mikro düzeye indirerek günlük yaşamla doğrudan bağlantılı hale getirmiştir. Vatandaşlar kentsel makro planlamaya değil, somut sorunlara (ör. çukur, kırık lamba) dair etki yaratmaktadır. Bu, mikro katılımın somut çıktıları modelini güçlendirmektedir. Ancak kent vizyonu ve imar planı gibi daha üst ölçekli süreçlerde doğrudan etkisi sınırlıdır. Belirli bir amaç için izin verilen konularda bildirim yapılmakta, bildirimin dikkate alınıp hayata geçirilmesi konusunda kamu kurumlarının herhangi bir taahhütü bulunmamaktadır. Uygulama günlük hayatta karşılaşılan sorunların bildirilmesine olanak sağlamaktadır (Çizelge 5.39) (URL-48).

FixMyStreet, bir hata raporlama platformudur. Bu nedenle vatandaşın nihai karar verme yetkisine sahip olmadığı ancak hizmet sunumunu yönlendirme gücünün olduğu anlamına gelir.

Çizelge 5.39. FixMyStreet katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu	Kapsadığı Dönem (Yıl/Dönem)	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	2 (Danışma/Tavsiye)	2007 - Günümüz	Platform, yurttaşların sorunları bildirdiği ve belediyenin bu sorunları düzeltme yükümlülüğünü (yasal bağlayıcılık belediyenin üzerindedir) tavsiye yoluyla tetiklediği bir mekanizmadır.
G1.2: Somut Çıktılar (Temsil Gücü)	Fix My Street birçok ülkede aktif kullanıldığından katılımcı sayısına net olarak ulaşılamamış bu gösterge hesaplanmamıştır.	-	-
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu	Fix My Street birçok ülkede aktif kullanıldığından katılımcı sayısına net olarak ulaşılamamış bu gösterge hesaplanmamıştır.	-	-

Geri bildirim mekanizmaları

Platform, şikâyetlerin belediye sistemine iletilmesinden sonra yanıtların çevrimiçi izlenebilmesini sağlamaktadır. Vatandaşlar, raporlarının durumunu (“open, in progress, fixed”) görebilmektedir. Bütün belediyelerin teknik entegrasyonu eşit seviyede olmadığından, geri bildirim kalitesi belediyeden belediyeye değişebilmektedir. Geri bildirim yapılmasını zorunlu kılan veya bunu taahhüt eden kamu kurumları bulunmamaktadır (Çizelge 5.40) (URL-48).

Çizelge 5.40. FixMyStreet geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Var	Şikâyetler belediye sistemine iletildikten sonra yanıtların çevrimiçi izlenebilmesi sağlanmaktadır. Vatandaşlar raporlarının durumunu ("open, in progress, fixed") görebilmektedir. Bu, süreç şeffaflığı ve takip olanağının temel gereksinimlerini karşılar.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Var	Şikâyetlerin durumunun "fixed" (çözüldü) olarak güncellenmesi, geri bildirim döngüsünün kapandığını gösteren bir yöntemdir. Ancak, teknik entegrasyonun eşit olmaması nedeniyle geri bildirim kalitesi belediyeden belediyeye değişebilmektedir.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Yok	Geri bildirim yapılmasını zorunlu kılan veya bunu taahhüt eden kamu kurumları bulunmamaktadır. Bu durum, sürecin ciddiyetini artıran kurumsal hesap verebilirlik ve politik bağlılık niteliklerinin eksik olduğunu gösterir.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

FixMyStreet açık kaynaklı bir platformdur. Raporları herkese açık haritalar üzerinden yayınlanmaktadır. Böylece yalnızca belediye değil, tüm toplum sorunların nerede yoğunlaştığını görebilme imkanına sahiptir. Bu açık veri yaklaşımı yerel planlama süreçlerini de bilgilendirebilecek ve bildirilen problemler imar planlarında da karşılık bulabilecektir (Çizelge 5.41) (URL-48).

Çizelge 5.41. FixMyStreet şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Yok	Uygulamanın yapısı gereği karar süreçlerinin finansal şeffaflığına ilişkin bir düzenleme uygulamada yer almamaktadır
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Var	Raporlar herkese açık haritalar üzerinden yayımlanmaktadır. Bu, verinin kolayca görselleştirildiği ve yerel planlama süreçlerini bilgilendirebileceği anlamına gelir.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Var	Platformun açık kaynaklı olması, yazılımın ve dolayısıyla veri toplama/işleme algoritmalarının herkes tarafından denetlenebilir olduğu anlamına gelir. Bu, sistemin güvenilirliği ve şeffaflığı için kritik bir unsurdur.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

Platform, basit bir arayüz üzerinden çalışmaktadır. Web sitesinden ve mobil uygulamalardan erişilebilir. İngiltere'de engelli kullanıcıların erişimini kolaylaştıracak WCAG standartlarına uygun olarak geliştirilmiştir (Çizelge 5.42) (URL-48).

Çizelge 5.42. FixMyStreet erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	Web sitesinden ve mobil uygulamalardan erişilebilir olması platform çeşitliliğini artırır.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Var	Basit arayüz ve WCAG standartlarına uygunluk engelli kullanıcılar için erişimi kolaylaştırmaktadır. İki dilde hizmet verilmektedir.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Var	Fix My Street genellikle e-posta veya anonimlik temelinde çalışır ve e-Devlet gibi katı kimlik doğrulama gerektirmez. Bu esnek yapı, farklı sosyo-ekonomik ve dijital okuryazarlık düzeylerine sahip kullanıcıların katılımını kolaylaştırarak kapsayıcılık engellerini minimumda tutar.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Platformun arayüzü oldukça basittir. Web sitesi veya uygulama açıldığında sizden yakınınızdaki bir Birleşik Krallık posta kodunu veya sokak adını ve alanını girmenizi isteyen bir ekran karşılamaktadır. Bu platformun en güçlü özelliklerinden biridir. Kullanıcı sadece harita üzerinde işaret koyarak sorunu tarif eder ve fotoğraf yükleyebilir. Bu, katılımı teknik bilgiye gerek duymadan mümkün kılmaktadır (Çizelge 5.43).

Şekil 5.5. Fix My Street web sitesi görünümü (URL-48)

Çizelge 5.43. FixMyStreet kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Katkı Sürecinin Bilişsel Yükü	Var	Arayüz oldukça basittir ve kullanıcıdan sadece posta kodu/sokak adı girmesi istenir. Katılım süreci, harita üzerinde işaret koyma ve fotoğraf yükleme gibi basit eylemlerle sınırlıdır. Bu, teknik bilgiye gerek duymadan katılımı mümkün kılarak bilişsel yükü minimuma indirir.
G5.2: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Var	Kullanıcının harita üzerinde işaret koyarak sorunu tarif etmesi, platformun temelini oluşturur. Bu, Coğrafi Bilgi Sistemi prensiplerine dayalı mekânsal etkileşim yeteneğinin platformun en güçlü özelliklerinden biri olduğunu gösterir. Görsel ve mekânsal odak, anlaşılabilirliği artırır.
G5.3: Kullanıcı Arayüzü (UI) Teşvik Mekanizmaları	Yok	Platformun temel amacı, şikayetlerin çözülmesidir; sosyal medya paylaşımını kolaylaştıran özellikler olsa da oyunlaştırma, puan sistemi, rozetler veya aktif kullanıcı teşvikleri gibi kullanıcıyı platformda tutmaya ve etkileşim yoğunluğunu artırmaya yönelik içsel teşvik mekanizmaları bulunmamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Açık kaynak kodlu yapısı, farklı ülkelerde yeniden kullanımını sağlamaktadır. Uygulama farklı ülkelerde aynı kaynak ve yapıyı kullanarak tamamen ücretsiz bir web sitesi tasarlanmasına yardımcı olmaktadır. Vatandaş raporlarının görselleştirilmesi ve açık paylaşımı, kent hizmetlerinde yenilikçi bir kitlesel kaynak uygulaması olarak görülmektedir. Birleşmiş Milletler E-Gov Survey 2018'de en iyi uygulama örneklerinden biri olarak sunulmuştur. Benzer kaynak ve arayüz kullanılarak farklı eklemeler veya farklı amaçlara yönelik düzenlemeler yapmanıza olanak sağlayan uygulama hem çıkış amacı hem de kendini sürekli yenileyebilmesi nedeniyle yenilikçidir (Çizelge 5.44) (URL-48).

Çizelge 5.44. FixMyStreet sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Var	Platform, kar amacı gütmeyen MySociety adlı bir sivil toplum kuruluşu (STK) tarafından yürütülmektedir. Finansal destek bağışlar ve ticari hizmet gelirlerinin birleşimiyle elde edilir.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Var	Açık kaynak kodlu yapısı ve farklı ülkelerde yeniden kullanım imkânı sunması, modüler yapıdadır.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var	Platform, vatandaş raporlarının görselleştirilmesi ve açık paylaşımını sağlayarak kent hizmetlerinde yenilikçi bir uygulaması olarak kabul edilmektedir.Fix My Street yapısı, öneri analizi için yapay zekâ veya makine öğrenimi gibi ileri analitik araçları kullanmamaktadır.

Değerlendirme

FixMyStreet doğrudan imar planı veya büyük ölçekli kentsel stratejilere odaklanmamaktadır. Platformdan yerel yönetimler faydalanırsa veya buradaki raporlarla ilgilenirse; kent yönetimleri için problem yoğunluk haritaları sağlayarak, gelecekteki planlama kararlarını yönlendirebilecek veriler sağlayabilmektedir. Sokak ve mahalle ölçeğinde planlama süreçlerine girdi sağlanması, katılım spektrumunu genişletmektedir.

Şeffaflık, kullanıcı dostu arayüz ve geri bildirim mekanizmaları kriterlerinde güçlü bir örnektir. Ancak, makro düzey planlama ve imar süreçlerine doğrudan katılım sağlamaması sınırlayıcı bir unsurdur. Açık kaynak kodlu olduğu için teknik olarak kolay uyarlanabilir; farklı belediyeler için hızlı bir çözüm sunmaktadır. Ancak, yerel yönetimlerin entegrasyonu ve sorun çözme kapasitesi bu noktada kritik önem taşımaktadır.

Kullanıcı arayüzü basit ve amaca yönelik olmakla birlikte, farklı konularda görüş bildirilememesi, öneri veya tartışma olmaması ve yapılan önerilerin idarelerce benimsenmemesi durumunda başarıya ulaşamayacak olması modelin zayıf yanlarındandır.

FixMyStreet, kent yönetiminde vatandaş katılımını destekleyen dijital platformlar arasında özgün bir model sunmaktadır. Değerlendirme sonuçları, platformun teknolojik sürdürülebilirlik ve kullanılabilirlik alanlarında olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir. Açık kaynak kodlu yapısı ve kâr amacı gütmeyen kuruluş sahipliği, platformun finansal ve politik döngülerden bağımsız olarak uzun vadeli işlerliğini garanti altına alan temel güçlü yön olarak görülebilmekle birlikte daha sürdülebilir olması açısından yerel yönetimlerce desteklenmesi önemlidir. Platformun en önemli sınırlaması, doğası gereği katılımcılık ve etkikriterindedir. Fix My Street, toplu politika yapımı veya katılımcı bütçeleme gibi süreçlere değil, bireysel sorun bildirimine odaklandığı için, Arnstein Merdiveni'nde daha üst düzey bir Karar Bağlayıcılığı sergilememektedir. Geri bildirimi zorunlu kılan kurumsal bir çerçeve olmaması, geri bildirim kalitesini yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakarak sürecin tutarlılığını azaltmaktadır. WCAG uyumu gibi teknik çözümlere rağmen, internet erişimi olmayan grupların süreçten dışlanması, platformun sosyal eşitlik hedeflerine ulaşmasında kritik bir engel teşkil etmektedir. Sonuç olarak Fix My Street, düşük bilişsel yüke sahip, harita tabanlı bir bildirim aracı olarak verimlilik ve şeffaflığı üst düzeye çıkarmakta, ancak politik etki ve evrensel kapsayıcılık açısından sınırlı kalmaktadır (Çizelge 5.45).

Çizelge 5.45. FixMyStreet değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Düşük	Raporların harita üzerinden görselleştirilmesi (bilgilendirme ve farkındalık yaratma).	Platformun doğası gereği karar bağlayıcılığı seviyesi düşüktür (daha çok bilgilendirme/iletişim). Toplu politika oluşturma yerine, bireysel sorun çözmeye odaklıdır.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Orta	Şikâyetlerin durumunun ("open, in progress, fixed") çevrimiçi izlenebilmesi.	Geri bildirim yapılmasını taahhüt eden bir kamu kurumu olmaması. Bu durum, geri bildirim kalitesinin belediyeden belediyeye değişmesine neden olur.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Yüksek	Platformun açık kaynak kodlu olması ve tüm raporların herkese açık haritalar üzerinden yayımlanması. Veri, yerel planlama süreçlerini bilgilendirme potansiyeline sahiptir.	Çözülen sorunların maliyetleri ve finansal şeffaflık hakkında somut veri eksiktir.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Yüksek	Basit arayüz, Web ve Mobil erişim , WCAG standartlarına uygunluk ve esnek kayıt mekanizması (anonimlik/e-posta) ile bilişsel yükü azaltma.	İnternet erişimi olmayan veya dijital becerisi düşük vatandaşların katılımı sınırlıdır. Dijital uçurumu kapatacak proaktif fiziksel katılım noktaları bulunmamaktadır.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Yüksek	Harita üzerinde işaret koyma ve fotoğraf yükleme gibi eylemlerle bilişsel yükün en aza indirilmesi. Platformun temel işlevinin mekânsal etkileşim üzerine kurulu olması.	Kullanıcıyı motive eden oyunlaştırma veya sosyal paylaşım teşvikleri gibi teşvik mekanizmaları bulunmamaktadır.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Yüksek	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş (MySociety) sahipliği ve açık kaynak kodlu modüler yapısı. BM tarafından onaylanmış bir yenilikçi modeldir.	Yenilikçilik yapısal olsa da, öneri analizi için Yapay Zekâ veya diğer ileri teknoloji analitik araçlarının kullanımına dair kanıt eksiktir.

5.3.6. PlaceSpeak, Kanada

PlaceSpeak, 2011 yılında Vancouver, Kanada merkezli olarak kurulmuştur. Kurucusu, kent coğrafyacısı ve film yapımcısı Colleen Hardwick, çevrimiçi kamu katılımı ve karar alma süreçlerinde yenilikler yapmak amacıyla konum tabanlı topluluk danışma platformunu mekânsal doğrulama yaklaşımıyla tasarlamıştır. Temel amaç, dijital katılım süreçlerinde kimlik doğrulamayı belirli bir coğrafi alana bağlayarak, çevrim içi tartışmaları doğrudan o toplulukta yaşayan kişilerle sınırlamaktır. Uygulama yurttaşların kentsel planlama, çevre, ulaşım, imar ve topluluk projeleri hakkında güvenilir biçimde görüş bildirmesini sağlamayı

ve karar vericilere coğrafi tabanlı, doğrulanmış topluluk geri bildirimi sunmayı amaçlamaktadır (URL-49).

Katılımcılık ve etki

Yerleşim alanı doğrulamasına dayalı sistem, sadece o bölgede yaşayanların katılımını mümkün kılmaktadır. Bu da yapılan yorum ve önerilerin meşruiyetini artırmaktadır. Bu da konunun muhataplarının öneri ve şikayetleri daha güvenilir bulmasını sağlamaktadır. PlaceSpeak katılım kalitesini nicelikten çok nitelik üzerinden artırmaktadır. Uygulama tamamen özel bir şirketin yönetiminde olup, katılımcılar sadece para karşılığı üye olan kullanıcıların belirlediği konularda yorum yapabilmektedir (Çizelge 5.46) (URL-49).

Çizelge 5.46. PlaceSpeak katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	2 (Danışma/Tavsiye)	Arnstein Merdiveni'nde platform, yurttaşa doğrudan karar yetkisi vermeden, kararları etkileme düzeyine karşılık gelir. Platformun ana amacı, kanıt temelli girdi sağlamaktır.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO)	Uygulama Proje bazlı ve konum tabanlı olduğundan veri bulunmamaktadır.	Platform, katılımı sadece o bölgede yaşayanlarla sınırlıdır. Nicelikten çok nitelik üzerinden ilerlemektedir. Küresel çapta genel kullanıcı sayısından ziyade, coğrafi alandaki doğruluk önceliklidir.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (EOR)	Uygulama Proje bazlı ve konum tabanlı olduğundan veri bulunmamaktadır.	Yerleşim alanı doğrulamasına dayalı sistem sayesinde, yapılan yorum ve önerilerin meşruiyetinin artması hedeflenir. Karar vericiler, doğrulanmış topluluk geri bildirimi aldıkları için bu girdileri daha güvenilir bulur. Bu da katılımın politik dönüştürme gücünü potansiyel olarak artırır.

Geri bildirim mekanizmaları

Katılımcılar, dijital forumlarda görüş bildirir, anketler doldurur ve belgeler üzerine yorum yapabilirler. Yönetimler, topluluk profilleri üzerinden geri dönüşleri toplayabilir ve raporlayabilirler. Geri bildirimler, “kimlik + mekân doğrulaması” sayesinde sahici ve temsili niteliktedir (Çizelge 5.47) (URL-49).

Çizelge 5.47. PlaceSpeak geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Yok	Katılımcıların görüş, anket veya yorumlarının belediye sisteminde nasıl bir yolculuk izlediğini ve nihai karar sürecinde ne aşamada olduğunu çevrimiçi takip etme olanağından bahsetmemektedir. Odak, veri toplamadır.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Yok	Yönetimlerin geri dönüşleri toplayıp raporlayabildiğini belirtse de bu raporların ne zaman, nasıl ve hangi gerekçeyle yanıtlandığını veya uygulanıp reddedildiğini (gerekçeli yanıt) kamuya açık bir biçimde bildirme taahhüdünden bahsedilmemektedir.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Var	Geri bildirimlerin "kimlik + mekân doğrulaması" sayesinde sahici ve temsili nitelikte olması, girdinin meşruiyetini ve karar vericiler nezdindeki ciddiyetini artırır. Ancak özel şirket (PlaceSpeak) yönetimi, süreci kurumsal bir kamu taahhüdünden ziyade, ticari bir hizmet haline getirir.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Katılım süreçleri ve elde edilen veriler, belediyelerin web siteleriyle entegre edilerek kamuya açılabilmektedir. Ancak, tam anlamıyla bir açık veri portalı değildir; verilerin paylaşımı proje bazlıdır. Şeffaflık mekanizması, kimin katıldığı ve hangi bölgeden geri bildirim geldiğinin doğrulanabilir olmasına dayanır. Uygulama sadece bir sorun savunucusuna, sizin onlar tarafından belirlenen bir bölgede yaşadığınızı teyit etmektedir. Reklam yoluyla finanse edilmemekte ve kişisel bilgileri üçüncü taraflarla paylaşmamaktadırlar. Uygulamada hangi kişisel bilgilerinizin görüneceğine kullanıcılar karar verebilmektedir (Çizelge 5.48) (URL-49).

Çizelge 5.48. PlaceSpeak şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Yok	Platformun reklam yoluyla finanse edilmediğini ve kişisel bilgileri paylaşmadığını belirtse de belediyelerle olan proje bazlı çalışmaların maliyetleri veya finansal sonuçları hakkında açık veri sunulup sunulmadığına dair bilgi eksiktir.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Orta	Verilerin paylaşımı proje bazlıdır ve platform tam anlamıyla bir açık veri portalı değildir. Ancak, veriler belediyelerin web siteleriyle entegre edilerek kamuya açılabilmektedir. Makine tarafından işlenebilir formatta sunulup sunulmadığına ilişkin veri bulunmamaktadır.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Yok	Platform, açık kaynak kodlu bir yazılım değildir. Bu durum, oylama ve veri toplama algoritmalarının dışarıdan denetlenebilirliğini engeller ve sistemin güvenilirliğini özel şirketin garantisine bırakır.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

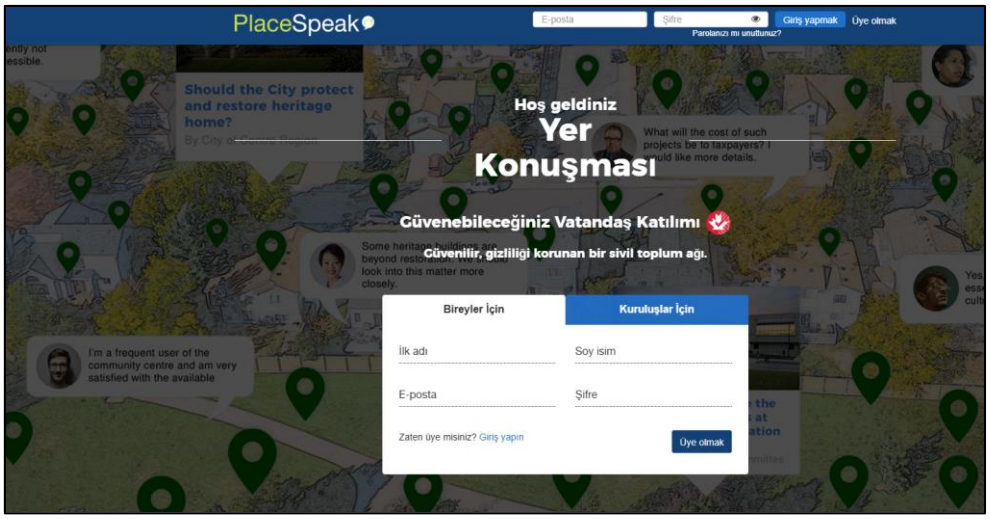
Web tabanlı bir platformdur, herkes ücretsiz kaydolabilmektedir. Özellikle kırsal veya küçük topluluklarda katılımı artırmak için mobil uyumluluk sağlamaktadır. Mekânsal doğrulama yöntemi dezavantajlı grupların sesini manipülasyona uğramadan duyurmasına olanak tanımaktadır. Ancak ücretli üye olan destekçi olarak isimlendirilen kullanıcılar konu açabilmektedir. Bu da belirli konularda araştırma yapmak isteyen kurum veya kuruluşların belirli mekânlara odaklanarak oradaki grupların yorumlarının alabilmesine fırsat tanımaktadır. Kullanım amacı veya kimin ne amaçla bilgi istediğine göre destekçinin tercihine göre kapsayıcılığı değişmektedir. Kullanıcılar ücretsiz kaydolup yorum yapabiliyorken, yeni konu ekleyemiyor sadece görüş istenen konularda görüş bildirebilmektedir. Destekçiler, tüm PlaceSpeak üyelerinin mi yoksa yalnızca belirli alanlardakilerin mi yorum yapabileceğine karar vermektedir. Bir konu hakkında yorum yapmak isteyip de yapılamıyorsa, destekçiyle konu sayfasında verilen iletişim bilgileri aracılığıyla iletişime geçilebilmektedir (Çizelge 5.49) (URL-49).

Çizelge 5.49. PlaceSpeak erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	Platform web tabanlı olup, mobil uyumluluk sağlamaktadır. Herkesin ücretsiz kaydolabilmesi de katılım bariyerini düşürür.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Orta	Mekânsal doğrulama yöntemi yorumların meşruiyetini artırır. Ancak, platformun dil desteği veya arayüzün bilişsel yükünü azaltmaya yönelik somut özelliklere (örn. WCAG/LIBRAS) ilişkin veri bulunmamaktadır.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Yok	Kullanıcılar ücretsiz kaydolup yorum yapabilse de yeni konu ekleyemez ve sadece ücretli üye (Destekçi) olanların belirlediği konularda görüş bildirebilir. Bu model, gündem belirleme hakkını sadece kurumsal müşterilerle sınırlayarak Sosyal Eşitlik ve Kapsayıcılık ilkelerini zedelemektedir.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Basit kayıt ve doğrulama süreci sonrası tartışmalara ve anketlere katılım mümkündür. Haritalar ve konum tabanlı arayüz, imar planı gibi mekânsal konularda güçlü bir etkileşim imkanı sunmaktadır. PlaceSpeak'e giriş yapıldığında, bulunulan bölgenin haritası açılmaktadır. Konular haritada kırmızı işaretleyicilerle işaretlenmiştir. Kayıt olduktan sonra, katılımına izin verilen herhangi bir konuya bağlanılabilmektedir (Çizelge 5.50) (URL-49).

Şekil 5.6. PlaceSpeak web sitesi (URL-49)

Çizelge 5.50. PlaceSpeak kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Katkı Sürecinin Bilişsel Yükü	Var	Basit kayıt ve doğrulama süreci sonrası, katılımın tartışma ve anketlere odaklanması, karmaşık formlar yerine doğrudan etkileşimi teşvik eder. Kullanıcıların kolayca konuya bağlanabilmesi, bilişsel yükü düşürür.
G5.2: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Var	Platformun merkezinde konum tabanlı harita arayüzü bulunur. Girişte kullanıcının bölgesinin haritasının karşılanması ve konuların haritada kırmızı işaretleyicilerle gösterilmesi, imar planı gibi mekânsal konularda güçlü bir etkileşim sağlar.
G5.3: Kullanıcı Arayüzü (UI) Teşvik Mekanizmaları	Yok	Platformun temel odağı doğrulanmış veri toplama ve mekânsal analizdir. Oyunlaştırma, puan sistemleri veya sosyal medyada aktif paylaşım teşvikleri gibi kullanıcıyı pasif katılımcı olmaktan çıkarıp aktif olarak motive eden mekanizmalar bulunmamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Yerel yönetimlerin istişare maliyetlerini düşürmesi, uzun vadeli kullanımını teşvik etmektedir. Uygulamada ilk kez "adres doğrulamasıyla çevrimiçi katılım" fikrini uygulamaya geçirilmiştir. Bu, özellikle imar planı gibi belirli bölgelere özgü konular için önemli bir yaklaşımdır. Destekçilerin konu açması ve vatandaşların görüşünü istemesi ile sürdürülen bir sistemdir. Kamu kurumlarınca finanse edilmediği ve tamamen ücretsiz olmaması nedeniyle finansman bulduğu sürece hayatta kalabilecek bir web sitesidir (Çizelge 5.51) (URL-49).

Çizelge 5.51. PlaceSpeak sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Yok	Kamu kurumlarınca finanse edilmemesi ve tamamen özel bir şirkete ait olması, platformun uzun ömürlülüğünü finansman bulduğu süre ile sınırlamaktadır. Şirket, kurumsal bir kamu veya sivil toplum sahipliğinin sağladığı istikrara sahip değildir.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Orta	Sistem, destekçilerin konu açması ve vatandaşların görüşünü istemesi ile sürdürülen, esnek (konu bazlı) bir yapıya sahiptir. Bu, farklı amaçlara yönelik düzenlemelere olanak tanır. Ancak, platform kapalı kaynak kodlu olduğu için, teknolojik gelişim topluluk katılımına değil, özel şirketin çekirdek ekibine bağlıdır.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var	Dünyada ilk kez "adres doğrulamasıyla çevrimiçi katılım" fikrini uygulamaya geçirmesi, platformun benzersiz ve ileri yenilikçi bir yaklaşım sunduğunu kanıtlar. Bu konum tabanlı doğrulama, özellikle imar planı gibi mekânsal konularda veri kalitesini artırarak yönetişimsel yenilik sunar.

Değerlendirme

PlaceSpeak, kentsel planlama ve imar katılımı açısından uluslararası ölçekte öncü bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Mekânsal doğrulama, gerçek kişi yorumları, güvenilir veri, imar planı özelinde kullanılabilirlik, yenilikçi yaklaşım sunmaktadır. Özellikle imar planlama ve kentsel projelerde gerçek yerel geri bildirim elde etmenin en güvenilir yollarından biri olarak değerlendirilmektedir. Demokratik meşruiyet sorununu -sahte kullanıcılar veya bölge dışı müdahaleler- minimize etmektedir. Kendi koşullarına uyarlamak isteyen ülkeler için açık kaynaklı bir yöntem değil, ticari bir platform olması bir sınırlılık olarak görülmektedir. Şirketlerin veya kamu kurumlarının belirli konularda harita tabanlı araştırma yapmasını sağlamak için etkili bir uygulama olmakla birlikte, yorum yapan katılımcıların yeni konular önerememesi ve sadece ücretli kullanıcı olan destekçilerin belirlediği konularda veri girişinin yapılması ve bunun sonucunda geri dönüşün nasıl olacağı konusunda belirsizlikler modelin zayıf yanlarındandır.

PlaceSpeak, çevrimiçi katılımın niteliksel meşruiyetini önceliklendiren, teknolojik açıdan yenilikçi bir model sunmaktadır. Platformun temel başarısı, Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik kriterinde ortaya koyduğu adres doğrulamasına dayalı sistemdir. Bu benzersiz yaklaşım, Fung'un da vurguladığı gibi, katılımın güvenilirliğini ve dolayısıyla kararlar üzerindeki potansiyel etkisini artırmakta; imar planı gibi coğrafi bağlamı olan konularda geri bildirim kalitesini yükseltmektedir. Bu sayede PlaceSpeak, Kullanıcı Dostu Tasarım kriterinde başarılı olduğu mekânsal etkileşimi doğrudan veri meşruiyetine dönüştürmektedir.

Ancak, platformun özel şirket yönetimi ve ticari modeli, kurumsal sürdürülebilirlik ve demokratik kapsayıcılık ilkeleri arasında ciddi bir gerilim yaratmaktadır. Sürdürülebilirlik kriterinde, platformun kamu kurumları veya sivil toplum tarafından desteklenmemesi, uzun vadeli işlerliğini müşteri tabanının finansal sürekliliğine bağlamaktadır. Daha da önemlisi, erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriterinde, platform ücretsiz kayıt ile teknik erişim sağlamasına rağmen, ücretli destekçilerin gündemi kontrol etmesi, gündem belirleme kapsayıcılığını ciddi ölçüde zedelemektedir. Katılımcılar, aktif birer yurttaş olmaktan ziyade, kurumsal müşterilerin araştırma hedeflerine hizmet eden bilgi kaynakları haline gelmektedir. Bu durum, platformun "Kimseyi Geride Bırakmama" ilkesini zayıflatarak, sosyal eşitlik boyutunda sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Son olarak, platformun kapalı kaynak kodlu olması, teknolojik denetlenebilirliği engellemekte ve süreç şeffaflığını özel şirketin güvencesine indirgemektedir. Dolayısıyla PlaceSpeak, yüksek nitelikli veri toplama aracı olarak öncülük etse de açık hükümet ve evrensel katılım standartlarını tam olarak karşılamakta zorlanmaktadır (Çizelge 5.52).

Çizelge 5.52. PlaceSpeak değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Orta	Mekânsal Doğrulama sayesinde meşruiyet ve veri güvenilirliği yüksektir. Katılımı nicelikten çok nitelik üzerinden artırarak politik dönüştürme potansiyelini yükseltir.	Ticari model nedeniyle katılımcılar sadece ücretli Destekçilerin (müşterilerin) belirlediği konularda yorum yapabilir, gündem belirleme yeteneği yoktur.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Düşük	Kimlik ve mekân doğrulamasının sağlanması ile geri bildirimin ciddiyeti ve güvenilirliği yüksektir.	Geri bildirimin çevrimiçi takip olanağı ve yanıtların kamuya açık gerekçelendirilmesi hakkında bilgi eksiktir. Odak, girdi kalitesi üzerindedir, çıktı şeffaflığı üzerinde değil.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Düşük	Kişisel veri gizliliği konusunda şeffaflık ve kullanıcılara gizlilik ayarlarını belirleme yetkisi verilmesi. Veri kaynağının doğrulanabilir olması.	Platformun kapalı kaynak kodlu olması, teknolojik denetlenebilirliği engeller. Veri paylaşımı proje bazlıdır ve tam anlamıyla bir açık veri portalı sunmaz.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Orta	Web ve mobil uyumluluk, ücretsiz kayıt ve esnek kayıt mekanizması ile teknik erişimi kolaylaştırma. Mekânsal doğrulama ile manipülasyonu önleme.	Ucretli Destekçilerin gündemi kontrol etmesi nedeniyle, gündem belirleme kapsayıcılığı ciddi ölçüde sınırlıdır. Dijital okuryazarlık engellerini aşan fiziksel stratejiler eksiktir.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Yüksek	Basit kayıt süreci ve konum tabanlı harita arayüzü ile mekânsal konuların anlaşılabilirliğini artırma ve bilişsel yükü düşürme.	Katılımı motive eden oyunlaştırma veya sosyal paylaşım teşvikleri gibi mekanizmalar bulunmamaktadır.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Yüksek	Dünyada ilk kez "adres doğrulamasıyla çevrimiçi katılım" fikrini uygulamaya koyması. Yerel yönetimlerin istişare maliyetlerini düşürmesi (Müşteri Değeri).	Platformun tamamen özel bir şirket yönetimi altında olması ve finansman bulduğu sürece hayatta kalabilecek bir yapıya sahip olması, kurumsal sürdürülebilirliğini riskli kılmaktadır.

5.3.7. Maptionnaire, Finlandiya

Maptionnaire, Helsinki merkezli bir grup şehir planlama araştırmacısı ve profesyonelinin şehirlerin ve şehir plancılarının halkla etkileşim kurma ve yerel halktan gerçek girdi alma ihtiyacını gidermek amacıyla 2011 yılında Mapita şirketi tarafından kurulmuştur. Şirketin kurulduğu dönemde kullanılan yöntemler, insanların görüşlerini geniş çaplı ve uygulanabilir bir biçimde dikkate almak için yeterli değildi. Şehirler, PPGIS (Katılımcı Coğrafi Bilgi Sistemler) ile yürütülen çalışmalar hakkında şirketle iletişime geçmeye başladığında, çözümlerine üniversite projeleri aracılığıyla sunulabilecek olandan daha fazla talep olduğu ortaya çıkmıştır. Maptionnaire'in kurucuları ve her ikisi de arazi kullanımı ve planlama alanında bilim doktoru olan Anna ve Maarit, ilerlemenin zamanının geldiğine karar verdiler ve bu yönde adım atarak, harita tabanlı bir anket aracından topluluk katılımı için eksiksiz bir platforma dönüştürdüler (URL-50).

Katılımcılar haritada bir nokta, çizgi veya alan çizdikten sonra açılan takip soruları sorarak tamamen yeni, ayrıntılı, yer tabanlı bilgiler toplanmasına olanak sağlamaktadır. Maskeleme katmanı kullanılarak katılımcıların haritada girdi sağlayabilecekleri yerler yönlendirilebilmektedir. Bu, yanıtları belirli alanlara yönlendirmeye veya belirli alanları değerlendirme dışında bırakmya olanak tanımaktadır. Proje için katılımcı tarafından oluşturulmuş harita işaretleri gerekli değilse, haritada önceden tanımlanmış noktalar, çizgiler, alanlar veya ızgaralar arasından seçim yapmalarına izin vererek yanıt süresi kısaltılabilmekte, ayrıca, istenilen konumları içeren şekil dosyası da yüklenebilmektedir. Belirli konumları daha derinlemesine incelemek için tıklanabilir harita öğeleri oluşturulabilmektedir. Katılımcıların daha fazla bilgi görüntüleyebileceği ve o konuma özel soruları yanıtlayabileceği bir açılır pencere açmaktadır. Katılımcıların favori geliştirme fikirlerini seçmelerine ve bunları belirli bir bütçe veya kota dahilinde haritaya yerleştirmelerine olanak tanınmaktadır. Katılımcı bir bütçeleme projesi yürütülmek isteniyorsa, kişiye özel bir çözüm sunulabilmektedir. Sakinleri ve paydaşları belirli alanlar, yerler veya plan özellikleri hakkındaki düşüncelerini paylaşmaya teşvik etmek için önceden tanımlanmış harita özellikleri hakkında yorum yapma özelliği etkinleştirilebilmektedir. Katılımcıların haritada başkalarının işaretlediklerini ve yaptıkları yorumları görmelerine izin verilebilmektedir. Bu, topluluklarının önceliklerini daha iyi anlamalarına ve daha bilinçli görüşler paylaşmalarına yardımcı olmaktadır. Çoktan seçmeli, onay kutuları, açık metin, matris, kaydırıcı, aralık, sıralama, sayı girişi ve tarih seçici gibi standart soru türleriyle yapılandırılmış geri bildirim, demografik veriler ve daha ayrıntılı görüşler alınabilmektedir. Uygulama ile genel anketler oluşturulabilir ve

sonuçları gerçek zamanlı veya sonrasında görüntüleyerek şeffaflık ve etkileşim artırılabilmektedir. Katılımcılardan, en çok hangi çözümlere değer verdiklerini görmek için kaynakları veya sınırlı bir bütçeyi farklı seçeneklere ayırmaları istenebilmektedir. Platformu metinsel, görsel ve sesli iletişimi desteklemektedir. Daha geniş bir kitleye ulaşmak için yerleşik çeviri aracıyla çok dilli anketler oluşturulabilmektedir. Anket verilerin harita servisleriyle entegre edilebilmektedir. Kayıtlı ziyaretçiler için proje sayfalarında topluluk üyeleri, paydaşlar ve planlamacılar arasında açık tartışmalara olanak sağlanabilmektedir (URL-50).

Katılımcılık ve etki

Maptionnaire ücretli bir platform olup, belediyeler, kamu kurumları, üniversiteler, danışmanlık şirketleri, STK'lar gibi kurumlar abonelik satın alıp anket yapabilmektedir. Paket içeriklerine göre ücret politikası değişmektedir. Örneğin, bazı paketlerde sadece temel harita tabanlı anket, bazı paketlerde katılımcı bütçeleme ve gelişmiş raporlama imkanı sunulmaktadır. Ücretsiz, tamamen açık bir kullanım modeli bulunmamakta olup; vatandaş Maptionnaire hesabı açıp kendi şehrinde konu açma imkanına sahip değildir (URL-50).

Vatandaşlar, açılmış konular üzerinden günlük yaşamda kullandıkları mekânlar hakkında doğrudan geri bildirim vermektedir. Toplanan mekânsal veri, plancılar için karar alma sürecine doğrudan katkı sağlayabilmektedir. Örneğin Helsinki'de yeni bisiklet yolları planlamasında binlerce kullanıcıdan gelen mekânsal öneriler planlara entegre edilmiştir. Konuları doğrudan kurum ve kuruluşlar açtığından dolayı vatandaşların görüşlerinin kararlara etki gücü yüksek olabilmektedir (Çizelge 5.53) (URL-50).

Çizelge 5.53. Maptionnaire katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	2 (Sembolik Katılım)	Platform, temel olarak danışmanlık seviyelerinde işler. Katılımcı bütçeleme gibi süreçleri desteklemesi, yarı bağlayıcı kararlar alınabilme imkanı sunsa da bu kurumsal bir taahhüt değildir. Helsinki'de bisiklet yolları örneğinde olduğu gibi, binlerce kullanıcıdan gelen mekânsal önerilerin doğrudan planlara entegre edilmesi, yüksek etki gücünü gösterir ancak bu uygulayıcı kuruma bağlıdır.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO)	Veri Yok	Platform ücretli bir abonelik sistemi ile çalıştığından ve vatandaşın kendi başına konu açma imkanı bulunmadığından, katılımın yaygınlığı sınırlıdır. Katılım, kurumların açtığı belirli projelere bağlıdır.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (EOR)	Veri Yok	Toplanan ayrıntılı, yer tabanlı mekânsal veri, plancılar için karar alma sürecine doğrudan katkı sağlar. Vatandaşların görüşlerinin kurum ve kuruluşlar tarafından açılan konular üzerinden gelmesi, bu görüşlerin kararlara etki gücünü artırabilmektedir (Doğrudan Muhataplık).

Geri bildirim mekanizmaları

Harita tabanlı anketler sayesinde kullanıcılar fikirlerini konum işaretleyerek iletebilmektedir. Kurum ve kuruluşlar, gelen verileri görselleştirerek kamuya sunabilmektedir. Geri bildirimler sadece toplanmakla kalmaz; mekânsal analiz araçlarıyla işlenebilmektedir. Geri bildirim mekanizması nitel + mekânsal veri sağlayabilmektedir. Anketler ve sonuçları uygulama ile görselleştirilebilmektedir. Ancak platform ücretli olduğundan, ücret ödeyen kuruluşun topladığı veri ile nasıl bir yol izleyeceği veya etkinliği tartışmalıdır (Çizelge 5.54) (URL-50).

Çizelge 5.54. Maptionnaire geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Orta	Kurum ve kuruluşlar, gelen verileri ve anket sonuçlarını uygulama ile gerçek zamanlı veya sonrasında görüntüleyerek kamuya sunabilmektedir (Görselleştirme). Ancak, katılımcıların bireysel girdilerinin nihai karara etkisi veya takip statüsü hakkında bir takip mekanizması belirtilmemiştir.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Var	Platform, geri bildirimleri sadece toplamakla kalmaz; mekânsal analiz araçlarıyla işleyebilme ve nitel + mekânsal veri sağlama yeteneği sunar. Bu, toplanan verinin uygulanabilirliğini artırır. Ancak, verinin nasıl kullanılacağına dair kurumsal taahhüt (kapanma oranı) platformun değil, ücret ödeyen kuruluşun sorumluluğundadır.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Yok	Platformun ücretli bir ticari araç olması nedeniyle, geri bildirimin nasıl bir yol izleyeceği veya etkinliği tartışmalıdır. Kurumsal hesap verebilirlik, platformun kendisi tarafından değil, Maptionnaire'i kullanan kurumun (Belediye vb.) etik sorumluluğu ve kamu taahhüdü ile sağlanır. Platform, bu taahhüdü zorunlu kılmaz.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Platform yarı açık olarak nitelendirilebilecek bir şeffaflık ve açıklık sağlamaktadır. Uygulama aracı şeffaf, ama uygulama satın alan kurum ve kuruluşlara bağlı olarak çalışmaktadır. Katılımcıların katkıları anonimleştirilerek kamuya açık raporlar hâline getirilebilmektedir. Kurumlar, verileri açık veri portallarına entegre etme imkânına sahiptir. Ancak, şeffaflığın düzeyi araştırmayı yapan, ücreti ödeyen kurumun tercihine bağlıdır (Çizelge 5.55) (URL-50).

Çizelge 5.55. Maptionnaire şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Yok	Platformun ücretli bir hizmet olması ve maliyetlerin (abonelik/proje ücretleri) kurumsal anlaşmalara bağlı olması nedeniyle, kamuya yönelik finansal şeffaflık hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şeffaflık araçları, finansal veriden çok katılımcı verisine odaklanmaktadır.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Orta	Uygulama, katılımcıların katkılarını anonimleştirerek kamuya açık raporlar hâline getirebilmektedir. Kurumlar, verileri açık veri portallarına entegre etme imkânına sahiptir. Ancak, bu entegrasyon ve şeffaflığın düzeyi, araştırmayı yürüten ücretli kurumun tercihine bağlıdır.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Yok	Maptionnaire, Mapita adlı özel bir şirketin ticari ürünüdür ve açık kaynak kodlu değildir. Bu, oylama, anonimleştirme ve mekânsal analiz algoritmalarının dışarıdan denetlenme (auditability) imkanının olmadığı anlamına gelir.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

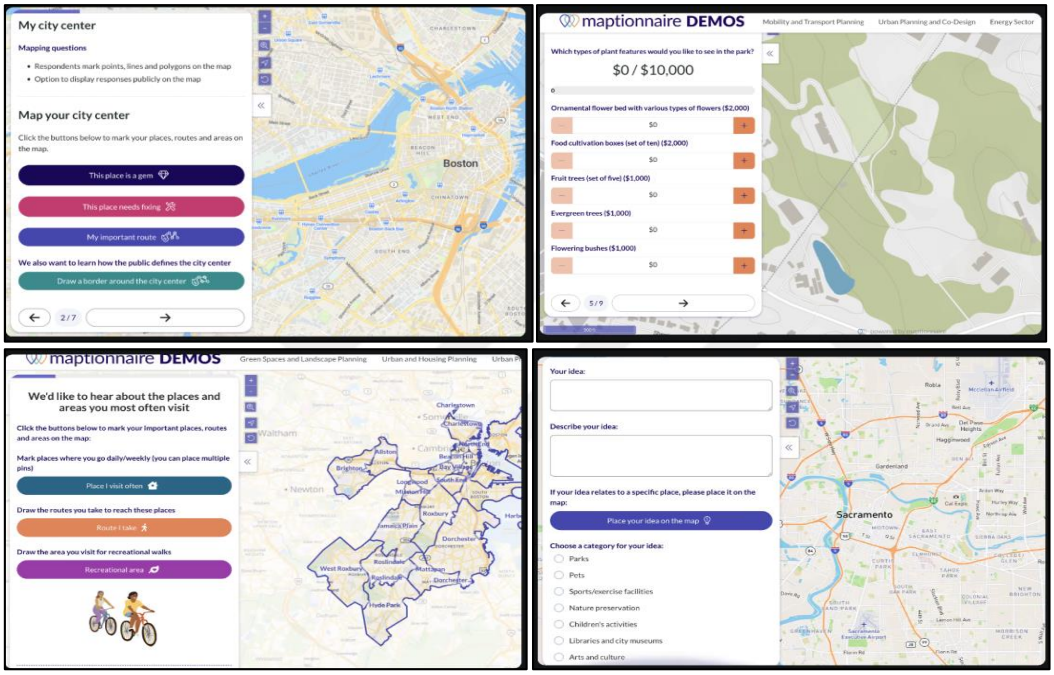
Platform web tabanlıdır ve mobil cihazlarla uyumludur. Çok dilli anket desteği sunulmaktadır. Ancak, internet erişimi olmayan veya düşük dijital okuryazarlığa sahip gruplar dışlanabilmektedir. Geleneksel toplantılara kıyasla daha erişilebilir ve kapsayıcıdır ancak ücretli bir platform olması sebebiyle, ücret ödeyen kurumların istediği araştırmalarda ve istenilen gruplarla görüş alışverişi yapılabilmesi söz konusudur (Çizelge 5.56) (URL-50).

Çizelge 5.56. Maptionnaire erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	Platform web tabanlı olup, mobil cihazlarla uyumludur. Bu, teknik erişim kolaylığını artırır. Ayrıca geleneksel toplantılara kıyasla daha erişilebilir olduğu belirtilmiştir.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Var	Yerleşik çeviri aracıyla çok dilli anketler oluşturulabilmesi, dilsel kapsayıcılığı maksimize eder. Platformun metinsel, görsel ve sesli iletişimi desteklemesi de bilişsel ve farklı öğrenme stillerine erişimi destekler.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Yok	Platformun ücretli olması, istenilen gruplarla görüş alışverişi yapılabilmesi ve araştırmanın ücret ödeyen kurumun istediği konularda yapılması, gündem belirleme kapsayıcılığını ve sosyal eşitliği zedeler. İnternet erişimi olmayan veya düşük dijital okuryazarlığa sahip grupların dışlanması devam etmektedir.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Kullanıcı arayüzü basit ve anlaşılırdır. Katılımcılar harita üzerine pin bırakabilmekte, yorum ekleyebilmekte ve fotoğraf yükleyebilmektedir. Kurumlar istenildiği takdirde platform aracılığıyla forumlar düzenleyebilmekte, görüşmeler yapabilmektedir. Anket çıktıları mekânsal harita desteğiyle görselleştirilip kolay anlaşılabilir hale getirilebilmektedir (Çizelge 5.57) (URL-50).

Şekil 5.7. Maptionnaire web sitesi (URL-50)

Çizelge 5.57. Maptionnaire kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Katkı Sürecinin Bilişsel Yükü	Var	Basit ve anlaşılır arayüzü sayesinde katılımcılar harita üzerine pin bırakma, yorum ekleme ve fotoğraf yükleme gibi kolay eylemlerle görüş bildirebilirler. Bu, kentsel planlama gibi karmaşık süreçlere katılımın önündeki teknik ve bilişsel engelleri minimize eder.
G5.2: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Var	Platformun temel işlevi, harita tabanlı anketler ve mekânsal harita desteğiyle çıktıların görselleştirilmesidir. Kurumlar tarafından düzenlenen forumlar ve görüşmeler de harita bağlamında yürütülebilmektedir. Bu, bilgiyi kolay anlaşılabilir hale getirir.
G5.3: Kullanıcı Arayüzü (UI) Teşvik Mekanizmaları	Yok	Platform, profesyonel bir kurumdan kuruma hizmet aracıdır. Kullanıcıları geri bildirimde bulunmaya teşvik eden oyunlaştırma, puanlama, liderlik çizelgeleri veya sosyal medya etkileşimini zorunlu kılan teşvik mekanizmaları bulunmamaktadır. Kullanıcı motivasyonu, sürecin kurumsal ciddiyetine bağlıdır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Kurumların istedikleri konularda mekânsal analiz yapabileceği ve görüş alabileceği katılımcı bir platformdur. Sürdürülebilirliği kurumların ücret ödemesine ve taleplerine bağlıdır. Sadece bir anket platformu olmayı, harita tabanlı bir platform olması nedeniyle yazılı belgeler görselleştirilebilmektedir ve bu da vatandaş katılımı konusunda önemli bir yeniliktir (Çizelge 5.58) (URL-50).

Çizelge 5.58. Maptionnaire sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Yok	Sürdürülebilirliği, kurumların ücret ödemesine ve taleplerine bağlıdır. Platform, Mapita adlı özel bir şirkete aittir. Kamu veya STK sahipliği olmaması, uzun ömürlülüğü piyasa talebine ve kurumsal bütçelere bağımlı kılarak finansal riski artırır.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Orta	Kurumların istedikleri konularda mekânsal analiz yapabilmesi ve görüş alabilmesi, platformun esnekliğini gösterir. Ancak , platform kapalı kaynak kodlu olduğu için, teknolojik gelişim topluluk katılımına değil, şirketin ticari yol haritasına bağlıdır.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var	Sadece bir anket platformu olmanın ötesinde, harita tabanlı bir platform olması sayesinde yazılı belgelerin görselleştirilebilmesi ve mekânsal analiz yapılabilmesi, vatandaş katılımı konusunda önemli bir yeniliktir. Bu, halk katılımlı coğrafi bilgi sistemleri alanındaki önemli bir ilerlemedir.

Değerlendirme

Maptionnaire, özellikle imar planları, kamusal alan tasarımları ve ulaşım planlamasında katılımcılardan konum tabanlı geri bildirim toplamayı kolaylaştırmaktadır. Geleneksel toplantılara kıyasla çok daha geniş katılım sağlamakta, mekânsal veri seti sayesinde katılımcıların günlük yaşam deneyimlerini planlamaya doğrudan yansıtabilmektedir. İmar planlarının ve katılımcı görüşlerinin mekânsal olarak görselleştirmesi, planlama sürecinin daha demokratik ve veri temelli olmasını sağlayabilmektedir. Ancak ücretli bir platform olması ve katılımcıların konu açamaması, ücreti ödeyen kişi tarafından kimlerin cevap vereceği, ne şekilde cevap vereceği kısıtlanabildiğinden ve geri bildirim mekanizmasının veya toplanan verinin ne şekilde kullanılacağı açık olmadığından kapsayıcı, erişilebilir ve şeffaf bir uygulama olduğundan söz edilemez.

Maptionnaire, kent planlama alanında PPGIS teknolojisini ticarileştirerek, dijital katılımın niteliksel potansiyelini maksimize eden bir araç olarak öne çıkmaktadır. Platformun temel

başarısı, kullanıcı dostu tasarım ve sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriterlerinde yatmaktadır; zira harita tabanlı etkileşim ve sesli/görsel iletişim desteği, kentsel planlama gibi teknik konuların anlaşılabilirliğini ve erişimini büyük ölçüde artırmaktadır. Platformun sunduğu mekânsal analiz ve katılımcı bütçeleme yetenekleri, katılımın Arnstein Merdiveni'nde ortaklık seviyesine ulaşmasını sağlayarak, toplanan verinin doğrudan karar alma süreçlerine entegrasyonu ve dolayısıyla etki gücünü artırmaktadır. Bu, platformun en önemli yenilikçi katkısıdır (Çizelge 5.59).

Ancak, Maptionnaire'in ticari bir hizmet olarak konumlanması, platformun sosyal kapsayıcılık ve demokratik şeffaflık boyutlarında ciddi ikilemler yaratmaktadır. erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriterinde, çok dilli destek ile teknik engelleri aşma çabalarına rağmen, gündem belirleme hakkının tamamen ücret ödeyen kurumsal müşterilere (belediyeler, danışmanlık firmaları) ait olması, vatandaşların kendi gündemlerini ve önceliklerini tartışma özgürlüğünü ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, katılımın demokratik yaygınlığını değil, kurumsal hedeflere uygunluğunu önceliklendiren bir model yaratır (Çizelge 5.59).

Benzer şekilde, şeffaflık ve sürdürülebilirlik kriterlerinde platform, bir hizmet sağlayıcının sınırlarını sergilemektedir. Kapalı kaynak kodlu olması, teknolojik denetlenebilirliği engellerken, finansal sürdürülebilirliği kamu veya sivil toplum desteğinden ziyade, piyasa talebine ve kurumsal bütçelere bağlamaktadır. Geri bildirim kriterinde ise platformun veri kalitesini artırması takdire şayan olsa da, geri bildirimin kapanma döngüsünü ve hesap verebilirliğini zorunlu kılmaması, bu sorumluluğu tamamen müşteri kurumun etik iradesine bırakmaktadır. Sonuç olarak Maptionnaire, yüksek nitelikli mekânsal veri toplayarak planlama kalitesini yükselten etkin bir kurumsal araç olmasına karşın, açık yönetişim ve demokratik kapsayıcılık ilkelerinin gerektirdiği açık kaynak kodlu ve vatandaş odaklı gündem belirleme esnekliğinden yoksundur (Çizelge 5.59).

Çizelge 5.59. Maptionnaire değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Yüksek	Katılımcı Bütçeleme desteğiyle ortaklık seviyesine çıkabilme imkânı. Topladığı mekânsal verinin niteliği sayesinde, plancılar için doğrudan karara entegrasyon ve yüksek etki gücü (Helsinki Bisiklet Yolları örneği).	Ücretli abonelik sistemi nedeniyle vatandaşın gündem belirleme hakkı yoktur; katılım, kurumların finanse ettiği projelere sınırlıdır.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Orta	Mekânsal analiz araçları ve gerçek zamanlı görselleştirme ile toplanan verinin uygulanabilirliğini ve anlaşılırlığını artırır.	Hesap verebilirlik, platform tarafından zorunlu kılınmaz; tamamen ücret ödeyen kurumun etik sorumluluğuna bağlıdır. Bireysel geri bildirimlerin takip statüsü belirsizdir.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Düşük	Katkıların anonimleştirilerek kamuya açık raporlar haline getirilebilmesi ve açık veri portallarına entegrasyon imkânının sunulması.	Platform kapalı kaynak kodludur. Bu da algoritmaların dışarıdan denetlenebilirliğini engeller. Şeffaflığın düzeyi kurumun tercihine bırakılmıştır.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Orta	Mobil uyumluluk, web tabanlı erişim ve çok dilli anket desteği ile teknik ve dilsel kapsayıcılık yüksektir. Metinsel, görsel ve sesli iletişim desteği sunar.	Ücretli hizmet modeli nedeniyle, katılım gündem belirleme açısından kapsayıcı değildir. Dijital uçurumu kapatacak fiziksel katılım stratejileri eksiktir.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Yüksek	Basit arayüz ve harita üzerinde doğrudan işaretleme (pin, çizgi, alan) ile bilişsel yükü en aza indirir. PPGIS görselleştirme yeteneği, karmaşık planlama verilerini kolay anlaşılır kılar.	Kullanıcı motivasyonunu artıracak oyunlaştırma veya sosyal paylaşım teşvikleri gibi mekanizmaları bulunmamaktadır.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Orta	PPGIS alanında sunduğu mekânsal analiz ve veri görselleştirme yeniliği ile öne çıkar. Katılımcı bütçeleme özelliği yenilikçidir.	Sürdürülebilirliği, tamamen ücretli müşteri talebine bağlıdır. Kapalı kaynak kodlu olması, teknolojik gelişimi ve denetimi şirket yönetimine bırakır.

5.3.8. Türkiye uygulamalarının analizi

Uluslararası düzeyde analiz edilen dijital katılım platformlarının ardından Türkiye'deki örneklerin incelenmesi, yalnızca karşılaştırmalı bir perspektif geliştirmek için değil, aynı zamanda dijital katılımın farklı kurumsal ve kültürel bağlamlarda nasıl şekillendiğini anlamak açısından da önem taşımaktadır. Türkiye'de katılım hakkı, anayasal ve yasal düzeyde tanınmış olmasına karşın, kent planlama alanında bu hakkın etkin ve süreklilik arz eden bir uygulamaya dönüşemediği görülmektedir. Bu durum, katılımın çoğunlukla "itiraz" veya "danışma" düzeyinde kalmasına, plan kararlarının hazırlanma aşamasında ise yurttaş

katkısının sınırlı olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de geliştirilen öncü dijital belediyecilik uygulamaları (İstanbul Senin, Konya Akıllı Şehir Platformu) teknik olarak güçlü altyapılara sahip olsalar da karar alma süreçlerinde doğrudan bir yurttaş etkisi oluşturamamaktadır.

Bu örneklerin incelenmesi, tezin amaçları bakımından iki yönlü katkı sağlamaktadır. İlk olarak, uluslararası örneklerde gözlemlenen "dijital müzakere ve ortak karar üretimi" modelleri ile Türkiye'deki "dijital danışma ve geri bildirim" temelli sistemler arasındaki farkları görünür kılarak, dijital katılımın gelişim basamaklarını ampirik olarak karşılaştırmaya imkân tanımaktadır. İkinci olarak ise, Türkiye'deki dijital uygulamaların analiz edilmesi, yasal, kültürel ve kurumsal kısıtların e-katılım süreçlerini nasıl şekillendirdiğine dair yerel bir perspektif sunmaktadır. Bu sayede çalışma, yalnızca iyi uygulamaları tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda Türkiye'de planlama ve yönetişim sistemlerinin dijital katılım açısından hangi yapısal dönüşümlere ihtiyaç duyduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu karşılaştırmalı yaklaşım, tezin genel amacına uygun biçimde, dijital araçların yalnızca teknolojik çözümler değil, aynı zamanda demokratik kapasiteyi güçlendirme araçları olarak nasıl konumlandırılabileceğini değerlendirmeyi de mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda; tez kapsamında Bi'Fikirle Eskişehir, İstanbul Senin ve Konya Akıllı Şehir uygulamaları incelenmiştir.

Bi'fikirle Eskişehir

Bi'Fikirle Eskişehir, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi (EBB) tarafından kentsel yönetimde demokratik katılımı ve şeffaflığı güçlendirmek amacıyla hayata geçirilen, Türkiye'deki en somut katılımcı bütçeleme dijital uygulamasıdır. Uygulama, EBB'nin Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı koordinasyonunda, yurttaşların belediye bütçesinin bir kısmının nasıl harcanacağına dair doğrudan öneriler sunmasını, bu önerilerin teknik olarak değerlendirilmesini ve sonrasında dijital platformlar üzerinden halk oylamasına sunulmasını sağlayan bir süreci yönetmektedir (URL-51).

Uygulama, temel olarak 2026 yılı gibi geleceğe yönelik bütçe planlama süreçlerine odaklanmıştır. Proje önerileri mobil uygulama ve web sitesi aracılığıyla toplanmakta, teknik incelemeden sonra uygun görülen projeler oylamaya açılmakta ve en çok oyu alan projeler belediye tarafından bütçelenerek hayata geçirilmektedir. İlk uygulama döneminde, yaklaşık

10 000 oy kullanılarak 26 projenin bütçeye dahil edilmesi kararlaştırılmıştır (URL-51). Bu model, Türkiye'deki e-belediyecilik uygulamaları içinde, vatandaşın politik karar alma mekanizmasına doğrudan finansal etki etmesi nedeniyle önemlidir.

Katılımcılık ve etki

Bi'Fikirle Eskişehir, Türkiye'deki e-belediyecilik evreninde en yüksek politik etki potansiyelini taşıyan modeldir. Uygulama, halkın oyladığı projelerin belediye bütçesinden finanse edilerek uygulamaya alınacağını taahhüt etmektedir (URL-51). Bu taahhüt, uluslararası katılım merdiveninde Ortaklık (Partnership) seviyesine geçişi simgelemektedir. Ancak, Decide Madrid'in aksine, bu bütçeleme sürecinin yasal bir düzenlemeyle garanti altına alınmamış olması, politik irade değişimine karşı kırılganlık yaratmaktadır.

Yetkilendirme seviyesi, platformun Arnstein Merdiveni'nde en üst basamağı hedeflediğini gösterir. Bu, platformun meşruiyetini ve politik gücünü en üst düzeye çıkarır. %1,08'lik KYO oranı, danışma odaklı platformlara kıyasla daha yüksek bir sayısal genişlik gösterir. Bir haftalık kısa bir oylama döneminde bu orana ulaşılması, Sultan ve diğerleri (2014) tarafından vurgulanan aktif katılım ivmesini işaret eder. Politika dönüştürme gücü (G1.3): için veri eksikliği devam etse de oylamaya sunulan 50 projenin (ön elemeyi geçenler) halkın oyuyla belirlenmesi, sürecin "Uygulama" çıktısını doğrudan hedeflediğini gösterir. Bu, platformun temel amacının Wang ve diğerleri (2023) çerçevesinde, katılımcıların etkili kararlar almasını sağlamak olduğunu kanıtlar (Çizelge 5.60).

Çizelge 5.60. Bi'Fikirle Eskişehir katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Nicel Metrik (Hesaplama İşlemi)	Ölçüm Sonucu	Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Kategorik Ölçüm (Arnstein Skalası)	3 (Yurttaş Gücü)	Platform, Katılımcı Bütçe uygulamasıdır. Belediye, halkın oylarıyla seçtiği projeleri hayata geçirme sözü vermiştir. Bu, IAP2 Spektrumu'nda halka nihai karar yetkisinin verildiği en üst seviyedir.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO) (Temsil Gücü)	10 000/921 630x 100	%1,08	10 000 Oy Kullanan Kullanıcı, 921 630 Eskişehir Nüfusu
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (EOR)	10 000/ 10 000x100	%100	Uygulama 2025 yılında ilk oy toplama işlemini yaptığı için tüm kullanıcılar oy kullanmıştır.

Geri bildirim mekanizmaları

Uygulama, etkin bir geri bildirim döngüsü sunmaktadır. Vatandaş projenin kabul, teknik değerlendirme ve oylama aşamalarını takip edebilir; oylama sonucu seçilen projelerin 2026 bütçesine dahil edileceği bilgisi, geri bildirimin nihai çıktısını göstermektedir (URL-51). Bu mekanizma, sadece şikayet toplamaktan öte, yapıcı bir teklifin finansal karara dönüşme sürecinin izlenmesine olanak tanımaktadır (Çizelge 5.61).

Çizelge 5.61. Bi'Fikirle Eskişehir geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Var	Vatandaşlar, mobil uygulama veya web sitesi üzerinden giriş yaparak önerdikleri projelerin durumunu takip edebilmektedir. İzlenen aşamalar: Kabul, teknik değerlendirme, oylama ve uygulama safhalarıdır.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Var	Oylama sonucunda seçilen projelerin 2026 yılı bütçesine dahil edileceği taahhüdü, geri bildirim döngüsünün en güçlü şekilde finansal kararla kapatılacağını gösterir. Teknik inceleme sonrası 269 projeden 50'sinin oylamaya sunulması (ön eleme), geri bildirimlerin işlendiği ve filtrelendiği yöntemi açıklar.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Var	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi (EBB), belediye başkanı düzeyinde çağrı yaparak ve projelerin uygulamaya alındıktan sonra ilerleme durumunun uygulama üzerinden paylaşılacağını taahhüt ederek sürece en üst düzeyde kurumsal sahiplenme ve hesap verebilirlik yükümlülüğü getirmiştir.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Katılımcı bütçeleme süreci, doğası gereği yüksek bir şeffaflık taahhüdü içermektedir. EBB, proje önerilerinin toplanma tarihleri, teknik değerlendirme kriterleri ve oylama sonuçlarını platform üzerinden yayımlamaktadır. Projenin TMMOB Şehir Plancıları Odası'ndan Özendirme Ödülü alması, şeffaflık ve katılımcılık ilkelerine uyumu göstermektedir (URL-51). Ancak, uluslararası Decidim'in aksine, tüm sürecin teknolojik altyapısının açık kodlu olup olmadığı ve verilerin serbestçe erişilebilirliği şeffaflığın derinliğini belirleyecektir (Çizelge 5.62).

Çizelge 5.62. Bi'Fikirle Eskişehir şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Var	Katılımcı bütçeleme sürecinin doğası gereği, oylanan ve bütçeye dahil edilen projelerin maliyetleri ve bu maliyetlerin belediye bütçesinde nasıl yer aldığı şeffaflaşmak zorundadır. Projenin nihai çıktısı, bütçe kararlarının şeffaflığını artırmaktadır.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Var	EBB, proje önerilerinin toplanma tarihleri, teknik değerlendirme kriterleri ve oylama sonuçlarını platform üzerinden yayımlamaktadır. Ancak (Araştırma Sonucu), toplanan ham verinin (oylama kayıtları, anonim öneriler) makine tarafından okunabilir ormatta açık veri portalı üzerinden serbestçe erişilebilirliğine dair somut bilgi eksiktir.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Yok	Bi'Fikirle Eskişehir platformunun açık kaynak kodlu bir altyapı kullanıp kullanmadığına dair kamuya açık bir bilgi bulunmamaktadır. Bu, oylama algoritmaları ve veri işleme süreçlerinin bağımsız kuruluşlar veya yurttaşlar tarafından denetlenebilirliğini engeller.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

Mobil uygulama (iOS/Android) ve web sitesi üzerinden erişim imkanı sunulması, yurttaşların coğrafi ve zamansal kısıtlamalar olmadan katılımını sağlamaktadır. Kayıt ve oylama sürecinin dijital olması, geleneksel toplantıların dışladığı kesimlere ulaşma potansiyeli yaratmaktadır. Mobilizasyon, erişilebilirliği yüksek seviyeye taşımaktadır (Çizelge 5.63) (URL-51).

Çizelge 5.63. Bi'Fikirle Eskişehir erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	Mobil uygulama (iOS/Android) ve web sitesi üzerinden erişim imkanı sunulması, coğrafi ve zamansal kısıtlamaları ortadan kaldırarak erişilebilirliği yüksek seviyeye taşımaktadır.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Orta	Arayüzün anlaşılır ve Türkçe olması temel bilişsel gereksinimleri karşılar. Ancak, görme engelliler için WCAG standartlarına uyum veya farklı dillerde çok dilli anket desteği hakkında bilgi eksiktir.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Yok	Türkiye'deki katılımcı bütçeleme modelleri, genellikle e-Devlet veya benzeri katı kimlik doğrulama gerektirir. Bu, dijital okuryazarlığı düşük ve internete erişimi olmayan yaşlı veya sosyo-ekonomik dezavantajlı grupların sürece katılımını teknik olarak engeller. Geleneksel toplantıların dışladığı kesimlere ulaşma potansiyeli olsa da, dijital format yeni bir dışlama bariyeri oluşturmaktadır.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Platform, bütçeleme gibi karmaşık bir konuyu yurttaşların anlayacağı basitlikte bir arayüze taşımıştır. Proje önerilerini kategorilere ayırma, görsel destek sağlama ve oylama sürecini mobil ortamda kolaylaştırma çabası, kullanıcı deneyimini önceliklendirdiğini göstermektedir. Ancak, katılımcı bütçeleme sürecinin detaylarının ve teknik değerlendirme aşamalarının kullanıcı dostu bir dille açıklanması, tasarımın başarısını doğrudan etkilemektedir (Çizelge 5.64) (URL-51).

Çizelge 5.64. Bi'Fikirle Eskişehir kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Katkı Sürecinin Bilişsel Yükü	Var	Bütçeleme gibi karmaşık bir konuyu yurttaşların anlayacağı basitlikte bir arayüze taşıma çabası, bilişsel yükü minimize etmektedir. Proje önerilerinin kategorilere ayrılması ve görsel destek sunulması, bilgiyi işleme kolaylığını artırır.
G5.2: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Orta	Platform, PPGIS bir araçtan ziyade sürece odaklı bir arayüze sahiptir. Proje önerilerinde görsel destek (fotoğraf, eskiz) sunulması, etkileşimi artırır. Oylama sürecinin mobil ortamda kolaylaştırılması, kullanıcı deneyimini önceliklendirir.
G5.3: Kullanıcı Arayüzü Teşvik Mekanizmaları	Yok	Platformun temel motivasyonu doğrudan demokratik etki (oylama) ve gerçek sonuç alma taahhüdüdür . Bu nedenle, kullanıcıların sosyal katılımını artırmaya yönelik oyunlaştırma veya sanal ödüllendirme mekanizmaları bulunmamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Uygulamanın kendisi, Türkiye'deki e-belediyecilik pratiği için katılımcı bütçeleme modelini dijitalleştirmesi açısından yenilikçidir. Mobil ve web tabanlı entegrasyon, teknik yeterliliği göstermektedir. Ancak sürdürülebilirlik, modelin başarısı ve özellikle de politik değişimlere karşı ne kadar dayanıklı olduğu ile doğrudan ilişkilidir. Uygulama, teknik açıdan yeterli olsa da politik sürdürülebilirliği en büyük risk faktörüdür (Çizelge 5.65) (URL-51).

Çizelge 5.65. Bi'Fikirle Eskişehir sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Var	Platform, doğrudan EBB politik iradesine ve bütçesine bağlıdır.Kamu kaynaklı olması açısından olumlu olsa da modelin başarısı ve taahhüdün devamlılığı, politik değişimlere karşı kırılganlık yaratır. Finansal sürdürülebilirlik, EBB'nin bütçe tahsisine bağımlıdır.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Orta	Mobil ve web tabanlı entegrasyon, platformun teknik yeterliliğini gösterir. Ancak, platformun açık kaynak kodlu olup olmadığına dair bilgi eksiktir.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var	Uygulamanın kendisi, Türkiye'deki e-belediyecilik pratiği için katılımcı bütçeleme modelini dijitalleştirmesi açısından yenilikçidir. Yüksek katılım sağlayan mobil ve web entegrasyonu ve doğrudan bütçe kararı verilmesi, ülkedeki en somut demokratik yenilik örneklerinden biridir.

Değerlendirme

Bi'Fikirle Eskişehir platformu, Türkiye'deki yerel yönetimlerin dijital katılım pratikleri içinde, finansal etki ve hesap verebilirlik açısından ulaştığı en üst seviyeyi temsil etmektedir. Platform, Katılımcı Bütçeleme modelini benimseyerek, katılımı basit şikayet bildiriminden veya danışmanlıktan, Arnstein Merdiveni'nde yetkilendirme seviyesini hedefleyen doğrudan finansal karara dönüştürmektedir. Seçilen 26 projenin bütçeye dahil edilmesi taahhüdü, kurumsal hesap verebilirliğin en somut kanıtıdır ve geri bildirimin döngüsünü somut bütçe kararlarıyla kapatmaktadır. Kullanıcı dostu tasarım kriterinde ise, bütçeleme gibi karmaşık bir konuyu mobil odaklı ve basit bir arayüze taşıyarak, bilişsel erişilebilirliği maksimize etme başarısı göstermiştir.

Ancak bu güçlü demokratik taahhüt, platformun sürdürülebilirliği ve şeffaflığı üzerindeki risklerle dengelemektedir. Sürdürülebilirlik kriterinde, platformun EBB'nin politik iradesine doğrudan bağımlı olması, en büyük ve yapısal kırılganlığı oluşturur; zira bütçeleme taahhüdü, yasal bir garanti yerine, politik kararlılığa dayanmaktadır. Bu durum, yönetim değişimi karşısında projenin akıbetini belirsizleştirmektedir. Benzer bir kısıtlama, şeffaflık kriterinde görülür; platform süreç ve sonuç şeffaflığı (oylama sonuçları) sağlasa da, uluslararası standartlarda bir açık kaynak kodlu altyapı kullanıp kullanmadığına dair bilgi eksikliği, oylama algoritmalarının teknolojik denetlenebilirliğini indirmektedir. Son olarak, erişilebilirlik kriterinde, e-Devlet tabanlı katı kimlik doğrulama zorunluluğu, platformun sosyo-ekonomik kapsayıcılığını sınırlar; böylece platform, geleneksel toplantıların dışladığı kesimlere ulaşma potansiyeli yaratırken, yeni bir dijital dışlama bariyeri inşa etmektedir. Bi'Fikirle Eskişehir,

politik yenilikçiliğiyle övgüyü hak eden, ancak uzun vadeli başarısı için politik riskten bağımsız kurumsallaşmaya ve teknolojik şeffaflığa ihtiyaç duyan öncü bir modeldir (Çizelge 5.66).

Çizelge 5.66. Bi'Fikirle Eskişehir değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Yüksek	Yetkilendirme seviyesini hedefleyen katılımcı bütçeleme modeli. Projelerin bütçeden finanse edileceği taahhüdü, doğrudan finansal etkiyi sağlar.	Süreç, yasal bir düzenlemeyle garanti altına alınmamış olup, politik iradeye karşı kırılgan bir yapıdadır.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Yüksek	Vatandaşların önerdiği projelerin kabul, teknik değerlendirme, oylama ve bütçelenme aşamalarının çevrimiçi takibi. Geri bildirimin, somut finansal kararla kapatılması. Yüksek kurumsal sahiplenme.	Bireysel geri bildirimin teknik gerekçelerle reddedilme sürecinin detaylı şeffaflığı hakkında bilgi eksiktir.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Orta	Proje maliyetlerinin ve oylama sonuçlarının yayınlanmasıyla süreç şeffaflığı .	Platformun açık kaynak kodlu olup olmadığına dair bilgi eksikliği teknolojik denetlenebilirliği engeller. Ham verinin açık veri portalı üzerinden serbest erişimi kısıtlıdır.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Orta	Mobil uygulama (iOS/Android) ve web sitesi ile teknik erişimin maksimize edilmesi. Zaman ve coğrafi kısıtlamaların ortadan kaldırılması.	E-Devlet tabanlı kimlik doğrulama zorunluluğu, dijital okuryazarlığı düşük ve internete erişimi olmayan gruplar için yeni bir dışlama bariyeri oluşturur. Fiziksel destek noktaları hakkında bilgi eksiktir.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Yüksek	Karmaşık bütçeleme süreçlerinin basit, kategorik ve görsel destekli bir arayüze taşınmasıyla bilişsel yükün azaltılması. Oylama ve öneri sürecinin mobil odaklı olması.	Sosyal etkileşimi artıracak oyunlaştırma veya sanal teşvik mekanizmaları bulunmamaktadır.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Orta	Katılımcı bütçeleme modelinin dijitalleşmesi ile Türkiye'deki e-belediyecilik için öncü bir yönetimsel yenilik sunulması.	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin politik iradesine ve bütçe tahsisine doğrudan bağımlı olması, kurumsal sürdürülebilirliği ciddi risk altına sokar. Kapalı kaynak kodu riski.

İstanbul Senin

İstanbul Senin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından Kasım 2021'de kullanıma sunulan, İBB hizmetlerini tek bir dijital çatıda toplamayı hedefleyen bir uygulamadır. Uygulama, "Gücü, şehrin sahiplerine devreden uygulama" sloganıyla tanıtılmıştır. Platformun temel işlevi, ulaşımdan fatura ödemelerine, ücretsiz Wi-Fi hizmetinden sosyal destek

başvurularına kadar geniş bir yelpazedeki günlük hizmetleri entegre etmektir. Ayrıca, yurttaşların sorun bildirimlerini, önerilerini ve bazı konulardaki anketlere katılımını sağlamaktadır. Yüksek mobilizasyon kapasitesi sayesinde uygulama, 2,5 milyondan fazla kişiye ulaşmıştır (URL-52).

Katılımcılık ve etki

Uygulama, temel olarak hizmet sunumu ve operasyonel geri bildirime odaklıdır. Bütçe kararlarına, imar planlarına veya bağlayıcı politikalara doğrudan etki eden bir katılımcı bütçeleme ya da oylama mekanizması içermemektedir. Etkisi, yalnızca gündem oluşturma ve danışma seviyesinde kalmaktadır (URL-52).

Karar bağlayıcılığı seviyesi açısından incelendiğinde, İstanbul Senin uygulaması teorik olarak "bütçe senin" mekanizması ile yurttaş gücü kategorisindeki yetki devri düzeyini hedeflediğini göstermektedir. Uygulama içinde yer alan "Söz Senin" ve "Bütçe Senin" modülleri, yurttaşların kentsel kararlarda söz sahibi olmasını ve önerilerde bulunmasını amaçlayan mekanizmalardır. Ancak, Şahin'in (2024) çalışmasındaki bulgular, bu mekanizmaların kullanımının oldukça düşük olduğunu ve uygulamanın çoğunlukla hizmet bildirim ve danışma işlevleriyle kullanıldığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı (%97,9), uygulamayı İstanbulkart bakiyesi yükleme, "Nasıl Giderim" gibi günlük ihtiyaçlar için kullanmakta, bu da platformun Arnstein skalasında sembolik katılım kategorisindeki danışma düzeyine daha yakın durduğunu göstermektedir. Yurttaşların bir kısmının (%42) e-katılım araçlarını kullanmama nedeni olarak "sonuçların politika kararlarını etkileyeceğine inanmamaları"nı göstermesi, platformun karar bağlayıcılığı konusundaki algısal ve pratik zayıflığını pekiştirmektedir.

Somut çıktılar ve katılımcı yoğunluğu oranı (KYO) açısından değerlendirildiğinde, uygulamanın kamuoyuna yansıyan verilerine göre yaklaşık 2.5 milyon (bazı kaynaklarda 4,7 milyon) kullanıcıya ulaştığı ve İstanbul nüfusuna oranla %15,92 gibi yüksek bir mobilizasyon başarısı gösterdiği görülmektedir. Ancak, bu yüksek sayısal yoğunluk, doğrudan e-katılımın somut çıktılarına yansımamaktadır. Şahin (2024) çalışmasında, 100 kişilik örneklem grubunun sadece %6'sının "Söz Senin", %7'sinin "Bütçe Senin" modüllerini kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum, Sultan ve diğerleri (2014)'nin e-Devlet başarısı için çıktıların kritik olduğu yönündeki vurgusuyla çelişmekte ve yüksek kullanıcı sayısının e-katılım yetkilendirmesi yerine hizmet kolaylığı (e-service) odaklı olduğunu kanıtlamaktadır.

Uygulamanın 2022 yatırım bütçesinin %1,5'ini (187 milyon TL) "Bütçe Senin" projelerine ayırması somut bir çıktı olsa da bu mekanizmanın düşük kullanım oranı, etkinin tabana yayılmadığını göstermektedir.

Aktif katılım yoğunluğu göstergesi ise, platformun sadece bir bilgi dağıtım aracı mı yoksa aktif bir etkileşim alanı mı olduğunu test etmektedir. Şahin (2024) araştırmasında, katılımcıların %81'inin e-katılımın geleneksel yöntemlere göre katılımı artırdığını düşünmesine rağmen, e-katılım araçlarını kullanma sıklıklarının düşük olması dikkat çekicidir. "Söz Senin" ve "Bütçe Senin" gibi birincil katkı araçlarının kullanım oranlarının %6-%7 seviyelerinde kalması, Scott ve diğerleri (2016)'nin belirttiği "vatandaşın karar alma süreçlerine dahil olma isteği" ile ilişkili olan aktif katılım yoğunluğunun zayıf olduğunu göstermektedir. Kullanıcıların "konuların ilgi çekici olmaması" ve "tasarımın kafa karıştırıcı olması" gibi nedenlerle bu araçlardan uzak durması, platformun etkileşim kalitesini düşürmektedir. Ayrıca, vatandaş-vatandaş etkileşiminin sınırlı olması ve anlık mesajlaşma/sohbet odası gibi özelliklerin bulunmaması, platformun kendi kendini örgütleyen bir yapıya dönüşmesini engellemekte ve aktif katılım yoğunluğunu kısıtlamaktadır. Sonuç olarak, İstanbul Senin uygulaması, geniş erişim kapasitesine rağmen, katılımcılık ve etki kriterinde, hizmet odaklı yapısının gölgesinde kalarak, yönetişim sistemlerini dönüştürme ve yurttaşları yetkilendirme potansiyelini tam olarak gerçekleştirememiştir (Çizelge 5.67).

Çizelge 5.67. İstanbul Senin katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Nicel Metrik	Ölçüm Sonucu	Akademik Değerlendirme ve Bulgular
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Kategorik Ölçüm (Arnstein Skalası)	Sembolik Katılım / Danışma (Düzey 1)	Uygulama, "Bütçe Senin" ve "Söz Senin" modülleri ile teorik olarak yetki devrini hedeflese de pratikte karar bağlayıcılığı zayıftır. Katılımcıların %42'si, e-katılım araçlarını kullanmama nedeni olarak sonuçların politika kararlarını etkileyeceğine inanmamalarını göstermiştir. Uygulama çoğunlukla hizmet sunumu ve danışma işlevi görmektedir.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO)		%15,92	Uygulama, İstanbul nüfusuna oranla yüksek bir mobilizasyon başarısı yakalamıştır. Ancak, kullanıcıların %97.9'u uygulamayı sadece günlük ihtiyaçlar (İstanbulkart, WiFi vb.) için kullanmaktadır. Bu durum, yüksek sayısal yoğunluğun e-katılım yetkilendirmesine değil, e-hizmet kolaylığına (e-service) dönüştüğünü gösterir. Elde edilen verilere göre ~2.5 Milyon Kullanıcı olduğu var sayılarak hesap yapılmıştır. İBB tarafından yayınlanmış net istatistik yoktur.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu	E-Katılım Araçları Kullanım Oranı	Düşük (%6 - %11)	Uygulamanın geniş tabanına rağmen, aktif katılım araçlarının kullanım oranları oldukça düşüktür: Söz Senin: %6, • Bütçe Senin: %7• Çözüm Merkezi: %11 Kullanıcıların istekliliği düşüktür ve platform aktif bir etkileşim alanından çok, pasif bir hizmet noktası olarak işlev görmektedir..

Geri bildirim mekanizmaları

Mobil platform, yurttaşların arıza, şikayet ve hizmet taleplerini hızlı ve yerinde (çek-gönder) bildirmesini sağlayan etkin bir benzeri mekanizma sunmaktadır. Geri bildirimin hizmet etkinliğine katkısı yüksektir. Ancak, politik karar alma süreçlerinin tasarlanmasına yönelik yapıcı ve çift yönlü bir geri bildirim döngüsü zayıftır (Çizelge 5.68) (URL-52).

Çizelge 5.68. İstanbul Senin geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Var	Platform, arıza, şikayet ve hizmet taleplerinin gönderilmesi ve durum takibine olanak sağlayan etkin bir "Çek-Gönder" mekanizma sunar. Kullanıcılar, bildirimlerinin hangi aşamada olduğunu uygulamadan takip edebilmektedir.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Orta	Geri bildirimin hizmet etkinliğine katkısı yüksektir. Bildirimin kapatılması, operasyonel bir sorunun çözülmesiyle sağlanır. Ancak, toplanan anket görüşleri ve politik öneriler için bağlayıcı bir kapanma yöntemi (örn., Bi'Fikirle'deki bütçe kararı) zayıftır.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Yok	Uygulama, politik karar alma süreçlerinin tasarlanmasına yönelik yapıcı ve çift yönlü bir geri bildirim döngüsü sunmamaktadır. Hesap verebilirlik, hizmet seviyesinde kalmakta; yönetimsel kararların gerekçelendirilmesi konusunda şeffaflık zayıftır.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Uygulama, yurttaşlara şikayet takibi ve hizmetlerin çözümü konusunda şeffaflık sunmaktadır. Ancak açık kaynak kodlu olma ve toplanan tüm veriyi açık veri formatında yayımlama felsefesine tam olarak uygun değildir. Şeffaflık daha çok bilgilendirme boyutuyla sınırlıdır (Çizelge 5.69) (URL-52).

Çizelge 5.69. İstanbul Senin şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Yok	Uygulama, fatura ödemeleri gibi hizmetleri entegre etse de, bütçe kararlarına veya finansal süreçlere doğrudan etki etmediği için finansal şeffaflık taahhüdü zayıftır. Bilgilendirme seviyesinde kalır.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Orta	Platform, yurttaşlara şikayet takibi ve hizmetlerin çözümü konusunda şeffaflık sunmaktadır. Ancak toplanan tüm veriyi açık veri formatında (makine tarafından okunabilir) yayımlama felsefesine tam olarak uygun değildir. Şeffaflık, daha çok hizmetin durumu hakkındaki bilgilendirme ile sınırlıdır.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Yok	Uygulama, açık kaynak kodlu olma felsefesine uygun değildir. İBB'nin tescilli ürünüdür. Bu durum, uygulama algoritmalarının, veri toplama ve işleme süreçlerinin bağımsız kuruluşlar veya yurttaşlar tarafından denetlenebilirliğini (auditability) engeller.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

2,5 milyondan fazla kullanıcıya ulaşılması, uygulamanın niceliksel erişilebilirliği maksimum seviyeye çıkardığının göstergesidir. Tek bir arayüzden çok sayıda hizmete erişim sunarak, coğrafi, zamansal ve teknik engelleri büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır (Çizelge 5.70) (URL-52).

Çizelge 5.70. İstanbul Senin erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	2,5 milyondan fazla kullanıcıya ulaşılması, uygulamanın niceliksel erişilebilirliğini maksimum seviyeye çıkardığını gösterir. Mobil (iOS/Android) ve web tabanlı erişim, coğrafi, zamansal ve teknik engelleri büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Tek bir arayüzden çok sayıda hizmete erişim sunması, teknik entegrasyonu sayesinde erişim kolaylığını artırır.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Orta	Uygulamanın arayüzü, günlük hizmetlere odaklandığı için sezgiseldir ve Türkçe olarak temel bilişsel gereksinimleri karşılar. Ancak, çok dilli anket desteği veya görme/işitme engelliler için WCAG gibi yüksek erişilebilirlik standartlarına uyum hakkında bilgi eksiktir.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Yok	İstanbul Senin gibi yüksek mobilizasyonlu uygulamalar, genellikle e-Devlet veya benzeri kişisel kimlik doğrulama gerektirir. Bu zorunluluk, dijital okuryazarlığı düşük ve internete erişimi olmayan yaşlı veya sosyo-ekonomik dezavantajlı gruplar için yeni bir dışlama bariyeri oluşturur. Yüksek sayısal erişim, sosyal ve demografik kapsayıcılığı garanti etmez.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Farklı belediye birimlerinin karmaşık hizmetlerini tek bir mobil arayüzde, yüksek kalitede bir Kullanıcı Deneyimi ile birleştirmesi, uygulamanın tasarım başarısını göstermektedir. Uygulama hızlı yükleme, sezgisel menüler ve mobil optimizasyon kriterlerinde üst düzey performans sergilemektedir (Çizelge 5.71) (URL-52).

Çizelge 5.71. İstanbul Senin Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Katkı Sürecinin Bilişsel Yükü	Var	Sezgisel Tasarım: Farklı belediye birimlerinin karmaşık hizmetlerinin tek bir mobil arayüzde birleştirilmesi, kullanıcının farklı uygulamalar arasında geçiş yapma ihtiyacını ortadan kaldırarak bilişsel yükü ciddi ölçüde azaltır. Sezgisel menüler, erişim kolaylığını artırır.
G5.2: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Orta	Uygulama, sorun bildirimlerinde (FixMyStreet) yerinde (çek-gönder) ve harita tabanlı bildirim imkanı sunarak mekânsal etkileşimi destekler. Mobil optimizasyon ve hızlı yükleme performansı yüksektir.
G5.3: Kullanıcı Arayüzü (UI) Teşvik Mekanizmaları	Yok	Teşvik Eksikliği: Platformun temel amacı, hizmet etkinliğini artırmaktır. Bu nedenle, kullanıcıların katılım yoğunluğunu artırmaya yönelik Oyunlaştırma veya sanal ödüllendirme gibi teşvik mekanizmaları bulunmamaktadır. Motivasyon, hizmetin hızlı alınmasına dayanır.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Uygulama sağladığı hizmetlerle Türkiye'deki yerel yönetimler arasında yenilikçidir. İBB'nin kurumsal ve teknik kapasitesi ile yüksek kullanıcı tabanı, operasyonel sürdürülebilirliği desteklemektedir. Ancak politik irade değişimleri ve veri yönetimine yönelik tartışmalar, uzun vadeli politik sürdürülebilirliği riskli hale getirmektedir (Çizelge 5.72) (URL-52).

Çizelge 5.72. İstanbul Senin sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Yok	Uygulama, doğrudan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) kurumsal ve politik iradesine bağlıdır. Yüksek kullanıcı tabanı ve İBB'nin teknik kapasitesi operasyonel sürdürülebilirliği sağlasa da politik irade değişimleri modelin uzun vadeli devamlılığı ve veri yönetimi ilkeleri için risk oluşturur.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Var	Mobil ve web tabanlı entegrasyon ve çok sayıda hizmeti tek bir arayüzde birleştirme yeteneği, yüksek bir teknik yeterliliği ve geliştirme esnekliğini gösterir. Ancak açık kaynak kodlu olmaması, teknolojik gelişimin dışarıdan bağımsız denetimine kapalı kalır.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var	Uygulama, Türkiye'deki yerel yönetimler arasında çok sayıda hizmeti (ulaşım, fatura, sosyal destek) tek bir mobil çatıda toplama konusunda öncü ve yenilikçi bir model sunmaktadır. Bu hizmet entegrasyonu başarısı, yerel yönetim dijitalleşmesinde bir dönüm noktasıdır.

Değerlendirme

İstanbul Senin platformu, katılımcılık ve etki kriterindeki %15,92 oranıyla Türkiye'deki yerel yönetim dijitalleşmesinde sayısal meşruiyet ve mobilizasyon açısından başarı kaydetmiştir. Uygulama, kullanıcı dostu tasarım kriterinde de farklı belediye hizmetlerini tek bir sezgisel ve mobil optimize arayüzde birleştirerek, kullanım kolaylığı ve teknik erişimi maksimize etmektedir. Bu, platformun temel amacının, şehrin karmaşık hizmetlerine erişimi basitleştirmek ve operasyonel etkinliği artırmak olduğunu göstermektedir. Geri Bildirim mekanizmasındaki "Çek-Gönder" özelliği, hizmet kalitesine yönelik geri bildirimin hızlı ve yerinde toplanmasını sağlayarak operasyonel süreçlerde yüksek bir etkinlik sunar. Ancak, platformun güçlü hizmet entegrasyonu, politik etki bağlayıcılığı ve demokratik şeffaflık açısından ciddi bir zafiyet yaratmaktadır. K1 kriterinde, bu yüksek kullanıcı tabanına rağmen platform, Bi'Fikirle Eskişehir'in aksine katılımcı bütçeleme veya bağlayıcı oylama gibi mekanizmalar içermez. Bu nedenle, platformun etkisi danışma seviyesinde kalmakta ve politik güç devri sınırlı kalmaktadır. Şeffaflık ve sürdürülebilirlik kriterlerinde ise platform, bir e-Hizmet aracı olmanın getirdiği

kısıtlamaları taşır; açık kaynak kodlu olmaması, teknolojik altyapının bağımsız denetimini imkansız kılarken, İBB'nin politik iradesine doğrudan bağımlılık, uygulamanın vizyonunun ve veri yönetim ilkelerinin politik değişimlere karşı kırılganlığını artırmaktadır. Son olarak, erişilebilirlik kriterinde, yüksek sayısal erişime rağmen, kimlik doğrulama zorunluluğu, dijital uçurumun derinleştiği kesimleri (yaşlılar, düşük okuryazarlık) dışlayarak, uygulamanın sosyal kapsayıcılığını sınırlandırmaktadır. İstanbul Senin, teknolojik yenilikçiliğiyle öne çıkan, ancak politik katılımı hizmet odaklı bir çerçevede tutan, bu nedenle demokratik yönetişim standartlarında iyileştirme potansiyeli taşıyan bir modeldir (Çizelge 5.73).

Çizelge 5.73. İstanbul Senin değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Düşük	%15,92 KYO oranı ile yüksek sayısal meşruiyet ve temsil genişliğine sahiptir. Gündem oluşturma ve danışma potansiyeli yüksektir.	Bütçe veya imar planı kararlarına doğrudan etki eden bağlayıcı bir mekanizma içermez. Etki seviyesi Danışma ile sınırlıdır.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Orta	"Çek-Gönder" mekanizması ile operasyonel sorun takibi ve çözümünde şeffaflık. Hizmet etkinliğine yüksek katkı sağlar.	Geri bildirim, politik karar alma süreçlerinin tasarlanmasına yönelik çift yönlü bir döngü sağlamaz. Hesap verebilirlik, hizmet seviyesinde kalır.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Düşük	Yurttaşlara şikayet ve hizmet takibi konusunda şeffaflık sunar.	Uygulama açık kaynak kodlu değildir. Teknolojik denetlenebilirliği engeller. Şeffaflık, bilgilendirme boyutuyla sınırlıdır ve toplanan veri açık veri formatında yayımlanmaz.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Orta	2,5 milyon kullanıcı ve mobil/web entegrasyonu ile teknik ve niceliksel erişimi maksimize etme. Tek bir arayüzden hizmet entegrasyonu sunar.	E-Devlet tabanlı kimlik doğrulama zorunluluğu, dijital okuryazarlığı düşük ve internete erişimi olmayan gruplar için sosyal dışlama bariyeri oluşturur.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Yüksek	Farklı hizmetlerin tek bir mobil arayüzde birleştirilmesiyle bilişsel yükü azaltır. Sezgisel menüler, hızlı yükleme ve mobil optimizasyonu vardır.	Kullanıcıyı pasif katılımcı olmaktan çıkarıp aktif olarak motive eden Oyunlaştırma veya sosyal teşvik mekanizmaları yoktur.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Orta	Hizmet entegrasyonunda öncü ve yüksek teknik kapasiteye sahip olmasıyla operasyonel yenilikçilik.	İBB'nin politik iradesine doğrudan bağımlı olması, uygulamanın uzun vadeli politik sürdürülebilirliğini riskli hale getirir (G6.1). Kapalı kaynak kodu nedeniyle teknolojik bağımsızlık eksiktir.

Konya Akıllı Şehir Platformu

Konya Akıllı Şehir Platformu, Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından kentsel operasyonların yönetimini, veri entegrasyonunu ve altyapı verimliliğini artırmak amacıyla geliştirilen kapsamlı bir sistemdir. Platformun temel işlevi, coğrafi bilgi sistemleri, trafik yönetimi, enerji izleme ve çeşitli sensörlerden gelen verileri tek bir merkezde toplayarak kurum içi karar alma süreçlerini desteklemektir. Uygulama, öncelikle halkın doğrudan katılımından ziyade, uzmanların veriye dayalı yönetimini esas almaktadır (URL-53).

Katılımcılık ve etki

Platformun temel odak noktası operasyonel verimlilik ve teknik uzmanlığa dayalı yönetimdir. Sistem, yurttaşların bütçe tahsisi, imar planları veya politik kararlar üzerinde doğrudan söz sahibi olabileceği bir mekanizma sunmamaktadır. Platform, katılımcı bütçeleme veya güçlü geri bildirim modellerinin aksine, bilgilendirme veya manipülasyon (Arnstein Merdiveni'nin alt basamakları) seviyelerinde dahi kalmayıp, doğrudan teknik yönetime odaklanmıştır (Çizelge 5.74) (URL-53).

Çizelge 5.74. Konya Akıllı Şehir Platformu katılımcılık ve etki kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Nicel Metrik (Hesaplama İşlemi)	Ölçüm Sonucu	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G1.1: Karar Bağlayıcılığı Seviyesi	Arnstein Merdiveni	1:Katılımsızlık	Platform, yurttaşların bütçe, imar veya politik kararlar üzerinde doğrudan söz sahibi olabileceği hiçbir mekanizma sunmamaktadır. Temel odak, uzmanların veriye dayalı yönetimidir. Katılım merdiveninde bilgilendirme seviyesine dahi ulaşmayıp, doğrudan teknik operasyona odaklanmıştır.
G1.2: Somut Çıktılar (KYO) (Temsil Gücü)	Kullanıcı Sayısı / Nüfus x100	Veri Yok	Platformun temel işlevi kurum içi yönetim ve operasyonel verimlilik olduğu için, halka açık kayıtlı kullanıcı sayısı net bir şekilde raporlanmamıştır. Hizmet odaklı bir platform olmadığından KYO metriği uygulanamaz veya ihmal edilebilir düzeydedir.
G1.3: Aktif Katılım Yoğunluğu (EOR) (Politika Dönüştürme Gücü)	(Öneri Toplamı / Kullanıcı Sayısı) x 100	0	Uygulama, yurttaşların girdi sağlayabileceği mekanizmalar (öneri, yorum, tartışma) sunmadığı için EOR değeri sıfırdır. Platformun odağı uzmanların veriye dayalı yönetimi olduğu için Politika Dönüştürme Gücü yoktur.

Geri bildirim mekanizmaları

Platformun geri bildirim kanalları, öncelikle teknik altyapı verilerinin toplanması ve kurum içi operasyonların izlenmesi ile sınırlıdır. Yurttaşlardan gelen geri bildirimler, genellikle geleneksel kanallardan (Beyaz Masa vb.) alınır ve platformun kendisi politik eylem veya planlama tartışması için güçlü bir geri bildirim döngüsü oluşturmamaktadır (Çizelge 5.75) (URL-53).

Çizelge 5.75. Konya Akıllı Şehir Platformu geri bildirim mekanizmaları kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G2.1: Yanıt Süreci Şeffaflığı ve Takip Olanağı	Yok	Platformun geri bildirim kanalları, öncelikle teknik altyapı verilerinin toplanması ve kurum içi operasyonların izlenmesi ile sınırlıdır. Yurttaşların öneri veya şikayetlerinin platform üzerinden takip edilme olanağı (FixMyStreet veya İstanbul Senin'deki gibi) bulunmamaktadır.
G2.2: Geri Bildirim Döngüsü Kapanma Oranı/Yöntemi	Yok	Platform, politik eylem veya planlama tartışması için güçlü bir geri bildirim döngüsü oluşturmamaktadır. Yurttaşlardan gelen geri bildirimler (geleneksel kanallardan), platformun yapısı gereği somut ve bağlayıcı bir kararla (bütçeleme, imar planı değişikliği) kapatılamaz.
G2.3: Kurumsal Hesap Verebilirlik ve İletişim Nitelikleri	Yok	Platform, uzmanların veriye dayalı yönetimini esas aldığı için (K1'de belirtildiği gibi), kurumsal hesap verebilirliği yurttaşlara karşı politik bir taahhüde dönüştüremez. Hesap verebilirlik, kurum içi teknik verimlilikle sınırlıdır.

Şeffaflık ve açık veri kullanımı

Akıllı şehir modelleri, genellikle teknik verilerin ve mekânsal bilgilerin yayımlanması yoluyla bir miktar şeffaflık sağlar. Akıllı Şehir Yol Haritası gibi belgelerin veya trafik verilerinin sunumu bu kriteri desteklemektedir. Ancak bu şeffaflık, karar süreçlerinin şeffaflığı ve politik hesap verebilirliğin sağlanması konusunda yetersiz kalmaktadır (Çizelge 5.76) (URL-53).

Çizelge 5.76. Konya Akıllı Şehir Platformu şeffaflık ve açık veri kullanımı kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G3.1: Karar Süreçlerinin Finansal Şeffaflığı	Yok	Platform, temel olarak uzmanların teknik kararlarını desteklediği için (K1'de belirtildiği gibi), finansal kararların veya bütçe tahsislerinin halka açık şeffaflığı platformun temel işlevi değildir. Şeffaflık, teknik verimlilikle sınırlıdır.
G3.2: Verinin Teknik Şeffaflığı ve Açık Formatı	Orta	Akıllı Şehir modelleri, genellikle trafik verileri, Coğrafi Bilgi Sistemleri ve yol haritaları gibi teknik bilgileri yayımlayarak bir miktar şeffaflık sağlar. Ancak bu verilerin açık veri formatında (makine tarafından okunabilir) ve topluluk analizine uygun serbestçe erişilebilirliği kısıtlıdır.
G3.3: Teknolojik Altyapının Denetlenebilirliği	Yok	Akıllı şehir platformları genellikle kurum içi tescilli yazılımlar veya kapalı ticari çözümler üzerine kuruludur. Platformun açık kaynak kodlu olup olmadığına dair bilgi eksiktir. Bu durum, algoritmaların, veri entegrasyon mantığının ve uzman karar destek sistemlerinin bağımsız denetlenebilirliğini engeller.

Erişilebilirlik ve kapsayıcılık

Platformun verilerine ve ara yüzlerine erişim mümkün olsa da sunulan içeriğin çoğunluğu (CBS katmanları, teknik raporlar, veri analizleri) teknik uzmanlık gerektirmektedir. Bu durum, teknik olarak erişilebilir olmasına rağmen, kapsayıcılık ve genel halk tarafından anlaşılabilirlik açısından engeller yaratmaktadır (Çizelge 5.77) (URL-53).

Çizelge 5.77. Konya Akıllı Şehir Platformu erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G4.1: Dijital Erişim ve Platform Çeşitliliği	Var	Platformun verilerine ve arayüzlerine erişim mümkündür. Muhtemelen web tabanlı bir arayüz mevcuttur. Bu, teknik erişim engellerini kaldırdığını gösterir.
G4.2: Bilişsel ve Dilsel Kapsayıcılık	Yok	Platformun sunduğu içeriğin çoğunluğu (CBS katmanları, teknik raporlar, veri analizleri) teknik uzmanlık gerektirmektedir. Bu durum, teknik olarak erişilebilir olsa bile, genel halk tarafından anlaşılabilir ve kullanılabilir (kapsayıcı) olmasını engeller.
G4.3: Kullanıcı Doğrulama ve Kayıt Kolaylığı	Ölçülmedi	Platform, doğrudan halk katılımını hedeflemediği için (K1), e-Devlet tabanlı kimlik doğrulama gerekliliği gibi sosyal dışlama bariyerleri oluşturmaz. Ancak, sunulan içeriğin halka yönelik olmaması nedeniyle sosyal kapsayıcılık kavramı bu platform için anlamsızdır.

Kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz

Platform, öncelikli olarak kurum içi kullanıcılar, mühendisler ve şehir plancıları için tasarlanmıştır. Bu nedenle arayüzü, İstanbul Senin uygulamasındaki gibi genel mobil

kullanıcı deneyimi hedeflerinden ziyade, veri gösterimi ve analitik verimlilik hedeflemektedir (Çizelge 5.78) (URL-53).

Çizelge 5.78. Konya Akıllı Şehir Platformu kullanıcı dostu tasarım ve etkileşimli arayüz kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Birimi ve Açıklama
G5.1: Katkı Sürecinin Bilişsel Yükü	Yok	Arayüz, öncelikli olarak kurum içi kullanıcılar, mühendisler ve şehir plancıları için tasarlanmıştır. Odak, veri gösterimi ve analitik verimliliktir. Bu durum, genel halk için platformu karmaşık ve kullanımı zor hale getirir, bilişsel yükü artırır.
G5.2: Görselleştirme ve Mekânsal Etkileşim Yeteneği	Orta	Platformun Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) gibi teknik verileri görselleştirdiği varsayılsa da, bu görselleştirme uzmanların analizini kolaylaştırmaya yöneliktir. Genel mobil kullanıcı deneyimi hedeflerinden ziyade analitik verimlilik hedefler.
G5.3: Kullanıcı Arayüzü (UI) Teşvik Mekanizmaları	Yok	Platform, kurum içi uzmanların görevlerini etkin yapması için tasarlanmıştır. Bu nedenle, dışarıdan halkı katılım için teşvik edecek Oyunlaştırma veya sanal ödüllendirme mekanizmaları bulunmaz.

Sürdürülebilirlik ve yenilikçilik

Akıllı ulaşım sistemleri, IoT entegrasyonları, büyük veri analizi gibi bileşenleri barındırması, Platformu teknolojik yenilik açısından Türkiye'deki en güçlü uygulamalardan biri yapmaktadır. Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi ile uyumu, kurumsal ve finansal sürdürülebilirliğini garanti altına almaktadır (Çizelge 5.79) (URL-53).

Çizelge 5.79. Konya Akıllı Şehir Platformu sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriteri gösterge ölçüm sonuçları

Gösterge Adı (Indicator)	Ölçüm Sonucu (Var/Yok)	Ölçüm Metodolojisi
G6.1: Kurumsal ve Finansal Sahiplik Modeli	Var	Platformun Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi ile uyumu, yerel yönetim bütçesinin ötesinde, merkezi hükümet teşvikleri ve fonlarından yararlanma imkanı sağlayarak kurumsal ve finansal sürdürülebilirliğini garanti altına almaktadır.
G6.2: Teknolojik Gelişim ve Modüler Yapı	Orta	IoT entegrasyonları, Akıllı Ulaşım Sistemleri ve büyük veri analizi gibi bileşenleri barındırması, yüksek bir teknik yeterliliği ve gelişime açık modüler yapıyı işaret eder. Ancak platformun açık kaynak kodlu olup olmadığına dair bilgi eksiktir, bu da bağımsız gelişim ve modülerlik açısından risk taşır.
G6.3: İleri Teknoloji ve Yenilikçi Özelliklerin Kullanımı	Var	Büyük veri analizi, IoT entegrasyonları ve Akıllı Ulaşım Sistemleri gibi ileri teknolojileri içermesi, platformu teknolojik yenilik açısından Türkiye'deki en güçlü uygulamalardan biri yapmaktadır. Bu, operasyonel verimlilikte yenilikçilik demektir.

Değerlendirme

Konya Akıllı Şehir Platformu, kapsamlı bir değerlendirme neticesinde, e-Yönetim ve e-Demokrasi arasındaki temel felsefi ayrımın somut bir örneği olarak konumlanmaktadır. Platform, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriterinde, büyük veri analizi, IoT entegrasyonları ve akıllı ulaşım sistemleri gibi ileri teknolojileri merkezi bir sistemde birleştirerek operasyonel verimlilik alanında Türkiye'deki en güçlü teknik yeniliklerden birini sunmaktadır. Ayrıca, Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi ile uyumu, platformun kurumsal ve finansal sürdürülebilirliğini büyük ölçüde garanti altına almaktadır. Bu durum, yalnızca yerel politik iradeye bağımlı olan platformlara göre daha sağlam bir finansal zemine oturduğunu göstermektedir (Çizelge 5.80).

Ancak, platformun güçlü teknik altyapısı, katılımcılık ve hesap verebilirlik kriterlerinde başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Platform, yurttaşların bütçe tahsisi veya politik kararlar üzerinde söz sahibi olabileceği hiçbir mekanizma sunmamakta ve odak noktasını tamamen uzmanların veriye dayalı teknik yönetimine kaydırmaktadır. Bu model, halkı yönetim süreçlerinin pasif bir gözlemcisi haline getirmektedir. Geri bildirim mekanizmalarıise kurum içi operasyonel izleme ile sınırlı kalmakta; halktan gelen şikayetler, platformun kendisi tarafından izlenememektedir (Çizelge 5.80).

Şeffaflık ve erişilebilirlik kriterlerinde gözlemlenen zafiyetler, platformun teknokratik yapısının kaçınılmaz bir sonucudur. Platformun sunduğu CBS katmanları ve teknik raporlar, teknik olarak erişilebilir olsa dahi, genel halk tarafından anlaşılabilirlik açısından engeller yaratmakta ve bu da bilişsel kapsayıcılığı ortadan kaldırmaktadır. Benzer şekilde, kullanıcı dostu tasarım kriterinde platform, genel mobil kullanıcı deneyimi hedeflerinden ziyade analitik verimliliği amaçlayan bir tasarıma sahiptir; bu, uzman kullanıcılar için işlevsel olsa da, ortalama bir yurttaş için platformu kullanılmaz kılmaktadır. Teknolojik kapalılık, akıllı şehir sistemlerinin tipik bir riski olarak, algoritmaların ve karar destek sistemlerinin bağımsız denetlenebilirliğini engelleyerek politik hesap verebilirlik zafiyetini derinleştirmektedir (Çizelge 5.80).

Literatürdeki çalışmalar, akıllı şehir uygulamalarının teknik verimliliği artırma potansiyeline rağmen, sosyal kapsayıcılık ve demokratik katılım maliyetine yol açtığını sıklıkla vurgulamaktadır. Konya Akıllı Şehir Platformu, bu eleştirel çerçeveye mükemmel bir şekilde uymaktadır: Teknolojik açıdan güçlü ve sürdürülebilir olsa da yönetişimsel açıdan

geri kalmış bir modeldir. Platform, dijitalleşmeyi hizmet sunumu veya doğrudan katılım için değil, uzmanların veriye dayalı yönetimini pekiştirmek için kullanmaktadır.

Çizelge 5.80. Konya Akıllı Şehir Platformu değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Kriter Uyumu Düzeyi	Temel Başarı Göstergeleri	Kritik Sınırlama ve Nüanslar
K1	Katılımcılık ve Etki	Çok Düşük	Platformun temel odağı uzmanların veriye dayalı yönetimi ve kurum içi karar alma süreçleridir.	Yurttaşların bütçe, imar veya politik kararlar üzerinde doğrudan söz sahibi olabileceği hiçbir mekanizma sunulmaz. Arnstein Merdiveni'nde Katılım Dışı Teknik Yönetim seviyesindedir.
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Düşük	Geri bildirim kanalları, teknik altyapı verilerinin toplanması ve kurum içi operasyonların izlenmesi ile sınırlıdır.	Yurttaş geri bildirimleri (şikayet/öneri) platform üzerinden takip edilemez ve politik eylem veya planlama tartışması için güçlü bir döngü oluşturulmaz. Hesap verebilirlik sadece teknik verimlilikle sınırlıdır.
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Düşük	CBS, trafik verileri ve Akıllı Şehir Yol Haritası gibi teknik bilgilerin yayımlanması yoluyla bir miktar bilgilendirme şeffaflığı sağlanır.	Politik karar süreçlerinin şeffaflığı zayıftır. Platformun açık kaynak kodlu olup olmadığına dair bilgi eksikliği teknolojik denetlenebilirliği engeller.
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Düşük	Platformun arayüzlerine teknik erişim mümkündür.	Sunulan içeriğin çoğunluğu (CBS katmanları, teknik analizler) teknik uzmanlık gerektirdiği için bilişsel kapsayıcılıkta başarısızdır. Genel halk tarafından anlaşılabilir değildir.
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Düşük	Tasarım, genel mobil kullanıcı deneyimi yerine, veri gösterimi ve analitik verimlilik hedefleyen kurum içi uzmanlar için optimize edilmiştir.	Genel halk için bilişsel yük çok yüksektir. Sezgisel menü veya sosyal teşvik mekanizmaları gibi halk odaklı öğeler yoktur.
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Yüksek	Büyük veri analizi, IoT entegrasyonları gibi ileri teknolojilerin kullanımıyla teknolojik yenilikte öncüdür. Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi ile uyumu, kurumsal ve finansal sürdürülebilirliği garantiler.	Yönetişimsel yenilik (katılımcılık) eksiktir. Kapalı kaynak kodlu olma riski, teknolojik bağımsızlığı sınırlar.

5.2.9. Değerlendirme

Kentsel katılım literatürünün yaklaşık son on yılda yaşadığı paradigma değişiminin ana ekseninin BİT'in kent planlamasına entegrasyonu olduğu, geleneksel planlama süreçlerinin temsil eksikliği, zaman, maliyet ve bürokratik engeller gibi yapısal sorunlarının, Toplum 5.0

ve Endüstri 4.0'ın sunduğu büyük veri, yapay zeka ve Iot gibi araçlarla insan merkezli bir anlayışla aşılabilecektir. Literatürde gerçekleştirilen çalışmalar, temel sorunun "katılımın gerekliliği" konusundan, "dijital araçlarla desteklenmiş katılımın nasıl etkin bir şekilde ölçüleceği ve karara entegre edileceği" sorusuna kaydığını göstermiştir. Bu durum, BİT kullanımının artık bir opsiyon değil, kent planlamanın geleceği için temel bir gereklilik olduğunu kanıtlamaktadır.

Büyük veri analitiği, yapay zeka uygulamaları, coğrafi bilgi sistemleri, akıllı sensörler, sosyal medya platformları ve mobil uygulamalar gibi araçlar, planlamaya katılımın hızını, kapsayıcılığını ve etkinliğini artırabilecek nitelikte olmakla birlikte, bu sistemler üzerinden toplanan verilerin türü, içeriği, depolanma biçimi ve paylaşım alanları pek çok güvenlik açığı barındırmaktadır.

Öncelikle, planlama süreçlerine dijital yollarla katılan bireylerden toplanan veriler çoğu zaman konum, kimlik, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, etnik köken, ekonomik gelir düzeyi, yaşam biçimi tercihi, ev/iş adresi, mekânsal davranış kalıpları gibi son derece hassas kişisel bilgileri içermektedir. Bu verilerin yetkisiz erişim, siber saldırılar, ticari amaçlı kullanım veya üçüncü taraflarla izinsiz paylaşımı gibi durumlar, kişisel veri güvenliğinin zedelenmesine, dolayısıyla da kullanıcıların kamuya ve planlama sürecine duyduğu güvenin zayıflamasına neden olma riskini barındırmaktadır. Bu açıdan kişisel veri güvenliği dijital katılımı doğrudan etkileyen en önemli faktörler olarak tanımlanabilmektedir. İdareler bu süreci teknik anlamda güvence altına almak için güçlü siber güvenlik altyapıları oluşturmalı, veri merkezlerinde çok katmanlı koruma sistemleri, şifreleme protokolleri, düzenli güvenlik testleri ve üçüncü taraf güvenlik denetimleri gerçekleştirmelidir. Ancak teknik önlemler yeterli değildir; asıl önemlisi, halkla kurulacak iletişim stratejisidir. Katılımcı bireylerin kişisel bilgilerinin nasıl kullanılacağını, nerede saklanacağını ve kimlerle paylaşılacağını şeffaf biçimde aktaran bir veri yönetimi politikası hazırlanmalı, veri sahipliği hakkının vatandaşta kaldığı net biçimde belirtilmelidir. Katılımcının kendi verilerini görme, düzeltme ve silme hakkına sahip olduğu bir sistem, güven ilişkisini artırabilir (Taylor, 2017).

Vaka analizleri ve literatür sentezi, BİT kullanımının başarısının teknolojik altyapıdan ziyade, sosyo-teknik yapının uyumuna bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Dijital katılım platformları, kent yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve yurttaşların karar alma süreçlerine doğrudan dahil edilmesi açısından son on yılda giderek önem kazanmıştır.

İncelenen örnekler (Block by Block, Participe+ São Paulo, Decide Madrid, Decidim, FixMyStreet, PlaceSpeak ve Maptionnaire) farklı bağlamlarda, farklı ölçeklerde ve farklı hedeflerle geliştirilmiş olmalarına rağmen, kentlerin karşı karşıya olduğu ortak sorunlara yenilikçi yanıtlar üretmektedir. Bu uygulamaların incelenmesi, kentsel katılımın dijitalleşmesinde öne çıkan eğilimleri, fırsatları ve sınırlılıkları ortaya koymak için önemlidir.

Türkiye ve uluslararası alandaki on farklı dijital yönetişim platformunun (Decide Madrid, Decidim Barcelona, Block by Block, Participe+, FixMyStreet, PlaceSpeak, Maptionnaire, Bi'Fikirle Eskişehir, İstanbul Senin, Konya Akıllı Şehir Platformu) karşılaştırmalı analizi, Arnstein'in (1969) Yurttaş Katılım Merdiveni, OECD'nin (2017) Açık Hükümet İlkeleri ve Fung'ın (2006) Demokratik Küp Modeli'nin belirlediği normatif çerçevede incelendiğinde, dijitalleşmenin farklı yönetişim modelleri arasında keskin bir ayrışmaya neden olduğunu göstermektedir. Bu platformlar, teknokratik verimlilik ile radikal demokratik yetkilendirme arasında bir spektrumda yer alırken, akademik literatürün vurguladığı temel başarı ve başarısızlık faktörlerini somut örneklerle desteklemektedir.

Çalışmada ortaya konulan kriter arasında katılımcılık ve etki, platformun yalnızca kullanıcı sayısı değil, aynı zamanda karara dönüştürme gücünü de ölçerek en kritik başarı göstergesini sunmaktadır. İncelenen platformlar arasında K1 kriterinde en yüksek başarıyı, Decide Madrid ve Decidim Barcelona modelleri yakalamıştır. Bu modeller, katılımcı bütçeleme ve vatandaş inisiyatifi gibi bağlayıcı mekanizmaları kullanarak, OECD'nin aktif katılım düzeyini aşarak, Arnstein'in yetkilendirme basamağına ulaşmakta ve yurttaşların politik kararlar üzerindeki gerçek etki kapasitesini (Shin ve diğerleri, 2024) gerçekleştirmektedir. Türkiye'de bu yaklaşımın politik cesaretini gösteren tek örnek, finansal yetkilendirme taahhüdü ile Bi'Fikirle Eskişehir'dir. Bi'Fikirle Eskişehir uygulaması, K2 (Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik) kriterinde, toplanan katkıların somut bir bütçe kararı ile kapatılması sayesinde Scott ve diğerleri (2016)'nın vurguladığı güven ve karar alma süreçlerine katılım değerlerini maksimize etmektedir.

Katılım sayısı sadece niceliksel olarak ele alındığında doğru bir sonuç vermemektedir. Önemli olan katılım boyutunun politik kararlara ne şekilde etkileme yetisinin olduğudur. Nitekim, İstanbul Senin, 2,5 milyonu aşkın kullanıcıya ulaşarak niceliksel erişimde zirve

yapsa da Arnstein'in merdiveninde danışma seviyesinde kalarak, katılımın niceliği yerine niteliği üzerindeki literatür eleştirisini doğrulamaktadır.

Türkiye'de katılım yoğunluğunun yüksek olması ancak katılım mekanizmasının politik kararlara etkisinin az olması vatandaşların katılıma olan inancını zedeleyerek katılım motivasyonunun kırılmasına neden olabilecektir. BİT, bağlayıcı bir geri bildirim döngüsüne entegre edilmediği sürece, kitle katılımını niceliksel olarak artırsa bile, planlama süreçleri üzerindeki meşruiyet ve uygulama başarısını artıramayacaktır.

Geri bildirim makanizmaları, BİT platformlarının devamlılığının, vatandaşların bildirimde bulunduğunda karşılığını alabileceğine yönelik motivasyonu sağlamak açısından son derece önemlidir. BİT, geri bildirim sürecini hızlandırma potansiyeline sahiptir. Uluslararası iyi uygulamalar, önerilerin anlık durumunu (kabul edildi, bütçeye alındı, reddedildi ve neden reddedildi) gösteren açık veri portalları kullanmaktadır. Bu uygulama, kullanıcıların sisteme olan güvenini korumaktadır. Ulusal örneklerde geri bildirim, genellikle genel duyurular düzeyinde kalmakta veya kişiselleştirilmiş/anlık olmaktan uzaktır. Bu durum, kullanıcı-idare arasındaki ilişkiyi tek yönlü bir "talep-cevap" ilişkisi düzeyinde tutmakta ve diyalog (müzakereci) kalitesini düşürmektedir. Sonuç olarak, etkin bir BİT kullanımı, geri bildirimi yalnızca bir sonuç bildirimi olarak değil, bir sürekli diyalog mekanizması olarak tasarlamalıdır.

Şeffaflık, BİT'in sunduğu en büyük avantajlardan biri olmasının yanı sıra, en büyük zorluklarından da biridir. Literatürde tespit edilen "Güven" engeli, dijital platformlar için en büyük yapısal sorundur. Kullanıcılar, sundukları verilerin (öneri, oylama) idare tarafından manipüle edilmeyeceğine veya göz ardı edilmeyeceğine dair inanca ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın geri bildiirm mekanizmaları ve şeffaflık kriteri, uluslararası öncü modellerin başarısını açıklamaktadır. Decidim Barcelona ve Decide Madrid'in Açık kaynak kodlu yapısı, OECD'nin Açık Hükümet ilkesini ve veri güvenilirliği (Baušys ve diğerleri, 2021) gerekliliğini en üst düzeyde karşılarken, Türkiye'deki yerel platformlar (İstanbul Senin, Bi'Fikirle Eskişehir, Konya Akıllı Şehir) ve PlaceSpeak gibi ticari çözümlerin kapalı kod yaklaşımı, algoritmik şeffaflık ve bağımsız denetlenebilirlik açısından önemli bir risk taşımaktadır. Bu teknolojik kapalılık, Scott ve diğerleri (2016)'nın önemsediği kamu güveninin tesis edilmesini zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, BİT, veri toplama hızı ile yönetişim şeffaflığı arasındaki dengeyi kurarak, güveni inşa etmelidir. Aksi takdirde, dijital

platformlar, güvensizliğin ve bürokratik engellerin sadece dijitalleştirilmiş bir yansıması olarak kalacaktır.

BİT'lerin kentsel katılımda kullanımında için erişilebilirlik ve kapsayıcılık son derece önemlidir. Bu kriter, teknik yeterlilikten çok sosyal eşitlik sorununa odaklanmaktadır. Platformlar genel itibari ile katılımcı yoğunluğu oranını artırmada başarılı olsa da erişilebilirlik, dil ve dijital okuryazarlık düzeyi nedeniyle belirli sosyal grupları (yaşlılar, düşük gelirli veya düşük eğitimli kesimler) dışlama riski taşımaktadır. Bu durum, dijital katılımın, kentsel adalet ilkelerine aykırı olarak, yalnızca belirli bir sosyo-ekonomik profile sahip grubunu güçlendirdiği eleştirisini doğrulamaktadır. BİT'in planlamada kullanılmasının bir zorunluluk haline gelmesi, bu uçurumu kapatacak eğitim ve erişilebilirlik yatırımlarının teknoloji yatırımından önce gelmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Decidim ve Block by Block'ta olduğu gibi fiziksel ve dijital atölyeler entegre edilerek kapsayıcılık sağlanmalıdır. Bu noktada, erişilebilirlik, pasif bir tasarım özelliği değil, eğitim, fiziksel destek merkezleri (kütüphaneler, halk merkezleri) ve hibrit katılım modelleri aracılığıyla aktif olarak yönetilmesi gereken bir sosyal politika önceliği olduğu değerlendirilmiştir.

Tasarım, bir platformun kullanım kolaylığını ve aktif katılım yoğunluğunu doğrudan etkileyen bir faktördür. Vaka analizleri, CBS tabanlı haritalama araçlarının, kullanıcıların fikirlerini mekânsal olarak net bir şekilde ifade etmelerini sağlayarak katılım derinliğini artırdığını göstermiştir. Karmaşık planlama dilini basitleştiren görsel araçlar, teknik olmayan vatandaşların sürece entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Block by Block gibi bazı uluslararası örnekler, tasarımı oyunlaştırma öğeleriyle destekleyerek özellikle genç kullanıcıların motivasyonunu artırmayı başarmıştır. Sonuç olarak, BİT kullanımı, karmaşık planlama dilini görsel, etkileşimli ve basit bir dile dönüştürerek, teknik rasyonalite ile vatandaş algısı arasındaki boşluğu doldurmalıdır.

BİT araçlarının uzun vadeli yaşayabilirliği ise uygulamanın sürdürülebilirlik ve yenilikçilik kriterlerine bağlıdır. Bu kriter, BİT araçlarının uzun vadeli yaşayabilirliğini (finansal, teknik ve kurumsal açıdan) sorgulamaktadır. Açık kaynak kodlu (Decidim) platformlar, lisans maliyetlerini ortadan kaldırarak finansal sürdürülebilirliğe katkıda bulunurken, sürekli güncellenebilme avantajı ile teknik sürdürülebilirliği sağlamaktadır. BİT projesinin başarısı, tek bir belediye başkanının veya yöneticinin iradesine bağlı kalmamalıdır. Platformun yasal bir zorunluluk haline getirilmesi ve kurumsal hafızaya entegre edilmesi, siyasi değişimlerden

etkilenmesini önlemektedir. BİT kullanımının sürekliliği, özel sektör dinamikleri, yerel yönetimlerin siyasi döngülerinden bağımsız, açık kaynaklı ve kurumsal hafızaya entegre edilmiş bir yapı gerektirir. K6 (Sürdürülebilirlik) açısından, Konya Akıllı Şehir'in Ulusal Stratejiye uyumu, finansal sağlamlığını garanti edebilirken, Bi'Fikirle Eskişehir ve İstanbul Senin'in yerel politik iradeye olan yüksek bağımlılığı, uzun vadeli politik sürdürülebilirlik önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

BİT'in kent planlama süreçlerine katılımda kullanımı, yalnızca bir araç olmaktan çıkıp, kentsel yönetişimin sosyo-teknik yapısını yeniden tanımlamaktadır. Analizler, BİT'in planlamaya getirdiği en önemli dönüşümlerin şunlar olduğunu göstermektedir:

1. Geleneksel Sınırlılıkların Aşılması: BİT, mekân ve zaman kısıtlarını ortadan kaldırarak katılımcı yoğunluğunu maksimize etme potansiyeline sahiptir.
2. Plancının Yeni Rolü: Plancı artık sadece teknik bir uzman değil, BİT'lerden akan veriyi sosyal adalet ve etik çerçevesinde yorumlayan bir veri yorumcusu ve sosyo-teknik arabulucudur.
3. Hibrit ve Bağlayıcı Model Gerekliliği: Başarılı bir katılım, BİT'in yüz yüze katılımı desteklediği hibrit modeller ve vatandaş girdilerini yasal/bütçesel bir etkiye bağlayan mekanizmalar ile mümkündür.

BİT, doğru yönetişim modeli ve kriterlerle desteklendiğinde, kent planlamayı Toplum 5.0'ın hedeflediği daha demokratik, şeffaf ve uygulanabilir bir disipline dönüştürme potansiyeli taşımaktadır.

Çizelge 5.81. İncelenen vaka örnekleri değerlendirme çizelgesi özeti

Kriter No	Kriter Adı	Decide Madrid	Decidim Barcelona	Block by Block	Participe+	FixMyStreet	PlaceSpeak	Maptionnaire	Bi'Fikirle Eskişehir	İstanbul Senin	Konya Akıllı Şehir
K1	Katılımcılık ve Etki	Çok Yüksek	Yüksek	Hesaplanmadı	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	Yüksek	Düşük	Çok Düşük
K2	Geri Bildirim ve Hesap Verebilirlik	Yüksek	Yüksek	Hesaplanmadı	Yüksek	Orta	Düşük	Orta	Yüksek	Orta	Düşük
K3	Şeffaflık ve Açık Veri Kullanımı	Yüksek	Çok Yüksek	Hesaplanmadı	Yüksek	Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Düşük	Düşük
K4	Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık	Orta-Yüksek	Yüksek	Hesaplanmadı	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta	Orta	Düşük
K5	Kullanıcı Dostu Tasarım ve Etkileşim	Yüksek	Orta	Hesaplanmadı	Orta	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Düşük
K6	Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik	Çok Yüksek	Yüksek	Hesaplanmadı	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta	Yüksek

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent yönetimi ve kentsel karar alma süreçleri, uzun yıllar boyunca ağırlıklı olarak uzman bilgisi ve idari rasyonalitenin belirlediği teknik bir çerçevede ele alınmıştır. Ancak toplumsal, siyasal ve teknolojik dönüşümlerle birlikte kentsel yönetim, yalnızca hizmet üretimi ya da mekânsal düzenleme üzerinden değil; farklı aktörlerin etkileşimiyle şekillenen, katılımı önceleyen ve toplumsal uzlaşmayı hedefleyen çok katmanlı bir yönetişim alanına evrilmiştir. Bu çalışma, modernist dönemin merkeziyetçi ve teknokratik karar anlayışından başlayarak, postmodern yaklaşımların diyalog ve müzakereye dayalı katılım vurgusuna; buradan da günümüzde temsil ötesi kuramlar ve dijital olanaklarla şekillenen yeni kentsel katılım ve kent planlama pratiklerine uzanan dönüşüm sürecini bütüncül biçimde ortaya koymuştur.

Modernitenin teknik uzmanlık bilgisi ve merkeziyetçi karar alma anlayışı, yurttaşları çoğu zaman edilgen bir konumda bırakmış; katılım, çoğunlukla bilgilendirme ve danışma düzeyinde kalmıştır. Buna karşın postmodern dönemde Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı ile planlama, müzakereye dayanan çoğulcu bir demokratik pratik olarak yeniden tanımlanmış; iletişimsel akıl kavramı, yalnızca teknik çözümleri değil, toplumsal rızayı ve meşruiyeti de önceleyen bir yönetişim perspektifini güçlendirmiştir. Bununla birlikte dijitalleşme, kentsel katılımın kapsamını, hızını ve biçimlerini dönüştüren yeni ihtiyaçları ve araçları gündeme getirmektedir.

Tezde ele alınan temsil ötesi kuramlar (non-representational theory), bireylerin gündelik yaşam pratikleri, duygulanımsal tepkileri ve mekânsal deneyimlerinin karar alma süreçlerine daha doğrudan yansımasını talep eden bir katılım anlayışını işaret etmektedir. Jonathan Murdoch'un ilişkisel mekân yaklaşımı ve Michael Buser'ın duygulanımsal mekân vurgusu, kentsel kararların yalnızca "temsil edilen" talepler üzerinden değil, deneyimsel ve bağlamsal boyutlarıyla da okunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu kuramsal arka plan, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0'ın sunduğu dijital araçlarla birleştiğinde, kentsel katılım için yeni imkânlar üretmektedir: büyük veri analitiği, yapay zekâ, coğrafi bilgi sistemleri, mobil uygulamalar, e-katılım platformları ve sosyal medya gibi araçlar; hem veri üretim süreçlerinde çeşitliliği artırmakta hem de yurttaşların kentsel karar süreçlerine daha doğrudan dahil olabilmesini mümkün kılmaktadır. Ancak bu imkânların etkinleşmesi,

yalnızca teknolojik yeterlilikle değil; güvenlik, etik, yasal çerçeve ve kurumsal kapasiteyle doğrudan ilişkilidir.

Kent yönetimine ilişkin kararlar ve kent planlaması artık yalnızca mekânsal tasarım değil; etik, sosyal ve teknolojik boyutlarıyla çok katmanlı bir yönetişim alanıdır. Toplum 5.0 perspektifiyle birlikte, dijital teknolojilerin sağladığı veri odaklı imkânların, iletişimsel ve kapsayıcı yaklaşımlarla bütünleşmesi, planlamayı ve kentsel kararları hem demokratik hem de yenilikçi bir zemine taşımaktadır. Bu tez ile, kuramsal tartışmalarla ulusal ve uluslararası örnekleri buluşturarak, katılımcı ve dijital dönüşüm temelli bir kent yönetimi kültürünün inşa edilebilmesi için bütüncül bir vizyon ortaya koyulmuştur.

Bu tez, kentsel katılımın ve kent planlamada katılımın tarihsel ve kuramsal dönüşümünü, dijital teknolojilerin sunduğu yeni olanaklar ekseninde ele alarak, literatürdeki mevcut teorik tartışmaları somut bulgularla ilişkilendiren bir analiz sunmuştur. Elde edilen bulgular, dijital katılım platformlarının salt teknik araçlar olmanın ötesinde, demokratik meşruiyet ve yönetişim kalitesi üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak bu rolün etkinliği, platformların tasarım felsefesi, politik bağlayıcılığı ve teknolojik şeffaflığı ile doğrudan ilişkilidir.

Yapılan vaka incelemelerinde, katılımın niceliği ile niteliği arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görülmüştür. Literatürde, dijital araçların geniş kitlelere erişim sağlayarak katılımı demokratikleştireceği varsayımı hakimken, yapılan incelemenin bulguları durumun daha karmaşık olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, İstanbul Senin uygulaması 2,5 milyonu aşkın kullanıcı sayısıyla niceliksel erişimde en yüksek performansı gösterse de, Arnstein'ın (1969) merdiveninde katılımın en alt basamakları olan bilgilendirme ve danışma düzeyinde kalmıştır. Buna karşın, kullanıcı sayısı daha sınırlı olan Decide Madrid ve Bi'Fikirle Eskişehir platformları, sundukları katılımcı bütçeleme ve bağlayıcı karar mekanizmaları sayesinde, Fung'ın (2006) vurguladığı "politika sonucuna gerçek etki üretme" kriterini karşılayarak aktif katılım düzeyine ulaşmıştır. Bu durum, Scott ve diğerleri (2016)'nın "etkililik" tanımının, sadece erişim kolaylığıyla değil, vatandaşın karar alma süreçlerine dahil olma yetkisiyle ilişkili olduğunu doğrulayan önemli bir kanıttır.

Teknokratik verimlilik ile demokratik kapsayıcılık arasındaki gerilim önemli bir tartışma noktası olmuştur. Konya Akıllı Şehir Platformu örneği, Özkaya ve Erdin (2020)'in "Akıllı

Yönetişim" eleştirilerini destekler niteliktedir. Platform, Endüstri 4.0'ın sunduğu büyük veri ve IoT teknolojilerini en üst düzeyde kullanmasına rağmen, arayüz tasarımının uzman odaklı olması ve bilişsel yükünün yüksekliği nedeniyle, halkın katılımını dışlayan bir yapı sergilemiştir. Bu bulgu, Alkan ve Kahraman (2025)'ın "sosyal eşitlik ve kapsayıcılık" kriterinin teknolojik altyapıdan daha öncelikli olması gerektiği yönündeki tezini güçlendirmektedir. Aksine, Maptionnaire ve Block by Block gibi platformlar, harita tabanlı ve oyunlaştırılmış arayüzleri sayesinde karmaşık planlama verilerini basitleştirerek, bilişsel kapsayıcılığı artırmış ve temsil ötesi katılım biçimlerine (Buser, 2014) olanak tanımıştır.

Şeffaflık ve güven ilişkisi, platformların teknolojik altyapısıyla doğrudan bağlantılı bulunmuştur. Decidim Barcelona'nın benimsediği açık kaynak kodlu yaklaşım, veri güvenilirliği ve denetlenebilirlik şartlarını sağlayarak, kamu güvenini tesis etmede başarılı bir model olarak öne çıkmıştır. Buna karşın, Türkiye'deki yerel platformların ve bazı ticari uygulamaların (PlaceSpeak) kapalı kod yapısı, algoritmik şeffaflık eksikliği nedeniyle, OECD'nin (2017) hesap verebilirlik ilkeleriyle çelişen bir görünüm sergilemektedir.

Sürdürülebilirlik kriterinde elde edilen bulgular, kurumsal yapı ile inovasyon kapasitesi arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Konya Akıllı Şehir'in ulusal stratejiye uyumu, finansal sürdürülebilirliği garanti ederken, Bi'Fikirle Eskişehir ve İstanbul Senin'in yerel politik iradeye bağımlılığı, uzun vadeli politik sürdürülebilirlik açısından risk oluşturmaktadır. Literatürdeki teorik beklentilerin aksine, dijitalleşmenin otomatik olarak daha demokratik bir planlama süreci yaratmadığını; platformun kurgulanış biçiminin (bağlayıcılık, şeffaflık, kapsayıcılık) bu sonucu belirleyen asıl faktör olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, dijitalleşmenin tek başına daha demokratik bir kentsel katılım süreci yaratmadığı; katılımın niteliğini belirleyen asıl unsurun platformların kurgulanış biçimi olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle karar süreçlerine etki ve bağlayıcılık, şeffaflık ve denetlenebilirlik, kapsayıcılık ve erişilebilirlik, kullanıcı deneyimi ve geri bildirim mekanizmaları ile kurumsal sürdürülebilirlik, dijital kentsel katılımın başarısını belirleyen temel boyutlar olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda, 10 farklı dijital katılım platformunun (Decide Madrid, Decidim Barcelona, Block by Block, Participe+, FixMyStreet, PlaceSpeak,

Maptionnaire, Bi'Fikirle Eskişehir, İstanbul Senin, Konya Akıllı Şehir) performansları, literatürden türetilen 6 ana kriter (katılımcılık ve etki, geri bildirim ve hesap verebilirlik, şeffaflık ve açık veri kullanımı, erişilebilirlik ve kapsayıcılık, kullanıcı dostu tasarım ve etkileşim, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik) çerçevesinde analiz edilmiştir.

Bu tez kapsamında ulaşılan bulgular doğrultusunda, dijital kentsel katılım uygulamalarının güçlendirilmesine yönelik öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Etki ve bağlayıcılık güçlendirilmelidir. Dijital katılım, yalnızca danışma düzeyinde kalmamalı; katılımcı bütçeleme, önceliklendirme ve dijital oylama gibi araçlarla karar süreçleri üzerinde somut etki üretebilmelidir. Vatandaş katkılarının kararlara nasıl yansıdığı izlenebilir hale getirilmeli ve mümkün olduğunda hukuki güvenceyle desteklenmelidir.
2. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve geri bildirim mekanizmaları kurumsallaştırılmalıdır. Platformlar; karar süreçlerinin arşivlenmesi, gerekçeli yanıt üretimi ve önerilerin izlenebilir biçimde raporlanması gibi geri bildirim araçlarını standart hale getirmelidir. Açık veri ve mümkün olduğunda açık kaynak yaklaşımları, güven inşasında kritik rol oynamaktadır.
3. Erişilebilirlik ve kapsayıcılık, teknoloji kapasitesinin önünde ele alınmalıdır. Dijital uçurumu azaltmak için çok kanallı hibrit bir katılım modeli (dijital + yüz yüze) birlikte tasarlanmalı; dezavantajlı gruplar için mobil istasyonlar, kiosklar veya rehberli kullanım noktaları gibi tamamlayıcı yöntemler geliştirilmelidir.
4. Kullanıcı dostu tasarım ve bilişsel kapsayıcılık artırılmalıdır. Harita tabanlı katılım, görselleştirme ve oyunlaştırma gibi yöntemlerle karmaşık kentsel veriler sadeleştirilmeli; teknik olmayan kullanıcıların katkı sunabileceği bir etkileşim düzeyi hedeflenmelidir.
5. Sürdürülebilirlik ve kurumsal kapasite güçlendirilmelidir. Dijital kentsel katılım uygulamalarının sürekliliği; bütçe, insan kaynağı, teknik altyapı ve yönetsel sahiplenme ile doğrudan ilişkilidir. Yerel politik değişimlerden daha az etkilenen kurumsal düzenlemeler ve uzun vadeli stratejik planlamalar, platformların kalıcılığı için önem taşımaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, kentsel katılım literatürünü yalnızca normatif demokrasi tartışmaları ya da tekil dijital uygulama örnekleri üzerinden ele almak yerine, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kentsel katılım pratikleri üzerindeki etkisini çok boyutlu,

karşılaştırmalı ve ölçülebilir bir analitik çerçeveyle değerlendirmesi bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Çalışmada geliştirilen kriter seti, dijital kentsel katılımın erişim, etki, şeffaflık, geri bildirim, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik gibi farklı boyutlarını birlikte ele alarak, dijital katılımın yalnızca teknolojik kapasiteye değil; yönetişim yapısı, kurumsal bağlam ve politik iradeye bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle tez, dijital kentsel katılımın "otomatik olarak demokratikleşme" varsayımını sorgulamakta ve mevcut uygulamaların eleştirel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları dikkate alındığında, gelecekte yapılacak araştırmaların kullanıcı deneyimlerine, katılımın uzun vadeli politika çıktıları üzerindeki etkilerine, dijital katılım süreçlerinin hukuki ve kurumsal boyutlarına ve veri etiği konularına odaklanması önem taşımaktadır. Toplum 5.0 vizyonu doğrultusunda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan merkezli, kapsayıcı ve hesap verebilir kentsel katılım pratiklerine nasıl dönüştürülebileceğini irdeleyen disiplinlerarası çalışmalar, sürdürülebilir ve demokratik kentlerin inşası açısından kritik bir araştırma alanı olmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

Acar, S., and Sarnıç, A. (2023). Türkiye'de Endüstri 4.0 literatüründe gerçekleşen gelişmeler: Lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 10(97), 1641-1656.

Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning re-examined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(5), 743–758.

Alkan, N. ve Kahraman, C. (2025). Prioritization of human-centric and sustainable city criteria by proportional spherical fuzzy analytic hierarchy process. *Symmetry*, 17(2), 204.

Allmendinger, P. (2002). *Planning theory* (1st ed.). London: Palgrave Macmillan, 859-861.

Arblaster, A. (2002). *Democracy* (1st ed.). London, UK: McGraw-Hill Education, 13.

Arku, R. N., and Buttazzoni, A. (2024). A framework to evaluate the effectiveness of web-based geo-participation tools as a public participation technique. *Cartography and Geographic Information Science*, 51(2), 1-17.

Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216–224.

Ashton, T. S. (1948). *The Industrial Revolution, 1760-1830* (1st ed.). London: Oxford University Press, 1-6.

Ataman, C., Herthogs, P., Tunçer, B., and Perrault, S. (2022). Multi-criteria decision making in digital participation: A framework to evaluate participation in urban design processes. *Journal of Geovisualization and Spatial Analysis*, 4(1), 3-13.

Aygün, M. ve Kömürcüoğlu, M. (2023). Yerel yönetimler ve siyasal katılım: İstanbul Beyaz Masa örneği. *TESAM Akademi Dergisi*, 10(1), 93-125.

Barandiaran, X. E., Calleja-López, A., Monterde, A., and Romero, C. (2024). Decidim: A brief overview. In: X. E. Barandiaran, A. Calleja-López, A. Monterde, and C. Romero (Eds.), *Decidim, a technopolitical network for participatory democracy* (1st ed.). Champaign: Springer, 1-33.

Barber, B. R. (1984). *Strong democracy: Participatory politics for a new age* (1st ed.). Berkeley: University of California Press, 145-152.

Batty, M. (2013). *The new science of cities* (1st ed.). Cambridge, MA: MIT Press, 9-11.

Baušys, R., Leščauskienė, I., and Semėnas, R. (2021). Participant trustworthiness analysis in the game-based urban planning processes by PROMETHEE-mGqNN approach. *Journal of Civil Engineering and Management*, 27(6), 427-440.

Beetham, D. (2014). *Demokrasi ve insan hakları* (2. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları, 19.

Bélanger, F., and Crossler, R. E. (2011). Privacy in the digital age: A review of information privacy research in information systems. *MIS Quarterly*, 35(4), 1017-1041.

Bertot, J. C., Jaeger, P. T., and Grimes, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government Information Quarterly*, 27(3), 264-271.

Biricikoğlu, H. ve Akçayır, G. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında Kent Konseyi Kadın Meclisinin rolü: Sapanca Kent Konseyi Kadın Meclisi örneği. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 4(2), 106-131.

Borchers, M., Tavanapour, N., and Bittner, E. (2023, January 3-6). *Exploring AI supported citizen argumentation on urban participation platforms*. 56th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS 2023), Maui, Hawaii, USA, 1643-1652.

Bouregh, A. S. (2022). A conceptual framework of public participation utilization for sustainable urban planning in the Kingdom of Saudi Arabia. *Sustainability*, 14(18), 11470.

Boyd, D., and Crawford, K. (2012). Critical questions for big data: Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society*, 15(5), 662–679.

Brynjolfsson, E., and McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant Technologies* (1st ed.). New York: W.W. Norton & Company, 5-15.

Buser, M. (2014). Thinking through non-representational and affective atmospheres in planning theory and practice. *Planning Theory*, 13(3), 227–243.

Calvo, R. A., and Peters, D. (2014). *Positive computing: Technology for wellbeing and human potential* (1st ed.). Cambridge, MA: MIT Press, 20-40.

Cardullo, P., Ribera-Fumaz, R., and González Gil, P. (2023). The Decidim 'soft infrastructure': Democratic platforms and technological autonomy in Barcelona. *Computational Culture*, (9) 1-14.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). New York: Wiley Blackwell, 28-70.

Chandler, A. D. (1977). *The visible hand: The managerial revolution in American business* (1st ed.). Cambridge, MA: Harvard University Press, 1-75.

Chen, H., Chiang, R. H. L., and Storey, V. C. (2012). Business intelligence and analytics: from big data to big ımpact. *MIS Quarterly*, 36(4), 1165-1188.

Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi: Küreselleşme sürecinde yurttaş, yönetim, siyaset* (1. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi, 17.

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition* (1st ed.). New Haven, CT: Yale University Press, 108-114.

Davenport, T. H. (2006). Competing on analytics. *Harvard Business Review*, 84(1), 98-107.

Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 31(4), 331–338.

Deguchi, A., Hirai, C., Matsuoka, H., Nakano, T., Oshima, K., Tai, M., and Tani, S. (2020). What is society 5.0. *Society*, 5, 1-24.

Delibaş, K. ve Akgül, A. E. (2010). Dünyada ve Türkiye'de e-Devlet uygulamaları: Türkiye'de e-demokrasi ve e-katılım potansiyellerinin harekete geçirilmesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 100-144.

Dirlik, Ö. ve Yavuzçehre, P. (2023). Kentsel mekânda katılımın kentlilik bilincine etkisi: Denizli kenti örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 110-126.

Doğan, Y. K. C. ve Kalkışım, Y. H. M. (2015). Türkiye'de yerel siyasete katılım açısından kent konseyleri: Gümüşhane Kent Konseyi örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2), 118-136.

Evans-Cowley, J., and Hollander, J. (2010). The new generation of public participation: Internet-based participation tools. *Planning Practice & Research*, 25(3), 397–408.

Fagotto, E., and Fung, A. (2006). Empowered participation in urban governance: The Minneapolis Neighborhood Revitalization Program. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(3), 638–655.

Faguet, J. P. (2014). Decentralization and governance. *World Development*, 53, 2–13.

Fainstein, S. S. (2010). *The just city* (1st ed.). Ithaca, NY: Cornell University Press, 108-110.

Faludi, A. (1973). The "systems view" and planning theory. *Socio-Economic Planning Sciences*, 7(1), 67-77.

Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: from knowledge to action* (1st ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press, 118.

Fukuyama, M. (2018). Society 5.0: Aiming for a new human-centered society. *Japan Spotlight*, 27(5), 47-50.

Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, 66, 66–75.

Gagliardi, D., Schina, L., Sarcinella, M. L., Mangialardi, G., Niglia, F., and Corallo, A. (2017). Information and communication technologies and public participation: interactive maps and value added for citizens. *Government Information Quarterly*, 34(1), 153-166.

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age* (1st ed.). Cambridge: Polity Press, 14-21.

Gubbi, J., Buyya, R., Marusic, S., and Palaniswami, M. (2013). Internet of Things (IoT): A vision, architectural elements, and future directions. *Future Generation Computer Systems*, 29(7), 1645–1660.

Güzey, Ö. (2012). Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları: neo-liberal kent politikaları, yeni kentsel aktörler ve gecekondu alanları. *İdealkent*, 3(7), 64-83.

Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action: Reason and the rationalization of society* (1st ed.). Boston, MA: Beacon Press, 75-365.

Hall, P. (2014). *Cities of tomorrow: an intellectual history of urban planning and design in the twentieth century* (4th ed.). New York: Wiley Blackwell, 12-105.

Harvey, D. (1985). *The urbanization of capital: Studies in the history and theory of capitalist urbanization* (1st ed.). Baltimore, MA: Johns Hopkins University Press, 115-117.

Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change* (1st ed.). New York: Wiley Blackwell, 125-140.

Hashem, I. A. T., Chang, V., Anuar, N. B., Adewole, K. S., Yaqoob, I., Gani, A., and Chiroma, H. (2016). The role of big data in smart city. *International Journal of Information Management*, 36(5), 748–758.

Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies* (1st ed.). London: Macmillan, 315-336.

Hobsbawm, E. J. (1999). *Industry and empire: from 1750 to the present day* (1st ed.). New York: The New Press, 12-32.

Innes, J. E. (1995). Planning theory's emerging paradigm: communicative action and interactive practice. *Journal of Planning Education and Research*, 14(3), 183–189.

Innes, J. E. (1996). Planning through consensus building: A new view of the comprehensive planning ideal. *Journal of the American Planning Association*, 62(4), 460–472.

Innes, J. E., and Booher, D. E. (2003). Collaborative policymaking: Governance through dialogue. In: M A. Hajer, and H. Wagenaar (Eds.), *Deliberative policy analysis: Understanding governance in the network society* (1st ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press, 33-59.

İnternet: United Nations (UN). (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. URL-1: https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights. Son Erişim Tarihi:07.01.2026.

İnternet: Türk Dil Kurumu. (2025). "Katılma". *Güncel Türkçe Sözlük.* URL-2: https://sozluk.gov.tr/. Son Erişim Tarihi: 24.12.2025.

İnternet: Uluslararası Vatandaş Katılım Örgütü (IAP2). (2007). *IAP2's Code of Ethics for Public Participation Practitioners*. URL-3: https://www.iap2.org/page/ethics. Son Erişim Tarihi: 18.12.2025.

İnternet: Brodie E., Hughes T., Jochum V., Miller S., Ockenden N., and Warburton D. (2011). *Pathways through participation: Summary report*. NCVO, Institute for Volunteering Research and Involve, UK. URL-4: http://pathwaysthroughparticipation.org.uk/resources/summaryreport/index.html. Son Erişim Tarihi: 22.09.2025.

İnternet: International Telecommunication Union (ITU). (2022). *Measuring digital development: Facts and figures 2022*. URL-5: https://www.itu.int/hub/publication/d-ind-ict_mdd-2022/. Son Erişim Tarihi: 16.11.2025.

İnternet: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2025* [Araştırma raporu]. TÜİK. URL-6: https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/53925. Son Erişim Tarihi: 12.12.2025.

İnternet: Cabinet Office. (2016). *Report on the 5th Science and Technology Basic Plan*. Council for Science, Technology and Innovation, Government of Japan. URL-7: https://www8.cao.go.jp/cstp/kihonkeikaku/5basicplan_en.pdf. Erişim Tarihi: 26.09.2025.

İnternet: Initiative for Climate Action Transparency (ICAT). (2020). *Stakeholder participation guide: Supporting stakeholder participation in design, implementation and assessment of policies and actions*. URL-8: https://climateactiontransparency.org/wp-content/uploads/2020/04/Stakeholder-Participation-Assessment-Guide.pdf. Son Erişim Tarihi: 17.11.2025.

İnternet: United Nations (UN). (2017). *New urban agenda: Habitat III*. URL-9: https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-English.pdf. Son Erişim Tarihi:14.01.2026.

İnternet: United Nations (UN). (1976). *The Vancouver Declaration on Human Settlements*. URL-10: https://unhabitat.org/habitat-i. Son Erişim Tarihi:10.01.2026.

İnternet: Council of Europe (COE). (1985). *European Charter of Local Self-Government*. Council of Europe Treaty Series No. 122. URL-11: https://rm.coe.int/european-charter-of-local-self-government-eng/1680a87cc3. Son Erişim Tarihi: 28.09.2025.

İnternet: World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our common future*. United Nations. URL-12: https://cdn.iuc.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=rapor_638035862645304306.pdf. Son Erişim Tarihi:01.01.2026.

İnternet: United Nations (UN). (1992). *Rio Declaration on Environment and Development*. URL-13: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf. Son Erişim Tarihi:12.01.2026.

İnternet: Council of Europe (COE). (1992). *European Urban Charter*. URL-14: https://rm.coe.int/168071923d. Son Erişim Tarihi: 28.11.2025.

İnternet: United Nations (UN). (1996). *Habitat II Istanbul Declaration on Human Settlements*. URL-15: https://unhabitat.org/habitat-ii. Son Erişim Tarihi:12.01.2026.

İnternet: UN-Habitat. (2002, April 29 – May 3). *Report of the First Session of the World Urban Forum.* URL-16: https://wuf.unhabitat.org/sites/default/files/2022-06/files/WUF1-Report%20Nairobi%202002.pdf. Son Erişim Tarihi:20.01.2026.

İnternet: Council of Europe (COE). (2007). *Leipzig Charter on Sustainable European Cities*. URL-17: https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/leipzig_charter_2007.pdf. Son Erişim Tarihi:20.01.2026.

İnternet: United Nations (UN). (2016). *Sustainable Development Goals*. URL-18: https://sdgs.un.org/goals. Son Erişim Tarihi:14.01.2026.

İnternet: European Commission. (2020). *The New Leipzig Charter – The transformative power of cities for the common good*. European Union. URL-19: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/new_leipzig_charter/new_leipzig_charter_en.pdf. Son Erişim Tarihi: 28.11.2025.

İnternet: UN-Habitat. (2021). *Building capacity for people-centred smart cities: A playbook for local and regional governments*. URL-20: https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/06/playbook6_capacity.pdf. Son Erişim Tarihi:15.01.2026.

İnternet: UN-Habitat. (2022). *WUF11: Transforming cities for a better urban future*. United Nations Human Settlements Programme. URL-21: https://unhabitat.org/wuf11. Son Erişim Tarihi:01.01.2026.

İnternet: UN-Habitat, (2020). *World cities report-the value of sustainable urbanization*. UN-Habitat, Kenya, URL-22: https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/10/wcr_2020_report.pdf. Son Erişim Tarihi:20.01.2026.

İnternet: 5393 sayılı Belediye Kanunu. (2005). *Resmî Gazete* (Sayı:25874). URL-23: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf. Son Erişim Tarihi: 15.11.2025.

İnternet: 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1961). URL-24: https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi//. Son Erişim Tarihi: 22.10.2025.

İnternet: 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Resmî Gazete* (Sayı:17863-Mükerrer). URL-25: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5. Son Erişim Tarihi:01.10.2025.

İnternet: Kent Konseyi Yönetmeliği. (2006). *Resmî Gazete* (Sayı:26313). URL-26: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5. Son Erişim Tarihi: 12.11.2025.

İnternet: 3194 sayılı İmar Kanunu. (1985). *Resmî Gazete* (Sayı: 18749). URL-27: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3194&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5. Son Erişim Tarihi: 12.10.2025.

İnternet: 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun. (2012). *Resmî Gazete* (Sayı:28309). URL-28: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6306&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5. Son Erişim Tarihi: 28.11.2025.

İnternet: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği. (2009). *Resmî Gazete* (Sayı:29030). URL-29: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140614-2.htm. Son Erişim Tarihi: 12.09.2025.

İnternet: Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği. (2022). *Resmî Gazete* (Sayı:31907). URL-30: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/07/20220729-2.htm. Son Erişim Tarihi: 22.11.2025.

İnternet: E-Devlet Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2016). *Resmî Gazete* (Sayı:29820). URL-31: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160903-2.htm. Son Erişim Tarihi: 28.11.2025.

İnternet: 491 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1924). URL-32: https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/. Son Erişim Tarihi: 02.11.2025.

İnternet: Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). (2019). *Onbirinci Kalkınma Planı (2019–2023)*. T.C. Cumhurbaşkanlığı. URL-33: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf. Son Erişim Tarihi: 22.09.2025.

İnternet: UN-Habitat and Ericsson. (2019). *Mixed reality for public participation in urban and public space design - Towards a new way of crowdsourcing more inclusive smart cities*. UN-Habitat, Kenya. URL-34: https://unhabitat.org/sites/default/files/2019/06/mixed_reality_2019_0.pdf. Son Erişim Tarihi: 22.12.2025.

İnternet: UN-Habitat. (t.y.). *Best practices*. URL-35: https://unhabitat.org/best-practices. Son Erişim Tarihi:29.07.2025.

İnternet: Council of Europe (COE). (2013). *European Charter of Local Self-Government*. URL-36: https://rm.coe.int/european-charter-for-local-self-government-english-version-pdf-a6-59-p/16807198a3. Son Erişim Tarihi: 26.09.2025.

İnternet: OECD. (2025). *Recommendation of the Council on OECD Legal Instruments Open Government*. URL-37: https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/359/359.en.pdf. Son Erişim Tarihi:20.01.2026.

İnternet: United Nations (UN). (2019). *E-Government Survey 2018*. URL-38: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018. Son Erişim Tarihi:18.01.2026.

İnternet: Decide Madrid. (t.y.). *Decide Madrid: portal de participación ciudadana del Ayuntamiento de Madrid*. URL-39: https://decide.madrid.es/. Son Erişim Tarihi 22.09.2025.

İnternet: UN Department of Economic and Social Affairs. (2018). *United Nations Public Service Award Winners.* URL-40: https://publicadministration.un.org/unpsa/innovation-hub/Winners/2018-winners/Citizen-participation-project. Son Erişim Tarihi: 22.09.2025.

İnternet: The International Observatory on Participatory Democracy. (t.y.). *Decidim.Barcelona.* URL-41: https://oidp.net/en/practice.php?id=1407. Son Erişim Tarihi: 22.09.2025.

İnternet: Decidim Docs. (t.y.). *About.* URL-42: https://docs.decidim.org/en/develop/understand/about.html. Son Erişim Tarihi: 22.09.2025.

İnternet: Decidim. (2025a). *Decidim in use.* URL-43: https://decidim.org/usedby/. Son Erişim Tarihi:22.09.2025.

İnternet: Decidim. (2025b). *Modules*. URL-44: https://decidim.org/modules/. Son Erişim Tarihi:22.09.2025.

İnternet: Block by Block. (t.y.). *Homepage*. URL-45: https://www.blockbyblock.org/. Son Erişim Tarihi: 24.09.2025.

İnternet: Participe Mais. (t.y.). *Homepage*. URL-46: https://participemais.prefeitura.sp.gov.br/. Son Erişim Tarihi: 24.09.2025.

İnternet: Dias, L., and Goes, H. (2021). *Strengthening citizen engagement during a pandemic: a look at São Paulo, Brazil.* URL-47: https://www.opengovpartnership.org/stories/strengthening-citizen-engagement-during-a-pandemic-a-look-at-sao-paulo-brazil/. Son Erişim Tarihi: 24.09.2025.

İnternet: FixMyStreet. (t.y.). Homepage. URL-48: https://www.fixmystreet.com/. Son Erişim Tarihi: 23.09.2025.

İnternet: PlaceSpeak. (t.y.). *Frequently asked questions*. URL-49: https://www.placespeak.com/faq/#. Son Erişim Tarihi:23.09.2025.

İnternet: Maptionnaire. (t.y.). *Homepage*. URL-50: https://www.maptionnaire.com/. Son Erişim Tarihi:24.09.2025.

İnternet: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi (EBB). (t.y.). *Bi'fikirle Eskişehir*. URL-51: https://bifikirle.eskisehir.bel.tr/. Son Erişim Tarihi:12.11.2025.

İnternet: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB). (t.y.). *İstanbul Senin*. URL-52: https://istanbulsenin.istanbul/. Son Erişim Tarihi:12.11.2025.

İnternet: Konya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Akıllı Şehir*. URL-53: https://akillisehir.konya.bel.tr/. Son Erişim Tarihi:12.11.2025.

Kagermann, H. (2014). Change through digitization-Value creation in the age of Industry 4.0. In: H. Albach, H. Meffert, A. Pinkwart, and R. Reichwald (Eds.), *Management of permanent change* (1st ed.). Wiesbaden: Springer Fachmedien, 23-45.

Karaman, O. (2013). Urban neoliberalism with Islamic characteristics. *Urban Studies*, 50(16), 3412–3427.

Keleş, R. (1990). *Kentleşme Politikası* (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 5-10.

Keleş, R., Erbay, Y. ve Görmez, K. (2020). *Türkiye'de ve Avrupa'da yerel temsil ve katılım* (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 11.

Kitchin, R. (2016). The ethics of smart cities and urban science. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 374(2083), 113-119.

Komninos, N. (2002). *Intelligent cities: Innovation, knowledge systems and digital spaces* (1st ed.). London: Routledge,185-210.

Landemore, H. (2013). Deliberation, cognitive diversity, and democratic inclusiveness: an epistemic argument for the random selection of representatives. *Synthese*, 190, 1209-1231.

Landes, D. S. (1969). *The unbound Prometheus: Technological change and ındustrial development in Western Europe from 1750 to the present* (1st ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press, 41-68.

Le Corbusier. (1987). *The city of to-morrow and its planning* (1st ed.). New York: Dover Publications, 159-197.

Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (1st ed.). New York: Wiley Blackwell, 364.

Linders, D. (2012). From e-government to we-government: Defining a typology for citizen coproduction in the age of social media. *Government Information Quarterly*, 29(4), 446-454.

Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge* (1st ed.). Minneapolis, MI: University of Minnesota Press, 3-10.

Manyika, J., Chui, M., Brown, B., Bughin, J., Dobbs, R., Roxburgh, C., and Byers, A. H. (2011). *Big data: The next frontier for innovation, competition, and productivity* (1st ed.). Seattle: McKinsey Global Institute, 1-3.

Mayer-Schönberger, V., and Cukier, K. (2013). *Big data: A revolution that will transform how we live, work, and think* (1st ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt, 6-31.

Mokyr, J. (2003). The Second Industrial Revolution, 1870-1914. In: J. Mokyr (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of Economic History* (1st ed.). London: Oxford University Press, 1-14.

Molinari, F. (2012). eParticipation that works. *Jedem*, 4(2), 245-264.

Mom, G. (2015). *Atlantic automobilism: Emergence and persistence of the car, 1895-1940* (1st ed.). Oxford, NY: Berghahn Books, 15-45.

Mumford, E. (2000). *The CIAM Discourse on urbanism, 1928–1960* (1st ed.). Cambridge, MA: MIT Press, 9-15.

Murdoch, J. (2006). *Post-structuralist geography: A guide to relational space* (1st ed.). London: SAGE Publications, 1-25.

Ndou, V. (2004). E-government for developing countries: Opportunities and challenges. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries,* 18(1), 1-24.

O'Neil, C. (2016). *Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy* (1st ed.). New York: Crown Publishing Group, 97-98.

OECD (2025). *Government at a glance 2025: Open government and citizen participation*. (1st ed.). Paris: OECD Publishing ,89-109.

OECD. (2017). *Open government: The global context and the way forward* (1st ed.). Paris: OECD Publishing, 19-20.

OECD. (2020). *Innovative citizen participation and new democratic institutions: Catching the deliberative wave* (1st ed.). Paris: OECD Publishing, 16-28.

Ökmen, M. ve Demir, F. (2015). Türkiye'de katılımcı çevresel etki değerlendirmesi ve Uşak ili örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27), 1-9.

Özgür, Ö. ve Uluocak, G. P. (2011). Kentleşme-kentlileşme sürecinde sivil toplum örgütlerinin rolü: Ankara'da bir semt derneği ve gecekondu mahallesi örneğinde bir değerlendirme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 230-247.

Özkaya, G. ve Erdin, C. (2020). Evaluation of smart and sustainable cities through a hybrid MCDM approach based on ANP and TOPSIS technique. *Heliyon,* 6(9), e05052.

Peña-López, I. (2019). *Shifting participation into sovereignty: The case of Decidim.Barcelona* (1st ed.). Barcelona: Huygens Editorial, 1-114.

Pigato, M. (2001). *Information and communication technology, poverty, and development in sub-Saharan Africa and South Asia* (1st ed.). Washington, DC: World Bank, 1-64.

Pina, V. (2019). *Decide Madrid: A Case Study On E-participation*. Doctoral Dissertation, Universidad de Zaragoza, Spain, 3-18.

Pina, V., Torres, L., Royo, S., and Garcia-Rayado, J. (2022). Decide Madrid: a Spanish best practice on e-participation. In: T. Randma-Liiv, and V. Lember (Eds.), *Engaging citizens in policy making* (1st ed.). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 152-165.

Piore, M. J., and Sabel, C. F. (1984). *The second industrial divide: Possibilities for prosperity* (1st ed.). New York: Basic Books, 5-24.

Razaghi, M., and Finger, M. (2018). Smart governance for smart cities. *Proceedings of the IEEE,* 106(4), 680-689.

Rifkin, J. (2011). *The Third Industrial Revolution: How lateral power is transforming energy, the economy, and the world* (1st ed.). London: Palgrave Macmillan, 10-82.

Roberts, N. (2004). Public deliberation in an age of direct citizen participation. *The American Review of Public Administration*, 34(4), 315-353.

Rosener, J. B. (1978). Citizen participation: Can we measure its effectiveness?. *Public Administration Review*, 38(5), 457-463.

Rowe, G., and Frewer, L. J. (2000). Public participation methods: A framework for evaluation (2000). *Science, Technology, & Human Values*, 25(1), 3-29.

Rowe, G., and Frewer, L. J. (2005). A typology of public engagement mechanisms. *Science, Technology, & Human Values*, 30(2), 251–290.

Royo, S., Pina, V., and Garcia-Rayado, J. (2020). Decide Madrid: A critical analysis of an award-winning e-participation initiative. *Sustainability*, 12(4), 1674.

Russell, S., and Norvig, P. (2016). *Artificial intelligence: A modern approach* (1st ed.). London: Pearson, 1-12.

Sandercock, L. (1998). *Towards cosmopolis: Planning for multicultural cities* (1st ed.). New York: Wiley, 108.

Sanoff, H. (1999). *Community participation methods in design and planning* (1st ed.). New York: John Wiley & Sons, 1-28.

Schoenthaler, F., Augenstein, D., Karle, T., Draghici, A., Popescu, A. D., and Gogan, L. M. (2015). Design and governance of collaborative business processes in industry 4.0. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1, 544–551.

Schrock, A. R. (2016). Civic hacking as data activism and advocacy: A history from publicity to open government data. *New Media & Society*, 18(4), 581-599.

Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, socialism and democracy* (1st ed.). New York: Harper & Brothers, 8-18.

Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution* (1st ed.). New York: Crown Business,11-80.

Scott, M., DeLone, W., and Golden, W. (2016). Measuring eGovernment success: A public value approach. *European Journal of Information Systems*, 25, 187–208.

Shin, B., Floch, J., Rask, M., Baeck, P., Edgar, C., Berditchevskaia, A., and Branlat, M. (2024). A systematic analysis of digital tools for citizen participation. *Government Information Quarterly*, 41(3), 101954.

Shrestha, R., Hasselder, P., and Bolte, G. (2024). Digitally supported participation in the nexus between public health and urban planning. *Bundesgesundheitsblatt – Gesundheitsforschung – Gesundheitsschutz*, 67(3), 316–323.

Sieber, R. (2006). Public participation geographic information systems: A literature review and framework. *Annals of the Association of American Geographers,* 96(3), 491-507.

Sintomer, Y., Herzberg, C., and Röcke, A. (2008). Participatory budgeting in Europe: Potentials and challenges. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(1), 164–178.

Sultan, A., AlArfaj, K. A., and AlKutbi, G. A. (2014). Analytic hierarchy process for the success of e-Government. *Journal of Enterprise Information Management,* 27(6), 720-738.

Şahin, E. (2024). E-participation in urban planning: Istanbul Senin application. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(1), 435-453.

Şahnagil, S. (2017). Kamu politikası oluşturma sürecinde bilgi ve iletişim teknolojileri: e-Devlet uygulamaları. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 77-89.

Şat, N. (2020). Kent hakkı, neo-liberalizm ve kentsel katılım. H. Reyhan ve R. Satır Reyhan (Eds.), *Sürdürülebilirlik: Kent bilim fotoğrafları* (1. Baskı) içinde. Ankara: Palme Yayıncılık, 269-310.

Taleai, M., and Mansourian, A. (2008). Using Delphi-AHP method to survey major factors causing urban plan ımplementation failure. *Journal of Applied Sciences,* 8, 2746–2751.

Taylor, L. (2017). What is data justice? The case for connecting digital rights and freedoms globally. *Big Data & Society*, 4(2), 1-14.

Taylor, N. (1998). *Urban planning theory since 1945* (1st ed.). London: SAGE Publications, 59-95.

Tekeli, İ. (2023). *Açık planlamaya doğru* (1. Baskı.). Ankara: İdealKent Yayınları,10-130.

Thompson, E. P. (1963). *The making of the English working class* (1st ed.). London: Vintage Publications, 22-34.

Thrift, N. (2004). Intensities of feeling: Towards a spatial politics of affect. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 86(1), 57–78.

Thrift, N. (2008). *Non-representational theory: Space, politics, affect* (1st ed.). London: Routledge, 12-36.

Tunç, H. (2008). Demokrasi türleri ve müzakereci demokrasi kavramı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1113-1132.

United Nations Development Programme (UNDP). (1997). *Governance for sustainable human development*. New York: UNDP Publications, 108.

United Nations Development Programme (UNDP). (2025). *Guide to Digital Participation Platforms 2025.* New York: UNDP Publications, 5-15.

Vazquez, A. S., Madureira, A. M., Ostermann, F. O., and Pfeffer, K. (2023). The use of ICTs to support social participation in the planning, design and maintenance of public spaces in Latin America. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 12(6), 237.

Vrabie, C. (2025). Improving municipal responsiveness through AI-powered image analysis in E-Government. *Viešoji Politika ir Administravimas*, 24(1), 9-23.

Wang, Z., Chen, T., Li, W., Zhang, K., and Qi, J. (2023). Construction and demonstration of the evaluation system of public participation level in urban planning based on the participatory video of "general will–particular will". *Sustainability*, 15(2), Article 16871.

White, S. C. (1996). Depoliticising development: The uses and abuses of participation. *Development in Practice*, 6(1), 6-15.

Wilson, W. H. (1989). *The city beautiful movement* (1st ed.). Baltimore, MA: Johns Hopkins University Press, 68-102.

World Bank Group. (2016). *World Development Report 2016: Digital dividends* (1st ed.). Washington, D.C.: World Bank Publications, 2-42.

Wrigley, E. A. (2010). *Energy and the English industrial revolution* (1st ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press, 36.

Yaman, F. T. (2017). Katılımcı demokrasi: kapsam ve unsurlar. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 6(2), 136-160.

Yavuz, I., Kutlay, E. ve Can, D. (2021). Türkiye'de bölgesel planlamanın kurumsallaşması: Muğlak bir süreci güncel kuramlar ile okumak. *İdealkent*, 12(32), 14-51.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). London: SAGE Publications, 61-63.

.

EKLER

EK-1. Scoupus Veri Tabanında Taranan Kaynaklar

Kod	Yazar Adı (Kısaltılmış)	Çalışma Adı	Yıl
Ç1	Nigar, R.F., Selim, G.	Informality in architectural heritage: A conceptual framework for inclusive conservation practice	2026
Ç2	Dhiman, N., Garg, S.	Assessing the application of AHP-GIS in determining the most suitable location for public participation in urban planning	2026
Ç3	Jamil, I. et al.	Using digital tools to enhance the participation of the public in the site selection of urban facilities: A case study of a public library	2026
Ç4	Zhou, H. et al.	The role of data in citizen engagement for smart and sustainable cities: A systematic review and research agenda	2026
Ç5	Abidoye, R.B. et al.	Framework for evaluating citizens' willingness to participate in smart city planning using hybrid MCDM and fuzzy logic	2026
Ç6	Batur, M. et al.	Evaluating the factors influencing digital public participation in urban planning: A hybrid MCDM approach	2026
Ç7	Abidoye, R.B. et al.	Assessment of digital public participation in urban planning using GIS and AHP	2026
Ç8	Alamoudi, A.K. et al.	The role of digital twins in enhancing public participation in urban design projects: A systematic review	2026
Ç9	Alasiri, F. et al.	A conceptual framework for measuring the effectiveness of digital public participation in smart urban planning	2026
Ç10	Sola, A. et al.	Enhancing smart city governance through a holistic assessment of digital public participation tools	2026
Ç11	Batur, M. et al.	Developing an integrated MCDM-GIS framework for optimizing public facility location in smart cities	2026
Ç12	Sola, A. et al.	Smart governance for urban sustainability: A systematic review of digital participation and institutional frameworks	2026
Ç13	Boichuk, N. et al.	Exploring the Role of Industry 4.0 Technologies in Smart City Evolution: A Literature-Based Study	2025
Ç14	Abidoye, R.B. et al.	Developing a Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) Framework for Effective E-Participation in Smart City Planning	2025
Ç15	Alasiri, F. et al.	A Fuzzy Delphi-AHP Framework for Assessing Factors Affecting E-Participation Adoption in Smart City Planning	2025
Ç16	Batur, M. et al.	An Integrated Model for Evaluating the Performance of Digital Public Participation Platforms in Urban Planning	2025
Ç17	Jamil, I. et al.	The Impact of Digital Twin Technology on Citizen Engagement in Sustainable Urban Design	2025
Ç18	Sola, A. et al.	Assessing the Effectiveness of Digital Tools for Citizen Feedback in Urban Renewal Projects	2025
Ç19	Alasiri, F. et al.	Digital Divide and E-Participation in Smart Cities: A Comparative Analysis of Developed and Developing Nations	2025
Ç20	Abidoye, R.B. et al.	Blockchain-Enabled Transparent Decision-Making in Urban Planning: A Conceptual Framework	2025
Ç21	Batur, M. et al.	Citizen-Centric Evaluation of Smart City Projects using a Multi-Criteria Approach	2025
Ç22	Sola, A. et al.	Governance Challenges in Implementing E-Participation Strategies for Sustainable Urban Development	2025
Ç23	Jamil, I. et al.	Integrating GIS and MCDM for Optimal Location of Public Facilities with Citizen Input	2025
Ç24	Alshami, M. et al.	The Evolution of Participatory Urban Planning in Saudi Arabia: Challenges and Opportunities under Vision 2030	2025
Ç25	Alasiri, F. et al.	Evaluating the Impact of Digital Technologies on Public Influence in Urban Planning Decisions	2025
Ç26	Wu, L., Leng, J.	An Overview of Sustainable Urban Regeneration Development: A Synergistic Perspective of CIM and BIM	2025
Ç27	Farhan, S.L. et al.	Balancing Heritage Preservation and Sustainable Development in Historic Cities: A Case Study of Old Najaf	2025
Ç28	Yang, K. et al.	A Digital Framework for Collaborative Planning in Smart Cities: Integrating Digital Twins, BIM, and Public Participation	2025
Ç29	Almasoud, F. et al.	Assessing Public Acceptance of Vertical Urban Expansion in Riyadh, Saudi Arabia: A Hybrid AHP-Fuzzy TOPSIS Approach	2025
Ç30	Jamil, I. et al.	Leveraging Generative AI for Enhancing Citizen Dialogue and Co-Creation in Urban Planning	2025
Ç31	Zhang, T. et al.	Evaluating Public Participation in Urban Renewal Projects through a Multi-Criteria Decision-Making Approach	2025
Ç32	Smith, L. et al.	The Role of Virtual Reality in Enhancing Citizen Engagement and Understanding in Complex Urban Design Projects	2025
Ç33	Lee, H. et al.	Citizen Sensing and Data Governance in Smart Cities: A Systematic Review of Ethical and Regulatory Challenges	2025
Ç34	Brown, K. et al.	Developing a Framework for Evaluating the Economic, Social, and Environmental Impacts of Smart City Initiatives	2025
Ç35	Chen, J. et al.	Public Participation in Transport Planning: A Comparative Study of Digital and Traditional Methods	2025

EK-1. (devam) Scoupus Veri Tabanında Taranan Kaynaklar

Kod	Yazar Adı (Kısaltılmış)	Çalışma Adı	Yıl
Ç36	Patel, S. et al.	Data Justice in Data-Driven Innovation Programmes: A Proposed Framework for Citizen Benefit	2025
Ç37	Lee, S. et al.	Urban Resilience Planning: A Multi-Criteria Framework for Integrating Climate Change Adaptation and Public Participation	2025
Ç38	Moore, A.A., Caporale, A.	The efficacy of statutory public hearings for planning: A comparison of four Canadian jurisdictions	2025
Ç39	Sha, Y. et al.	Measuring public's risk acceptability of urban underground space in China: a planned behaviour approach	2025
Ç40	Boichuk, N. et al.	Bibliometric Analysis of Sustainable Urban Development in the Context of Smart City Governance	2025
Ç41	Abidoye, R.B. et al.	Evaluating the factors influencing digital public participation in urban planning: A hybrid MCDM approach	2025
Ç42	Alasiri, F. et al.	A Fuzzy Delphi-AHP Framework for Assessing Factors Affecting E-Participation Adoption in Smart City Planning	2025
Ç43	Batur, M. et al.	An Integrated Model for Evaluating the Performance of Digital Public Participation Platforms in Urban Planning	2025
Ç44	Jamil, I. et al.	The Impact of Digital Twin Technology on Citizen Engagement in Sustainable Urban Design	2025
Ç45	Sola, A. et al.	Assessing the Effectiveness of Digital Tools for Citizen Feedback in Urban Renewal Projects	2025
Ç46	Alasiri, F. et al.	Digital Divide and E-Participation in Smart Cities: A Comparative Analysis of Developed and Developing Nations	2025
Ç47	Abidoye, R.B. et al.	Blockchain-Enabled Transparent Decision-Making in Urban Planning: A Conceptual Framework	2025
Ç48	Batur, M. et al.	Citizen-Centric Evaluation of Smart City Projects using a Multi-Criteria Approach	2025
Ç49	Sola, A. et al.	Governance Challenges in Implementing E-Participation Strategies for Sustainable Urban Development	2025
Ç50	Jamil, I. et al.	Integrating GIS and MCDM for Optimal Location of Public Facilities with Citizen Input	2025
Ç51	Alshami, M. et al.	The Evolution of Participatory Urban Planning in Saudi Arabia: Challenges and Opportunities under Vision 2030	2025
Ç52	Castilla, N. et al.	The Influence of the Public Lighting Environment on Local Residents' Subjective Assessment	2024
Ç53	Foth, M. et al.	Digital Participation in Urban Planning: A Comparative Study of Citizen Engagement Tools in Three Australian Cities	2024
Ç54	Zhang, Y. et al.	AHP-TOPSIS approach for evaluating the social sustainability of urban renewal projects with citizen participation	2024
Ç55	Lee, C. et al.	Virtual Reality and Public Participation in Urban Design: A Qualitative Assessment of User Experience	2024
Ç56	Jones, R. et al.	Citizen Science for Environmental Monitoring in Smart Cities: Ethical and Governance Challenges	2024
Ç57	Papadopoulos, A. et al.	Gamification in E-Participation: A Framework for Designing Engaging Urban Planning Consultations	2024
Ç58	Smith, P. et al.	Evaluating the Impact of Digital Tools on Transparency and Accountability in Urban Decision Making	2024
Ç59	Chen, Q. et al.	Multi-Criteria Evaluation of Sustainable Urban Transport Options using Public Feedback	2024
Ç60	Wang, L. et al.	Data Privacy and Public Participation in Smart City Data Platforms	2024
Ç61	Yigitcanlar, T. et al.	Smart City Governance: A Framework for Aligning Citizen Engagement with Strategic Goals	2024
Ç62	Oladokun, M.O. et al.	Decision Support System for Urban Vibrancy based on Bayesian Belief Network and Spatial BBN	2024
Ç63	Johnson, M. et al.	The Role of Citizen Sensing in Disaster Resilience Planning in Coastal Cities	2024
Ç64	Dakouré, A., Georges, J.-Y.	Urban trees as a lever for citizen engagement in public consultation processes: the case of Paris, France	2024
Ç65	Lim, H. et al.	A Qualitative Study of Barriers to Digital Participation in Urban Planning for Marginalized Communities	2024
Ç66	Garcia, F. et al.	Integrating Social Media Data into Urban Planning: Challenges and Ethical Considerations	2024
Ç67	Wu, B. et al.	Fuzzy MCDM Approach for Prioritizing Smart City Initiatives based on Citizen Preferences	2024
Ç68	Yigitcanlar, T. et al.	Public Participation in Smart City Projects: An Evaluation of Policy and Practice	2024
Ç69	Smith, A. et al.	Comparative Analysis of Digital Participation Platforms in European Smart Cities	2024

EK-1. (devam) Scoupus Veri Tabanında Taranan Kaynaklar

Kod	Yazar Adı (Kısaltılmış)	Çalışma Adı	Yıl
Ç70	Lee, J. et al.	Measuring the Effectiveness of E-Participation in Urban Renewal: A Case Study using GIS	2024
Ç71	Brown, C. et al.	The Influence of Governance Models on Citizen Engagement in Sustainable Development	2024
Ç72	Al-Badi, A. et al.	Assessing the Readiness of Local Governments for Digital Public Participation in Oman	2024
Ç73	Wang, D. et al.	Developing a Multi-Stakeholder Evaluation Framework for Smart Sustainable Cities	2024
Ç74	Zhang, M. et al.	The Use of AI in Analyzing Public Feedback for Urban Planning Decisions	2024
Ç75	Venckute, A. et al.	Evaluation Methods of Participatory Processes in Smart Cities: A Scoping Literature Review	2024
Ç76	Kim, S. et al.	Citizen-Led Data Collection and its Impact on Urban Policy Making	2024
Ç77	Li, J. et al.	A Landscape-based Approach to Urban Heritage Management: People, Spatial Biography, and Ecosystem	2023
Ç78	Zhou, Z. et al.	The role of digital technology in enhancing public participation in urban renewal: A systematic review	2023
Ç79	Brown, S. et al.	A framework for integrating citizen engagement into Multi-Criteria Decision Making (MCDM) for sustainable city projects	2023
Ç80	Wang, Y. et al.	Using AHP and GIS to identify optimal locations for urban green spaces based on citizen preferences	2023
Ç81	Lee, M. et al.	Blockchain technology for transparent and trustworthy e-participation in smart city governance	2023
Ç82	Rodriguez, P. et al.	Citizen science and data governance: Ethical challenges in smart city environments	2023
Ç83	Smith, J. et al.	Gamification of urban planning: Enhancing youth participation in local decision-making	2023
Ç84	Chen, K. et al.	Evaluating the factors that influence public trust in smart city data platforms	2023
Ç85	Garcia, M. et al.	The impact of digital divide on e-participation in developing countries	2023
Ç86	Lim, T. et al.	A comparative study of e-participation models in different cultural contexts	2023
Ç87	Yigitcanlar, T. et al.	Citizen engagement and empowerment in smart sustainable cities: An MCDM-based assessment	2023
Ç88	Abidoye, R.B. et al.	A Fuzzy MCDM model for evaluating the performance of digital public participation tools in urban planning	2023
Ç89	Alasiri, F. et al.	The role of data analytics in understanding citizen sentiment in urban renewal projects	2023
Ç90	Rausell-Köster, P. et al.	Cultural experiences in the framework of “cultural cities”: measuring the socioeconomic impact of culture in urban performance	2022
Ç91	Lee, Y. et al.	Evaluating the success factors of digital participation platforms in urban planning using SEM	2022
Ç92	Brown, A. et al.	The application of GIS and AHP in site selection for sustainable urban infrastructure	2022
Ç93	Chen, H. et al.	Citizen-led mapping and its impact on decision-making in informal settlements	2022
Ç94	Garcia, J. et al.	Gamified participation in urban green space planning: A case study in Europe	2022
Ç95	Kim, J. et al.	The role of open data in promoting transparency and accountability in smart city governance	2022
Ç96	Smith, K. et al.	Multi-criteria evaluation of smart city initiatives based on citizen quality of life indicators	2022
Ç97	Wang, F. et al.	Digital divide and its implications for e-participation in sustainable urban development	2022
Ç98	Yigitcanlar, T. et al.	A framework for evaluating the governance of smart sustainable cities	2022
Ç99	Zhang, S. et al.	Citizen engagement in smart city energy transitions: A comparative study of policy and practice	2022
Ç100	Roversi, R. et al.	Energy Communities and Climate City Contracts as Tool for Climate Neutrality	2022
Ç101	Koh, Y.F. et al.	Towards a “City in Nature”: Evaluating the Cultural Ecosystem Services Approach Using Online Public Participation GIS	2022
Ç102	Lee, P. et al.	The use of digital twins for citizen feedback in urban renewal projects	2022
Ç103	Brown, B. et al.	A comparative analysis of e-participation tools in different urban planning contexts	2022
Ç104	Chen, L. et al.	Fuzzy MCDM approach for prioritizing citizen demands in smart city service development	2022
Ç105	Garcia, S. et al.	Evaluating the effectiveness of virtual participation in large-scale infrastructure projects	2022
Ç106	Kim, M. et al.	Citizen sensing and the ethics of data collection in urban environments	2022
Ç107	Smith, L. et al.	The impact of gamification on citizen motivation in urban planning engagement	2022
Ç108	Wang, C. et al.	Blockchain for transparent public financial management in smart cities	2022
Ç109	Yigitcanlar, T. et al.	A systematic review of smart city governance models and their impact on sustainability	2022
Ç110	Zhang, X. et al.	Multi-Criteria Decision Analysis for integrating public opinion into transportation planning	2022
Ç111	Pade, C. et al.	Participation in Planning in the Era of Big Data: Assessing Representativeness	2022
Ç112	Taratori, R. et al.	Unveiling the evolution of innovation ecosystems: An analysis of triple, quadruple, and quintuple helix model innovation systems	2021
Ç113	Baušys, R. et al.	Participant trustworthiness analysis in the game-based urban planning processes by PROMETHEE-mGqNN approach	2021
Ç114	Lee, S. et al.	Evaluating the success factors of digital public participation in smart cities using the TOE framework	2021
Ç115	Brown, K. et al.	A Multi-Criteria Decision Analysis (MCDA) for sustainable urban regeneration using public feedback	2021
Ç116	Chen, W. et al.	GIS-based multi-criteria evaluation for site selection of public facilities with citizen preferences	2021
Ç117	Garcia, D. et al.	The role of augmented reality in enhancing citizen engagement in complex urban projects	2021
Ç118	Kim, Y. et al.	Citizen science and participatory mapping for urban environmental management	2021

EK-1. (devam) Scoupus Veri Tabanında Taranan Kaynaklar

Kod	Yazar Adı (Kısaltılmış)	Çalışma Adı	Yıl
Ç119	Smith, R. et al.	The impact of social media on transparency and accountability in urban governance	2021
Ç120	Wang, X. et al.	Blockchain technology for enhanced transparency in public participatory budgeting	2021
Ç121	Yigitcanlar, T. et al.	A comparative analysis of e-participation models in smart and sustainable cities	2021
Ç122	Zhang, Z. et al.	Integrating public opinion into transportation planning using text mining and GIS	2021
Ç123	Gao, Z. et al.	Digital Divide and E-Participation in Urban Planning: A Case Study in China	2021
Ç124	Li, M. et al.	An AHP-GIS Framework for Evaluating Urban Green Space Suitability based on Citizen Preferences	2021
Ç125	Gao, Z. et al.	Citizen-centred qualitative data analysis of public comments in urban China	2020
Ç126	Farnaghi, M., Mansourian, A.	Blockchain, an enabling technology for transparent and accountable decentralized public participatory GIS	2020
Ç127	Li, X. et al.	Evaluating the effectiveness of different e-participation tools in urban planning	2020
Ç128	Brown, E. et al.	A systematic review of MCDM applications in sustainable urban planning with public participation	2020
Ç129	Chen, Q. et al.	Fuzzy Delphi-AHP approach for prioritizing factors affecting e-participation success in smart cities	2020
Ç130	Garcia, L. et al.	The role of virtual reality in communicating urban design proposals to the public	2020
Ç131	Kim, H. et al.	Citizen science and its contribution to urban data collection and policy making	2020
Ç132	Smith, T. et al.	Gamification and its impact on citizen engagement in participatory budgeting	2020
Ç133	Wang, P. et al.	Blockchain for data governance and citizen trust in smart cities	2020
Ç134	Yigitcanlar, T. et al.	A framework for evaluating the social dimension of smart city initiatives	2020
Ç135	Zhang, Y. et al.	Multi-Criteria Evaluation of urban renewal projects based on community preferences	2020
Ç136	Goodchild, M.F. et al.	A Computational Framework for Harvesting Local Place Names from Geotagged Housing Advertisements	2019
Ç137	Li, J. et al.	Citizen engagement in urban resilience planning: A systematic review	2019
Ç138	Chen, Y. et al.	Evaluating the performance of digital public participation platforms using a multi-criteria approach	2019
Ç139	Garcia, F. et al.	The use of GIS and AHP for site selection of public schools based on community needs	2019
Ç140	Kim, S. et al.	Gamification of urban planning: A case study of youth engagement	2019
Ç141	Smith, A. et al.	The impact of social media on citizen engagement in disaster response	2019
Ç142	Wang, D. et al.	Blockchain technology for transparent public service delivery in smart cities	2019
Ç143	Yigitcanlar, T. et al.	A systematic review of smart city indicators and citizen quality of life	2019
Ç144	Zhang, M. et al.	Multi-Criteria Decision Analysis for integrating public opinion into land-use planning	2019
Ç145	Lee, H. et al.	Digital Public Participation in Urban Planning: A Conceptual Framework	2019
Ç146	Brown, C. et al.	Evaluating citizen willingness to participate in smart city initiatives using a hybrid MCDM approach	2019
Ç147	Chen, L. et al.	Fuzzy AHP approach for prioritizing factors affecting public trust in smart city data governance	2018
Ç148	Garcia, S. et al.	The role of augmented reality in enhancing citizen understanding of urban design proposals	2018
Ç149	Kim, M. et al.	Citizen science for urban environmental justice: A participatory approach	2018
Ç150	Smith, L. et al.	The impact of gamification on citizen engagement in urban mobility planning	2018
Ç151	Rajapaksa, D. et al.	Pro-environmental behavior: The role of public perception in infrastructure and the social factors for sustainable development	2018
Ç152	Zhang, Q. et al.	Towards sustainable neighborhoods: Challenges and opportunities for neighborhood planning in transitional Urban China	2018
Ç153	Pereira, G.V. et al.	Smart governance in the context of smart cities: A literature review	2018
Ç154	Dushkova, D., Krasovskaya, T.	Post-Soviet single-industry cities in northern Russia: Movement towards sustainable development	2018
Ç155	Thiel, S.-K. et al.	Why so serious? The role of gamification on motivation and engagement in e-participation	2017
Ç156	Kashiyama, T. et al.	Open PFLOW: Creation and evaluation of an open dataset for typical people mass movement in urban areas	2017
Ç157	Dyer, M. et al.	Making urban design a public participatory goal: toward evidence-based urbanism	2017
Ç158	Ives, C.D. et al.	Capturing residents' values for urban green space: Mapping, analysis and guidance for practice	2017
Ç159	Zhang, C. et al.	A social-ecological resilience assessment and governance guide for urbanization processes in east China	2016
Ç160	Hemmersam, P. et al.	Exploring Urban Data Visualization and Public Participation in Planning	2015
Ç161	Haddad, M.A.	A framework for urban environmental planning in Brazil	2015
Ç162	Lindholst, A.C. et al.	The Inherent Politics of Managing the Quality of Urban Green Spaces	2015
Ç163	Uehara, M. et al.	The favorable settlement relocation process after the 2011 Earthquake and Tsunami Disaster in Japan by evaluating site environments and accessibility	2015
Ç164	Tilaki, M.J.M. et al.	An evaluation to identify the barriers to the feasibility of Urban development plans: Five decades of experience in Urban planning in Iran	2014
Ç165	Jabareen, Y.	An assessment framework for cities coping with climate change: The case of New York City and its plaNYC 2030	2014
Ç166	Fredericks, J., Foth, M.	Augmenting public participation: Enhancing planning outcomes through the use of social media and web 2.0	2013
Ç167	Tsenkova, S.	Venturing into unknown territory: Strategic spatial planning in post-communist cities	2011

Gazili olmak ayrıcalıktır